

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Приватний вищий навчальний заклад

«ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

М. В. БІЛОШКУРСЬКИЙ

**МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ
ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В АНТИКРИЗОВОМУ
УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ**

МОНОГРАФІЯ

Умань
2010

ББК 65.9 (4Укр) 291
УДК 334.716 (477)
Б 61

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Уманської філії
Європейського університету (протокол № 4 від 17 листопада 2009 року)*

Рецензенти:

Л. І. Воротіна, д. е. н., професор, академік Академії економічних наук України
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка);
Ю. О. Нестерчук, д. е. н., професор (Уманський національний університет
садівництва).

Білошкурський М. В.

Б61 **Методологія оцінки ефективності господарської діяльності в антикризовому
управлінні підприємствами : Монографія. – Умань : Видавець «Сочінський»,
2010. – 180 с.**

ISBN 978-966-1604-53-6

У монографії досліджуються теоретичні та прикладні аспекти методології ефективності господарської діяльності в антикризовому управлінні підприємствами. Проводиться оцінка сучасного стану господарської діяльності підприємств України. Аналізується вплив основних факторів на ефективність функціонування аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області. Пропонуються шляхи вдосконалення методичного забезпечення оцінки ефективності діяльності підприємств, що перебувають у кризових умовах господарювання.

Монографія буде корисною для спеціалістів аграрного сектору, науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів економічних спеціальностей.

ББК 65.9 (4Укр) 291
УДК 334.716 (477)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ	6
1.1. Передумови становлення системи антикризового управління господарською діяльністю на підприємствах	6
1.2. Методологія формування системи показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємства	17
1.3. Основні методики комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємства в системі антикризового управління	28
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	39
2.1. Оцінка показників розвитку та майнового стану підприємств України	39
2.2. Оцінювання джерел формування майна, фінансового стану та результатів господарської діяльності підприємств України	48
2.3. Аналіз результатів господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області	58
РОЗДІЛ 3. ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО РЕМОНТНО-ТЕХНІЧНОГО СЕРВІСУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ	65
3.1. Оцінка впливу показників господарської діяльності на її ефективність	65
3.2. Моделювання показників ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу	74
3.3. Комплексна діагностика кризових явищ у діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу	82
РОЗДІЛ 4. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ	93
4.1. Удосконалення комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу	93
4.2. Оперативне антикризове управління господарською діяльністю підприємств	105
4.3. Розробка антикризової стратегії аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області	118
ДОДАТКИ	126
ЛІТЕРАТУРА	163

ПЕРЕДМОВА

Оцінка ефективності господарської діяльності є важливою складовою системи антикризового управління підприємствами і виступає додатковим стимулом розвитку вітчизняної економіки. Низька платоспроможність сільськогосподарських виробників та населення, недостатня розвиненість ринку ремонтних послуг стали основною причиною стагнації підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу та їх перебування на межі банкрутства. Різке збільшення обсягів кредиторської заборгованості, нестача власних оборотних коштів і зростання збитковості виробництва спричинені насамперед низькою ефективністю управління господарською діяльністю ремонтних підприємств та потребують невідкладних науково обґрунтованих антикризових заходів. Необхідність антикризового управління господарською діяльністю підприємств, удосконалення комплексної оцінки її ефективності, формування системи оперативного антикризового управління, потреба у розробці антикризової стратегії аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області зумовили доцільність проведення досліджень за темою монографії.

Аналізуючи основні результати наукових праць учених-економістів, які досліджують теоретичні й прикладні аспекти антикризового управління, діагностики та прогнозування загрози банкрутства підприємств різних галузей економіки, управління господарською діяльністю, ефективністю та їх фінансовим забезпеченням слід вказати на той факт, що з-поміж значної кількості розроблених галузевих комплексних методик оцінки ефективності господарської діяльності в антикризовому управлінні для підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу встановлено їх відсутність, що й зумовило тематичну спрямованість і актуальність монографії.

У першому розділі монографії досліджено основні кризові стани господарської діяльності залежно від комбінацій ступеня впливу зовнішнього середовища на внутрішню стабільність підприємства. На основі розробленої класифікації запропоновано розрізняти такі види антикризового управління господарською діяльністю підприємств як комплексна оцінка господарської діяльності, превентивне антикризове управління, антикризове управління внутрішніми кризовими факторами, антикризове управління в умовах макроекономічної нестабільності, комбіноване (комплексне) антикризове управління. Проведено огляд комплексних методик оцінки загрози банкрутства, який показує, що дослідниками використовується широкий спектр методичних підходів, а також беруться різні фактори впливу на інтегральний показник. Виявлено, що пряме використання будь-якої методики на новому об'єкті ризиковане, потрібно враховувати специфіку об'єкта, його галузеву приналежність, базу даних тощо.

Другий розділ присвячено економічній оцінці ефективності господарської діяльності підприємств України, що проводиться для виявлення основних тенденцій розвитку фінансових результатів, структури майна і джерел його утворення, ліквідності балансу, наявності власних оборотних коштів, фінансової стійкості, показників використання ресурсів, структури кредиторської та дебіторської заборгованості, прибутковості (збитковості) суб'єктів господарювання.

Досліджуючи початковий етап перебігу світової фінансової кризи (IV квартал 2008 року), автор виокремлює першочергові проблеми функціонування аграрного ремонтно-технічного сервісу, вирішення яких забезпечить підприємствам виживання. Скорочення обсягу операційних витрат можливе за рахунок зменшення території обслуговування та підвищення рівня віддачі матеріальних ресурсів. Підвищення ліквідності та фінансової стійкості галузі забезпечується збільшенням фондівіддачі основних засобів та зниженням терміну оборотності запасів (розділ 3).

Автором розроблено й апробовано метод рейтингування з використанням 23 показників, згідно якого досліджувану сукупність розділено на дві групи підприємств – з кризовим рівнем та зі стійким рівнем функціонування, що лягло в основу моделювання логіт-регресійної функції комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств. Також у четвертому розділі впроваджено методіку оперативного антикризового управління господарською діяльністю підприємств, яка дозволяє у разі виявлення симптомів настання кризових процесів, забезпечувати швидке реагування та мобілізацію основних антикризових підсистем для недопущення настання фінансової кризи або подолання такої, якщо господарська діяльність підприємства здійснюється у кризових умовах.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що автором вперше розроблено антикризову стратегію для підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області шляхом максимізації цільової функції операційного прибутку, яка забезпечує підвищення ефективності факторів виробництва, оптимальність структури елементів витрат, досягнення соціального ефекту через додаткове залучення трудових ресурсів і збільшення заробітної плати.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ

1.1. Передумови становлення системи антикризового управління господарською діяльністю на підприємствах

При формуванні системи антикризового управління, окрім подолання наслідків кризових явищ, особливо важливими є дії щодо запобігання їм у майбутньому, якщо господарська діяльність підприємства є стабільною, і створення передумов для швидкого реагування на потенційні загрози.

В Україні господарська діяльність суб'єктів господарювання регулюється Господарським кодексом, згідно якого господарська діяльність – це «діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [2, с.4]». У кодексі також зазначається, що господарська діяльність, яка здійснюється з метою одержання прибутку є підприємництвом, а суб'єкти такої діяльності – підприємцями [2, с.4].

Ряд науковців, зокрема Швець В. Г. [187, с.30], Загородній А. Г. та Партин Г. О. [85, с.23], Іващенко В. І. та Болюх М. А [93, с.6], розглядають господарську діяльність підприємства в контексті господарських процесів, які узагальнено зводяться до виробництва, постачання і збуту. З огляду на це, варто погодитися з Андрійчуком В. Г. [19, с.7], який складовими господарської діяльності визначає три види діяльності: виробничу (операційну або основну), інвестиційну та фінансову. Проведемо аналіз основних підходів до антикризового управління (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Огляд підходів до визначення «антикризове управління підприємством»

Автори (керівник колективу)	Визначення
1	2
Іванов Г. П.	Система банкрутства – це певним чином розроблена система контролю, діагностики і захисту підприємства від повного краху [90, с.18].
Беляев С. Г., Кошкін В. І.	Антикризове управління – сукупність форм і методів реалізації антикризових процедур щодо конкретного підприємства-боржника. Мікроекономічна категорія, що відображає виробничі відносини на рівні підприємства під час його оздоровлення чи ліквідації [165, с.33].
Уткін Е. А.	Антикризовий менеджмент є складовою загального менеджменту на підприємстві, використовує його кращі прийоми, засоби та інструменти, орієнтується на запобігання можливим ускладненням у діяльності підприємства, забезпечення його стабільного успішного господарювання [174, с.13].
Ситник Л. С.	Антикризове управління – це здатність розробляти оптимальні шляхи виходу з кризової ситуації, визначати пріоритетні цінності підприємства в умовах кризи, координувати діяльність підприємства і його працівників по передбаченню кризи, добиватися ефективності праці в екстремальних умовах [153, с.21].

Продовження табл. 1.1

1	2
Чернявський А. Д.	Антикризове управління має на меті розробку найменш ризикових управлінських рішень, на основі яких можливе досягнення поставленої цілі та результату з мінімумом додаткових засобів і за мінімальних негативних наслідків [184, с.95].
Лігоненко Л. О.	Антикризове управління – постійно організоване спеціальне управління, в основу якого покладена система методів та принципів розробки та реалізації специфічних управлінських рішень, що приймаються відокремленим суб'єктом в умовах суттєвих ресурсних та часових обмежень, підвищеного ризику, фінансових та інтелектуальних витрат для відновлення життєздатності підприємства та недопущення його ліквідації як господарюючого суб'єкта [111, с.88].
Проскура О. Ю.	Головна мета антикризового управління підприємством полягає у відновленні та забезпеченні його стійкого положення на ринку і стабільних результатів діяльності. Воно передбачає прискорену і дієву реакцію на істотні зміни зовнішнього і внутрішнього середовища на основі заздалегідь ретельно розроблених антикризових програм [137, с.5].
Коротков Е. М.	Антикризове управління – це управління, в якому поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів, заходів щодо зниження негативних наслідків кризи і використання її факторів для наступного розвитку [101, с.20].
Бланк І. О.	Антикризове фінансове управління являє собою систему принципів і методів розробки та реалізації комплексу спеціальних управлінських рішень, направлених на попередження та подолання фінансових криз підприємства, а також мінімізацію їх негативних фінансових наслідків [40, с.24; 41, с.220].
Василенко В. О.	Антикризове управління – процес роботи під тиском обставин таким чином, що дозволить керівникам аналізувати, планувати, організовувати, направляти і контролювати ряд взаємозалежних операцій при прийнятті швидких і раціональних рішень з невідкладних проблем, що виникли перед фірмою [50, с.22-23].
Терещенко О. О.	Антикризове фінансове управління – це, по-перше, комплекс профілактичних заходів, спрямованих на попередження фінансової кризи (системний аналіз сильних та слабких сторін підприємства, оцінка ймовірності банкрутства, управління ризиками, впровадження системи попереджувальних заходів); по-друге, система управління фінансами, спрямована на виведення підприємства з кризи, у тому числі шляхом проведення санації чи реструктуризації суб'єкта господарювання [166, с.15].
Міхайлов Л. М.	Антикризове управління – це керований процес запобігання та подолання кризи, що відповідає цілям організації та відповідним об'єктивним тенденціям розвитку [119, с.24].
Рамазанов С. К.	Антикризове управління підприємством – це система управління підприємством, яка має комплексний, системний характер і спрямована на запобігання та усунення несприятливих для діяльності підприємства явищ за допомогою розробки і реалізації на підприємстві спеціальних заходів, які мають стратегічний характер і дозволяють усунути тимчасові перешкоди, зберегти і примножити ринкові позиції [142, с.22].
Салига С. Я.	Політика антикризового фінансового управління являє собою частину загальної фінансової стратегії господарюючого суб'єкта, що полягає в розробці системи методів попередньої діагностики загрози банкрутства й «включенні» механізмів фінансового оздоровлення господарюючого суб'єкта, що забезпечують його вихід із кризового стану [149, с.16-17].

Продовження табл. 1.1

1	2
Кожевніков М. М.	Антикризове управління діяльністю підприємства – управління, направлене на виведення підприємства з наявної кризової ситуації, а також запобігання її в майбутньому [98, с.82].
Манойленко О. В.	Управління антикризовим розвитком корпорації полягає у формуванні системи стратегічного управління, що спрямована на забезпечення довгострокового зростання та попередження кризових явищ; зосередженні на оперативному управлінні ефективністю бізнесу, особливо в кризових умовах; спрямованості на постійну трансформацію організаційної, фінансової, правової структури корпорації відповідно до зміни ситуації на ринку; побудові ефективної системи управління взаємодією окремих структурних підрозділів корпорації із зовнішнім середовищем [113, с.112].
Бурий С. А., Мацеха Д. С.	Антикризове управління – це система постійних системних дій менеджерів, спрямованих на всі елементи організації з метою швидкого і вчасного реагування на можливі зовнішні та внутрішні загрози ефективному функціонуванню чи розвитку організації [49, с.16-17].
Мартиненко В. П.	Головна задача антикризового управління полягає у можливості підприємства адаптуватися до нових умов господарювання, знайти такі методи, форми і засоби прийняття рішень, які б максимально орієнтували на шлях виживання в кризовому середовищі [114, с.55].
Колісник М. К., Льчук П. Г., Віблій П. І.	Антикризове управління – це така система управління, яка спрямована на вирішення задач інтенсивного розвитку підприємства завдяки мобілізації та інтенсифікації всіх ресурсів у протипагу екстенсивному розвитку [99, с.29].
Мороз О. В., Шварц І. В.	Антикризовий менеджмент – це процес планування та проведення заходів по збереженню та покращенню базисних показників сталості та розвитку на підприємстві. Головна мета антикризового управління підприємством полягає у відновленні та забезпечення його стійкого становища на ринку і стабільних результатів діяльності; це передбачає прискорену і дієву реакцію на істотні зміни зовнішнього і внутрішнього середовища на основі заздалегідь ретельно розроблених антикризових програм [123, с.19].
Тельнова Г. В.	Антикризове управління – сукупність форм і методів реалізації антикризових процедур стосовно до конкретного підприємства. Антикризове управління – це управління, здатне зм'якшувати кризи, а також утримувати функціонування підприємства в режимі виживання в даний період і виводити його з кризового стану з мінімальними втратами [164, с.5].
Штангрет А. М., Копилюк О. І.	Антикризове управління – це система управління підприємством, спрямована на завчасне виявлення можливих кризових ситуацій, розроблення заходів протидії, швидке реагування на будь-які зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищі, що становлять загрозу для функціонування підприємства [193, с.69-70].
Іванюта С. М.	Антикризове управління – це система управлінських заходів щодо діагностики, упередження, нейтралізації і подолання кризових явищ та причин їх виникнення на всіх рівнях економіки [91, с.86].
Кривов'язюк І. В.	Антикризове управління – це комплекс послідовно здійснюваних заходів щодо запобігання, профілактики, подолання кризового стану, зниження рівня його негативних наслідків на діяльність підприємства [106, с.160].
Скібіцький О. М.	Антикризове управління – це управління, що націлене на запобігання можливих серйозних ускладнень у ринковій діяльності підприємства, забезпечення його стабільного, успішного господарювання [156, с.44].

Виокремимо деякі спільні акценти. Антикризове управління розглядається як система управління, тобто чітко розмежовується суб'єкт і об'єкт. Суб'єктом може виступати власник, фінансовий директор, керівник підприємства, функціональні антикризові менеджери як співробітники підприємства, так і співробітники консалтингової фірми, у окремих випадках представники санатора, представники кредиторів, арбітражний керуючий, фахівці Агентства з питань банкрутства та інших державних органів [111, с.92], а об'єктом – потенційні загрози, перебіг або наслідки кризових явищ, банкрутство.

Банкрутство часто ототожнюється з фінансовою кризою на підприємстві, яка є «кінцевою стадією непрогнозованого процесу втрати (під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів) потенціалу розвитку, у ході якого структура капіталу та ліквідність підприємства погіршується настільки, що це загрожує його подальшому існуванню [167, с.408]», а не як установлений у законодавчому порядку господарським судом факт [2].

Більшість науковців вважає, що ефективність і швидкість реагування системи антикризового управління на кризові процеси, які мають місце в діяльності підприємства, обумовлюється реалізацією заздалегідь розроблених антикризових методик і програм, залежно від причин і характеру кризи. На наш погляд, структурована база типових антикризових програм на підприємстві складає його «антикризовий досвід», який є запорукою своєчасної й адекватної реакції на кризові процеси.

Іншим важливим аспектом об'єктивних передумов реалізації системи антикризового управління на підприємстві є його належне ресурсозабезпечення, і, в першу чергу, широкий доступ до інформаційних джерел та інтелектуальних ресурсів, що можливий при формуванні антикризового потенціалу, важливою складовою якого є антикризовий досвід. Натомість, Морозом О. В., Лазарчук О. В. та Шварц І. В. антикризовий потенціал розглядається як здатність господарського суб'єкта протистояти реальним та потенційним кризовим явищам у функціонуванні, зберігаючи тенденцію до сталого розвитку [124, с.10]. Вважаємо, що дане трактування є прийнятним для поняття «ефективність використання антикризового потенціалу», оскільки стосується результатів використання наявних ресурсів на підприємстві при реалізації антикризового управління.

Антикризове управління тісно пов'язане з економічною стійкістю, яка розглядається як стан динамічного розвитку підприємства, коли усі його соціально-економічні складові за будь-яких збурень зовнішнього та внутрішнього середовищ зберігають стан економічної рівноваги на тому чи іншому рівні [43, с.63]. В теорії антикризового менеджменту такі збурення прийнято називати кризою.

Підприємство функціонує за невизначеності, ризику та конфліктності, тому в кризових умовах господарювання для власного виживання повинне мати здатність вчасно адаптуватися та гнучко реагувати на мінливість зовнішнього середовища з мінімальними втратами для керівництва. У цьому сенсі справедливими є результати дослідження поведінки фірми за умов ризику, на основі яких стверджується, що «фірма за умов ризику поводить себе обережніше,

скорочуючи обсяг виробництва, при цьому ефективність її зменшується [197, с.311-313].

Як зазначається в [197], економічна стійкість за умов ризику забезпечується такими властивостями підприємства як адаптивність і програмність. Адаптивна тактика полягає у тому, що прийняття рішення щодо обсягу виробництва продукції (робіт, послуг) відбувається після спостережень за умовами функціонування підприємства, відповідно максимізація прибутку відбуватиметься «за кожного сценарію розвитку подій». Програмна тактика для підприємства є вимушеною за умов, коли потрібно приймати рішення щодо обсягу виробництва, і після цього досліджувати цінову кон'юнктуру та витрати. При цьому «максимум прибутку за кожного сценарію не забезпечується» [197, с.341-342].

Важливою умовою ефективності функціонування підприємства є життєздатність, яка передбачає на підприємстві «наявність необхідного і достатнього потенціалу для подолання дисбалансу господарської діяльності з метою уникнення збитковості [114, с.15]».

З ризиком тісно пов'язане поняття «криза». Кризу розглядають як граничне загострення ризикової ситуації у соціально-економічній системі, що загрожує її функціонуванню в ринковому середовищі [119, с.18]. Науково обґрунтований механізм подолання кризових явищ у діяльності підприємства є складовою системи антикризового управління. Необхідно також зазначити, що кризи можуть виникати на всіх етапах життєвого циклу підприємства, представленого на рис. 1.1.

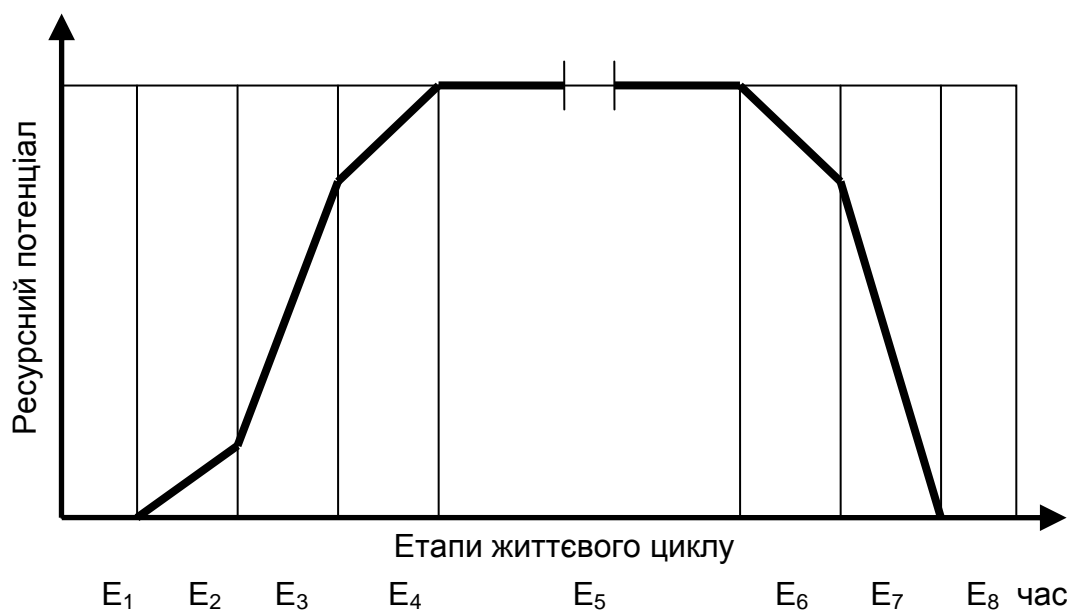

Рис. 1.1. Життєвий цикл підприємства [50, с.103].

Життєвий цикл підприємства складається з таких етапів: E₁ — етап створення підприємства (підприємницька ідея); E₂ — становлення бізнесу; E₃ — нарощування ресурсного потенціалу підприємства; E₄ — інтенсифікація виробництва і ресурсів; E₅ — максимальне використання виробничих потужностей; E₆ — скорочення обсягів виробництва і потенціалу; E₇ — банкрутство; E₈ — ліквідація підприємства [50, с.103].

На кожному з цих етапів час від часу виникають кризові ситуації, подолання яких можливе за допомогою системи антикризового управління. Проведемо дослідження основних ознак кризового стану господарської діяльності підприємства в контексті факторів, які мають істотний вплив на неможливість досягнення ним поставлених організаційно-господарських цілей. Комбінуючи ступені кризовості станів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, можна отримати чотири ситуації (рис. 1.2).

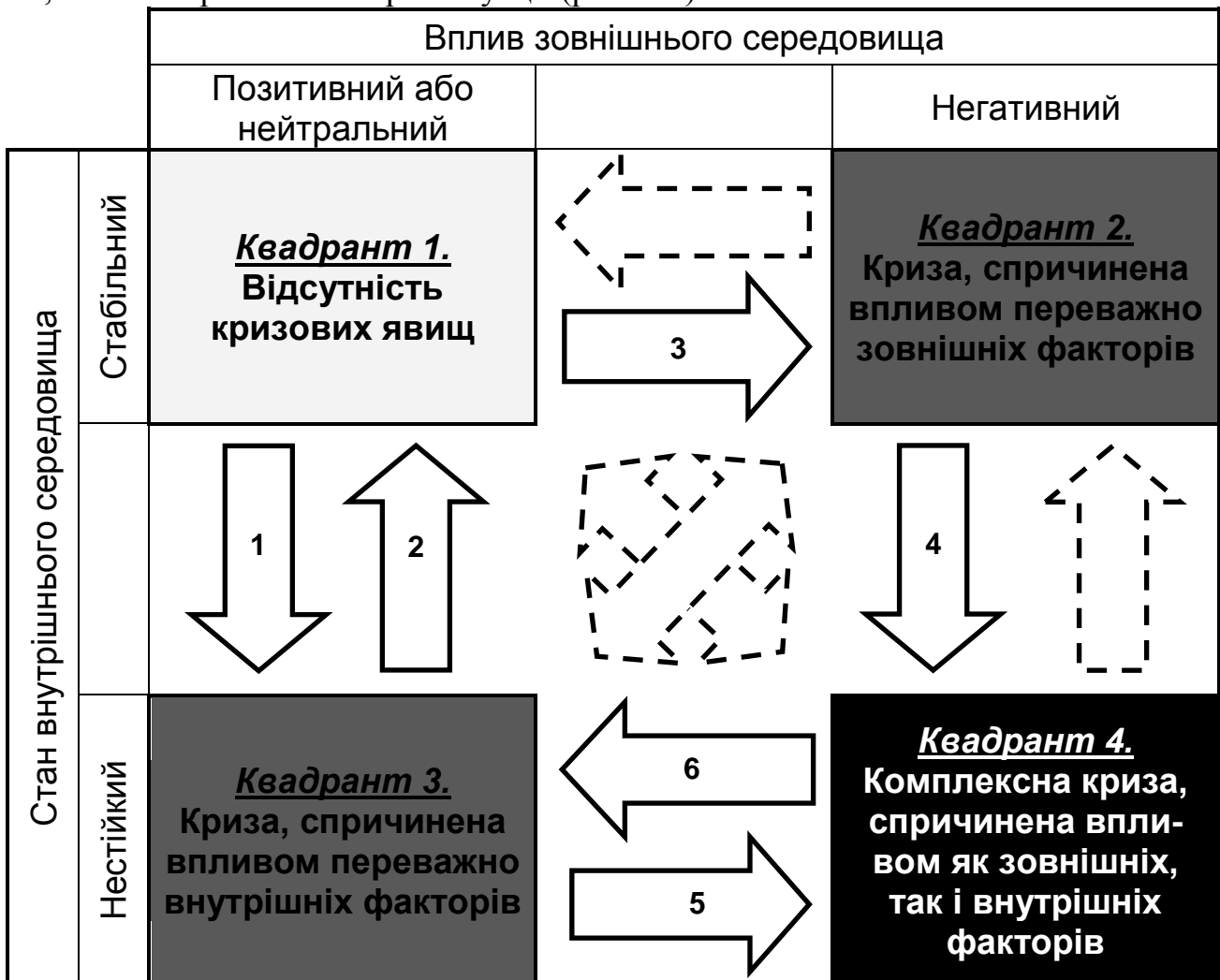

Рис. 1.2. Матриця градації кризових ситуацій на підприємстві, залежно від комбінацій значимості впливу зовнішніх і внутрішніх факторів [34, с.5]

З даних рис. 1.2 видно, що у першому квадранті матриці здійснення господарської діяльності підприємством відбувається за відсутності кризових явищ, оскільки внутрішнє середовище стабільно стійке, а негативний вплив зовнішнього середовища відсутній. Високий рівень платоспроможності в даних умовах дозволяє підприємству своєчасно погашати зобов'язання, унаслідок чого зменшується обсяг залучених фінансових ресурсів, а також отримувати плановий обсяг прибутку, збільшуючи обсяг власного капіталу, у чому, на думку Туррила А. М., полягає ефективність фінансової діяльності для власника підприємства [169, с.101-102]. Проте Ю. Брігхем головною метою власника визначає максимальне збільшення ринкової вартості підприємства [46, с.162].

Необхідно зазначити, що в одну з методик обчислення ринкової вартості підприємства входить показник прибутку [205, с.433-443]:

$$V_L = V_U = \frac{EBIT}{WACC}, \quad (1.1)$$

де V_L , V_U – відповідно ринкова вартість фінансово залежної та фінансово незалежної компанії;

$EBIT$ (Earnings before Interest and Taxes) – прибуток до сплати процентів і податків;

$WACC$ (Weighted Average Cost of Capital) – середньозважена вартість капіталу.

Отже, як видно з формули (1.1), між ринковою вартістю підприємства та його прибутком існує прямий зв'язок, тобто із зростанням обсягу прибутку за інших рівних умов відбувається збільшення ринкової вартості підприємства.

На нашу думку, заслуговують на увагу обидва підходи, але другий більш застосовний для економіки розвинених країн. Там цінні папери, емітовані корпораціями (акціонерними товариствами), вільно конвертуються на фондовому ринку, і почасти мають ринкову ціну, вищу номінальної, тобто встановленої при заснуванні підприємства. З огляду на це, стає зрозумілим інтерес держателів акцій (у тому числі власників підприємств) до отримання прибутку.

Для підтримки підприємств у стані, що характеризує квадрант 1, важливого значення набуває:

- здатність підприємства адаптуватися до оточення;
- ефективна мотивація персоналу;
- прогнозування і стратегічний менеджмент.

Погіршення стану квадранту 1 можливе за двома сценаріями. Розвиток першого сценарію ілюструється переходом від квадранту 1 до квадранту 3 матриці кризових станів на рис. 1.2 (стрілка 1) за умов, що вплив зовнішнього середовища залишиться без особливих змін, а внутрішній стан підприємства погіршиться суттєво.

Кризовий стан у квадранті 3 на рис. 1.2 можливий, якщо функціонування підприємства відбувається за умов мінімального негативного впливу зовнішніх факторів та суттєвої дії внутрішніх проблем у його господарській діяльності. До них можна віднести:

- 1) зниження ефективності управління виробничими ресурсами;
- 2) зниження рівня прибутковості, спричинене високим рівнем затрат;
- 3) перевищення обсягу заборгованості над обсягом власного капіталу;
- 4) підвищення термінів оборотності оборотних активів;
- 5) збільшення питомої ваги поточної кредиторської заборгованості у зобов'язаннях;
- 6) зниження рівня поточної платоспроможності підприємства;
- 7) порушення ритмічності фінансування інвестиційної та операційної діяльності;
- 8) заборгованість з оплати праці;

9) порушення платіжної дисципліни зі сплати відсотків за користування позиками, податків та інших обов'язкових платежів тощо.

Перераховані проблеми формують зміст антикризового управління господарською діяльністю за кризової ситуації, що спричинена внутрішніми суперечностями розвитку підприємства [34, с.5-6].

Наступний сценарій розвитку кризової ситуації на підприємстві можливий, коли діловий цикл знаходиться у фазі рецесії [81, с.452-453] і кризові процеси зовнішнього середовища чинять найбільш негативний вплив на господарську діяльність економічно стійкого підприємства. На рис. 1.2 розвитку даного сценарію відповідає стрілка 3, направлена з квадранту 1 в квадрант 2 матриці кризових станів.

До основних негативних факторів зовнішнього середовища, які суттєво впливають на господарську діяльність підприємства, віднесемо наступні:

- 1) падіння темпів росту ВВП;
- 2) несприятливий інвестиційний клімат в країні, у зв'язку з чим ускладнюється пошук зовнішнього інвестора;
- 3) девальвація національної грошової одиниці;
- 4) високі темпи росту інфляції;
- 5) зростання податкового навантаження;
- 6) надмірне державне регулювання галузевих цін;
- 7) зниження купівельної спроможності споживачів продукції, товарів, робіт, послуг, які збуває підприємство на ринку;
- 8) криза неплатежів між суб'єктами господарювання, унаслідок якої відбувається зростання питомої ваги простроченої дебіторської заборгованості підприємства;
- 9) зростання цін на виробничі фактори;
- 10) кризовий стан фінансово-кредитних установ, що ускладнює підприємству залучати позиковий капітал для розширення виробництва та збуту;
- 11) неефективна політика протекціонізму національного виробника та державної підтримки дотаційних галузей народного господарства;
- 12) монополізація ринків збуту підприємства;
- 13) порушення стабільності кон'юнктури фондового ринку;
- 14) політична нестабільність, розбалансованість гілок влади при прийнятті важливих економічних рішень на державному рівні;
- 15) корумпованість державних інститутів та непрозорість влади у відносинах з суб'єктами господарювання;
- 16) значна питома вага тіньової економіки (понад 30%).

Головне завдання антикризового управління, якщо криза господарської діяльності підприємства генерується тільки негативними зовнішніми факторами, полягає у розробці шляхів зниження деструктивного впливу кон'юнктурних коливань економіки держави на внутрішнє середовище підприємства та страхуванні усіх можливих ризиків. Важливою також є призупинення строків настання сценарію переходу до останнього квадранту 4 матриці кризових станів (стрілка 4) рис. 1.2, оскільки негативний вплив зовнішнього середовища неминуче призводить до порушення внутрішньої фінансової рівноваги підприємства.

У випадку, коли кризовий стан господарської діяльності підприємства інтерпретується квадрантом 3 і макроекономічна ситуація в країні погіршується, найімовірнішим сценарієм для підприємства є перехід до квадранту 4 через стрілку 5 на рис. 1.2. У квадранті 4 відбувається комплексна криза господарської діяльності підприємства, що виникає унаслідок дії негативних факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, охарактеризованих вище.

Необхідно зазначити, що в кожному з 2-4 квадрантів матриці кризових станів існує загроза неплатоспроможності та настання банкрутства, але найбільша можливість загрози настання банкрутства, унаслідок чого можлива ліквідація підприємства, притаманна квадранту 4 [34, с.6].

З огляду на викладене, ми погоджуємося з думкою колективу авторів на чолі з Мозенковим О. В., що банкрутство підприємства є останнім етапом розвитку кризової ситуації [24, с.13]. У зв'язку з цим, головним завданням комплексного (комбінованого) антикризового управління господарською діяльністю є усунення загрози настання банкрутства з метою попередження ліквідації підприємства. Дослідження практичних аспектів становлення та розвитку інституту банкрутства в Україні та закордоном знаходимо у наукових працях [39; 48; 68; 194].

Згідно Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури. Суб'єктом банкрутства при цьому виступає боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання встановлена господарським судом. Суб'єктами банкрутства не можуть бути відокремлені структурні підрозділи юридичної особи (філії, представництва, відділення тощо) [2].

Закон визначає також поняття «неплатоспроможність», тобто неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності (боржника) виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності [2].

Важливим методом антикризового управління підприємством виступає досудова санація, яка визначається Законом як система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, інвестор, з метою запобігання банкрутству боржника шляхом реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до початку порушення провадження у справі про банкрутство [2].

Провадження справи про банкрутство підприємства передбачає три альтернативні варіанти розвитку [2]:

1) ліквідація – припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна;

2) мирова угода – домовленість між боржником та кредитором (групою кредиторів) про відстрочку та (або) розстрочку платежів або припинення зобов'язання за угодою;

3) санація – система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Розглядаючи санацію як важливий метод комплексного антикризового управління господарською діяльністю підприємства, візьмемо за основу підхід Терещенка О. О., згідно якого санація поділяється на два види – фінансову санацію та реструктуризацію [167, с.22-23]. Проблема реалізації санаційних заходів в умовах вітчизняної економіки присвячено також праці [97; 99; 117; 160; 161; 189].

Метою фінансової санації є відшкодування поточних збитків і подолання причин їх виникнення, поновлення (збереження) платоспроможності підприємств, погашення всіх видів заборгованості, оптимізація структури оборотних активів та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру [167, с.22].

Реструктуризація підприємства є процес здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу (приєднання, злиття) з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів [2].

На нашу думку, процес виведення підприємства з комплексної кризи господарської діяльності (квадрант 4 матриці кризових станів) можливий тоді, коли діловий цикл переходить з рецесії у фазу піднесення (розширення) виробництва [81, с.452-453], тобто в економіці відбуваються процеси відновлення макроекономічної рівноваги і, відповідно, поступово знижується негативний вплив факторів зовнішнього середовища на господарську діяльність підприємства. Зазвичай, стабілізація внутрішнього середовища підприємства проходить повільніше, унаслідок чого кризовий стан через стрілку 6 переходить з квадранту 4 до квадранту 3, а з квадранту 3 через стрілку 2 – до квадранту 1 (див. рис. 1.2).

Таким чином, однією з основних умов подолання кризових процесів на підприємстві повинна бути відкритість керівництва у відносинах з персоналом для підвищення прозорості при прийнятті рішень. Запорукою цього має стати

інформування працівників про реальний стан справ у господарській діяльності підприємства.

На основі матриці кризових станів проведемо класифікацію основних видів антикризового управління господарською діяльністю підприємства (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Класифікація основних видів антикризового управління господарською діяльністю підприємства залежно від кризової ситуації

Отже, антикризове управління господарською діяльністю підприємства направлене на підвищення рівня ефективності виробництва, залучення фінансових ресурсів, платоспроможності, прибутковості, а також стимулювання інвестиційної діяльності, з метою досягнення підприємством організаційно-господарських цілей на всіх етапах його життєвого циклу, попередження, ідентифікації та подолання кризових умов здійснення господарської діяльності на основі власного антикризового досвіду [34, с.6].

На нашу думку, до цілей підприємства доцільно віднести наступні:

- 1) одержання максимально можливого прибутку;
- 2) спрямування власних грошових коштів на придбання основних засобів, в будівництво та платежі за користування нематеріальними ресурсами;
- 3) організація процесу формування власних оборотних коштів;
- 4) формування оборотних активів за рахунок залучених фінансових ресурсів у разі потреби;

- 5) своєчасність повернення залучених коштів та сплата відсотків за користування позиками, податків, дивідендів, інших платежів;
- 6) забезпечення поточної платоспроможності шляхом оптимального співвідношення вартості оборотних активів з обсягом зобов'язань;
- 7) зниження операційних витрат.

Згідно нормативів, оптимізація структури капіталу шляхом збалансованості власних і залучених джерел фінансових ресурсів досягається тоді, коли співвідношення між власним капіталом і зобов'язаннями підприємства підтримується на рівні 1 : 1. При цьому залучення довгострокових позикових коштів є вигіднішим, ніж короткострокових.

Одним із важливих аспектів господарської діяльності є платіжна дисципліна підприємства. У першу чергу дотримання договірних умов погашення зобов'язань та своєчасної сплати податків, інших платежів до бюджету тощо, дозволяє підприємству зберегти репутацію та уникнути претензій кредиторів, найгіршим наслідком яких може бути провадження справи про банкрутство.

1.2. Методологія формування системи показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємства

Головний зміст поняття «ефективність господарської діяльності», на нашу думку, полягає у комплексній результативності досягнення підприємством основних організаційно-господарських цілей. В антикризовому менеджменті про ефективність або неефективність господарської діяльності може свідчити як значення відповідного показника (групи показників), так і його динаміка за аналізований період [34, с.6].

Андрійчук В. Г. під ефективністю господарської діяльності розуміє результативність, яка вимірюється відношенням результату до витрат (ресурсів), при чому існує багато видів ефекту та різноманітність витрат. При цьому результат господарської діяльності повинен відповідати її цілям і завданням [19, с.9].

Визначаючи процес виробництва як незалежну взаємодію робочої сили, засобів і предметів праці, Покропивний С. Ф. розглядає ефективність виробництва як комплексне вираження кінцевих результатів використання виробничих засобів і трудових ресурсів за певний проміжок часу [80, с.448-449].

Савицька Г. В. зазначає, що оцінка ефективності господарської діяльності сприяє «економному використанню ресурсів, виявленню і впровадженню передового досвіду, науковій організації праці, використанню нової техніки і технологій виробництва, запобіганню зайвих витрат, недоліків у роботі» для знаходження резервів підвищення ефективності та виживання у конкурентній боротьбі, зміцнення ринкових позицій тощо [148, с.16-17].

Натомість Воронін О. вважає, що підвищення економічної ефективності полягає у забезпеченні збільшення обсягів виробництва за рахунок раціонального використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів. Показники ефективності першочергово використовуються для оцінки та стимулювання результатів господарської діяльності підприємств [53, с.57].

Оцінювання ефективності господарської діяльності підприємства проводиться на основі системи часткових та узагальнюючих показників. До часткових колектив авторів на чолі з Єрмолович Л. Л. відносить показники, що характеризують ефективність використання основного та оборотного капіталу, робочої сили, які формуються під впливом операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. До узагальнюючих показників ефективності господарської діяльності відносять показники формування засобів та їх джерел, сукупного, власного і позикового капіталу, фінансового стану, прибутку, рентабельності продукції та капіталу, реалізації продукції, аналіз якості, ритмічності й асортименту виробленої продукції (робіт, послуг) [83, с.10-12] (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Формування показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємства [83, с.12]

Більшість дослідників, у тому числі Гадзевич О. І. [56], Бутинець Ф. Ф. [82], Чумаченко М. Г. [44], Мних Є. В. [121], Чернявський Л. М. [185], аналіз показників ефективності господарської діяльності, наведених на рис. 1.4, рекомендують проводити при оцінці фінансового стану підприємства. На нашу думку, до таких показників слід віднести показники ліквідності (платоспроможності), фінансової стійкості, ділової активності (продуктивності, оборотності) та рентабельності (прибутковості). Методичною основою формування системи показників ефективності господарської діяльності можуть слугувати наступні державні методики:

1. «Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій» Державної податкової служби України, 1998 рік [14];
2. «Методичні рекомендації щодо проведення аналізу фінансового стану підприємства-боржника при отриманні відстрочок (розстрочок)» Державної податкової служби України, 1998 рік [15];
3. «Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» Національного банку України, 2000 рік [12];

4. «Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» Міністерства фінансів України, 2001 рік [9];

5. «Порядок проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій» Міністерства фінансів України, 2003 рік [10];

6. «Методика формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, поруками, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними» Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, 2004 рік [13];

7. «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» Міністерства економіки України, 2006 рік [11].

Перейдемо до аналізу основних методичних положень вказаних методик оцінки фінансового стану підприємств.

Методика [14] охоплює аналіз фінансових результатів господарської діяльності та фінансового стану підприємства, основних факторів, що забезпечують обсяг і собівартість виробництва та реалізації продукції, ефективність використання основних засобів, матеріальних, трудових ресурсів.

При аналізі господарської діяльності підприємства в першу чергу вивчається його загальна виробнича структура, кількість та місцезнаходження окремих структурних підрозділів, в тому числі допоміжних і обслуговуючих, оптимальність їх розташування, а також стан будівель і споруд, основних фондів, технологій (через показники їх енерго- та ресурсоємності), коефіцієнти використання проектної потужності, рівень рентабельності підприємства тощо. У зв'язку з тим, що кожна галузь виробництва має свою специфіку, «Методичними рекомендаціями по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій» встановлюється диференційований підхід до аналізу господарської діяльності підприємств різних галузей народного господарства [14, с.2].

Аналіз співвідношення темпів росту продуктивності праці та заробітної праці має на меті впорядкування соціальної сфери господарської діяльності підприємства. У методиці зазначається, що випереджаючі темпи росту продуктивності праці в порівнянні з ростом середньомісячної заробітної плати є одним з факторів зниження собівартості продукції та чинять значний вплив на зростання обсягів випуску продукції. Поряд з проведенням аналізу забезпеченості підприємства основними засобами та їх технічного рівня, темпів оновлення, ставиться завдання вивчити їх динаміку, склад, структуру, технічний стан, також рівень виробництва та його організацію [14, с.4]. При цьому значної ваги набуває оцінка динаміки узагальнюючого показника «фондовіддача», який обчислюється, як відношення обсягу товарної продукції до середньорічної вартості основних виробничих фондів.

Методика обчислення показників рентабельності підприємства полягає у відношенні чистого прибутку до наступних показників: виручки від реалізації

(рентабельність продукції), загальної суми майна (рентабельність майна), власного капіталу (рентабельність власного капіталу), затрат на виробництво реалізованої продукції (рентабельність операційної діяльності). Окремим показником в оцінці рентабельності виступає період окупності власного капіталу, який визначається як відношення середньої величини власного капіталу до чистого прибутку [14, с.5].

Згідно аналізованої методики, ліквідність підприємства визначається як його спроможність здійснювати платежі наявними засобами, або такими, котрі безперервно поповнюються за рахунок його господарської діяльності. Оцінка ліквідності базується на основі нормативних значень наступних коефіцієнтів [14, с.5]:

1) коефіцієнт покриття розраховується як відношення поточних активів до поточних зобов'язань. Оптимальним є його значення 2,0-2,5;

2) коефіцієнт загальної ліквідності розраховується відношенням величини грошових засобів, дебіторської заборгованості та короткострокових фінансових вкладень до величини короткострокових зобов'язань. Значення даного коефіцієнта має бути не меншим 1;

3) коефіцієнт абсолютної ліквідності розраховується як відношення величини грошових засобів до величини поточних зобов'язань. Нормативне значення – 0,25-0,3.

4) величина власних оборотних засобів обчислюється як сума власного капіталу та довгострокових зобов'язань за мінусом необоротних активів;

5) питома вага оборотних засобів у активах;

6) частка виробничих засобів у оборотних активах.

Оцінка фінансової стійкості здійснюється на основі коефіцієнта фінансової автономії, який показує частку власного капіталу в пасивах підприємства і має становити не менше 0,5 та коефіцієнта оборотності, тобто, відношення виручки від реалізації до оборотних засобів [14, с.5].

Згідно «Методичних рекомендацій щодо проведення аналізу фінансового стану підприємства-боржника при отриманні відстрочок (розстрочок)» оцінку ефективності господарської діяльності рекомендується здійснювати за такими показниками:

1. Коефіцієнт покриття. Оптимальне значення не менше 2 означає, що на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань припадає 2 одиниці оборотних засобів [15, с.2].

2. Коефіцієнт загальної ліквідності має бути не менше 1, означає, скільки відсотків своїх боргів підприємство зможе сплатити, а інші перейдуть до розряду прострочених [15, с.2].

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності має бути не меншим 0,2 [15, с.2].

4. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів обчислюється як відношення виручки від реалізації до обсягу оборотних активів. Позитивною тенденцією є збільшення показника [15, с.2].

5. Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами характеризує питому вагу власних оборотних засобів у загальній сумі оборотних засобів, нормативне значення не менше 0,2 [15, с.2].

6. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує відношення виручки від реалізації до обсягу дебіторської заборгованості підприємства. Прискорення оборотності розглядається як позитивне явище [15, с.2].

7. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості визначається відношенням виручки від реалізації до обсягу кредиторської заборгованості. Випереджальний ріст кредиторської заборгованості, в порівнянні з дебіторською, свідчить про погіршення фінансового стану підприємства [15, с.2].

8. Коефіцієнт відновлення платоспроможності (Квідн) розраховується при незадовільній структурі балансу, тобто коли хоча б один із коефіцієнтів покриття (Кп) та забезпечення власними оборотними засобами (Кзаб) приймає значення менше, ніж передбачене методикою. При Квідн більше 1 у підприємства є можливість протягом 6 місяців відновити свою платоспроможність. Обчислюється за формулою [15, с.2]:

$$\text{Квідн} = [\text{Кпкін} + (У / Т) \cdot (\text{Кпкін} - \text{Кппоч})] / 2, \quad (1.2)$$

де Кпкін, Кппоч – відповідно значення коефіцієнта покриття на початок і кінець звітного періоду;

У – період відновлення платоспроможності, який дорівнює 6 місяців;

Т – тривалість звітного періоду, місяців.

9. Коефіцієнт втрати платоспроможності (Квтр) розраховується для перевірки стійкості фінансового положення підприємства при задовільній структурі балансу, тобто коли обидва коефіцієнти Кп, Кзаб приймають значення не менше, ніж передбачене критерієм. При Квтр, менше 1, підприємство найближчим часом не зможе виконати своїх зобов'язань перед кредиторами, тобто втратило платоспроможність. Визначається за формулою [15, с.2]:

$$\text{Квтр} = [\text{Кпкін} + (У / Т) \cdot (\text{Кпкін} - \text{Кппоч})] / 2, \quad (1.3)$$

де У – період втрати платоспроможності, який дорівнює 3 місяці.

Для здійснення оцінки фінансового стану позичальника - юридичної особи, згідно «Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», банк має враховувати такі основні економічні показники його діяльності:

- платоспроможність (коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності);

- фінансова стійкість (коефіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів);

- обороти за рахунками (співвідношення надходжень на рахунки позичальника і суми кредиту, наявність рахунків в інших банках; наявність картотеки неплатежів – у динаміці);

- склад і динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості (за останній звітний та поточний роки);

- прибутки та збитки (у динаміці);

- рентабельність активів і рентабельність продажу (у динаміці);

- кредитна історія (погашення кредитної заборгованості в минулому, наявність діючих кредитів) [12, с.3].

Оцінка фінансового стану позичальника за «Методикою формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, поруками, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними» [13] є подібною до оцінки за Положенням [12]. Згідно даних методик нормативні значення показників оцінки фінансового стану позичальника комерційним банкам дозволено встановлювати самостійно.

Для оцінки майнового стану підприємства згідно «Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» обчислюються наступні показники (коефіцієнти), які характеризують виробничий потенціал підприємства:

- коефіцієнт зносу основних засобів характеризує стан та ступінь зносу основних засобів і розраховується як відношення суми зносу основних засобів до їхньої первісної вартості;

- коефіцієнт оновлення основних засобів показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби, і розраховується як відношення первісної вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на кінець звітного періоду;

- коефіцієнт вибуття основних засобів показує, яка частина основних засобів вибула за звітний період, та розраховується як відношення первісної вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на початок звітного періоду [9, с.1-2].

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників [9, с.1-2]:

- коефіцієнт покриття показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань. Для задовільного фінансового стану його значення має бути більшим 1;

- коефіцієнт швидкої ліквідності (загальної ліквідності у [14; 15]) відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Нормативним є значення коефіцієнта 0,6-0,8;

- коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно. Його значення має бути більшим 0;

- чистий оборотний капітал розраховується як різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями. Його наявність та величина свідчать про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється шляхом розрахунку наступних показників [9, с.1-2]:

- коефіцієнт платоспроможності (автономії) показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність. Для задовільного фінансового стану його значення має бути більшим 0,5;

- коефіцієнт фінансування розраховується як співвідношення залучених та власних засобів і характеризує залежність підприємства від позикових засобів. Значення даного показника має не перевищувати 1;

- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами розраховується як відношення величини чистого оборотного капіталу до величини оборотних активів підприємства і показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами; норматив – більше 1;

- коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка – капіталізована. Розраховується як відношення чистого оборотного капіталу до власного капіталу і має бути більшим 0.

Аналіз ділової активності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників [9, с.1-2]:

- коефіцієнт оборотності активів обчислюється як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньої величини підсумку балансу підприємства і характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення;

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини дебіторської заборгованості і показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується;

- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості і показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за аналізований період;

- строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей розраховується як відношення тривалості звітного періоду до коефіцієнта оборотності дебіторської або кредиторської заборгованості і показує середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства;

- коефіцієнт оборотності матеріальних запасів розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості матеріальних запасів і характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства;

- коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної вартості основних засобів. Він показує ефективність використання основних засобів підприємства;

- коефіцієнт оборотності власного капіталу розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства і показує ефективність використання власного капіталу підприємства.

Аналіз рентабельності підприємства здійснюється шляхом розрахунку наступних показників, які мають додатніми і в динаміці зростати [9, с.1-2]:

- коефіцієнт рентабельності активів розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості активів і характеризує ефективність використання активів підприємства;

- коефіцієнт рентабельності власного капіталу розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості власного капіталу і характеризує ефективність вкладення коштів в дане підприємство;

- коефіцієнт рентабельності діяльності розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) і характеризує ефективність господарської діяльності підприємства;

- коефіцієнт рентабельності продукції розраховується як відношення прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг) до витрат на її виробництво та збут і характеризує прибутковість господарської діяльності підприємства від основної діяльності.

Суттєвим доповненням до попередньо проаналізованих методик є основні положення «Порядку проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій» [10]. Методичною основою даної методики є багатофакторний дискримінантний аналіз. Базова формула багатофакторної дискримінантної функції для розрахунку інтегрального показника має наступний вигляд [10, с.1]:

$$Z = a_1 X_1 + a_2 X_2 + \dots + a_n X_n - a_0, \quad (1.4)$$

де Z – інтегральний показник фінансового стану;

X_1, X_2, \dots, X_n – незалежні змінні дискримінантної функції (фінансові індикатори);

a_1, a_2, \dots, a_n – параметри дискримінантної функції (вагомість впливу окремих індикаторів на загальний інтегральний показник фінансового стану);

a_0 – вільний член дискримінантної функції.

Інтегральний показник фінансового стану позичальника (залежно від виду економічної діяльності) обчислюється з використанням моделей, наведених у табл. 1.2, розроблених із використанням наступних фінансових індикаторів [10, с.4-6]:

X_1 – коефіцієнт покриття з оптимальним значенням від 1,5 до 2,5.

X_2 – коефіцієнт фінансової незалежності. Оптимальне значення залежить від виду діяльності (галузевої належності) підприємства.

Таблиця 1.2

Дискримінантні моделі оцінки фінансового стану позичальника [10, с.8-9]

Групи видів економічної діяльності	Дискримінантна модель
1. Сільське господарство	$Z = 1,05 X_1 + 1,234 X_2 + 1,092 X_3 + 2,446 X_5 + 0,496 X_7 + 0,185 X_8 - 2,039$
2. Харчова промисловість	$Z = 1,282 X_1 + 0,7 X_2 + 0,208 X_4 + 1,591 X_5 + 0,09 X_8 + 0,26 X_{10} - 2,6$
3. Інші галузі обробної промисловості (текстильна, переробка деревини, хімічна, целюлозно-паперова тощо)	$Z = 1,179 X_1 + 0,789 X_2 + 0,442 X_3 + 0,3 X_4 + 0,255 X_9 + 0,113 X_{10} - 2,29$
4. Добувна промисловість, металургія, машинобудування, виробництво електроенергії, газу, води	$Z = -2,752 + 0,674 X_1 + 1,663 X_2 + 0,488 X_3 + 0,223 X_4 + 1,138 X_5 + 0,55 X_6 + 0,528 X_{10}$
5. Будівництво	$Z = 0,702 X_1 + 1,674 X_2 + 0,23 X_3 + 0,651 X_4 + 1,522 X_5 + 0,282 X_{10} - 2,514$
6. Оптова та роздрібна торгівля, готелі та ресторани	$Z = 0,734 X_1 + 1,997 X_2 + 0,751 X_4 + 0,04 X_7 + 0,172 X_8 + 0,206 X_{10} - 2,613$
7. Транспорт	$Z = 0,804 X_1 + 1,16 X_2 + 0,108 X_3 + 1,123 X_4 + 0,292 X_9 + 0,163 X_{10} - 2,115$
8. Інші види діяльності	$Z = 1,306 X_1 + 0,235 X_2 + 0,435 X_4 + 0,102 X_7 + 0,077 X_9 + 0,249 X_{10} - 2,337$

X_3 – коефіцієнт оборотності капіталу. Чим більшим є значення цього коефіцієнта, тим ефективнішою вважається діяльність бенефіціара.

X_4 – коефіцієнт рентабельності операційного продажу за грошовим потоком розраховується як відношення чистого грошового потоку від операційної діяльності до чистої виручки від реалізації продукції з урахуванням інших операційних доходів.

X_5 – коефіцієнт рентабельності активів за вільним грошовим потоком розраховується як відношення суми чистого руху коштів від операційної та інвестиційної діяльності до валюти балансу (середньорічної).

X_6 – коефіцієнт оборотності позичкового капіталу розраховується як відношення чистої виручки від реалізації до обсягу чистого позичкового капіталу.

X_7 – коефіцієнт оборотності позичкового капіталу за грошовим потоком розраховується як відношення чистого грошового потоку від операційної діяльності до чистого позичкового капіталу.

X_8 – коефіцієнт рентабельності продажу розраховується як відношення прибутку (збитку) підприємства до оподаткування до чистої виручки від реалізації.

X_9 – коефіцієнт рентабельності власного капіталу розраховується як відношення чистого прибутку (збитку) до середньорічної вартості власного капіталу. Показує ефективність використання власного капіталу підприємства.

X_{10} – коефіцієнт оборотності оборотних активів розраховується як відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної вартості оборотних

активів. Показує ефективність використання оборотних активів підприємства та швидкість їх обертання.

Якість фінансового стану бенефіціара оцінюється за шкалою, наведеною у табл. 1.3. Для оцінки ефективності господарської діяльності у «Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» [11] пропонується близько 50 показників з відповідними нормативними значеннями (додаток А).

Таблиця 1.3

Інтерпретація значень інтегрального показника фінансового стану бенефіціара [10, с.13]

Вид економічної діяльності	Z5 незадовільний фінансовий стан	Z4 поганий фінансовий стан	Z3 зона невідповідності з негативною динамікою	Z2 зона невідповідності з позитивною динамікою	Z1 стійкий фінансовий стан
1. Сільське господарство	< -2,16	-2,16 – -1,16	-1,16 – 0,63	-1,16 – 0,63	> 0,63
2. Харчова промисловість	< -2,28	-2,28 – -1,28	-1,28 – 0,98	-1,28 – 0,98	> 0,98
3. Інші галузі виробничої промисловості	< -2,24	-2,24 – -1,24	-1,24 – 0,82	-1,24 – 0,82	> 0,82
4. Добувна промисловість, металургія, машинобудування, виробництво електроенергії, газу, води	< -2,2	-2,2 – -1,2	-1,2 – 1,4	-1,2 – 1,4	> 1,4
5. Будівництво	< -2,12	-2,12 – -1,12	-1,12 – 0,8	-1,12 – 0,8	> 0,8
6. Оптова та роздрібна торгівля, готелі та ресторани	< -2,45	-2,45 – -1,45	-1,45 – 0,92	-1,45 – 0,92	> 0,92
7. Транспорт	< -2,68	-2,68 – -1,68	-1,68 – 0,83	-1,68 – 0,83	> 0,83
8. Інші види діяльності	< -2,1	-2,1 – -1,1	-1,1 – 0,9	-1,1 – 0,9	> 0,9

Понятійний апарат даної методики наступний:

1) фіктивне банкрутство – завідомо неправдива офіційна заява громадянина - засновника або власника суб'єкта господарської діяльності, а також службової особи суб'єкта господарської діяльності та громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом [11, с.2];

2) доведення до банкрутства – умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення власником або службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності [11, с.2];

3) приховуване банкрутство – умисне приховування стійкої фінансової неспроможності шляхом подання недостовірних відомостей у разі, якщо це завдало великої матеріальної шкоди [11, с.2].

Фіктивним може бути визнано банкрутство у разі, якщо підприємство-боржник (за наявності у нього на це можливості) не задовольнило вимоги кредиторів та зобов'язання перед бюджетом у повному обсязі на момент його звернення до господарського суду із заявою про визнання своєї неплатоспроможності [11, с.4-5]. Для того щоб зробити відповідний висновок, необхідно визначити коефіцієнт покриття шляхом зіставлення розміру оборотних активів підприємства та його довгострокових і поточних зобов'язань. При цьому до складу довгострокових і поточних зобов'язань слід віднести як основну суму боргу, так і відсотки, штрафи, пені та неустойки щодо цього боргу, у разі, якщо вони зазначені в стандартах бухгалтерського обліку або є рішенням суду про їх стягнення [11, с.4-5]. У разі коли на підприємстві коефіцієнт покриття перевищував одиницю при нульовій або позитивній рентабельності, це може свідчити про наявність ознак фіктивного банкрутства на підприємстві [11, с.4-5].

Ознаками доведення до банкрутства є наявність дій відповідних осіб боржника, які призвели до погіршення платоспроможності підприємства, у зв'язку з чим боржник був не в змозі задовольнити в повному обсязі вимоги кредиторів або сплатити обов'язкові платежі [11, с.5-6]. Насамперед необхідно визначити, чи змінився рівень забезпечення зобов'язань кредиторів за період, що аналізується. У разі коли такі зміни мали місце, потрібно з'ясувати умови укладення, виконання договорів, відповідно до яких сталися ці зміни. Економічними ознаками дій щодо доведення до банкрутства може вважатися такий фінансово-економічний стан боржника, коли виконання умов договорів призвело до погіршення показників оцінки його фінансового стану [11, с.5-6].

До ознак приховуваного банкрутства належить [11, с.6]:

- надання третім особам (банківським установам, державним установам, постачальникам, покупцям) за відома неправдивої інформації про фінансово-господарський стан підприємства;

- можливість визнання причинного зв'язку між наданою інформацією та збитками, які зазнала третя особа.

Навмисне погіршення фінансово-господарського стану підприємства можна визначити за такими основними ознаками [11, с.6]:

- зменшення розміру, приховування та заниження оцінки майна, яке знаходиться у розпорядженні підприємства;

- штучне збільшення розміру кредиторської та дебіторської заборгованості;

- наявність у підприємства штрафів, пені, неустойки, визнаних в судовому порядку, за невиконання умов договорів та недотримання вимог законодавства;

- збитковість діяльності протягом двох років;

- наявність у суді розпочатих справ, за якими підприємство є відповідачем останні два роки;

- спрямування інвестицій не на основну діяльність підприємства;

- наявність переваг у структурі доходів підприємства від неосновної діяльності;

- відхилення показників ліквідності від граничного значення;
- необґрунтоване зменшення штату підприємства.

Отже, дані проведеного аналізу основних методик, впроваджених відповідними міністерствами та відомствами, свідчать, що питання розроблення системи оцінки ефективності господарської діяльності підприємств розглядається на державному рівні, а тому потребує серйозного вивчення на предмет відповідності сучасним положенням теорії та практики господарювання.

На нашу думку, прийнятною методикою для формування системи показників оцінки ефективності господарської діяльності України у системі антикризового управління підприємств є «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства».

1.3. Основні методики комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємства в системі антикризового управління

Починаючи з другої половини ХХ ст., проблема розроблення методик, які б дозволяли на основі числового значення єдиного інтегрального показника фінансового стану підприємства найбільш точно судити про його майбутні перспективи, хвилює багатьох науковців світу. Вони визнали, що в системі оцінки ефективності господарської діяльності підприємства важливим є деякий «індикатор», за допомогою якого можна оцінювати можливість кризових процесів, що неминуче призведуть до неможливості розрахуватися за своїми зобов'язаннями, а в майбутньому – до банкрутства та ліквідації [28, с.63].

Основними теоретичними положеннями фундаментальних наукових праць американських учених, зокрема «Фінансовий менеджмент» Юджина Бріггема та Луїса Гапенські [46; 47], а також «Фінанси корпорацій: теорія, методи і практика» Ченга Лі та Джозефа Фіннерті [183], визначено головну мету власників (акціонерів) американської корпорації, яка полягає у збільшенні ринкової вартості бізнесу, що, на нашу думку, лежить в основі ефективності господарської діяльності підприємства.

Тому в західній практиці особливої ваги надають коефіцієнту рентабельності активів (Return of Assets, ROA) та коефіцієнту рентабельності акціонерного капіталу (Return of Equity, ROE), які обчислюються у відсотках як відношення чистого прибутку до обсягу активів у першому випадку та чистого прибутку до акціонерного капіталу – у другому [47, с.183]. Окрім цього факторний аналіз рентабельності активів проводять за допомогою моделі фірми Du Pont, у якій досліджено залежність ROA від рентабельності власного капіталу, рентабельності ресурсовіддачі та фінансового важеля за наступною ланцюговою формулою [47, с.190]:

$$ROA = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{виручка від реалізації}} \cdot \frac{\text{виручка від реалізації}}{\text{обсяг активів}} \cdot \frac{\text{обсяг активів}}{\text{власний капітал}} \quad (1.5)$$

Усі методики, які підходять для оцінки ефективності господарської діяльності, можна розподілити наступним чином:

- 1) методики оцінки фінансового стану на основі нормативних значень фінансових коефіцієнтів;
- 2) діагностика кризового стану підприємств із застосуванням комплексних багатофакторних моделей прогнозування загрози настання банкрутства на основі нормативних значень єдиного інтегрального показника;
- 3) якісна оцінка кризових явищ в діяльності підприємств на основі бальної системи оцінювання.

Щодо методики оцінки фінансового стану на основі нормативних значень фінансових коефіцієнтів, заслуговує на увагу думка Фоміна Я. О., який вважає, що фінансовий стан у цілому виступає багатовимірною характеристикою внутрішніх процесів та результатів діяльності у грошовій формі, при чому банкрутство (неспроможність) є показником фінансового стану підприємства, який свідчить не лише про втрату платоспроможності, але й про незадовільні результати роботи всіх організаційних блоків підприємства в цілому [180, с.33-34]. До найпростіших методів оцінки фінансового стану він відносить так звану експрес-діагностику стану, тобто формальну оцінку наближення стану підприємства до банкрутства на основі систематичного обчислення відповідних коефіцієнтів і даних балансу. Процес експрес-діагностики включає аналіз платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності та ділової активності. Як зазначають деякі дослідники, між показниками фінансового стану та етапами життєвого циклу підприємства існує певна закономірність (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Зв'язок показників ділової та економічної активності з етапами життєвого циклу підприємства [61, с.64-70]

Етапи життєвого циклу підприємства	Показники ліквідності	Показники фінансової стійкості	Показники оборотності	Показники рентабельності	
				Рентабельність капіталу	Рентабельність продажу
Зародження	*	*			
Прискорення росту			*		
Сповільнення росту			*		*
Зрілість			*	*	*
Спад	*			*	*

Аналіз фінансового стану методами експрес-діагностики часто свідчить, що одні показники перевищують нормативні значення, а значення інших є меншими нормативних, що діагностує при цьому кризові явища. Ситуація, при якій всі показники свідчили б про банкрутство – небажана, оскільки фінансове оздоровлення такого підприємства є неможливим [30, с.86]. Оскільки різні групи показників відображають окремі процеси, на нашу думку, доцільніше використовувати комплексні багатофакторні моделі оцінки фінансового стану підприємства.

В науковій літературі відомі різні методики комплексної оцінки фінансового стану та прогнозування банкрутства підприємства, тому необхідно детально їх проаналізувати зарубіжні й вітчизняні методики оцінки для встановлення їх відповідності сучасним умовам.

Як зазначає Лігоненко Л. О., «діагностика кризового стану підприємства як самостійна проблема виникла в США та країнах Західної Європи в період великої депресії та після другої світової війни. Цьому сприяло зростання числа збанкрутілих підприємств у зв'язку з різким скороченням військових замовлень, нерівномірністю розвитку фірм, процвітання одних і розорення інших. Природно, виникла проблема можливості апіорного визначення умов, що ведуть фірму до банкрутства [110, с.122-123]».

Спочатку це питання розв'язувалося на емпіричному, чисто якісному рівні і, природно, приводило до істотних помилок [110, с.123]. Першою серйозною спробою розробити ефективну методику прогнозування банкрутства стала методика Уільяма Бівера, розроблена у 1966 році на основі порівняння фінансових коефіцієнтів 79 збанкрутілих із показниками 79 фінансово стійких підприємств (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Прогнозування загрози настання банкрутства підприємства за методикою У. Бівера [202, с.71-111]

Найменування показника	Методика обчислення показника	Нормативні значення, що характеризують настання банкрутства як:		
		відсутнє	за 5 років	за 1 рік
1. Коефіцієнт Бівера	$(\text{Чистий прибуток} + \text{Амортизація}) / \text{Сумарні зобов'язання}$	0,4-0,45	0,17	-0,15
2. Рентабельність активів	$(\text{Чистий прибуток} / \text{Активи}) \times 100\%$	6-8%	4%	-22%
3. Фінансовий левелідж	$(\text{Сума зобов'язань} / \text{Активи}) \times 100\%$	$\leq 37\%$	$\leq 50\%$	$\leq 80\%$
4. Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	$(\text{Власний капітал} - \text{необоротні активи}) / \text{Активи}$	0,4	$\leq 0,3$	$\approx 0,06$
5. Коефіцієнт покриття	$\text{Оборотні активи} / \text{Короткострокові зобов'язання}$	$\leq 3,2$	≤ 2	≤ 1

У табл. 1.5 вперше в практиці фінансового менеджменту був запропонований коефіцієнт Бівера як показник покриття усіх зобов'язань підприємства обсягом Cash-flow. Наукова і практична значимість методики Уільяма Бівера, на відміну від інших методик експрес-аналізу фінансового стану, відрізняється обґрунтованими положеннями щодо загрози банкрутства підприємства в майбутньому.

Найпершою вдалою спробою комплексної оцінки загрози настання банкрутства на основі єдиного інтегрального показника, розробки та використання методики багатofакторного дискримінантного аналізу стала п'ятифакторна модель американського економіста Едварда Альтмана, завдяки якій він отримав світове визнання у 1968 році. До речі, багатofакторний дискримінантний аналіз і дотепер є найбільш популярним серед аналітиків. Так, за результатами аналізу

Аднана Азіза (у співавторстві), який дослідив 89 комплексних багатofакторних методик, опублікованих у зарубіжних наукових журналах з економіки протягом 1968-2003 рр., видно, що понад 30% моделей розроблені на основі багатofакторного дискримінантного аналізу, а 21% – логістичної регресії; у розрізі країн: моделі науковців США – 47%, Великобританії – 18% [201, с.38-40].

Для моделювання Е.Альтман відібрав 22 коефіцієнта, а до моделі увійшло тільки п'ять – по одному з кожної групи показників фінансового стану підприємства (ліквідність, рентабельність, фінансова стійкість, оборотність та ділова активність). Для розробки моделі ним було взято статистичні дані 66 виробничих фірм, незалежно від вартості їх активів (33 фінансово стійких фірми і 33, які визнані банкрутом) за 1946-1965 рр., на основі яких сформовано дві групи [199, с.15]. У результаті проведеного багатofакторного дискримінантного аналізу отримане наступне рівняння дискримінантної функції [199, с.9-13]:

$$Z = 1,2 X_1 + 1,4 X_2 + 3,3 X_3 + 0,6 X_4 + 1,0 X_5, \quad (1.6)$$

де Z – інтегральний показник;

X_1 – коефіцієнт покриття активів робочим капіталом:

$$X_1 = \frac{\text{ф.1 р.260} - \text{р.620}}{\text{ф.1 р.280}};$$

X_2 – коефіцієнт покриття активів нерозподіленим прибутком:

$$X_2 = \frac{\text{ф.1 р.350}}{\text{ф.1 р.280}};$$

X_3 – рентабельність активів, обчислена за показником прибутку до сплати податків: $X_3 = \frac{\text{ф.2 р.170(175)}}{\text{ф.1 р.280}};$

X_4 – відношення ринкової вартості акціонерного капіталу до балансової вартості сукупних зобов'язань;

X_5 – коефіцієнт оборотності сукупних активів: $X_5 = \frac{\text{ф.2 р.035}}{\text{ф.1 р.280}}.$

Достовірність прогнозування настання банкрутства на основі даної моделі складає 94% – за 1 рік до банкрутства, 72% – за 2 роки, 48% – за 3 роки, 29% – за 4 роки, 36% – за 5 років [199, с.23]. Альтман також отримав критичні значення Z , на основі яких можна визначити рівень загрози банкрутства. Так, якщо $Z < 1,81$, то можливість загрози банкрутства дуже висока, $Z > 2,675$ – низька. Зона, в якій $1,81 < Z < 2,675$ називається «сірою областю», тобто однозначно класифікувати господарську діяльність підприємства неможливо, потрібні додаткові аналітичні процедури [199, с.18].

Слід зазначити, що при виставленні для продажу пакетів акцій підприємств Фондом державного майна України, одним з критеріїв відбору є

¹ ф.1 р.(260 – 620) – форма 1 «Баланс», різниця між рядком 260 «Усього за розділом II «Оборотні активи» та рядком 620 «Усього за розділом IV «Поточні зобов'язання».

інтегральна оцінка фінансового стану за моделлю Альтмана¹. Проте, як і більшість критиків, зазначимо, що застосування цієї моделі при оцінці ефективності господарської діяльності вітчизняних підприємств ускладнюється неможливістю обчислити значення показника покриття заборгованості компанії власним капіталом, оціненим за ринковою вартістю (X_4), оскільки на фондовому ринку України котируються акції невеликої кількості акціонерних товариств і інформація про ринкову ціну акцій здебільшого є недоступною.

З огляду на це, корисною є друга модифікація Z-моделі Альтмана, розроблена для приватних компаній. Учений провів аналіз діяльності 86 компаній за 1969-1975 рр., 110 компаній за 1976-1995 рр., 120 компаній за 1997-1999 рр. [199, с.23]. Дана модель має вигляд [199, с.25]:

$$Z = 0,717 X_1 + 0,847 X_2 + 3,107 X_3 + 0,420 X_4 + 0,998 X_5, \quad (1.7)$$

де X_4 – показник покриття заборгованості балансовою вартістю власного капіталу: $X_4 = \frac{\text{ф.1 р.380}}{\text{ф.1 (р.480 + р.620)}}$.

При цьому значення $Z < 1,21$ вказує на загрозу банкрутства, при $Z > 2,90$ банкрутство підприємству не загрожує [199, с.26].

У Великобританії найбільш відомою є чотирифакторна модель прогнозування банкрутства Тафлера-Тішоу, опублікована у 1977 р. Автори моделі проаналізували результати діяльності 92 підприємств в період 1969-1976 рр. і на основі багатофакторного дискримінантного аналізу отримали наступне рівняння [211, с.50-54]:

$$Z = 0,53 X_1 + 0,13 X_2 + 0,18 X_3 + 0,16 X_4, \quad (1.8)$$

$$\text{де } X_1 = \frac{\text{операційний прибуток}}{\text{поточні зобов'язання}} = \frac{\text{ф.2 р.100(105)}}{\text{ф.1 р.620}};$$

$$X_2 = \frac{\text{оборотні активи}}{\text{сума зобов'язань}} = \frac{\text{ф.1 р.260}}{\text{ф.1 (р.480 + р.620)}};$$

$$X_3 = \frac{\text{поточні зобов'язання}}{\text{сума активів}} = \frac{\text{ф.1 р.620}}{\text{ф.1 р.280}};$$

$$X_4 = \frac{\text{чистий дохід}}{\text{сума активів}} = \frac{\text{ф.2 р.035}}{\text{ф.1 р.280}}.$$

При $Z > 0,3$ підприємство фінансово стійке, $Z < 0,2$ – підприємству загрожує банкрутство. Достовірність оцінок за моделлю складає 98,9% [211, с.50-54].

Оцінку ефективності господарської діяльності можна проводити також, застосовуючи результати моделювання Спрінгейта, які відображає наступне рівняння [209]:

¹ Про виконання протоколу наради у Голови Фонду / Наказ Фонду державного майна України № 16 від 11 травня 2005 року // <http://www.uapravo.net/data2008/base46/ukr46001.htm>.

$$Z = 1,03 A + 3,07 B + 0,66 C + 0,4 D, \quad (1.9)$$

$$\begin{aligned} \text{де } A &= \frac{\text{оборотні активи}}{\text{сума активів}} = \frac{\text{ф.1 р.260}}{\text{ф.1 р.280}}; \\ B &= \frac{\text{балансовий прибуток}}{\text{сума активів}} = \frac{\text{ф.2 р.170(175)}}{\text{ф.1 р.280}}; \\ C &= \frac{\text{операційний прибуток}}{\text{поточні зобов'язання}} = \frac{\text{ф.2 р.100(105)}}{\text{ф.1 р.620}}; \\ D &= \frac{\text{чистий дохід}}{\text{сума активів}} = \frac{\text{ф.2 р.035}}{\text{ф.1 р.280}}. \end{aligned}$$

Якщо $Z < 0,862$ підприємство є потенційним банкрутом, при цьому точність прогнозування складає 92% [209].

Модель Дж. Фулмера розроблена у 1984 році на основі аналізу 30 збанкрутілих і 30 фінансово стійких фірм – із середнім річним балансом 455 тис. дол. США [204, с.25-37]. Спочатку використовувалося 40 коефіцієнтів, а в модель увійшло дев'ять:

$$H = 5,528 V_1 + 0,212 V_2 + 0,073 V_3 + 1,270 V_4 - 0,120 V_5 + 2,335 V_6 + 0,575 V_7 + 1,083 V_8 + 0,894 V_9 - 3,075, \quad (1.10)$$

$$\text{де } V_1 = \frac{\text{нерозподілений прибуток минулих років}}{\text{сукупні активи}} = \frac{\text{ф.1 р.350}}{\text{ф.1 р.280}};$$

$$V_2 = \frac{\text{дохід}}{\text{сукупні активи}} = \frac{\text{ф.2 р.010}}{\text{ф.1 р.280}};$$

$$V_3 = \frac{\text{прибуток до сплати податків}}{\text{власний капітал}} = \frac{\text{ф.2 р.170(175)}}{\text{ф.1 р.380}};$$

$$V_4 = \frac{\text{cash - flow}}{\text{сума зобов'язань}} = \frac{\text{ф.2 р.220(225)} + \text{ф.5 р.260 гр.10}}{\text{ф.1 р.480} + \text{р.620}};$$

$$V_5 = \frac{\text{довгострокові зобов'язання}}{\text{сукупні активи}} = \frac{\text{ф.1 р.480}}{\text{ф.1 р.280}};$$

$$V_6 = \frac{\text{поточні зобов'язання}}{\text{сукупні активи}} = \frac{\text{ф.1 р.620}}{\text{ф.1 р.280}};$$

$$V_7 = \log(\text{матеріальні активи});$$

$$V_8 = \frac{\text{оборотний капітал}}{\text{сума зобов'язань}} = \frac{\text{ф.1 р.260}}{\text{ф.1 (р.480} + \text{р.620)}};$$

$$\begin{aligned} V_9 &= \log\left(\frac{\text{прибуток до сплати податку} + \text{проценти до сплати}}{\text{проценти до сплати}}\right) = \\ &= \log\left(\frac{\text{ф.2 р.170(175)} + \text{ф.3 р.130}}{\text{ф.3 р.130}}\right). \end{aligned}$$

Якщо $H < 0$ – загроза настання банкрутства дуже висока. Точність прогнозів: на рік вперед – 98%, на два роки вперед – 81% [204, с.25-37].

Інша дискримінантна модель, розроблена для Великобританії Лісом, має наступний вигляд [148, с.648]:

$$Z = 0,063 X_1 + 0,092 X_2 + 0,057 X_3 + 0,001 X_4, \quad (1.11)$$

де X_1 – питома вага оборотного капіталу в активах підприємства:

$$X_1 = \frac{\delta.1\delta.260}{\delta.1 \delta.280};$$

коефіцієнти X_2, X_3, X_4 обчислюється аналогічно відповідним показникам X_3, X_2 та X_4 у модифікованій моделі Альтмана, формула (1.7).

Рішення про незадовільний фінансовий стан підприємства згідно моделі Ліса приймається у разі, коли $Z < 0,037$ [148, с.648].

Однією з простих зарубіжних методик оцінки ефективності господарської діяльності вважається двофакторна модель, розроблена Брігхемом та Гапенські на основі гіпотетичних, але наближених до реальних, даних [47, с.505]:

$$Z = -0,3877 - 1,0736 CR + 5,79 DR, \quad (1.12)$$

де CR – коефіцієнт поточної ліквідності,

DR – питома вага позикового капіталу в пасивах підприємства.

Якщо $Z < -0,3$, то загроза наближення фірми до банкрутства дуже мала, тоді як $Z > 0,3$ вказує на дуже високу можливість настання неплатоспроможності [42, с.506].

Модель прогнозування банкрутства учених Іркутської державної економічної академії Давидової Г. В. та Белікова А. Ю. передбачає прогнозування банкрутства на основі інтегрального показника R [67, с.13-20]:

$$R = 8,38 k_1 + k_2 + 0,054 k_3 + 0,63 k_4, \quad (1.13)$$

де $k_1 = \frac{\text{оборотні активи}}{\text{сума активів}} = \frac{\text{ф.1 р.260}}{\text{ф.1 р.280}};$

$k_2 = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{власний капітал}} = \frac{\text{ф.2 р.220(225)}}{\text{ф.1 р.380}};$

$k_3 = \frac{\text{дохід}}{\text{активи}} = \frac{\text{ф.2 р.035}}{\text{ф.1 р.280}};$

$k_4 = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{загальна сума витрат}} = \frac{\text{ф.2 р.220(225)}}{\text{ф.2 р.280}}.$

Якщо значення $R < 0$, то ймовірність настання банкрутства максимальна – 90-100%; $R \in (0; 0,18)$, ймовірність висока – 60-80%; $R \in (0,19; 0,31)$, ймовірність середня – 35-50%; $R \in (0,32; 0,42)$, ймовірність низька – 15-20%; $R > 0,42$ ймовірність мінімальна – до 10% [67, с.18].

Метод рейтингової оцінки фінансового стану підприємства Сайфуліна Р. С. та Кадикова Г. Г. також ґрунтується на рейтинговому числі R , яке розраховується як сума добутків сталих параметрів рівняння та відповідних 5 показників: коефіцієнт забезпеченості власними засобами ($k_{\text{заб}}$), коефіцієнт поточної ліквідності ($k_{\text{лік}}$), інтенсивність обороту авансованого капіталу ($k_{\text{інт}}$), коефіцієнт менеджменту ($k_{\text{мен}}$) та рентабельність власного капіталу ($k_{\text{пр}}$) [180, с.45]:

$$R = 2,0 k_{\text{заб}} + 0,1 k_{\text{лік}} + 0,08 k_{\text{інт}} + 0,45 k_{\text{мен}} + 1,0 k_{\text{пр}}, \quad (1.14)$$

де $k_{\text{заб}} > 0$;

$k_{\text{лік}} > 2$;

$k_{\text{інт}}$ обчислюється як співвідношення між валовим доходом і сукупними активами, $k_{\text{інт}} > 2,5$;

$k_{\text{мен}}$ характеризується відношенням валового прибутку до обсягу виручки від реалізації; $k_{\text{пр}} > 0,2$.

При відповідності значень фінансових коефіцієнтів мінімальним нормативним рівням рейтингове число дорівнює 1. Фінансовий стан підприємства з рейтинговим числом менше 1 характеризується як незадовільний [180, с.46].

Савицька Г. В., обробивши дані фінансової звітності 2100 підприємств агропромислового комплексу республіки Білорусь за 2003 рік, обрахувала 15 коефіцієнтів, які найістотніше впливають на ступінь їх фінансової стійкості, отримала наступну логіт-регресивну модель діагностики ризику банкрутства сільськогосподарських підприємств [148, с.650]:

$$Z = 1 - 0,98 X_1 - 1,8 X_2 - 1,83 X_3 - 0,28 X_4, \quad (1.15)$$

де X_1 – частка власного оборотного капіталу у формуванні оборотних активів;

X_2 – коефіцієнт оборотності оборотного капіталу;

X_3 – коефіцієнт фінансової незалежності підприємства (питома вага власного капіталу в загальній валюті балансу);

X_4 – рентабельність власного капіталу, %.

Коефіцієнти показують внесок кожного фактору до зміни рівня інтегрального показника (Z -рахунку) при зміні відповідного фактору на одиницю. Якщо підприємство, яке перевіряється за цією моделлю, набирає значення 0 і нижче, то воно оцінюється як фінансово стійке. Навпаки, підприємство, яке має значення інтегрального показника 1 і вище, належить до групи високого ризику. Проміжне значення від 0 до 1 характеризує ступінь близькості або дальності підприємства до тієї чи іншої групи [148, с.650-651].

Терещенко О. О. пропонує для оцінки загрози банкрутства використовувати універсальний дискримінантний критерій, побудований на результатах аналізу декількох критеріїв [167, с.51]:

$$Z = 1,5 X_1 + 0,08 X_2 + 10 X_3 + 5 X_4 + 0,3 X_5 + 0,1 X_6, \quad (1.16)$$

$$\text{де } X_1 = \frac{\text{cash - flow}}{\text{зобов'язання}} = \frac{\text{ф.2 р.220(225)} + \text{ф.2 р.260}}{\text{ф.1 р.480} + \text{р.620}};$$

$$X_2 = \frac{\text{баланс}}{\text{зобов'язання}} = \frac{\text{ф.1 р.280}}{\text{ф.1 р.480} + \text{р.620}};$$

$$X_3 = \frac{\text{прибуток}}{\text{баланс}} = \frac{\text{ф.2 р.170(175)}}{\text{ф.1 р.280}};$$

$$X_4 = \frac{\text{прибуток}}{\text{виручка від реалізації}} = \frac{\text{ф.2 р.170(175)}}{\text{ф.2 р.035}};$$

$$X_5 = \frac{\text{виробничі запаси}}{\text{виручка від реалізації}} = \frac{\text{ф.1 р.100}}{\text{ф.2 р.035}};$$

$$X_6 = \frac{\text{виручка від реалізації}}{\text{баланс}} = \frac{\text{ф.2 р.035}}{\text{ф.1 р.280}}.$$

На основі отриманих критичних значень Z робляться наступні висновки:

$Z > 2$ – підприємство фінансово стійке, загроза банкрутства відсутня;

$1 < Z < 2$ – фінансова стійкість підприємства порушена, загрози банкрутства можна уникнути, перейшовши на антикризове управління;

$0 < Z < 1$ – підприємству загрожує банкрутство, якщо не провести санації;

$Z < 0$ – підприємство є наполовину банкрутом.

Колективом авторів на чолі з Чумаченком М. Г. розроблена методика аналізу стійкості фінансового стану підприємства на основі тривимірного показника. В основу даної методики покладено обчислення наступних показників [44, с.311]:

- наявність власних оборотних засобів ($O_{об}$);

- наявність власних і довгострокових позичкових джерел формування запасів і витрат ($Z_{зп}$);

- загальна величина основних джерел формування запасів і витрат ($ЗАГ_{зп}$).

Абсолютна стійкість фінансового стану підприємства визначається, якщо $O_{об} \geq 0$, $Z_{зп} \geq 0$, $ЗАГ_{зп} \geq 0$, тоді тривимірний показник складе (1,1,1). Нормальна стійкість фінансового стану, за якого підприємство є платоспроможним буде за умови, що $O_{об} < 0$, $Z_{зп} \geq 0$, $ЗАГ_{зп} \geq 0$, а тривимірний показник (0,1,1). Нестійке фінансове становище, пов'язане з порушенням платоспроможності підприємства, але є можливість повернення рівноваги після поповнення джерел власних і позикових засобів, наявне за умови: $O_{об} < 0$, $Z_{зп} < 0$, $ЗАГ_{зп} \geq 0$ (0,0,1) [44, с.311-312]. Кризовий фінансовий стан, унаслідок якого підприємство може збанкрутіти, тобто монетарні оборотні активи не покривають навіть його кредиторської заборгованості характеризується такими результатами аналізу: $O_{об} < 0$, $Z_{зп} < 0$, $ЗАГ_{зп} < 0$ (0,0,0) [44, с.311-312].

Якісна оцінка кризових явищ у господарській діяльності підприємств на основі бальної системи оцінювання, на нашу думку, може бути дієвим доповненням до будь-якої методики кількісної оцінки. На відміну від методів

кількісної оцінки, якісна оцінка є емпіричним дослідженням поточного стану господарської діяльності, результати якої, як правило, формалізуються шляхом приписування тим чи іншим якісним (рідше кількісним) параметрам об'єкта деякого числового значення, визначеного експертним шляхом.

Прикладом методики, заснованій на оцінюванні за сумарною кількістю балів, є тест на банкрутство фінансового аналітика Банку Ізраїлю Меїра Тамарі, розроблений у 1964 р. [210, с.15-45]. Дана методика включає наступні показники:

- коефіцієнт забезпеченості власним капіталом (максимум 25 балів);
- динаміка прибутку (максимум 25 балів);
- коефіцієнт абсолютної ліквідності (максимум 20 балів);
- відношення вартості товарної продукції до запасів готової продукції на складі (максимум 10 балів);
- обсяг товарної продукції (максимум 10 балів);
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (максимум 10 балів).

Аналізоване підприємство може набрати максимально 100 балів. Залежно від кількості отриманих балів, визначається клас позичальника і приймається рішення стосовно надання йому кредиту. Зрозуміло, що, чим меншу кількість балів отримує підприємство, тим ризик настання банкрутства для нього серйозніший [210, с.15-45].

Як одну з цікавих формалізацій якісних методик прогнозу банкрутства розглянемо методику Джона Ардженті «А-рахунок».

Згідно даної методики, дослідження починається з припущення, що у господарській діяльності підприємства відбуваються кризові явища, які можуть призвести до банкрутства. Процес подолання такого кризового стану потребує декількох років і може бути розділений на три стадії [200, с.73]:

1. Недоліки. Компанії, господарська діяльність яких здійснюється у кризових умовах, протягом довгого часу мають багато однотипних недоліків, на основі яких можна передбачити банкрутство задовго до його настання.

2. Помилки. Підприємства, у господарській діяльності яких відсутні недоліки, не помиляються, а всі інші можуть зробити помилку, унаслідок якої настане банкрутство.

3. Симптоми. Унаслідок допущених помилок розпочинають проявлятися типові симптоми неминучої неплатоспроможності, погіршення інших показників, ознаки нестачі власних коштів. Ці симптоми можна прослідкувати за два-три роки до настання банкрутства.

При обчисленні А-рахунку досліджуваного підприємства необхідно ставити тільки бал за Ардженті, якщо на запитання тесту дається позитивна відповідь і 0, якщо негативна. Останнім етапом є обчислення сумарного показника А-рахунку на основі типових ознак, наведених у табл. 1.6.

Якщо А-рахунок фірми є більшим 25 балів, то банкрутство може відбутися в найближчих 5 років. Відповідно, із збільшенням значення А-рахунку термін настання банкрутства скорочується.

Таблиця 1.6

Методика прогнозу настання банкрутства за Ардженті [200, с.74-75]

Характеристика ознаки	Бал фірми	Бал Ардженті
НЕДОЛІКИ		
Директор-автократ		8
Голова ради директорів обіймає й посаду директора		4
Пасивність ради директорів		2
Внутрішні протиріччя в раді директорів (з причини розбіжності в знаннях та навичках)		2
Слабкий фінансовий директор		2
Нестача професійних менеджерів середньої та нижчої ланок (поза радою директорів)		1
Недоліки системи обліку:		
Відсутність бюджетного контролю		3
Відсутність прогнозу грошових потоків		3
Відсутність системи управлінського обліку витрат		3
Повільна реакція на зміни (поява нових продуктів, технологій, ринків, методів організації праці та ін.)		15
Максимально можлива сума балів		43
«Прохідний бал»		
Якщо сума більша 10, недоліки в управлінні можуть призвести до серйозних помилок		
ПОМИЛКИ		
Занадто висока частка позикового капіталу		15
Нестача оборотних коштів з причини занадто швидкого зростання бізнесу		15
Наявність великого проекту (його невдача є серйозною небезпекою для фірми)		15
Максимально можлива сума балів		45
«Прохідний бал»		
Якщо сума балів на цій стадії є більшою або дорівнює 25, компанія є ризиковою		
СИМПТОМИ		
Погіршення фінансових показників		4
Використання «творчого» бухгалтерського обліку		4
Нефінансові ознаки кризи (погіршення якості, падіння «бойового духу» співробітників, втрата частки ринку)		4
Кінцеві симптоми кризи (позови до суду, скандали, відставки)		3
Максимально можлива сума балів		12
Максимально можливий А-рахунок		100
«Прохідний бал»		
Більшість успішних компаній		5-18
Компанії, яким загрожує банкрутство		35-70

Отже, у ході аналізу методичних підходів щодо комплексної оцінки ефективності господарської діяльності та прогнозування загрози настання банкрутства підприємства було встановлено, що на основі порівняння числового значення обчислених інтегральних показників з їх критичними значеннями, можна зі значним ступенем достовірності визначити, чи загрожує підприємству банкрутство в майбутньому, чи ні. При цьому для більш точних результатів доцільним є використання декількох методик.

РОЗДІЛ 2

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка основних показників розвитку та майнового стану підприємств України

На початку 90-х років ХХ ст. в Україні, поряд із формуванням апарату державного управління на засадах громадянського суспільства та демократії, постала нагальна проблема заміни адміністративно-командної економічної системи, яка була непристосована як до старих, так і до кардинально нових умов, системою ринкової економіки. Проте, нової законодавчої бази, розробленої з урахуванням досвіду європейських і північноамериканських країн, виявилось недостатньо для швидкого переходу до ринку.

Кризові процеси в національній економіці спричинені спадщиною адміністративно-командної економічної системи СРСР. На початку 90-х років ХХ ст. необхідно було сформувати правове поле для врегулювання та забезпечення ефективності економічного механізму взаємозв'язків «держава – ринок», «держава – підприємець», «держава – споживач», «держава – найманий працівник» тощо, а також відповідних взаємозв'язків між вказаними суб'єктами економіки.

Очевидно, неготовність українського суспільства до нових умов ведення бізнесу, поряд із відсутністю економічної культури та державного досвіду ринкових перетворень, в сукупності поглибили масштабну економічну кризу в усіх сферах економіки. В таких умовах більшість підприємств змушені були згорнути діяльність і ліквідуватися. Поряд з тим, багато проблем постало і перед малим та середнім бізнесом. З однієї сторони – спрощення процедури реєстрації, з іншої – відсутність умов для ведення економічної діяльності. Тому в 1998 році 55% підприємств були збитковими, а в 1999 – 56%, відповідно сума збитків склала 17,3 та 21,1 млрд. грн.

За даними Державного комітету статистики України, протягом 1991-1999 років ВВП зменшився у 2,5 рази, а інвестиції в основний капітал – у 6,5 рази. На 42% знизився рівень продуктивність праці, у тому числі в промисловості – на 31%, у сільському господарстві – більш як удвічі. Продукція машинобудування в структурі промислового виробництва склала у 1999 р. лише 13,8%, тоді як у 1990 р. – 30,7%. Питома вага легкої промисловості протягом цього періоду зменшилась у вісім разів. Водночас зросла і продовжує зростати частка найбільш енергоємних та екологічно шкідливих галузей – паливно-енергетичної, металургійної, хімічної. У 1999 р. вона досягла 59%, тоді як у 1990 р. – 26,5%. Реальні грошові доходи населення зменшились у 3,7 рази, а за купівельною спроможністю населення у 2000 році країна опинилася на рівні 1993 р. На кінець 2000 р. кількість офіційно зареєстрованих безробітних сягнула 1,2 млн. осіб, що склало 4,1% населення працездатного віку.

Протягом 2000-2007 рр. відбувалося реальне зростання ВВП і за підсумком 2008 року його обсяг склав 73,9% від рівня 1990 року¹. За цей період інвестиції в основний капітал зросли у 10,7 разів, доходи населення збільшилися у 4,8 рази і на кінець 2007 року склали понад 615 млрд. грн. Відповідно, розмір середньомісячної заробітної плати у 2007 р. був на рівні 1351 грн., що у 2 рази перевищує прожитковий мінімум для працездатних осіб. На початок 2008 р. кількість зареєстрованих безробітних скоротилася на 44% порівняно з рівнем 2000 р., а їх питома вага у кількості населення працездатного віку – на 1,8%.

На нашу думку, кризові процеси в національній економіці чинили найбільший негативний вплив на ефективність господарської діяльності підприємств. Все це мало місце тому, що українці втратили традиції державності та господарювання, у зв'язку з чим відбувалося стійке зниження рівня фінансової стійкості та платоспроможності, поряд із збитковістю господарської діяльності підприємств і збільшенням обсягів виробництва тіншового сектору економіки. З 2000 р. розпочалося економічне зростання. Економічну оцінку ефективності господарської діяльності підприємств України доцільно почати з аналізу основних показників їх розвитку, наведених у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Основні показники розвитку підприємств України за 2000-2007 роки

Найменування показника	Значення показника за роками							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Загальна кількість підприємств, одиниць	263066	279275	300334	318359	331122	344514	360297	380789
у % до попереднього року	112,4	106,2	107,5	106,0	104,0	104,0	104,6	105,7
у тому числі по Черкаській області, одиниць	6501	6440	6699	6985	7063	7108	7220	7537
у % до загальної кількості на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	2,5	2,3	2,2	2,2	2,1	2,1	2,0	2,0
2. Середньорічна кількість найманих працівників, тис. осіб	11289,0	10564,1	10137,2	9725,6	9527,4	9369,9	9197,1	9075,2
у % до попереднього року	94,7	93,6	96,0	95,9	98,0	98,3	98,2	98,7
у розрахунку на одне підприємство, осіб	43	38	34	31	29	27	26	24
3. Індекс виробництва промислової продукції (робіт, послуг) у % до попереднього року	112,4	114,2	107,0	115,8	112,5	103,1	106,2	110,2
4. Обсяг реалізованої продукції промисловості, млрд. грн.	182,7	210,8	229,6	289,1	400,8	468,6	551,7	717,1
у % до попереднього року	126,4	115,4	108,9	125,9	138,6	116,9	117,7	130,0
5. Продукція сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 року), млрд. грн.	77,9	85,8	86,8	77,3	92,5	92,6	94,9	88,8

¹ За матеріалами публікації «Держкомстат України відмовився від розрахунків динаміки ВВП за підсумками місяця» // <http://news.finance.ua/ua/~/1/0/all/2009/02/17/152065>.

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
5. Продукція сільськогосподарства (у порівнянних цінах 2005 року), млрд. грн.	77,9	85,8	86,8	77,3	92,5	92,6	94,9	88,8
у % до попереднього року	109,8	110,2	101,2	89,0	119,7	100,1	102,5	93,5
6. Інвестиції в основний капітал, млрд. грн.	23,6	32,6	37,2	51,0	75,7	93,1	125,3	188,5
у % до попереднього року	134,1	137,9	114,1	137,2	148,4	123,0	134,5	150,5
7. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	35224,7	38182,0	36194,8	43902,5	71930,7	86003,9	104973,8	168690,1
8. Збиток від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	22190,4	21062,8	22769,5	26101,9	29024,4	24617,9	34270,0	47096,5
9. Фінансовий результат (сальдо) від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.	13034,3	17119,2	13425,3	17800,6	42906,3	61386,0	70703,8	121593,6

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі даних, наведених у [69-73].

Дані табл. 2.1 свідчать про стійке зростання загальної кількості підприємств протягом аналізованого періоду (на 63%), у той час, як темп росту цього показника у Черкаській області склав тільки 116%, і питома вага обласних підприємств скоротилася на 0,5%. Середньорічна чисельність найманих працівників на одне підприємство скоротилася на 44% насамперед унаслідок зменшення загальної кількості працюючих на 24%. Виробництво промислової продукції зросло у 2,2 рази, а реалізація – у 4 рази. Загальне зростання реального виробництва продукції сільськогосподарства у період з 2000 до 2007 рр. склало 114%. Обсяг інвестицій у основний капітал у період з 2006 до 2007 рр. збільшився на 50%, а за аналізований період – у 10,7 рази. Позитивні зміни відбулися у підвищенні середньорічного прибутку від звичайної діяльності до оподаткування на одне підприємство у 4,8 рази поряд із збільшенням збитку тільки у 2 рази, що свідчить про загальне зростання прибутковості економіки України в цілому. На це також вказує і позитивна динаміка розвитку збиткових підприємств (рис. 2.1).

Зменшення питомої ваги збиткових підприємств у загальній кількості на 5,2% та зростання їх збитковості на 112,2% протягом 2000-2007 рр. ілюструє рис. 2.1. Проте темп зростання прибутків перевищив темп росту збитків у 2,5 рази, що вплинуло позитивно на структуру підприємств України (сформовану за фінансовим результатом від звичайної діяльності до оподаткування).

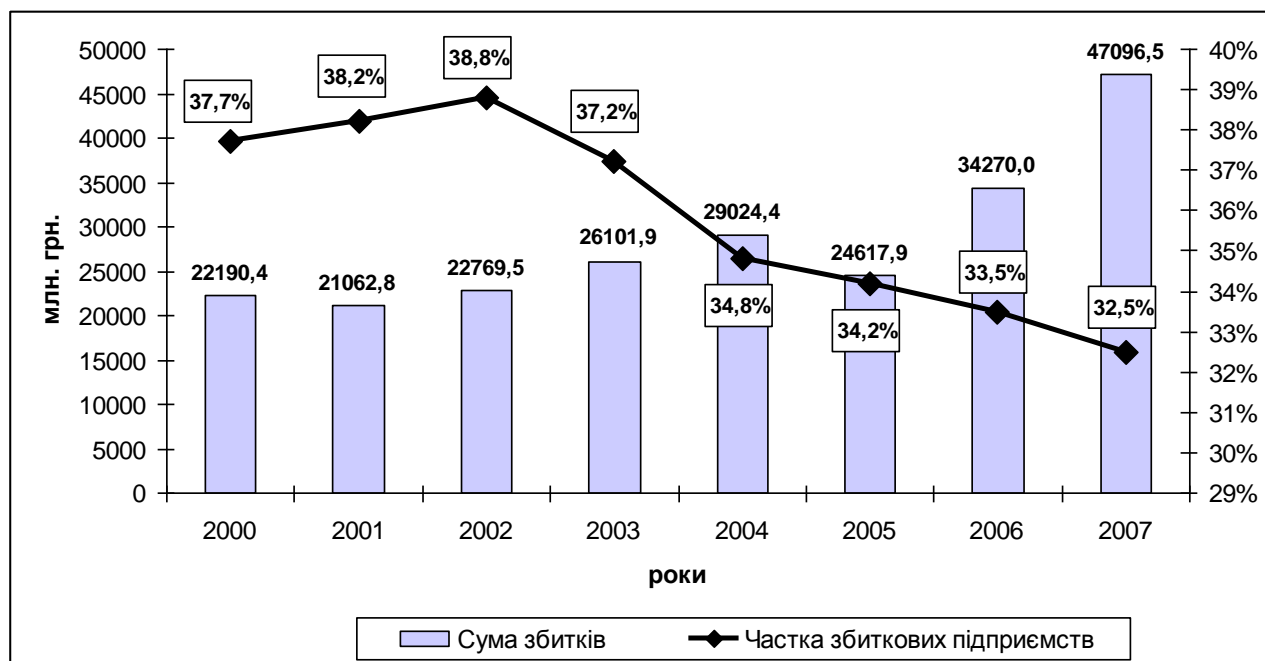

Рис. 2.1. Динаміка збиткових підприємств України у 2000-2007 роках
Джерело: Побудовано на основі зведених даних, що наведені у [70-73].

Отже, за результатами оцінки основних показників розвитку підприємств України, можна зробити висновок, що в економіці протягом 2000-2007 рр. мали місце стійкі позитивні тенденції зниження збитковості звичайної діяльності суб'єктів господарювання. Дані зміни забезпечили перевищення прибутку над збитком від звичайної діяльності суб'єктів економіки в обсязі 121,6 млрд. грн., що на 72% більше показника 2006 р. та перевищує показник 2000 р. в 9,3 рази. Найсприятливішим роком для розвитку підприємств, що забезпечив стрімке зростання прибутку та фінансового результату (сальдо), став 2004 р., оскільки загальні темпи росту цих показників відповідно склали 164% та 241%. При цьому середньорічний обсяг сальдо на 1 підприємство у 2007 р. склав 319,3 тис. грн. (на 269,8 тис. грн. більше рівня 2000 р. та на 123,1 тис. грн. – 2006 р.).

З метою отримання прогнозного значення фінансового результату (сальдо) від звичайної діяльності до оподаткування на 2008 рік, було застосовано екстраполяцію – методику, наведену Єріною А. М. [84]. У результаті проведених розрахунків отримано наступні рівняння трендів: прибутку від звичайної діяльності до оподаткування – $y(t) = 3719 t^2 - 16261 t + 51477$, рівень достовірності апроксимації $R^2 = 0,97$; збитку від звичайної діяльності до оподаткування – $y(t) = 218,7 t^3 - 2222,8 t^2 + 7659,8 t + 15177,0$, $R^2 = 0,92$. Кожному року було присвоєно порядковий номер, починаючи з 2000 року – 1, і, закінчуючи 2007 роком – 8. Підстановка порядкового номеру 2008 року в обидва рівняння та різниця між отриманими значеннями дає шукане прогнозне сальдо в обсязі 142,9 млрд. грн., що на 17,5% більше значення показника 2007 року. Оскільки екстраполяція враховує тільки вплив часу, тому прогноз за цим методом можливий на короткостроковий період.

Проведемо аналіз динаміки і структури майна підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності України та джерел його формування (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка та структура майна підприємств України, млрд. грн.

Найменування показника	Значення показника на кінець року							Зміни у 2007 р., порівняно з 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. Необоротні активи	493,3	519,0	572,6	659,9	770,2	932,7	1253,8	+760,5
у % до підсумку	56,3	54,4	52,2	51,4	52,1	50,6	50,3	-6,0
2. Оборотні активи	379,6	432,0	520,7	617,1	700,7	899,8	1227,0	+847,4
у % до підсумку	43,3	45,3	47,5	48,1	47,4	48,8	49,2	+5,9
3. Витрати майбутніх періодів	3,4	2,8	3,6	5,9	7,0	9,8	13,3	9,9
у % до підсумку	0,4	0,3	0,3	0,5	0,5	0,6	0,5	+0,1
Усього майна	876,2	953,9	1096,9	1282,8	1477,9	1842,4	2494,1	+1617,8
у тому числі по Черкаській області	12,1	12,8	14,1	16,5	19,6	23,6	29,2	+17,1
у % до підсумку	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,2	-0,2

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі даних, наведених у [70-73; 163; 177; 178], крім банків та бюджетних установ.

У цілому, згідно даних табл. 2.2, загальна динаміка всіх статей зведеного балансу підприємств України (за виключенням банків і бюджетних установ) має тенденцію до стійкого зростання. Так, темп росту необоротних активів у 2007 році, відносно 2001 року, склав 254% і 134%, відносно 2006 року.

Загальний обсяг оборотних активів зріс у 3,2 рази, а витрат майбутніх періодів – у 4 рази протягом останніх 7 років і, відповідно, у 1,4 рази в період з 2006 до 2007 року. В цілому, коефіцієнт приросту майна зведеного балансу підприємств України у 2007 році склав 185%, порівняно з 2001 роком (відповідний показник по Черкаській області – 141%), а в період 2006-2007 рр. – 35% по Україні та 24% по області. Внесок підприємств Черкаської області до зведеного балансу суб'єктів господарювання України протягом аналізованого періоду зменшився на 0,2 відсоткових пункти і у 2007 році склав 1,2%.

Основні тенденції, що сформувалися у динаміці активів підприємств України, за винятком банків і бюджетних установ, мали наступний вплив на їх структуру. Перевищення темпів росту обсягів оборотних активів та витрат майбутніх періодів над темпом росту вартості необоротних активів відповідно на 69% та 137% у 2007 році, порівняно з 2001 роком, спричинило зменшення питомої ваги необоротних активів на 6% (на рівні 50,3%) та збільшення коефіцієнта мобільності майна на 0,059 пункти (0,492), поряд із збільшенням частки витрат майбутніх періодів на 0,1% (0,5%), що свідчить про прискорення оборотності всього майна підприємств. Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів у 2001 році становив 0,98 і протягом 6 років збільшився на 0,21 пункту. Значення даного коефіцієнта залежить насамперед від галузевої приналежності підприємства. Проте очевидним є факт прискорення оборотності сукупного майна підприємств, що позитивно впливає на збільшення обсягів виробництва. З метою визначення ефективності від зростання обсягу активів та

впливу на фінансові результати діяльності, оцінку динаміки обсягу активів підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності України доцільно проводити шляхом зіставлення темпів їх росту з темпами росту чистого доходу від реалізації, чистого прибутку від звичайної діяльності до оподаткування та індексом інфляції (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Зіставлення темпів росту активів, фінансових результатів діяльності підприємств України з індексами цін, %

Найменування показника	Значення показника на кінець року (у % до попереднього року)							2007 р. у % до 2000 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. Темп росту обсягу сукупних активів	112,8	108,9	115,0	117,0	115,2	124,7	135,4	321,1
2. Темп росту чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	124,6	139,7	132,2	137,4	106,5	127,3	130,4	559,0
3. Темп росту прибутку (сальдо) від звичайної діяльності до оподаткування	131,3	78,4	132,6	241,0	143,1	115,2	172,0	932,9
4. Індекс споживчих цін	112,0	100,8	105,2	109,0	113,5	109,1	112,8	180,8
5. Індекс цін виробників промислової продукції	108,7	103,0	107,6	120,5	116,7	109,6	119,5	221,9
6. Індекс цін реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами	105,0	87,4	120,6	105,7	108,1	102,4	138,0	178,7
7. Індекс цін інвестицій в основний капітал	114,1	103,5	105,9	115,0	120,7	113,0	116,0	227,5
8. Індекс цін на будівельно-монтажні роботи	116,0	105,8	103,9	120,2	125,6	123,5	123,1	292,7

Джерело: Розраховано за даними, наведеними у [70-73; 163; 170; 171; 177; 178].

Зіставлення темпів росту показників, зведених у табл. 2.3, з індексами цін відповідного року має важливе значення для оцінки реального зростання активів і фінансових результатів господарської діяльності підприємств України. Так, реальне зростання майна підприємств наявне тільки у 2003 та 2005 роках, чистого доходу від реалізації – протягом 2001-2004 та 2006 рр., прибутку від звичайної діяльності до оподаткування – у 2001, 2003-2005 і 2006 рр. Необхідно відзначити, що протягом 2000-2007 рр. загальні темпи росту аналізованих показників значно перевищували індекси цін, що черговий раз підтверджує висновки щодо реального зростання економіки України.

Оцінку зростання економічного потенціалу підприємств України, на наш погляд, доцільно проводити за методикою, наведеною у [96, с.346-347] в такій інтерпретації: «темп росту прибутку > темп росту доходу > темп росту активів». Очевидно, що у цілому, протягом 2000-2007 рр., ефективність використання активів досить висока, оскільки темп росту чистого доходу на 238% вищий темпу росту обсягу активів, а темп росту прибутку від звичайної діяльності – на 612%. Аналізуючи темпи зростання вказаних показників за роками, слід зазначити, що у 2001 р., 2003-2004 рр., а також 2007 р. активи підприємств

використовувалися ефективно, оскільки темпи зростання чистого доходу від реалізації та прибутку від звичайної діяльності до оподаткування перевищували темпи зростання активів. Хоча зростання обсягу сукупних активів відбувалося за рахунок інфляційних процесів, ріст інших показників перевищував індекси цін, тому результати дослідження підтверджують висновки про реальне зростання ефективності використання капіталу підприємств України.

Проведена загальна оцінка динаміки активів передувє аналізу ділової активності та прибутковості, які визначають відносні показники ефективності використання активів – коефіцієнт оборотності активів та рентабельність активів, обчислена за операційним прибутком підприємства. Детальний аналіз цих показників, а також ряду інших, дозволить отримати більш конкретні результати щодо ефективності використання майна підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності в Україні.

На структуру активу балансу найбільший вплив мало збільшення оборотних активів у 3,2 рази. Оцінимо їхню динаміку та структуру постатейно, аби визначити найсуттєвіші фактори впливу. У табл. 2.4 зведемо за 2001-2007 роки дані статистичних збірників та обчислимо основні показники динаміки і структури оборотних активів.

Таблиця 2.4

Динаміка та структура оборотних активів підприємств України, млрд. грн.

Найменування показника	Значення показника на кінець року							Зміни у 2007 р., порівняно з 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. Запаси товарно-матеріальних цінностей	87,7	93,4	111,3	137,0	164,3	204,9	276,0	+188,3
у % до підсумку	23,1	21,6	21,4	22,2	23,5	22,8	22,6	-0,5
2. Дебіторська заборгованість	260,0	300,1	353,0	400,2	421,8	534,1	726,4	+466,4
у % до підсумку	68,5	69,5	67,8	64,9	60,1	59,3	59,2	-9,3
3. Поточні фінансові інвестиції	5,7	7,4	14,1	23,0	34,1	50,4	79,0	+73,3
у % до підсумку	1,5	1,7	2,7	3,7	4,9	5,6	6,4	+4,9
4. Грошові кошти та їх еквіваленти	12,9	16,6	24,9	35,0	53,7	68,3	101,1	+88,2
у % до підсумку	3,4	3,9	4,8	5,7	7,7	7,6	8,2	+4,8
5. Інші оборотні активи	13,3	14,5	17,4	21,8	26,8	42,2	44,5	+31,2
у % до підсумку	3,5	3,3	3,3	3,5	3,8	4,7	3,6	+0,1
6. Всього оборотних активів	379,6	432,0	520,7	617,1	700,7	899,8	1227,0	+847,4
у тому числі по Черкаській області	4,0	4,7	5,6	7,2	8,7	11,7	14,9	+10,9
у % до підсумку	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	1,3	1,2	+0,2

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі даних, наведених у [70-73; 163; 177; 178].

Як свідчать дані табл. 2.4, за останні 7 років структура оборотних активів підприємств - суб'єктів господарювання України кардинально змінилася, причому в кращу сторону. Насамперед зменшення на 0,6% питомої ваги вартості

запасів та на 9,3% – дебіторської заборгованості (оборотних активів повільної ліквідності) є позитивним, оскільки свідчить про збільшення частки високоліквідних активів і підвищення сумарної ліквідності всієї структури оборотних активів.

Позитивним є зростання оборотних активів підприємств Черкаської області у 3,8 рази протягом 2001-2007 років, а також зростання частки участі підприємств області в загальній вартості оборотних активів підприємств України на 0,2%. У 2001 році питома вага запасів і дебіторської заборгованості складала 91,6%, а разом із іншими оборотними активами – 95,1%, тобто на частку грошових коштів та їх еквівалентів припадало менше 5% у структурі оборотних активів. Внаслідок перевищення темпів росту грошових коштів та їх еквівалентів (збільшилися у 7,8 рази) над темпами росту запасів і дебіторської заборгованості (збільшилися у 2,9 рази), структура оборотних активів 2007 року мала такі співвідношення: частка запасів, дебіторської заборгованості та інших оборотних активів – 85,3%, зменшилася, порівняно з 2001 роком на 9,8%, коефіцієнт мобільності оборотних активів – 0,147, збільшився на 0,098 пункти, що підтверджує тенденцію прискорення оборотності оборотних активів підприємств.

Досліджені зміни у структурі оборотних активів, на нашу думку, могли відбутися унаслідок: по-перше, покращення стану взаєморозрахунків між суб'єктами підприємницької діяльності; по-друге, значного скорочення бартерних розрахунків через їх взаємну невиконаність як для постачальника, так і для покупця, а, натомість, проведення розрахунків за продукцію, товари, роботи, послуги в грошовій формі; по-третє, інтенсифікації фінансової діяльності суб'єктів економічних відносин шляхом вивільнення грошових коштів для їх поточного фінансового інвестування з метою отримання інвестиційних прибутків тощо.

У структурі оборотних активів найбільшу питому вагу займала дебіторська заборгованість – 68,5% у 2001 і 59,2% у 2007 році. При чому за 7 років спостерігалася стійка динаміка до зростання, і абсолютний приріст її вартості склав 466,4 млрд. грн. З огляду на тенденції, що склалися, виникає необхідність аналізу динаміки загальної вартості та структури дебіторської заборгованості підприємств - суб'єктів господарювання, за виключенням банків і бюджетних установ (табл. 2.5).

Темпи росту загальної дебіторської заборгованості по Черкаській області за аналізований період вищі на 90% темпів росту в цілому по Україні, а за 2002-2006 роки – у 2 рази. У зв'язку з цим частка області в регіональній структурі формування дебіторської заборгованості зросла на 0,3% за весь період, щороку зростаючи на 0,1%. Аналізуючи зміни в структурі, необхідно зазначити, що питома вага вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги у 2007 році становила 48,2% і скоротилася на 13,5%, порівнюючи з 2002 роком і на 5,6% – з 2006 роком. Водночас відбулося зростання частки дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом на 1,1% (2007 р. до 2002 р.) та на 0,2% (2007 р. до 2006 р.), а також збільшення питомої ваги іншої поточної дебіторської заборгованості – відповідно на 12,4 та 5,4%.

Таблиця 2.5

Структура дебіторської заборгованості підприємств України

Найменування показника	Значення показника на кінець року						Зміни у 2007 р., порівняно з 2002 р.
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Загальний обсяг дебіторської заборгованості, млн. грн.	300132,6	353001,3	400203,8	421820,6	534058,3	726514,6	+426382
в тому числі:							
- по Черкаській області, млн. грн.	2506,1	3101,0	3981,0	4722,4	6618,4	8351,5	+5845,4
у % до підсумку	0,8	0,9	1,0	1,1	1,2	1,1	+0,3
- за товари, роботи, послуги, млн. грн.	185179,3	213014,6	239215,5	242159,7	287445,0	349948,0	+164768,7
у % до підсумку	61,7	60,4	59,8	57,4	53,8	48,2	-13,5
- за розрахунками з бюджетом, млн. грн.	14219,2	14634,8	16918,9	20915,3	29721,9	42413,8	+28194,6
у % до підсумку	4,7	4,1	4,2	5,0	5,6	5,8	+1,1
- інша поточна дебіторська заборгованість, млн. грн.	100734,1	125351,9	144069,4	158745,6	216871,4	334152,8	+233418,7
у % до підсумку	33,6	35,5	36,0	37,6	40,6	46,0	+12,4

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі даних, наведених у [70-73; 163; 177; 178].

В цілому, збільшення усіх видів дебіторської заборгованості підприємств України могло статися внаслідок збільшення зобов'язань покупців за товари, роботи, послуги, заборгованості держави за відшкодування податків, зборів та інших платежів до бюджету перед підприємствами, збільшення сум виданих авансів у рахунок наступних платежів, неотримання у поточному році нарахованих доходів, порушення дисципліни внутрішньогосподарських розрахунків тощо. Проте у структурі активів частка дебіторської заборгованості зменшилася за аналізований період на 0,6% і склала 29%, що позитивно вплинуло на ліквідність балансу.

Згідно експрес-інформації Державного комітету статистики України «Дебіторська та кредиторська заборгованість станом на 1 січня 2008 року» та «Дебіторська та кредиторська заборгованість станом на 1 січня 2003 року», оприлюднених на сайті [214], у 2007 році частка простроченої дебіторської заборгованості в загальній сумі поточної дебіторської заборгованості становила 11,1% і зменшилася на 4,4%, порівняно з рівнем 2006 р., та на 26,4% – з рівнем 2002 р. Отже, в цілому по економіці відбулося позитивне зменшення простроченої дебіторської заборгованості, можливе за умови скорочення строків платежів за рахунками та підвищення рівня платіжної дисципліни між контрагентами.

2.2. Оцінювання джерел формування майна, фінансового стану та результатів господарської діяльності підприємств України

Джерелами формування майна підприємства виступають власні та позикові кошти, забезпечення майбутніх витрат і платежів (прирівнюються до зобов'язань), а також доходи майбутніх періодів (прирівнюються до власних коштів). У табл. 2.6 відображено показники динаміки та структури основних статей пасиву зведеного балансу підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності України т за 2001-2007 роки.

Таблиця 2.6

Динаміка та структура джерел формування майна підприємств України, млрд. грн.

Найменування показника	Значення показника на кінець року							Зміни у 2007 р., порівняно з 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. Власний капітал	452,5	471,0	512,4	583,1	673,0	801,9	1050,6	+598,1
у % до балансу	51,6	49,4	46,8	45,5	45,5	43,5	42,1	-9,5
2. Забезпечення наступних витрат і платежів	15,1	16,3	20,3	24,7	31,6	40,3	55,6	+40,5
у % до балансу	1,7	1,7	1,8	1,9	2,1	2,2	2,2	+0,5
3. Довгострокові зобов'язання	40,0	46,3	61,7	91,4	136,9	213,7	350,8	+310,8
у % до балансу	4,6	4,9	5,6	7,1	9,3	11,6	14,1	+9,5
4. Поточні зобов'язання	365,3	416,3	497,2	575,2	626,6	774,5	1021,6	+656,3
у % до балансу	41,7	43,6	45,3	44,8	42,4	42,1	41,0	-0,7
5. Доходи майбутніх періодів	3,3	4,0	5,3	8,5	9,7	12,0	15,5	+12,2
у % до балансу	0,4	0,4	0,5	0,7	0,7	0,6	0,6	+0,2
Баланс	876,3	953,9	1096,9	1282,8	1477,9	1842,4	2494,1	+1617,8

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі даних, наведених у [70-73; 163; 177; 178].

Аналізуючи дані табл. 2.6, необхідно констатувати факт стійкого щорічного зростання усіх статей пасиву балансу. Так, у 2007 році, порівняно з 2001 роком, найбільше зріс обсяг довгострокових зобов'язань у 8,8 рази та у 1,6 рази, порівняно з 2006 роком, при чому протягом 2006-2007 років темп росту був найбільшим. Таке значне зростання могло відбутися внаслідок здешевлення процентних ставок за довгостроковими банківськими кредитами поряд із спрощенням умов їх отримання для підприємств різних форм власності та видів економічної діяльності, що призвело до збільшення обсягу наданих банками довгострокових кредитів, крім того збільшилася вартість довгострокових фінансових та інших зобов'язань. Темп росту вартості власного капіталу підприємств України був найменшим з усіх показників пасиву балансу і в 2007 році становив 232%, порівняно з 2001 роком та 131%, з 2006 роком. Обсяг поточних зобов'язань зріс у 2,8 рази за аналізований період і збільшився на 32% протягом

останніх двох років. Значні темпи росту протягом останніх 7 років притаманні обсягу таких статей як «Забезпечення наступних витрат і платежів» та «Доходи майбутніх періодів» – відповідно 367% та 464%, унаслідок зростання вартості забезпечення виплат персоналу, цільового фінансування, забезпечення інших витрат і платежів у першому випадку, та зростання доходів, отриманих протягом поточного або попередніх періодів, які належать до наступних звітних періодів і можуть бути спрямовані на розширення господарської діяльності підприємств.

Отримані результати аналізу динаміки пасиву балансу підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності України, за винятком банків і бюджетних установ, мали наступний вплив на його структуру. Відбулося скорочення коефіцієнт незалежності підприємства (співвідношення власних коштів із загальною сумою джерел фінансування) на 0,095 в період з 2001 до 2007 року і його значення 0,421 на кінець звітного періоду не відповідає нормативному, яке має бути не меншим 0,5. Проте, у господарській практиці підприємств США даний показник може становити 0,4, а Японії – 0,3 [104, с.101].

Таким чином, в цілому, підприємства України мають високий рівень фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування, який щороку підвищується, про що свідчить збільшення частки довгострокових зобов'язань на 9,5%. Проте перевищення темпу зростання довгострокових зобов'язань над зростанням поточних зобов'язань у 6 разів є швидше позитивним аспектом, оскільки довгострокові джерела фінансування чинять значно менший вплив на ліквідність балансу, аніж поточні зобов'язання. Крім цього, у 2007 році, порівняно з 2001 роком, збільшилася частка забезпечення наступних витрат і платежів та доходів майбутніх періодів відповідно на 0,5 та 0,2%.

Для детальнішого аналізу структури пасивної частини зведеного балансу підприємств України проведемо оцінку основних факторів впливу на динаміку та структуру власних джерел формування майна (табл. 2.7) і короткострокових позикових джерел (рис. 2.2).

Таблиця 2.7

Динаміка і структура власного капіталу підприємств України, млн. грн.

Найменування показника	Значення показника на кінець року						Зміни у 2007 р. порівняно з 2001 р.
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1	2	3	4	5	6	7	8
Загальна вартість власного капіталу	470960,8	512396,7	583062,3	673005,7	801894,9	1050603,1	+579642,3
в тому числі:							
- по Черкаській області	7269,4	7277,4	8257,5	10054,2	11249,5	13570,9	+6301,5
у % до підсумку	1,5	1,4	1,4	1,5	1,4	1,3	-0,2
- статутний капітал	273352,8	300123,0	346069,0	388338,3	461587,6	552039,4	+278686,6
у % до підсумку	58,0	58,6	59,4	57,7	57,6	52,5	-5,5
- додатковий капітал	217951,8	225633,8	232722	263004,8	302511,1	402549,4	+184597,6
у % до підсумку	46,3	44,0	39,9	39,1	37,7	38,3	-8,0
- резервний капітал	8737,0	9719,4	10717,5	14638,0	19646,2	23796,9	+15059,9
у % до підсумку	1,9	1,9	1,8	2,2	2,4	2,3	+0,4

Продовження табл. 2.7

1	2	3	4	5	6	7	8
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-20001,2	-10960,7	12030,2	36720,6	65736,6	138736,3	+158737,5
у % до підсумку	-4,2	-2,1	2,1	5,5	8,2	13,2	+17,4
- неоплачений та вилучений капітал	-9079,6	-12118,8	-18476,4	-29696,0	-47586,6	-66518,9	-57439,3
у % до підсумку	-2,0	-2,4	-3,2	-4,5	-5,9	-6,3	-4,3

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі даних, наведених у [70-73; 163; 177; 178].

За даними табл. 2.7, частка Черкаської області у формуванні власного капіталу підприємств України, за винятком банків та бюджетних установ, в кінці 2007 року склала 1,3% і зменшилася на 0,2%, порівняно з 2002 та на 0,1%, з 2006 р. Згідно П(С)БО 2 «Баланс» суми непокритого збитку, неоплаченого та вилученого капіталу вираховуються при визначенні підсумку власного капіталу [5, с. 383-393].

Протягом аналізованого періоду відбулося наступне зростання усіх складових власного капіталу підприємств України: статутного капіталу – на 100%, додаткового капіталу – на 85%, резервного капіталу – на 172%, нерозподіленого прибутку, неоплаченого та вилученого капіталу – відповідно в 6 та 6,3 рази, що мало відповідний вплив на зміни в його структурі. Питома вага статутного та додаткового капіталу у 2007 р. зменшилася відповідно на 5,5 та 8%, порівняно з рівнем 2002 р., у той час, як частка резервного капіталу, нерозподіленого прибутку (непокритого збитку), неоплаченого та вилученого капіталу зросла відповідно на 0,4%, 17,4% та 4,3%.

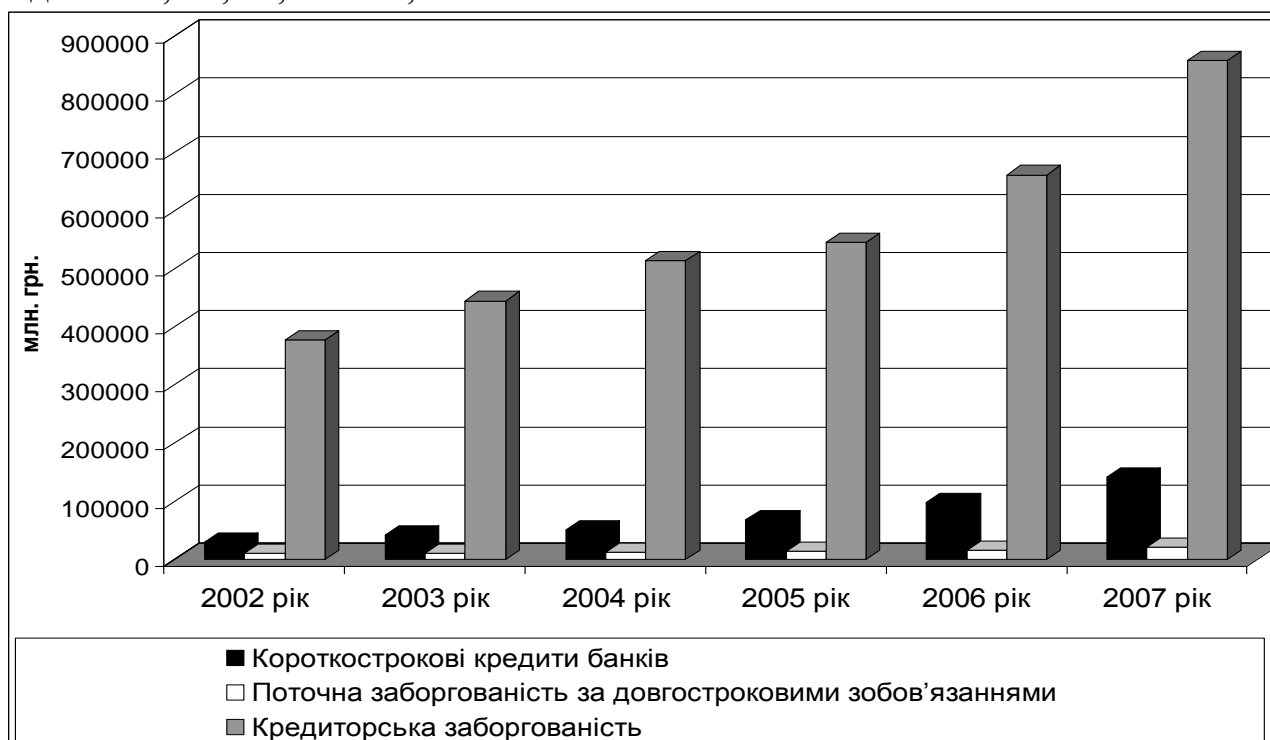

Рис. 2.2. Динаміка обсягу поточних зобов'язань підприємств України

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі даних, наведених у [70-73; 163; 177; 178].

Збільшення частки резервного капіталу свідчить про зростання обсягів самострахування суб'єктів господарювання від фінансових ризиків та збільшення фінансової незалежності підприємств від зовнішніх джерел фінансування діяльності. Зростання питомої ваги нерозподіленого прибутку є доказом підвищення загальної прибутковості та збільшення самофінансування діяльності підприємств. Збільшення обсягу неоплаченого та вилученого капіталу на 57,4 млрд. грн. призвело до зменшення вартості власного капіталу на 6% і вказує на зростання заборгованості власників (учасників) підприємства за внесками до статутного капіталу, а також збільшення собівартості акцій власної емісії або часток, викуплених акціонерними товариствами в учасників.

Дані рис. 2.2 свідчать, що за 2002-2007 рр. темп росту поточних зобов'язань підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності України склав 245%, у той час, як темпи росту кредиторської заборгованості – 228% (унаслідок збільшення обсягів торгівлі продукцією, товарами, послугами між суб'єктами господарювання та відстроченням платежів), поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями – 217% (унаслідок зростання обсягів довгострокового кредитування підприємств банками).

Обсяг короткострокових кредитів банків зріс у 5 разів унаслідок щорічного зниження відсоткової ставки за короткостроковими кредитами та спрощення процедури кредитування. Вказані тенденції, які мали місце у динаміці поточних зобов'язань, вплинули на зміни в їх структурі. Так, питома вага короткострокових банківських кредитів у 2002 р. склала 7% і, маючи стійку тенденцію до зростання, за 5 років зросла на 7%. Частка кредиторської заборгованості в загальному обсязі короткострокових зобов'язань підприємств у 2007 р. склала 84,1% і за 6 років зменшилася на 6,6%. Позитивним фактором є зменшення частки поточної заборгованості за довгостроковими кредитами.

Високий показник частки кредиторської заборгованості підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності України (за виключенням банків і бюджетних установ) та темп зростання її обсягу, зумовлюють необхідність аналізу динаміки та структури основних її видів, до яких належить заборгованість за товари, роботи, послуги, за розрахунками з бюджетом, зі страхування, з оплати праці та інша поточна кредиторська заборгованість (табл. 2.8).

Загальна вартість кредиторської заборгованості по Черкаській області за аналізований період, згідно даних табл. 2.8, зросла у 2,5 рази, у той час, як по Україні – в 2,3 рази, у зв'язку з чим частка участі області не змінилася. Слід зазначити, що за всіма видами заборгованості відбулося зростання. У 2006 р. поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом зменшилися на 16% проти рівня 2005 р., а у 2007 р. зросли на 19% і склали 23 млрд. грн.

Зростання заборгованості за розрахунками з бюджетом є доказом недостатньо ефективної державної політики щодо стягнення податків, та, у свою чергу, погіршення податкової дисципліни суб'єктів підприємницької діяльності. Негативним є зростання заборгованості з оплати праці на 57% та зі страхування на 73%, оскільки свідчить про погіршення соціальної політики підприємств. За аналізований період обсяг іншої поточної кредиторської заборгованості зріс у

3,3 рази, що є найвищим показником. Відбулося також зростання обсягу кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 94%.

Таблиця 2.8

Структура кредиторської заборгованості підприємств України

Найменування показника	Значення показника на кінець року						Зміни у 2007 р., порівняно з 2002 р.
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Загальний обсяг кредиторської заборгованості, млн. грн.	377537,3	444691,3	513556,7	545105,9	661755,9	858953,1	+481415,8
в тому числі:							
- по Черкаській області, млн. грн.	3987,9	4857,9	5849,1	6348,1	8063,4	9785,4	+5797,5
у % до підсумку	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,1	
- за товари, роботи, послуги, млн. грн.	245204,1	290084,3	323795,9	331645,9	385653,1	476692,5	+231488,4
у % до підсумку	64,9	65,2	63,1	60,8	58,3	55,5	-9,4
- за розрахунками з бюджетом, млн. грн.	19856,9	20880,6	21304,7	23085,7	19361,5	23011,7	+3154,8
у % до підсумку	5,3	4,7	4,1	4,2	2,9	2,7	-2,6
- зі страхування, млн. грн.	3327	3549,3	3217,1	3700,0	4423,7	5747,9	+2420,9
у % до підсумку	0,9	0,8	0,6	0,7	0,7	0,7	-0,2
- з оплати праці, млн. грн.	5755,1	5692,5	5473,8	6476,6	7550,1	9057,7	+3302,6
у % до підсумку	1,5	1,3	1,1	1,2	1,1	1,1	-0,4
- інша поточна кредиторська заборгованість, млн. грн.	103394,2	124484,6	159765,2	180197,7	244767,5	344443,3	+241049,1
у % до підсумку	27,4	28,0	31,1	33,1	37,0	40,1	+12,7

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі даних, наведених у [70-73; 163; 177; 178].

Вказані зміни мали вплив на структуру кредиторської заборгованості підприємств України. Так, питома вага іншої поточної кредиторської заборгованості збільшилася у 2007 р. порівняно з 2002 р. на 12,7% і склала 40,1% при зменшенні частки заборгованості за товари, роботи, послуги на 9,4% (55,5%), за розрахунками з бюджетом – на 2,6% (2,7%), з оплати праці – на 0,4% (1,1%), зі страхування – на 0,2% (0,7%).

Згідно експрес-інформації Державного комітету статистики України «Дебіторська та кредиторська заборгованість станом на 1 січня 2008 року» та «Дебіторська та кредиторська заборгованість станом на 1 січня 2003 року», оприлюднених на сайті [214], у 2007 році частка довгострокової кредиторської заборгованості в загальній сумі становила 12%, питома вага простроченої поточної кредиторської заборгованості становила 11,3% і зменшилася на 2,6%, порівняно з рівнем 2006 р., та на 85,9% – з рівнем 2002 р. Отже, відбулося позитивне зменшення простроченої кредиторської заборгованості підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності України внаслідок скорочення строків платежів за рахунками та підвищення рівня платіжної дисципліни між контрагентами.

Провівши аналіз основних тенденцій в динаміці та структурі майна і джерел формування майна, на нашу думку, доцільно визначити наявність та

основні зміни в динаміці власних оборотних коштів (робочого капіталу) підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності України. Методика розрахунку цього показника, наведена у [11], полягає у прирівнюванні обсягів забезпечення наступних витрат і платежів, а також довгострокових зобов'язань до власних джерел формування майна підприємства. У свою чергу, головною функцією власних і прирівняних до них джерел є формування необоротних активів. Величчю різниці між власними та прирівняними до них джерелами і необоротними активами називається робочим капіталом підприємства, який використовується для аналізу наявності власних оборотних коштів (рис. 2.3).

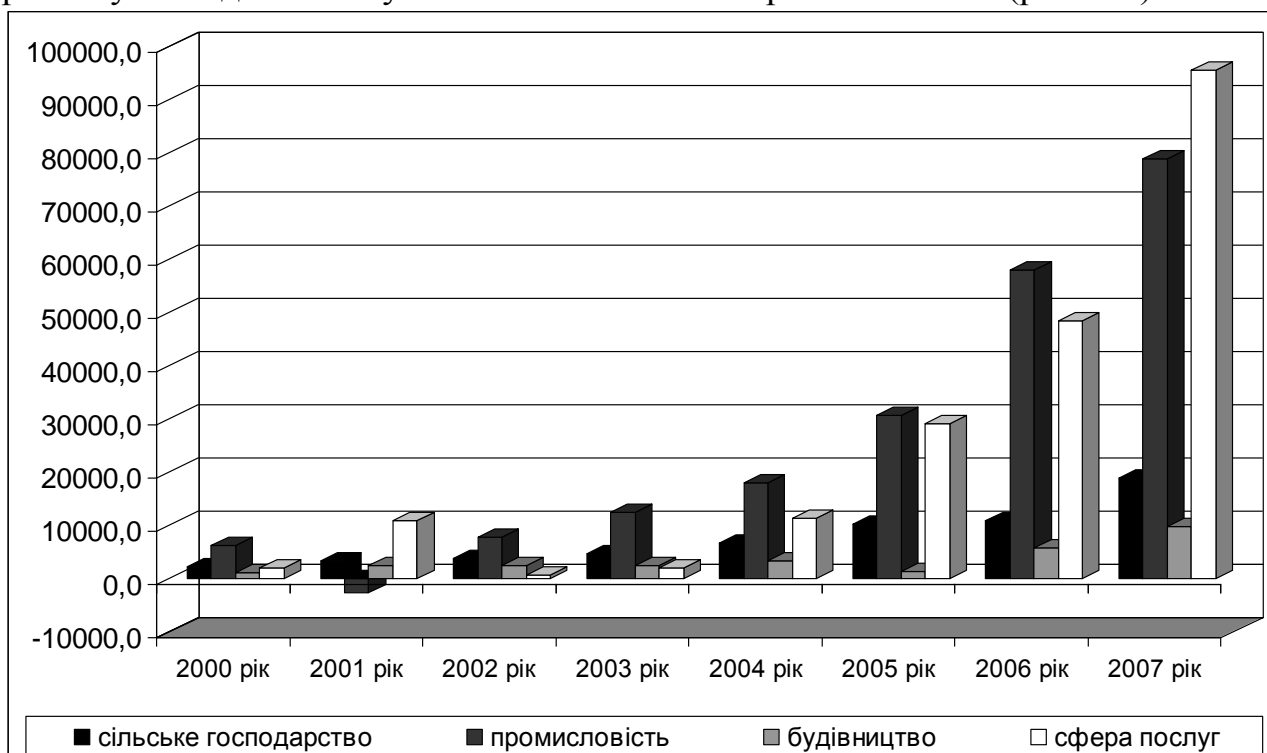

Рис. 2.3. Наявність власних оборотних коштів на підприємствах України за основними видами економічної діяльності, млн. грн.

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки за даними, наведеними у [70-73; 163; 177; 178], крім банків та бюджетних установ.

Аналіз наявності власних оборотних коштів показав, що в період 2000-2007 рр. сукупна вартість робочого капіталу підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності України (за виключенням банків і бюджетних установ) зростає у 16 разів, склавши 203,2 млрд. грн., або 16,6% обсягу оборотних активів. З даних рис. 2.3 видно, що на підприємствах сфери послуг відбулося зростання власного оборотного капіталу у 40,5 рази, на підприємствах промисловості – у 13,2 рази, сільського господарства – у 6,7 рази, будівництва – у 5,8 рази. Проте у структурі оборотних активів підприємств сфери послуг частка власних оборотних коштів займає 16,6%, у будівництві – 13,7%, у промисловості – 21,7%, у сільському господарстві – 41,2%.

Отримані диспропорції мають місце у зв'язку з тим, що для підприємств сфери послуг та будівництва значно простіше залучити позикові фінансові ресурси для формування оборотних активів (доступність кредитів, кошти фізичних осіб для будівництва житла тощо), тому потреба в акумулюванні власних

джерел формування майна значно менша, ніж у промислових та сільськогосподарських підприємств.

Вказані зміни відбулися насамперед за рахунок перевищення темпів росту обсягу власного капіталу і довгострокових зобов'язань в динаміці за 2000-2007 рр. над темпами росту обсягу оборотних активів. Крім того, з аналізу структури власних і позикових джерел формування оборотних активів видно, що найбільша залежність від позикових засобів у будівельних підприємств, а найменша – у сільськогосподарських.

У системі аналізу показників фінансового стану виокремлюють наступні групи показників: коефіцієнти платоспроможності (ліквідності), фінансової стійкості, ділової активності та прибутковості (рентабельності). У табл. 2.9 значення зведених відносних показників фінансового стану всієї сукупності підприємств обчислено на основі «Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» [11] (додаток А). Аналізуючи дані табл. 2.9, слід зазначити, що в цілому по економіці загальний стан платоспроможності (ліквідності) підприємств украї низький, хоча його рівень підвищується.

Таблиця 2.9

Динаміка показників оцінки фінансового стану підприємств України

Найменування показника	Значення показника на кінець року							Зміни у 2007 р., порівняно з 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	1,048	1,045	1,054	1,083	1,129	1,174	1,201	+0,153
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,790	0,807	0,816	0,825	0,845	0,884	0,931	+0,141
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	0,035	0,040	0,050	0,061	0,086	0,088	0,176	+0,141
4. Коефіцієнт покриття	0,937	0,934	0,932	0,926	0,918	0,911	0,894	-0,043
5. Коефіцієнт концентрації власного капіталу (фінансової автономії)	0,516	0,494	0,467	0,455	0,455	0,435	0,421	-0,095
6. Коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів	-9,298	-8,986	-8,647	-8,034	-7,211	-6,878	-6,040	+3,258
7. Коефіцієнт фінансової залежності	1,861	1,942	2,039	2,082	2,069	2,157	2,223	+0,362
8. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,090	-0,102	-0,118	-0,132	-0,144	-0,163	-0,193	-0,103
9. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,463	0,485	0,510	0,520	0,517	0,536	0,550	+0,087
10. Коефіцієнт структури довгострокових вкладень	0,081	0,089	0,108	0,139	0,178	0,229	0,280	+0,199
11. Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	0,081	0,090	0,107	0,136	0,169	0,210	0,250	+0,169
12. Коефіцієнт структури позикового капіталу	0,099	0,100	0,110	0,137	0,179	0,216	0,256	+0,157

Продовження табл. 2.9

1	2	3	4	5	6	7	8	9
13. Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	0,896	0,982	1,091	1,143	1,134	1,232	1,306	+0,410
14. Коефіцієнт забезпечення власними засобами	-0,059	-0,064	-0,067	-0,071	-0,080	-0,087	-0,108	-0,049
15. Коефіцієнт фінансового левериджу	1,068	0,975	0,877	0,833	0,836	0,771	0,728	-0,340
16. Продуктивність праці, тис. грн. / особу	51,49	74,97	103,34	144,94	156,99	203,58	269,01	+217,52
17. Фондовіддача, грн. / грн.	1,30	1,65	2,05	2,53	2,33	2,54	2,64	+1,34
18. Оборотність коштів у розрахунках, оборотів	2,69	2,76	3,22	3,81	3,73	4,03	3,87	+1,18
19. Час обороту коштів у розрахунках, днів	134	131	112	95	97	89	93	-41
20. Оборотність запасів, оборотів	7,61	8,46	9,91	11,25	9,87	10,23	10,16	+2,55
21. Час обороту запасів, днів	47	43	36	32	36	35	35	-12
22. Час обороту кредиторської заборгованості, днів	192	166	142	121	125	113	112	-80
23. Тривалість операційного циклу, днів	181	173	148	127	133	125	128	-53
24. Тривалість фінансового циклу, днів	-11	7	7	6	8	12	16	+27
25. Коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості	0,37	0,36	0,31	0,26	0,27	0,25	0,26	-0,11
26. Оборотність власного капіталу, оборотів	1,30	1,65	2,05	2,53	2,33	2,54	2,64	+1,34
27. Оборотність сукупного капіталу, оборотів	0,62	0,80	0,92	1,08	1,00	1,02	0,98	+0,36

Джерело: Проведено розрахунки на основі даних статистичних збірників [70-73; 162; 163; 177-179], крім банків та бюджетних установ.

Це підтверджує динаміка показників ліквідності, які зросли протягом 2001-2007 рр. від 0,14 (коефіцієнти абсолютної та швидкої ліквідності) до 0,15 (коефіцієнт поточної ліквідності). Дані зміни відбулися внаслідок перевищення темпів росту обсягу оборотних активів над темпом росту поточних зобов'язань.

Коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів за 7 років зріс на 3,3 пункти, але його від'ємне значення свідчить про нестачу власних джерел формування оборотних активів підприємств України. Значення коефіцієнта маневреності власного оборотного капіталу свідчить про катастрофічну залежність підприємств від позикових джерел фінансування, яка поступово скорочується. Це підтверджує збільшення коефіцієнта фінансової залежності на 0,4 пункту, коефіцієнта концентрації позикового капіталу на 0,09 пункту, коефіцієнта структури довгострокових вкладень на 0,2 пункту, коефіцієнта довгострокового залучення коштів на 0,17 пункту, коефіцієнта співвідношення позикових і власних коштів на 0,41 пункту та зниження коефіцієнта забезпечення власними засобами на 0,05 пункту. Від'ємне значення останнього коефіцієнта підтверджує висновки про зниження рівня фінансової стійкості підприємств України. Проте, в діяльності підприємств наявні і позитивні зрушення, тому що значення коефіцієнта фінансового левериджу скоротилося на 0,34 пункту і свідчить про зменшення залежності підприємств від довгострокових зобов'язань.

В діловій активності підприємств України наявні сприятливі тенденції за всіма показниками. Так, протягом 2001-2007 рр. продуктивність праці зросла у 5,2 рази, а фондвіддача – у 2 рази. Позитивна динаміка цих показників свідчить про зростання ефективності використання трудових ресурсів та основних засобів підприємств. Відбулося позитивне зростання оборотності всіх оборотних активів і відповідне зменшення часу їх обороту. Оборотність власного капіталу зросла у 2 рази, а сукупного капіталу – 1,6 рази унаслідок перевищення темпу росту чистого доходу від реалізації над темпами росту вартості власного капіталу і сукупних активів.

Оцінку прибутковості підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності України проведемо на основі аналізу показників рентабельності. В контексті нашого дослідження виокремимо показники рентабельності операційної діяльності (відношення фінансового результату від операційної діяльності до витрат операційної діяльності), рентабельності всієї діяльності (відношення чистого прибутку до витрат всієї діяльності), рентабельності сукупного капіталу (відношення чистого прибутку до валюти балансу) та рентабельності власного капіталу (відношення чистого прибутку до середньорічної вартості власного капіталу) (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Формування показників прибутковості підприємств України

Найменування показника	Значення показника на кінець року							Зміни у 2007 р., порівняно з 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. Результат від операційної діяльності, млн. грн.	20,6	21,0	27,7	57,0	70,1	80,3	109,7	+89,1
2. Чистий прибуток, млн. грн.	12,3	3,5	4,8	27,7	41,3	46,4	84,4	+72,1
3. Витрати операційної діяльності, млн. грн.	458,0	493,6	652,3	894,0	1004,8	1216,6	1624,3	+1166,2
4. Витрати всієї діяльності, млн. грн.	502,3	555,3	760,9	1063,9	1187,8	1422,8	1933,7	+1431,5
5. Рівень рентабельності операційної діяльності, %	4,5	4,2	4,3	6,4	7,0	6,6	6,8	+2,3
у тому числі по Черкаській області	0,0	-1,6	1,1	3,8	4,3	4,9	6,8	+6,8
6. Рівень рентабельності всієї діяльності, %	2,5	0,6	0,6	2,6	3,5	3,3	4,4	+1,9
у тому числі по Черкаській області	-0,9	-2,7	-0,3	1,6	1,9	2,7	4,4	+5,3
7. Рівень рентабельності сукупного капіталу, %	1,4	0,4	0,4	2,2	2,8	2,5	3,4	+2,0
у тому числі по Черкаській області	-0,7	-2,1	-0,2	1,4	2,0	2,1	3,6	+4,3
8. Рівень рентабельності власного капіталу, %	2,7	0,7	0,9	4,7	6,1	5,8	8,0	+5,3
у тому числі по Черкаській області	-1,1	-3,7	-0,3	2,7	3,8	4,5	7,8	+8,9

Джерело: Проведено розрахунки на основі даних статистичних збірників [70-73; 162; 163; 177-178], крім банків та бюджетних установ.

З даних табл. 2.10 видно, що протягом 2001-2007 рр., у середньому, підприємства працювали прибутково, при чому рівень рентабельності операційної діяльності найвищий і її приріст склав 5,3, що на 3 пункти більше приросту рентабельності операційної діяльності, на 3,3 більше рентабельності активів та на 3,4 пункту більше рентабельності всієї діяльності підприємств. Зазначені позитивні зміни у динаміці показників прибутковості економіки відбулися внаслідок перевищення темпу росту фінансового результату від операційної діяльності над темпом росту обсягу витрат від операційної діяльності на 178%; темпу росту чистого прибутку над темпами росту витрат всієї діяльності на 148%, сукупного та власного капіталу – відповідно на 248 та 301%. Підприємства Черкаської області протягом 2001-2003 рр. працювали збитково внаслідок перевищення обсягу чистого збитку над обсягом чистого прибутку, при чому рівень збитковості найвищий у 2002 році. Слід зазначити також, що показники прибутковості підприємств області нижчі показників по Україні.

Згідно попередніх статистичних даних Державного комітету статистики України, реальний ВВП у 2008 р. порівняно з 2007 р. становив 102,1%. Індекс промислової продукції у січні 2009 р. порівняно з січнем 2008 р. склав 65,9%. Індекс продукції будівництва за січень 2009 р. порівняно з січнем 2008 р. був на рівні 42,4%. Реальна заробітна плата найманих працівників у січні 2009 р. порівняно з груднем 2008 р. зменшилася на 19,4%. Фінансовий результат підприємств від звичайної діяльності до оподаткування за попередніми даними 2008 р., порівняно з 2007 р., зменшився у 2,1 рази і становив 57910,2 млн. грн. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування зменшився на 19,7%, склавши 140934,2 млн. грн., збитки зросли в 1,8 рази (83024,0 млн. грн.). Частка збиткових підприємств у 2008 році, порівняно з 2007 роком, зросла на 1,4% [214].

Викладене дає підстави вважати, що у 2008 році в економіці України відбувалися кризові процеси, які спричинили сповільнення економічного зростання, наявного протягом 2000-2007 років. Гесць В. М. вважає, що макроекономічна криза 2008 р. в Україні сягає корінням у період 1998-1999 рр. і однією з основних причин її настання називає інфляцію, яка за підсумком 2008 р. склала 22,4%, порівняно з 2007 р.; зростання обсягів кредитів, наданих банками фізичним особам (переважно споживчих), що вплинуло на зростання інфляційного попиту; девальвацію національної грошової одиниці; перевищення темпів зростання середньомісячної заробітної плати над темпами росту продуктивності праці; зростання обсягів державних запозичень для покриття бюджетного дефіциту тощо [57, с.5-13].

Слід зазначити, що криза 2008 року є глобальною, тобто переважна більшість країн світу знаходяться у рецесії, а деякі – у стані дефолту, оскільки «за своїми масштабами, – як зазначає Уманців Ю. М., – поточна криза перевершила більшість попередніх, епіцентр яких перебував у країнах, що розвиваються... і почалася зі США – найпотужнішої країни планети [172, с.73]».

Більшість аналітиків початком поточної світової фінансової кризи вважають 15.09.2008 р. – день банкрутства одного з найбільших інвестиційно-іпотечних банків США «Lehman Brothers». На нашу думку, найбільш точно глибину сучасної глобальної кризи характеризує динаміка індексів фондових

бірж країн світу (додаток Б). Так, серед 39 країн за підсумком 2008 р. у найгіршому становищі перебував фондовий ринок України (індекс ПФТС скоротився у 3,8 рази) та Росії (індекс РТС скоротився у 3,6 рази).

Отже, за результатами проведеної економічної оцінки сучасного стану господарської діяльності можна стверджувати, що в економіці України сформувалися стійкі позитивні тенденції до зростання платоспроможності, ділової активності та прибутковості підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності. По-перше, протягом 2001-2007 рр. відбулося стійке зростання усіх статей зведеного балансу, що призвело до прискорення оборотності сукупного майна і позитивно вплинуло на збільшення обсягів виробництва. По-друге, підприємства України мають високий рівень фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування унаслідок збільшення питомої ваги їх зобов'язань у структурі пасивів на 8,8%. По-третє, на підприємствах України обсяг власних оборотних коштів склав 203,2 млрд. грн. , що в галузевій структурі – від 13,7% обсягу оборотних активів підприємств будівельної галузі до 41,2% сільськогосподарських підприємств. По-четверте, показники ліквідності та фінансової стійкості всієї сукупності підприємств нижчі своїх граничних значень, але в динаміці рівень ліквідності зростає, а фінансової стійкості погіршується. По-п'яте, відбулося зростання ефективності використання трудових ресурсів та основних засобів, а також позитивне зростання показників оборотності. По-шосте, прибутковість підприємств за всіма аналізованими показниками покращилася, крім періоду 2005-2006 рр., коли, унаслідок падіння темпів росту фінансового результату від операційної діяльності та чистого прибутку, рівень рентабельності операційної діяльності знизився на 0,4%, рентабельності всієї діяльності – на 0,2% і рентабельності сукупного та власного капіталу – на 0,3%. По-сьоме, станом на 1 січня 2009 р. відбулося значне погіршення результатів господарської діяльності та скорочення обсягів виробництва підприємств, за одночасного поглиблення інфляційних процесів унаслідок світової фінансової кризи, яка в Україні характеризується також і значним падінням фондових індексів.

2.3. Аналіз результатів господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області

Підприємства аграрного ремонтно-технічного сервісу – це підприємства, які спеціалізуються у своїй основній діяльності на послугах з ремонту сільськогосподарської техніки для її відтворення, повного або часткового відновлення функціональності, продовження корисного терміну експлуатації з метою отримання прибутку та забезпечення виробничо-технічної ефективності агропромислового комплексу (АПК).

При цьому сам аграрний ремонтно-технічний сервіс визначається, з однієї сторони, як елемент інфраструктури АПК, що покликаний надавати широкий спектр послуг інженерно-технічного характеру з ремонту сільськогосподарської техніки, агрегатів, вузлів, обладнання тваринницьких ферм та переробних заводів тощо на рівні аграрного підприємства, сукупності аграрних підприємств спільної території, району, області, держави.

З іншого боку, аграрний ремонтно-технічний сервіс є цілісною системою управління, до функцій якої можна віднести наступні:

1) організація основної діяльності, забезпечення її всіма необхідними виробничими ресурсами, формування високоефективної управлінської та організаційно-виробничої структури;

2) мотивація персоналу як особливо важливого ресурсу виробництва з метою підвищення ефективності пропонованих послуг замовнику;

3) комплексне планування діяльності підприємства як поточне, так і стратегічне з використанням сучасних методів та методик;

4) контроль за виконанням усіх функцій у процесі реалізації виробничої, маркетингової, кадрової, фінансової, збутової, цінової політики тощо.

Метою підприємства є отримання максимально можливого прибутку за наявного виробничо-ресурсного потенціалу. Зрозуміло, що, починаючи від замовлення на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг, і, закінчуючи отриманням доходу, підприємство постійно несе затрати. Тому для максимізації прибутку знайти розумний (оптимальний) баланс між доходами і витратами. Проте, ціна одиниці продукції, роботи, послуги, як і затрати на її виробництво, формуються в основному під впливом ринкової кон'юнктури, а тому вплив зовнішнього середовища на результати діяльності підприємства значний.

Факторами підвищення прибутковості підприємств можуть бути наступні:

- наявність повної інформації про діапазон цін на матеріальні ресурси;
- модернізація виробництва з метою ресурсозбереження;
- знаходження нових каналів збуту продукції тощо.

Щодо практики збільшення прибутку та зниження витрат, визначені завдання актуальні і для підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу. Як уже зазначалося, спеціалізація цих підприємств полягає у наданні послуг з ремонту вантажних автомобілів, тракторів, комбайнів, іншої сільськогосподарської техніки тощо на платній основі з метою одержання прибутку.

На сучасному етапі розвитку досліджувані підприємства є правонаступниками мережі районних «сільгосптехнік», «ремонтно-транспортних підприємств» (РТП), «ремонтно-механічних заводів» (РМЗ), «сільськогосподарських машинно-технологічних станцій» (СМТС), утвореної за часів СРСР. У період приватизації середини 90-х років ХХ ст. ці підприємства у переважній більшості набули організаційно-правових форм акціонерних товариств відкритого або закритого типу і перейшли в колективну власність.

Серед підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області організаційно-правової форми «акціонерне товариство», що звітували протягом 2001-2007 рр., відібрано 25 суб'єктів, з яких 22 – відкриті акціонерні товариства (ВАТ), а 3 – закриті акціонерні товариства (ЗАТ). Досліджувані підприємства діють у кожному з 20 районів області (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

**Групування підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу
Черкаської області за регіональною ознакою**

№ з/п	Найменування району	Назва підприємства
1.	Городищенський	ВАТ «Вільшанське РТП»; ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»
2.	Жашківський	ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»
3.	Звенигородський	ВАТ «Ватутінський РМЗ»
4.	Золотоніський	ВАТ «Гельмязівське РТП»; ВАТ «Пальмирське РТП»
5.	Кам'янський	ВАТ «Телепинська СМТС»; ЗАТ «Телепинське РТП»
6.	Канівський	ВАТ «Агротехсервіс»
7.	Катеринопільський	ВАТ «Катеринопільський РМЗ»; ВАТ «Киселівський РМЗ»
8.	Корсунь-Шевченківський	АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське виробниче об'єднання (ВО) «Райагропром механізація»
9.	Лисянський	ВАТ «Лисянське РТП»
10.	Маньківський	ВАТ «Маньківська агропром механізація»; ВАТ «Буцьке РТП»
11.	Смілянський	ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»
12.	Уманський	ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»; ВАТ «Ладизинське РТП»
13.	Христинівський	ВАТ «Христинівський агротехсервіс»
14.	Черкаський	ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»; ЗАТ «Агропром механізація»
15.	Чигиринський	ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропром механізація»
16.	Чорнобаївський	ВАТ «Іркліївське РТП»; ВАТ «Чорнобаївське РТП»
17.	Шполянський	ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»

Протягом 2001-2007 рр. припинили свою діяльність у зв'язку з ліквідацією такі підприємства: ВАТ «Городищенська СМТС», Звенигородське ВАТ «Агротехсервіс», ВАТ «Звенигородська СМТС», ВАТ «Золотоніське РТП», ВАТ «Катеринопільське виробниче об'єднання «Агропром механізація», ВАТ «Христинівська СМТС».

Отже, з 34 підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області, зареєстрованих акціонерними товариствами, обрано 25, які надавали послуги з ремонту техніки сільськогосподарським підприємствам і господарствам населення протягом аналізованого періоду. Діяльність досліджуваних підприємств охоплює всю територію Черкаської області. Основним об'єктом даної діяльності є ремонт наступної сільськогосподарської техніки (табл. 2.12).

Таблиця 2.12
Наявність основних видів техніки у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області у 1990-2007 роках

Найменування показника	Значення показника на кінець року											2007 р. у % до:	
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	1990 р.	2000 р.	
Трактори, шт.	20308	20711	14560	13740	12976	11985	10968	10159	9363	8675	42,7	59,6	
у розрахунку на 1000 га ріллі, шт.	15	17	12	12	11	12	11	11	10	9	60,0	75,0	
Потужність двигунів тракторів, тис. к. с.	1669	1763	1257	1205	1144	1042	984	945	911	859	51,5	68,3	
Середня потужність двигуна трактора, к. с.	82,2	84,2	86,3	87,7	88,2	86,9	89,7	93,0	97,3	101,0	122,9	117,0	
Зернозбиральні комбайни: всього, шт.	4173	4180	2951	2774	2615	2431	2164	1957	1810	1643	39,4	55,7	
у розрахунку на 1000 га посівної площі зернових (без кукурудзи), шт.	8	9	6	5	5	7	5	4	3	4	50,0	66,7	
Кукурудзозбиральні комбайни: всього, шт.	819	925	553	517	442	396	356	304	256	213	26,0	38,5	
у розрахунку на 1000 га посіву кукурудзи, шт.	8	16	3	3	2	3	2	3	2	1	12,5	33,3	
Картоплезбиральні комбайни: всього, шт.	102	132	76	71	67	55	45	39	37	37	36,3	48,7	
у розрахунку на 1000 га посіву картоплі, шт.	12	18	123	138	152	145	150	170	147	147	у 12 разів	119,5	
Буякозбиральні машини: всього, шт.	1236	1445	960	874	782	693	637	550	480	390	31,6	40,6	
у розрахунку на 1000 га посіву буряків, шт.	9	11	17	12	13	18	17	15	8	10	111,1	58,8	
Наявність установок для доїння корів, шт.	3755	3581	2150	1808	1734	1422	1212	1106	936	848	22,6	39,4	

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки за даними, наведеними у [154, с.102].

Як видно з даних табл. 2.12, протягом останніх сімнадцяти років у суб'єктів господарювання АПК Черкаської області відбулося скорочення загальної кількості тракторів на 57% і зернозбиральних комбайнів на 61%. Слід зазначити, що питома вага справної техніки у середньому складає 60-80% від загальної кількості, при чому на одне досліджуване підприємство у 2007 році припадає понад 140 несправних тракторів, 26 зернозбиральних та 4 кукурудзозбиральних комбайнів, 6 бурякозбиральних машин і 14 доїльних установок, а також техніка, яка виходить з ладу протягом року і потребує невідкладного ремонту.

З огляду на забезпеченість сільського господарства Черкаської області тракторами та зернозбиральними комбайнами, а також стану їх придатності, стає зрозумілим, яку важливу роль у інфраструктурі АПК відіграють підприємства аграрного ремонтно-технічного сервісу. Оцінимо основні економічні показники їх діяльності (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Зведені показники господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області за 2001-2007 рр.

Найменування показника	Значення показника на кінець року							Зміни у 2007 р., порівняно з 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Вартість основних засобів, тис. грн.	45411,4	40556,7	36964,9	34101,7	29565,0	29094,7	22479,5	-22931,9
2. Середньоспискова чисельність працівників, осіб	1846	1647	1347	1173	939	692	675	-1171,0
3. Використання виробничих потужностей, %	69,3	65,1	61,3	64,2	68,4	73,6	74,5	+5,2
4. Енергетичні потужності, к. с.	92048	90696	88626	86901	76893	57068	54256	-37792,0
5. Частка ремонтних робіт у валовому обороті, %	58,2	47,5	49,6	51,3	55,4	61,8	59,6	+1,4
6. Обсяг сукупних активів, тис. грн.	63338,6	52625,4	52868,4	47365,3	42932,9	44963,5	44243,9	-19094,7
7. Оборотні активи, тис. грн., у тому числі:	17522,8	15311,7	15129,0	12402,2	12294,6	14990,3	17531,1	+8,3
7.1. Оборотні кошти у запасах, тис. грн.	8471,4	7341,1	6478,4	5911,4	6254,4	7245,8	7932,4	-539,0
7.2. Дебіторська заборгованість, тис. грн.	6412,4	6021,9	5414,2	5570,7	4981,2	6472,6	7014,9	+602,5
8. Власний капітал, тис. грн.	42658,8	37174,7	32693,9	29781,4	26933,3	26774,1	20520,1	-22138,7
9. Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	12465,9	12234,9	11182,0	8415,6	6492,3	5287,8	7344,5	-5121,4
10. Поточні зобов'язання, тис. грн., у тому числі:	8197,7	7272,1	8991,9	9187,8	9292,7	12447,0	16379,3	+8181,6
10.1. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.	7945,7	6387,1	7759,0	7840,7	7583,4	11665,8	14960,1	+7014,4
11. Чистий дохід, тис. грн.	20798,5	17247,1	17218,8	20834,8	23987,5	23993,1	28360,4	+7561,9
12. Операційні витрати, тис. грн.	19787,2	21670,9	20263,0	24451,5	28039,7	27463,4	33264,3	+13477,1
13. Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн.	1011,3	-4423,8	-3044,2	-3616,7	-4052,2	-3470,3	-4903,9	-5915,2

Продовження табл. 2.13

1	2	3	4	5	6	7	8	9
14. Чисті збитки, тис. грн.	-674,5	-2682,1	-3119,7	-713,2	-438,8	-838,8	-3690,6	-3016,1
15. Фондовіддача, грн. / грн.	0,46	0,43	0,47	0,61	0,81	0,82	1,26	+0,80
16. Продуктивність праці, тис. грн. / особу	11,27	10,47	12,78	17,76	25,55	34,67	42,02	+30,75
17. Матеріаловіддача, грн. / грн.	2,01	1,50	1,49	1,51	1,59	1,71	1,55	-0,46
18. Час обороту запасів, днів	147	153	135	102	94	109	101	-46
19. Час обороту дебіторської заборгованості, днів	111	126	113	96	75	97	89	-22
20. Коефіцієнт поточної ліквідності	2,14	2,11	1,68	1,35	1,32	1,20	1,07	-1,07
21. Коефіцієнт покриття	0,85	0,78	0,75	0,70	0,78	0,85	0,74	-0,11
22. Коефіцієнт фінансової автономії	0,67	0,71	0,62	0,63	0,63	0,60	0,46	-0,21
23. Коефіцієнт забезпеченості власними засобами	-0,16	-0,22	-0,28	-0,35	-0,21	-0,15	-0,11	+0,05
24. Коефіцієнт Бівера	0,16	0,02	-0,06	0,10	0,09	0,03	-0,10	-0,26
25. Рентабельність (збитковість) сукупного капіталу, %	-1,5	-6,6	-8,4	-2,1	-1,5	-2,9	-16,4	-14,9
26. Рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	-1,6	-7,2	-9,5	-2,4	-1,6	-3,1	-18,0	-16,4
27. Рентабельність (збитковість) активів, %	-1,1	-5,1	-5,9	-1,5	-1,0	-1,9	-8,3	-7,2
28. Рентабельність (збитковість) продажу, %	-3,2	-15,6	-18,1	-3,4	-1,8	-3,5	-13,0	-9,8
29. Рентабельність (збитковість) ремонтних робіт, %	0,7	0,2	-1,3	-2,3	0,1	-1,4	-4,8	-5,5

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі оперативних даних та даних фінансових звітів підприємств за 2001-2007 рр.

Аналізуючи дані табл. 2.13, слід відзначити стійкі різноспрямовані тенденції, що склалися протягом аналізованого періоду в забезпеченості ремонтних підприємств виробничими ресурсами. Так, вартість сукупних активів у 2007 році, порівняно з 2001 роком, зменшилася на 30% за рахунок скорочення залишкової вартості основних засобів на 50%. Відбулося також скорочення середньоспискової чисельності працівників у 2,7 рази і зниження кількості наявних енергетичних потужностей у 1,7 рази. Вказані зміни вплинули наступним чином на показники ефективності використання виробничих ресурсів досліджуваних підприємств: відбулося зростання фондовіддачі у 2,7 рази, продуктивності праці – у 3,7 рази за скорочення показника матеріаловіддачі на 23%. Тому можна зробити висновок про наявність економічного зростання, яке спричинило збільшення обсягу чистого доходу на 36% за рахунок завантаження виробничих потужностей на 75% у 2007 році (використання виробничих потужностей у 2001 році було на рівні 69%) та збільшення обсягу матеріальних витрат в 1,8 рази. Досліджене скорочення залишкової вартості основних засобів та трудових ресурсів є негативним проявом нестачі капітальних вкладень і низького рівня питомої ваги витрат на оплату праці у структурі собівартості (17-19% у 2001-2007 рр.). Відповідно середньомісячна заробітна плата зросла з 146 грн. у 2001 р. до 782 грн. у 2007 р., але вона менша середнього показника по Черкаській області на 28% та на 42% – по Україні.

У вартості джерел формування майна досліджуваної сукупності ремонтних підприємств обсяг власного капіталу зменшився на 52%; у 1,7 рази скоротився обсяг довгострокових зобов'язань; поточні зобов'язання збільшилися у 2 рази, здебільшого за рахунок зростання кредиторської заборгованості на 88%. Відповідно, відбулося зниження коефіцієнта поточної ліквідності у на 51%, а коефіцієнта Бівера – на 188%. Протягом аналізованого періоду питома вага власного капіталу знизилася у структурі пасивів на 21%, і її значення нижче критичного рівня, що свідчить про неоптимальне співвідношення власних та залучених джерел формування активів. Коефіцієнт покриття на 26% менший нормативного. Тому можна зробити висновок, що досліджувані підприємства є неплатоспроможними, оскільки обсяг їхніх сумарних оборотних активів покриває усі зобов'язання тільки на 74%. Це підтверджує також і значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами, яке нижче нормативного на 0,21 і свідчить про те, що підприємства сформували власні необоротні активи на 11% за рахунок позикових джерел, у той час, як для забезпечення нормального рівня фінансового стану на формування необоротних активів рекомендується спрямувати тільки 90% власного капіталу. Унаслідок зростання обсягу чистого доходу на 15% спостерігається позитивна тенденція до зменшення часу обороту запасів і дебіторської заборгованості відповідно на 46 та 22 дні.

Темп росту операційних витрат перевищує темп росту чистого доходу на 32%, у зв'язку з чим відбулося зменшення обсягу прибутку від операційної діяльності з 1 млн. грн. до 4,9 млн. грн. збитку. Чисті збитки підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу збільшилися у 5,5 рази. Крім того, зниження рентабельності ремонтних послуг на 5,5% свідчить про погіршення ефективності діяльності досліджуваних підприємств з надання ремонтних послуг на сторону, питома вага яких у валовому обороті наприкінці 2007 року склала 59,6%.

В цілому, на основі аналізу зведених показників ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області за 2001-2007 рр. можна зробити узагальнюючий висновок про невисокий рівень їхнього фінансового стану, наявний в кризових умовах господарювання, який щороку погіршується. Отже, виникає необхідність у проведенні невідкладних антикризових заходів шляхом реструктуризації наявної системи управління виробництвом, збутом і фінансовою діяльністю в сучасних умовах господарювання.

Основним результатом оцінювання ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області є ідентифікація кризових явищ, наявних за умов негативного впливу переважно внутрішніх факторів, що відповідає квадранту 3 матриці кризових станів (див. табл. 1.6). Такий висновок можна зробити, порівнюючи значення коефіцієнтів ліквідності, ефективності використання виробничих факторів, забезпеченості власними засобами, показників оборотності та рентабельності. Отже, ефективність суб'єктів господарювання України та Черкаської області вища, порівняно з досліджуваними підприємствами.

РОЗДІЛ 3
ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО РЕМОНТНО-
ТЕХНІЧНОГО СЕРВІСУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Оцінка впливу показників господарської діяльності на її ефективність

Окрім оцінювання ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області на основі зіставлення фактичних і критичних значень відносних показників, на нашу думку, важливим є вивчення впливу на фінансові результати їхньої господарської діяльності та основні показники фінансового стану. Оскільки специфіка діяльності ремонтних підприємств полягає у наданні послуг суб'єктам аграрних відносин на певній території, дослідимо вплив площі обслуговування на величину чистого доходу, обсяг операційних витрат, операційного та чистого прибутку, показники прибутковості, значення коефіцієнтів Бівера та поточної ліквідності протягом 2001-2007 рр. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Вплив території обслуговування на показники ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області

Найменування показника	Роки	Групи підприємств за площею обслуговування, км ² :		
		до 1000	1000-1700	понад 1700
1	2	3	4	5
1. Кількість підприємств у групі, од.	-	16	6	3
2. Загальна площа обслуговування, км ²	-	9500	6800	6100
- у середньому на 1 підприємство, км ²	-	594	1133	2033
3. Чистий дохід у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	2001	670,4	1061,1	1237,3
	2004	547,4	916,2	2193,1
	2007	868,9	1335,7	2147,9
4. Операційні витрати у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	2001	685,0	1042,8	961,4
	2004	710,6	1095,4	2174,3
	2007	971,7	1927,8	2062,1
5. Прибуток (збиток) від операційної діяльності у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	2001	-14,6	18,3	275,8
	2004	-163,2	-179,3	18,9
	2007	-102,8	-592,1	85,8
6. Чистий прибуток (збиток) у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	2001	-28,2	-112,0	25,1
	2004	-0,1	-142,8	47,7
	2007	-116,9	-285,5	-35,8

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5
7. Рентабельність (збитковість) операційної діяльності, %	2001	-2,1	1,8	28,7
	2004	-23,0	-16,4	0,9
	2007	-10,6	-30,7	4,2
8. Рентабельність (збитковість) продажу, %	2001	-4,2	-10,6	2,0
	2004	0	-15,6	2,2
	2007	-13,5	-21,4	-1,7
9. Коефіцієнт поточної ліквідності у середньому на 1 підприємство	2001	3,70	5,58	10,01
	2004	2,78	5,61	26,91
	2007	2,41	2,27	13,45
10. Коефіцієнт Бівера у середньому на 1 підприємство	2001	-0,08	0,41	2,53
	2004	0,35	-0,20	3,66
	2007	0,26	-0,18	0,05

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі річних фінансових звітностей за 2001-2007 рр. та оперативних даних підприємств.

Для цього згрупуємо підприємства у три групи за показником території обслуговування. До III групи, із середньою площею обслуговування 2033 км², увійшли ВАТ «Гельмязівське РТП», ВАТ «Пальмирське РТП» і ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка», до II групи (1083 км²) – ВАТ «Агротехсервіс», ВАТ «Ватутінський РМЗ», ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс», ВАТ «Іркліївське РТП», ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс» і ВАТ «Чорнобаївське РТП». Решта підприємств, територія обслуговування яких у середньому складає 613 км², увійшли до I групи.

Як можемо бачити з даних табл. 3.1, із збільшенням площі обслуговування на одне підприємство відбувається зростання всіх показників результативності господарської діяльності. Перевищення темпів зростання обсягу операційних витрат над темпом зростання чистого доходу за 2001-2007 рр. від 12% у першій групі до 41% у третій групі вплинуло на зростання збитковості підприємств перших двох груп та зниження прибутковості підприємств третьої групи.

Усереднене значення коефіцієнта поточної ліквідності мало значну тенденцію до зростання протягом аналізованого періоду унаслідок збільшення території обслуговування одного підприємства. У 2001 та 2004 рр. динаміка коефіцієнта Бівера – була аналогічною, проте у 2007 р. відбулося зниження даного показника на 81% унаслідок зростання площі обслуговування.

Наступний фактор, який впливає на обсяги чистого доходу, операційних витрат, показники прибутковості та платоспроможності досліджуваної сукупності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу, є фондovіддача основних засобів, обчислена як відношення обсягу чистого доходу до середньорічної вартості основних засобів (табл. 3.2).

У табл. 3.2 всі підприємства сукупності згруповано за величиною фондovіддачі у три групи. Слід зазначити, що із збільшенням середньогрупового значення фондovіддачі на одне підприємство на 4,04 грн., обсяг чистого доходу зростає у 5 разів, а обсяг операційних витрат – у 4,1 рази. Відповідно,

збитковість операційної діяльності підприємств третьої групи знижується на 17,1%, порівняно зі збитковістю першої групи, а збитковість продажу – на 12,7%. Середнє значення коефіцієнту поточної ліквідності третьої групи зростає у 6,6, а коефіцієнта Бівера – у 65 разів, порівняно зі значеннями даних показників першої групи. Отже між фондовіддачею та досліджуваними показниками господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області наявний прямий зв'язок.

Таблиця 3.2

Вплив фондовіддачі основних засобів на показники фінансового стану підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області*

Найменування показника	Групи підприємств за рівнем фондовіддачі, грн. / грн.:		
	до 1,16	1,16-2,19	понад 2,19
1. Кількість підприємств у групі, одиниць	15	8	2
2. Залишкова вартість основних засобів, тис. грн.	20328,7	8162,7	1043,6
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	1355,2	1020,3	521,8
3. Сукупний чистий дохід, тис. грн.	6907,3	10526,7	4566,6
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	460,5	1315,8	2283,3
4. Фондовіддача у середньому на 1 підприємство, грн. / грн.	0,34	1,29	4,38
5. Операційні витрати, тис. грн.	8395,5	12744,0	4593,5
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	559,7	1593,0	2296,7
6. Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн.	-1488,2	-2217,3	-26,8
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-99,2	-277,2	-13,4
7. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-1011,5	-642,2	-39,0
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-67,4	-80,3	-19,5
8. Рентабельність (збитковість) операційної діяльності, %	-17,7	-17,4	-0,6
9. Рентабельність (збитковість) продажу, %	-14,6	-6,1	-0,9
10. Коефіцієнт поточної ліквідності	1,90	3,62	12,49
11. Коефіцієнт Бівера	0,01	0,33	0,66

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі річних фінансових звітностей за 2001-2007 рр. та оперативних даних підприємств.

*у середньому за 2001-2007 роки.

Дослідивши тенденцію впливу фондовіддачі на результати господарської діяльності та фінансовий стан аграрних ремонтних підприємств, оцінимо, який вплив чинить на дані показники рівень продуктивності праці, обчислений як відношення середньорічного обсягу чистого доходу до середньоспискової чисельності працівників (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Вплив продуктивності праці на прибутковість і платоспроможність підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області*

Найменування показника	Групи підприємств за рівнем продуктивності праці, грн.:		
	до 26600	26600-49600	понад 49600
1. Кількість підприємств у групі, одиниць	21	2	2
2. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1065	58	66
- у середньому на 1 підприємство, осіб	51	29	33
3. Сукупний чистий дохід, тис. грн.	15317,4	2066,0	4617,2
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	729,4	1033,0	2308,6
4. Середня продуктивність праці одного працівника, грн.	14302,0	35620,7	69957,6
5. Операційні витрати, тис. грн.	18568,8	2152,6	5011,5
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	884,2	1076,3	2505,7
6. Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн.	-3251,4	-86,6	-394,3
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-154,8	-43,3	-197,2
7. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-1580,3	-102,2	-10,3
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-75,3	-51,1	-5,1
8. Рентабельність (збитковість) операційної діяльності, %	-17,5	-4,0	-7,9
9. Рентабельність (збитковість) продажу, %	-10,3	-4,9	-0,2
10. Коефіцієнт поточної ліквідності	2,67	1,13	12,05
11. Коефіцієнт Бівера	0,12	0,02	0,77

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі річних фінансових звітнос-тей за 2001-2007 рр. та оперативних даних підприємств.

*у середньому за 2001-2007 роки.

Провівши групування досліджуваної сукупності підприємств за показником середньорічної продуктивності праці у табл. 3.3, слід зазначити, що у переважній більшості підприємств (22) на одного працівника припадає не більше 26 тис. грн. чистого доходу, і тільки у ВАТ «Телепинська СМТС» та ВАТ «Катеринопільський РМЗ» даний показник складає відповідно 28,5 тис. грн. та 37,0 тис. грн. Найвищі значення продуктивності праці наявні в діяльності ВАТ «Гельмязівське РТП» – 72,5 тис. грн. та ЗАТ «Агропроммеханізація» – 67,2 тис. грн.

З даних табл. 3.3 видно, що із зростанням продуктивності праці одного працівника у 5 разів відбувається зростання обсягів чистого доходу у 3,2 рази та операційних витрат – у 2,8 рази, унаслідок цього середній обсяг збитку від операційної діяльності на 1 підприємство збільшується на 27%. Із збільшенням продуктивності праці відбувається також позитивне скорочення збитковості підприємств (збитковості операційної діяльності – на 9,6%, а збитковості

продажу – на 10,1%) і зростання значень показника поточної ліквідності (у 4,5 рази) та коефіцієнта Бівера (у 6,4 рази).

Проаналізуємо вплив матеріаловіддачі (показує, скільки гривень чистого доходу припадає на 1 грн. матеріальних витрат) на показники ефективності господарської діяльності підприємств. За середнім значенням матеріаловіддачі всі підприємства групуємо у три групи (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Вплив матеріаловіддачі на фінансовий стан підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області*

Найменування показника	Групи підприємств за матеріаловіддачею, грн. / грн.:		
	до 1,85	1,85-2,73	понад 2,73
1. Кількість підприємств у групі, одиниць	11	10	4
2. Сукупний чистий дохід, тис. грн.	13596,4	6049,8	2354,4
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	1236,0	605,0	588,6
3. Матеріальні затрати у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	10099,9	2935,3	784,3
4. Матеріаловіддача, у середньому на 1 підприємство, грн. / грн.	1,35	2,06	3,00
5. Операційні витрати, тис. грн.	16470,4	6507,1	2755,4
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	1497,3	650,7	688,8
6. Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн.	-2874,0	-457,4	-401,0
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-261,3	-45,7	-100,2
7. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-1146,6	-99,7	-446,4
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-104,2	-10,0	-111,6
8. Рентабельність (збитковість) операційної діяльності, %	-17,4	-7,0	-14,6
9. Рентабельність (збитковість) продажу, %	-8,4	-1,6	-19,0
10. Коефіцієнт поточної ліквідності	3,86	3,10	2,21
11. Коефіцієнт Бівера	0,11	0,29	0

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі річних фінансових звітностей за 2001-2007 рр. та оперативних даних підприємств.

*у середньому за 2001-2007 роки

До I групи (із матеріаловіддачею до 1,85) увійшло 11 підприємств; до II групи (із величиною матеріаловіддачі від 1,85 до 2,73) – 10 підприємств і до III групи (із матеріаловіддачею понад 2,73) – 4 підприємства. Зростання середньорічного показника матеріаловіддачі одного підприємства у 2,2 рази спричиняє зменшення обсягів чистого доходу і операційних витрат відповідно у 2,1 та 2,2 рази. При чому збиток від операційної діяльності зменшується у 7,2 рази, а чистий збиток зростає на 7%. Дані тенденції мають впливають на скорочення збитковості операційної діяльності, яка зменшується на 2,8%. Проте зростання збитковості продажу складає 10,6%. Відбувається також значне скорочення

коефіцієнтів поточної ліквідності та коефіцієнта Бівера – на 43 та 100% відповідно.

Важливе значення у діяльності підприємства відіграє оборотність оборотних активів, тобто скільки оборотів за рік здійснюють оборотні активи (відношення чистого доходу до обсягу оборотних активів). Функціонально пов'язаний з даним показником оборотності є час одного обороту, розрахований у днях, який обчислюється відношенням розрахункової кількості днів у році (360 днів) до оборотності активів.

Виокремимо два показники оборотності активів – час обороту запасів у матеріальних цінностях і дебіторської заборгованості. В практиці господарювання позитивною динамікою даних показників є їх спадання. Дослідимо вплив часу обороту запасів на показники ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Вплив часу обороту запасів на показники ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області*

Найменування показника	Групи підприємств за часом обороту запасів, днів:		
	до 115	115-188	понад 188
1. Кількість підприємств у групі, одиниць	11	10	4
2. Час обороту запасів у середньому на 1 підприємство групи, днів	82	152	278
3. Сукупний чистий дохід, тис. грн.	12239,1	7463,2	2298,3
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	1112,6	746,3	574,6
4. Операційні витрати, тис. грн.	13862,0	9300,9	2570,0
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	1260,2	930,1	642,5
5. Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн.	-1622,9	-1837,7	-271,7
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-147,5	-183,8	-67,9
6. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-417,2	-1215,0	-60,6
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-37,9	-121,5	-15,1
7. Рентабельність (збитковість) операційної діяльності, %	-11,7	-19,8	-10,6
8. Рентабельність (збитковість) продажу, %	-3,4	-16,3	-2,6
9. Коефіцієнт поточної ліквідності	3,63	3,10	3,35
10. Коефіцієнт Бівера	0,31	0,09	0,18

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі річних фінансових звітів за 2001-2007 рр. та оперативних даних підприємств.

*у середньому за 2001-2007 роки

Для цього візьмемо середнє значення показника за аналізований період по кожному з 25 підприємств, згрупуємо підприємства у три групи і проведемо оцінку тенденцій, які мають місце унаслідок зростання часу обороту запасів у товарно-матеріальних цінностях, для обсягів чистого доходу, операційних

витрат, прибутку від операційної діяльності, чистого прибутку, показників прибутковості, ліквідності та фінансової стійкості.

З даних табл. 3.5 видно, що із зростанням середньорічного часу обороту запасів у товарно-матеріальних цінностях на одне підприємство у 3,4 рази, обсяг середньорічного сукупного чистого доходу та витрат операційної діяльності відповідно зменшується у 2 рази. Відповідно зменшуються обсяги збитку від операційної діяльності у 2,2 рази, а чистого збитку – у 2,5 рази. Проте, темп зростання збитків значно нижчий від темпів росту доходу і витрат, унаслідок чого скорочується збитковість операційної діяльності на 0,9%, а збитковість продажу – на 0,8%. Можемо також спостерігати негативний вплив зростання часу обороту запасів у матеріальних цінностях на значення коефіцієнтів поточної ліквідності та Бівера. Так середньорічне значення показника поточної ліквідності на одне підприємство третьої групи на 8% менше значення аналогічного показника першої групи. Описаний зв'язок між показником часу обороту запасів і коефіцієнтом поточної ліквідності свідчить про покращення рівня платоспроможності досліджуваних підприємств при скороченні часу обороту запасів. Відповідно, із зростанням часу обороту запасів відбувається зниження рівня коефіцієнта Бівера у 1,7 рази.

Для аналізу впливу часу обороту дебіторської заборгованості згрупуємо підприємства у три групи: до I групи віднесемо підприємства із значенням даного показника до 113 днів, до II групи – 113-204 днів, до III групи – понад 204 днів (табл. 3.6). Відповідно, середньорічний час обороту дебіторської заборгованості одного підприємства I групи складає 67 днів, II групи – 150 днів, III групи – 315 днів відповідно.

Таблиця 3.6

Вплив часу обороту дебіторської заборгованості на результати господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області*

Найменування показника	Групи підприємств за часом обороту дебіторської заборгованості, днів:		
	до 113	113-204	понад 204
1	2	3	4
1. Кількість підприємств у групі, одиниць	13	6	6
2. Час обороту дебіторської заборгованості у середньому на 1 підприємство групи, днів	67	150	315
3. Сукупний чистий дохід, тис. грн.	15728,3	3266,5	3005,7
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	1209,9	544,4	501,0
4. Операційні витрати, тис. грн.	17921,0	4291,4	3520,5
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	1378,5	715,2	586,7
5. Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн.	-2192,7	-1024,8	-514,7
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-168,7	-170,8	-85,8
6. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-560,4	-509,8	-622,5

Продовження табл. 3.6

1	2	3	4
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-43,1	-85,0	-103,7
7. Рентабельність (збитковість) операційної діяльності, %	-12,2	-23,9	-14,6
8. Рентабельність (збитковість) продажу, %	-3,6	-15,6	-20,7
9. Коефіцієнт поточної ліквідності	4,52	1,76	2,17
10. Коефіцієнт Бівера	0,37	-0,11	-0,01

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі річних фінансових звітностей за 2001-2007 рр. та оперативних даних підприємств.

*у середньому за 2001-2007 роки

Дані табл. 3.6 свідчать про обернений вплив часу дебіторської заборгованості на фінансові результати господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу. Так, зростання середньорічного терміну обороту дебіторської заборгованості одного підприємства у 4,7 рази призводить до зменшення обсягів середньорічного чистого доходу та операційних витрат на одне підприємство у 2,4 рази. Унаслідок цього відбувається скорочення обсягів збитку від операційної діяльності на 50% та зростання чистих збитків на 141%.

Збільшення значення показників збитковості пояснюється нижчими темпами скорочення обсягів чистих збитків, порівняно з темпами спадання обсягів операційних витрат і чистого доходу. Обернений вплив часу обороту дебіторської заборгованості на коефіцієнт поточної ліквідності та Бівера означає, що досліджувані підприємства мають передумови для підвищення поточної платоспроможності шляхом скорочення суми дебіторської заборгованості.

Середньорічне значення коефіцієнта поточної ліквідності зменшується на 52%, а коефіцієнта Бівера – на 103%, коли час обороту дебіторської заборгованості збільшується з 67 до 315 днів. Дана ситуація пояснюється тим, що збільшення обсягів виробництва та реалізації досліджуваних підприємств відбувалося протягом 2001-2007 рр. переважно шляхом залучення позикових коштів, що негативно вплинуло на ефективність господарської діяльності в цілому.

Проаналізуємо такий показник діяльності підприємства, як обсяг сукупних активів. Розмах середньорічного значення даного показника сягає від 0,2 до 6,7 млн. грн. У табл. 3.7 підприємства згруповано у три групи.

До третьої групи віднесено ВАТ «Вільшанське РТП», ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс», ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація», «ВАТ «Шполаагропромтехсервіс» та ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс», до другої – ВАТ «Іркліївське РТП», ВАТ «Пальмирське РТП», ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка» та ВАТ «Христинівський агротехсервіс». Решта підприємств належать до першої групи. З даних табл. 3.7 можемо спостерігати, що із збільшенням середньорічної вартості сукупних активів одного підприємства з 1,1 до 4,7 млн. грн. обсяг чистого доходу зростає на 54%, а операційних витрат – на 66%. У зв'язку з цим відбувається зростання середньорічного збитку від операційної діяльності одного підприємства на 134%, а чистих збитків – у 4,7 рази, що спричиняє зростання збитковості операційної діяльності на 6,2%, а збитковості продажу – на 10,8%. Слід

відзначити скорочення коефіцієнта поточної ліквідності на 40% та зростання значення коефіцієнта Бівера на 11% унаслідок збільшення середньорічної вартості сукупних активів.

Таблиця 3.7

Вплив обсягу сукупних активів на показники ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області*

Найменування показника	Групи підприємств за обсягом сукупних активів, тис. грн.:		
	до 1760	1760-3300	понад 3300
1. Кількість підприємств у групі, одиниць	16	4	5
2. Вартість сукупних активів, тис. грн.	17563,8	9242,5	23351,7
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	1097,7	2310,6	4670,3
3. Сукупний чистий дохід, тис. грн.	12132,5	4019,9	5848,1
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	758,3	1005,0	1169,6
4. Операційні витрати, тис. грн.	14295,1	4005,1	7432,7
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	893,4	1001,3	1486,5
5. Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн.	-2162,6	14,8	-1584,5
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-135,2	3,7	-316,9
6. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-638,0	-112,6	-942,1
- у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-39,9	-28,2	-188,4
7. Рентабельність (збитковість) операційної діяльності, %	-15,1	0,4	-21,3
8. Рентабельність (збитковість) продажу, %	-5,3	-2,8	-16,1
9. Коефіцієнт поточної ліквідності	2,99	6,41	1,79
10. Коефіцієнт Бівера	0,09	0,54	0,10

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі річних фінансових звітів за 2001-2007 рр. та оперативних даних підприємств.

*у середньому за 2001-2007 роки

Таким чином, аналіз впливу вартості сукупних активів на фінансовий стан підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області дозволяє зробити наступні висновки:

по-перше, для досліджуваної сукупності підприємств недоцільне збільшення обсягу активів, а тому необхідно шукати шляхи інтенсифікації виробничої діяльності з метою збільшення обсягів продаж і скорочення збитковості;

по-друге, динаміка показників платоспроможності та збитковості свідчить про низький рівень ефективності господарської діяльності, наявний за кризових умов;

по-третє, переважання обсягів збитків від операційної діяльності над чистими збитками свідчить про неефективність основної діяльності підприємств, тому важливого значення набуває оптимізація операційного прибутку за допомогою методів антикризового управління.

3.2. Моделювання показників ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу

Аналіз впливу окремо взятих факторів на обсяги чистого доходу, операційних витрат, прибутку від операційної діяльності, показники рентабельності, поточної ліквідності та коефіцієнт Бівера, дає змогу дослідити певні тенденції, що сформувалися внаслідок діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області протягом 2001-2007 рр. Проведемо кількісну оцінку сумарного впливу досліджуваних факторів на той чи інший результативний показник. Комплексну взаємодію всіх факторів (X_1, X_2, \dots, X_n) з результативним показником (Y) можна описати рівнянням лінійної багатофакторної регресії виду:

$$Y = a_0 + a_1X_1 + a_2X_2 + \dots + a_nX_n, \quad (3.1)$$

Використовуючи кореляційно-регресійного аналіз, дослідимо сумарний вплив на обсяг операційних витрат, тис. грн. (Y) досліджуваної сукупності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області наступних факторів:

- 1) територія обслуговування підприємства, км² (X_1);
- 2) фондівіддача (відношення чистого доходу до середньорічної вартості основних засобів), грн./грн. (X_2);
- 3) продуктивність праці (відношення чистого доходу до середньооблікової чисельності працівників), грн./особу (X_3);
- 4) матеріалівіддача (відношення чистого доходу до суми матеріальних витрат), грн./грн. (X_4);
- 5) час обороту запасів (відношення добутку обсягу запасів і розрахункової кількості днів у році до чистого доходу), днів (X_5);
- 6) час обороту дебіторської заборгованості (відношення добутку обсягу дебіторської заборгованості і розрахункової кількості днів у році до чистого доходу), днів (X_6);
- 7) обсяг сукупних активів, тис. грн. (X_7).

Вказані показники групувалися по 25 досліджуваних підприємствах за 2001-2007 рр.; для аналізу бралися їхні усереднені значення за досліджуваний період (табл. 3.8).

За допомогою MS Office Excel-2003 отримано наступне рівняння регресії:

$$Y = 208,840 + 0,212X_1 + 198,527X_2 + 0,019X_3 - 64,289X_4 - 0,167X_5 - 1,390X_6 + 0,213X_7. \quad (3.2)$$

Значення коефіцієнта множинної кореляції становить $R = 0,8523$, що вказує на дуже щільний зв'язок між факторними і результативною ознакою. При цьому значення коефіцієнта детермінації отриманої семифакторної лінійної регресії $R^2 = 0,7264$ означає, що варіація обсягу операційних витрат досліджуваної

сукупності підприємств на 72,6% обумовлюється сімома факторами, введеними в модель.

Таблиця 3.8

Зведені показники діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області*

Підприємство	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	263,1	900	0,48	4273,5	3,60	158	496	571,4
2. ВАТ «Агротехсервіс»	408,6	1300	0,64	12794,2	1,47	163	159	637,3
3. ВАТ «Буцьке РТП»	251,2	300	1,42	8171,4	6,70	421	175	386,1
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	1478,8	1000	1,36	21181,2	2,81	105	23	2294,0
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	907,7	300	0,13	8988,2	1,89	243	108	6667,5
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	2723,2	1700	5,74	72509,4	1,25	49	33	1223,4
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	350,7	600	0,29	8362,8	2,05	133	80	1483,5
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	382,0	1000	0,39	7837,5	1,60	173	296	1234,5
9. ВАТ «Ірклівське РТП»	475,4	1100	0,27	11654,0	2,09	113	231	2451,3
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	1870,2	400	3,22	36960,3	1,34	111	21	1282,8
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	285,0	300	0,59	11831,3	2,27	188	92	561,4
12. ВАТ «Ладижинське РТП»	292,9	300	0,54	10405,2	1,93	139	112	511,5
13. ВАТ «Лисянське РТП»	769,9	700	0,67	9218,0	1,85	187	124	1623,2
14. ВАТ «Маньківська агропроммеханізація»	1140,0	500	1,35	16484,7	0,98	77	133	1136,0
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	1126,2	2400	1,59	18284,5	2,05	260	31	2010,3
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	282,4	600	0,89	28508,3	1,83	43	281	496,3
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	1421,3	2000	1,31	19902,5	2,14	126	91	2209,0
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	977,2	600	0,47	11291,0	1,40	127	142	2571,9
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	3667,8	1300	1,39	23196,8	1,21	151	37	4311,2
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	739,6	900	0,30	9938,0	2,28	86	167	3737,5
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	1370,5	1100	0,85	17193,2	1,69	80	104	1574,3
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	762,3	800	0,26	12542,7	2,92	165	294	4850,9
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	2288,2	800	1,22	67206,0	1,65	56	87	2337,7
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	1355,3	900	0,58	25704,1	1,52	108	290	3784,6
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	138,5	600	0,64	3674,9	2,21	68	57	210,4
У середньому на 1 підприємство	1029,1	896	1,06	19124,5	2,1	141	147	2006,3

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі річних фінансових звітностей за 2001-2007 рр. та оперативних даних підприємств.

* у середньому за 2001-2007 рр.

Для визначення порівняльної сили впливу окремих факторів на результат, необхідно обчислити часткові коефіцієнти еластичності (ε_i), які показують, на скільки процентів у середньому зміниться результативна ознака при зміні на 1% кожного фактора та фіксованому положенні інших факторів, за формулою:

$$\varepsilon_i = a_i \frac{\bar{x}_i}{\bar{y}}, \quad (3.3)$$

де a_i – коефіцієнт регресії при i -му факторі;

\bar{x}_i – середнє значення i -го фактору;

\bar{y} – середнє значення результативної ознаки [51, с.160-161].

На основі формули (3.3) було встановлено наступне:

1) при збільшенні території обслуговування на 1% обсяг операційних витрат зростає на 0,18%;

2) при збільшенні фондівіддачі основних засобів на 1% обсяг операційних витрат збільшується на 0,21%;

3) при зростанні продуктивності праці на 1% обсяг операційних витрат збільшується на 0,35%;

4) при зростанні матеріалівіддачі на 1% обсяг операційних витрат зменшується на 0,13%;

5) при зростанні часу обороту запасів на 1% обсяг операційних витрат зменшується на 0,02%;

6) при зростанні часу обороту дебіторської заборгованості на 1% обсяг операційних витрат зменшується на 0,2%;

7) при зростанні обсягу сукупних активів на 1% обсяг операційних витрат збільшується на 0,42%.

У методиці багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу важливе місце займає перевірка моделі на наявність мультиколінеарності – лінійної залежності між факторами. Існує функціональна і стохастична (ймовірнісна) форма мультиколінеарності. При функціональній формі в моделі повинен бути присутнім хоча б один фактор, який пов'язаний функціональною залежністю з будь-яким іншим фактором моделі або зі всіма іншими. У цьому разі коефіцієнт парної кореляції $r_{ij} = \pm 1$ [78].

У економічних моделях, як правило, мультиколінеарність проявляється у стохастичній формі, коли між факторами моделі існує тісний кореляційний зв'язок, який не досягає рівня функціонального ($r_{ij} > 0,6$ при прямому зв'язку та $r_{ij} < -0,6$ при оберненому зв'язку). Для перевірки моделі на наявність мультиколінеарності сформуємо кореляційну матрицю (табл. 3.9), аналогічно використовуючи можливості MS Office Excel-2003.

Таблиця 3.9

Матриця парних коефіцієнтів кореляції моделі операційних витрат

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	Y
X_1	1							
X_2	0,335	1						
X_3	0,266	0,757	1					
X_4	-0,204	-0,140	-0,317	1				
X_5	-0,075	-0,181	-0,429	0,699	1			
X_6	-0,153	-0,427	-0,324	0,279	0,064	1		
X_7	0,065	-0,211	-0,001	-0,172	0,064	-0,021	1	
Y	0,387	0,597	0,694	-0,391	-0,275	-0,466	0,361	1

Аналізуючи дані табл. 3.9, можна зробити висновок, що між парами факторів X_2 і X_3 та X_4 і X_5 існує прямий кореляційний зв'язок значної щільності, який вказує на можливість присутності мультиколінеарності. Оскільки діяльність промислово-виробничого персоналу полягає у використанні засобів праці (основних виробничих фондів) для переробки предметів праці (оборотних засобів), тому збільшення продуктивності праці призводить до зростання фондоддачі основних засобів. Щодо наявності тісного зв'язку між показниками другої пари факторів, необхідно вказати на те, що при обчисленні як матеріаловіддачі, так і часу обороту запасів використовуються показники чистого доходу, матеріальних затрат, і запасів товарно-матеріальних цінностей, які є їх складовою.

Для інших пар факторів наявність мультиколінеарності необхідно перевірити. Перевірку статистичної значущості коефіцієнтів кореляції проведемо за допомогою t -статистики, яка дорівнюватиме:

$$t = \frac{r_{ij}}{\sqrt{1-r_{ij}^2}} \sqrt{25-2}, \tag{3.4}$$

де r_{ij} – парний коефіцієнт кореляції між i -м та j -м факторами ($i, j = \overline{1, m}$).

Табличне значення t -статистики з рівнем значущості $\alpha = 0,05$ і ступенями вільності $k = n - m - 1$ становить 2,110 (n – кількість статистичних даних, m – кількість факторів) [78]. Якщо спостережуване значення критерію $t \in [-2,11; 2,11]$, то мультиколінеарність відсутня.

Зведемо значення t -критерію, обчислені на основі відповідних значень табл. 3.9 і формули (3.3) у табл. 3.10, після чого порівняємо їх з критичною областю. Значення t -критерію, які не входять до критичної області, виділено у табл. 3.10 напівжирним шрифтом. На основі цих значень робимо висновок про наявність мультиколінеарності між відповідними факторними ознаками.

Таблиця 3.10

Матриця спостережуваних значень t -критерію

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6
X_2	1,703					
X_3	1,321	5,549				
X_4	-0,999	-0,677	-1,601			
X_5	-0,359	-0,882	-2,277	4,690		
X_6	-0,741	-2,268	-1,640	1,391	0,309	
X_7	0,310	-1,037	-0,003	-0,839	0,307	-0,099

З метою усунення мультиколінеарності виведемо з моделі наступні фактори: X_2 – фондоддача основних засобів та X_5 – час обороту запасів. Тоді, застосовуючи той самий алгоритм, отримаємо наступне рівняння регресії [34, с.8]:

$$Y = 237,587 + 0,279X_1 + 0,028X_3 - 44,307X_4 - 1,825X_6 + 0,182X_7. \tag{3.5}$$

В результаті проведеного дослідження було встановлено величину коефіцієнта множинної кореляції $R = 0,8394$, який вказує на досить щільний зв'язок між п'ятьма факторами і результативною ознакою. Множинний коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0,7046$) свідчить про те, що варіація обсягу операційних витрат досліджуваної сукупності підприємств на 70,5% обумовлюється п'ятьма факторами (середньою площею обслуговування одного підприємства, середньорічною продуктивністю праці одного працівника, середньорічною матеріаловіддачею, часом обороту дебіторської заборгованості та середньорічним обсягом сукупного капіталу), введеними в кореляційну модель. Істотність зв'язку сукупного коефіцієнта детермінації перевіримо за допомогою таблиці F -критерію для 5% рівня значущості. Фактичне значення F -критерію визначимо за формулою [78]:

$$F_{\phi} = \frac{R^2}{1 - R^2} \cdot \frac{n - m - 1}{m} = \frac{0,7046}{1 - 0,7046} \cdot \frac{19}{5} = 9,064. \quad (3.6)$$

Критичне значення $F_T(0,95) = 2,74$, у 3,3 рази менше від фактичного, $F_T(0,95) < F_{\phi}(2,74 < 9,739)$, що підтверджує істотність кореляційного зв'язку між досліджуваними ознаками.

На основі параметрів отриманого нового рівняння регресії можна зробити висновки, що збільшення території обслуговування одного підприємства на 1 км² призводить до зростання операційних витрат на 279 грн.; зростання продуктивності праці на 1 грн. спричиняє збільшення операційних витрат на 28 грн.; якщо матеріаловіддача зростає на 1 грн. – операційні витрати скоротяться на 44,3 тис. грн.; збільшення терміну обороту дебіторської заборгованості на 1 день призведе до скорочення обсягу операційних витрат на 1,8 тис. грн.; зростання капіталу підприємства на 1 тис. грн. збільшить операційні витрати на 182 грн.

Обрахунок часткових коефіцієнтів еластичності (див. формулу 3.3) показав, що при збільшенні території обслуговування на 1% обсяг операційних витрат збільшується на 0,24%; при зростанні продуктивності праці на 1% обсяг операційних витрат збільшується на 0,52%; при зростанні матеріаловіддачі на 1% обсяг операційних витрат зменшується на 0,09%; при зростанні часу обороту дебіторської заборгованості на 1% обсяг операційних витрат зменшується на 0,26%; при зростанні обсягу сукупних активів на 1% обсяг операційних витрат збільшується на 0,35%. При цьому найбільший вплив на операційні витрати чинить показник середньорічної продуктивності праці одного працівника.

Отримана комплексна п'ятифакторна модель дозволяє розробити наступні антикризові заходи щодо оптимізації операційних витрат підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області:

1) інтегрування підприємств дозволить об'єднати наявні ресурси, розширити виробничу базу та канали збуту ремонтних послуг, підвищити платоспроможність, а головне – скоротити територію обслуговування, що в кінцевому рахунку призведе до скорочення операційних витрат;

2) зростання продуктивності праці на досліджуваних підприємствах протягом 2001-2007 рр. відбулося в основному за рахунок скорочення промислово-виробничого персоналу. Специфіка господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу полягає у виконанні замовлень на ремонтні роботи, які оплачуються робітникам за відрядними розцінками. Оскільки відбувалося зростання обсягів замовлень, збільшувалися операційні витрати. Іншим проявом кадрового менеджменту на досліджуваних підприємствах стало підвищення заробітної плати персоналу (фонду оплати праці) за рахунок звільнення робітників. Тому важливим антикризовим заходом стане залучення трудових ресурсів з метою інтенсивного розширення виробничої діяльності, що в кінцевому рахунку оптимізує витрати;

3) протягом аналізованого періоду термін обороту дебіторської заборгованості скоротився на 20% унаслідок перевищення темпів зростання чистого доходу над темпом росту дебіторської заборгованості на 16%, що вплинуло негативно на динаміку абсолютних показників ефективності господарської діяльності (витрат і прибутку). На нашу думку, дане становище може бути виправлене шляхом скорочення збитковості виробництва та економії ресурсів.

Перевірка моделі операційних витрат на мультиколінеарність показала, що між усіма парами факторних ознак відсутній тісний кореляційний зв'язок, а тому дана модель може бути прийнята за основу.

Отримана економетрична модель може дозволити підвищити ефективність планування операційних витрат на підприємствах аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області. Поряд з тим, її використання в системі антикризового управління дозволить проводити заходи щодо мінімізації витрат з метою подолання збитковості підприємств та підвищення їх рентабельності.

В системі антикризового управління господарською діяльністю підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу має значення комплексна оцінка впливу відібраних факторів на коефіцієнт поточної ліквідності та коефіцієнт Бівера. Для аналізу візьмемо ті показники, між якими відсутній щільний кореляційний зв'язок: територія обслуговування підприємства (X_1), середньорічна продуктивність праці одного працівника (X_2), середньорічний показник матеріаловіддачі (X_3), середньорічний термін обороту дебіторської заборгованості (X_4) та середньорічна вартість сукупних активів у середньому на одне підприємство (X_5). Використовуючи той самий алгоритм, який був апробований при кореляційно-регресійному аналізі моделі операційних витрат, отримаємо наступні результати (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Результати моделювання коефіцієнтів поточної ліквідності та Бівера

Рівняння регресії	$R_{\text{множ}}$	$R^2_{\text{множ}}$	F-критерій
1. Модель коефіцієнта поточної ліквідності:			
$Y = -3,376 + 0,0005X_1 + 0,00011X_2 + 0,335X_3 - 0,004X_4 - 0,00013X_5$	0,779	0,607	5,87
2. Модель коефіцієнта Бівера:			
$Y = -0,504 + 0,0005X_1 + 0,000006X_2 + 0,063X_3 - 0,001X_4 + 0,00004X_5$	0,795	0,633	6,54

Значення коефіцієнта множинної кореляції, наведене у табл. 3.11 свідчать про кореляційний зв'язок середньої щільності між п'ятьма факторами, що введені в модель та значеннями коефіцієнтів поточної ліквідності і Бівера відповідно. Фактичне значення F -критерію більше табличного, отже даний зв'язок істотний.

З отриманих формул випливає, що зі зростанням середньорічної продуктивності праці одного працівника, значення коефіцієнта поточної ліквідності знижується (див. табл. 3.3). Відповідно, із зростанням терміну обороту дебіторської заборгованості відбувається зростання коефіцієнта Бівера (див. табл. 3.6). Між середньорічною вартістю сукупних активів і коефіцієнтом поточної ліквідності досліджено наявність прямого зв'язку, а коефіцієнтом Бівера – оберненого (див. табл. 3.7). Встановлені невідповідності між впливом відповідних факторів на результативні показники за моделями і, згідно поточної ситуації, вимагають оптимізації шляхом введення нових регресорів у модель.

У зв'язку з низькими статистичними оцінками моделей коефіцієнта поточної ліквідності (Y_1) та коефіцієнта Бівера (Y_2) (див. табл. 3.11) та встановленими невідповідностями, замінимо такі фактори як територія обслуговування, продуктивність праці, матеріаловіддача та термін оборотності дебіторської заборгованості на показники фондівіддачі (X_1) й терміну оборотності запасів (X_2), а показник вартості сукупних активів – на вартість власного капіталу (X_3) та прибуток від операційної діяльності (X_4) (додаток В). В результаті кореляційно-регресійного аналізу отримаємо такі рівняння регресії [34, с.8]:

$$Y_1 = -0,132 + 3,108X_1 - 0,00002X_2 + 0,0008X_3 + 0,006X_4. \quad (3.7)$$

$$Y_2 = -0,099 + 0,198X_1 - 0,0003X_2 + 0,0002X_3 + 0,0007X_4. \quad (3.8)$$

Рівняння регресії (3.6-3.8) описуються наступними статистичними критеріями:

1) коефіцієнт множинної кореляції: $R_1 = 0,825$, $R_2 = 0,743$, значення якого свідчить про щільний зв'язок між чотирма регресорами і коефіцієнтом поточної ліквідності та коефіцієнтом Бівера;

2) коефіцієнт множинної детермінації: $R^2_1 = 0,681$, $R^2_2 = 0,553$, визначає, що варіація коефіцієнта поточної ліквідності на 68,1%, а коефіцієнта Бівера – на 55,3% залежить від фондівіддачі основних засобів, терміну оборотності запасів, вартості власного капіталу та обсягу прибутку від операційної діяльності;

3) фактичні значення F -критерію відповідно 10,7 і 6,2 значно вищі табличного 2,87, отже кореляційний зв'язок між досліджуваними ознаками істотний.

Використовуючи дані формул (3.7-3.8) та обчисливши коефіцієнти часткової еластичності за формулою (3.3), отримано наступні результати: зі зростанням середньорічної фондівіддачі основних засобів на 1% значення коефіцієнта ліквідності збільшується на 1%, а коефіцієнта Бівера – на 1,28%; збільшення середньорічного терміну оборотності запасів на 1% призводить до зниження рівня коефіцієнта поточної ліквідності на 0,001%, а коефіцієнта Бівера – на 0,26%; збільшення вартості власного капіталу на 1% спричиняє зростання

коефіцієнта поточної ліквідності на 0,3%, а коефіцієнта Бівера – на 1,5%; унаслідок скорочення збитку від операційної діяльності на 1% значення коефіцієнта поточної ліквідності зростає на 0,27%, а коефіцієнта Бівера – на 0,64%.

У результаті перевірки отриманих моделей на наявність мультиколінеарності було встановлено, що між регресорами відсутній кореляційний зв'язок. Між показником середньорічної фондівдачі на одне підприємство та коефіцієнтом поточної ліквідності зв'язок прямий; між фондівдачею і коефіцієнтом Бівера теж присутній прямий зв'язок (див. табл. 3.2). Із збільшенням часу оборотності запасів у товарно-матеріальних цінностях відбувається зменшення як коефіцієнта поточної ліквідності, так і коефіцієнта Бівера (див. табл. 3.5). У табл. 3.12 згрупуємо підприємства за обсягом середньорічної вартості власного капіталу.

Таблиця 3.12

Вплив обсягу власного капіталу на коефіцієнти поточної ліквідності та Бівера підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області*

Найменування показника	Групи підприємств за обсягом власного капіталу, тис. грн.:		
	до 770	770-1510	понад 1510
1. Кількість підприємств у групі, одиниць	9	10	6
2. Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	1225,9	12761,0	16842,4
- у середньому на 1 підприємство	136,2	1276,1	2807,1
3. Коефіцієнт поточної ліквідності	1,36	3,87	5,23
4. Коефіцієнт Бівера	-0,12	0,21	0,51

*у середньому за 2001-2007 роки

У табл. 3.12 підприємства згруповано у три групи. Середньорічна вартість власного капіталу одного підприємства I групи становить 136 тис. грн., II групи – 1276 тис. грн., III групи – 2807 тис. грн. Можемо спостерігати, що із збільшенням вартості власного капіталу відбувається зростання коефіцієнта поточної ліквідності у 2,8 рази, а коефіцієнта Бівера у 5,3 рази, тобто наявний прямий зв'язок, характерний і для моделей.

У табл. 3.13 згруповано підприємства за величиною середньорічного збитку від операційної діяльності (показник X_4).

Таблиця 3.13

Вплив збитку від операційної діяльності на коефіцієнти поточної ліквідності та Бівера підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу*

Найменування показника	Групи підприємств за обсягом операційного збитку, тис. грн.:		
	понад 280	280-86	до 86
1. Кількість підприємств у групі, одиниць	4	9	12
2. Середньорічний обсяг збитку від операційної діяльності, тис. грн.	2220,2	1355,7	151,0
- у середньому на одне підприємство	555,1	150,6	12,6
3. Коефіцієнт поточної ліквідності	1,28	2,04	4,90
4. Коефіцієнт Бівера	0,02	-0,06	0,38

*у середньому за 2001-2007 роки

Найбільший обсяг збитку (у середньому на 1 підприємство припадає 555 тис. грн.) мають ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс», ВАТ «Чорнобаївське РТП», ЗАТ «Агропроммеханізація» і ВАТ «Маньківська агропроммеханізація». Всього 5 підприємств працювало протягом аналізованого періоду прибутково – ВАТ «Гельмязівське РТП», ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс», ВАТ «Іркліївське РТП», ВАТ «Пальмирське РТП» та ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка». Згідно даних табл. 3.13, прослідковується стійка тенденція до зростання коефіцієнта поточної ліквідності у 2,8 рази та коефіцієнта Бівера з 0,02 до 0,38 унаслідок скорочення обсягу збитку від операційної діяльності з 555,1 до 12,6 тис. грн.

3.3. Комплексна діагностика кризових явищ у діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу

Діагностика фінансового стану підприємства є складним і багатоаспектним процесом. Вона включає в себе кілька груп взаємопов'язаних показників, які віддзеркалюють фінансове становище підприємства станом на певну дату. Порівнюючи отримані значення аналітичних показників з нормативами, приймається рішення щодо рівня фінансового стану підприємства (низького або високого). Крім того, у системі діагностики широко застосовуються комплексні багатофакторні моделі, які об'єднують окремі показники фінансового стану. Фінансовий стан підприємства діагностується за сумарним числом, залежно від критичного значення. Часто такі моделі називають моделями прогнозування банкрутства і використовуються для оцінки ступеня небезпеки фінансової кризи на підприємстві.

З усіх відомих комплексних багатофакторних моделей діагностики кризового стану підприємства та прогнозування його банкрутства найпростішою є двофакторна модель Ю. Брігхема [47], яка включає такі фактори як коефіцієнт поточної ліквідності (CR) та коефіцієнт концентрації позикового капіталу (DR) (див. формулу 1.12). Обрахуємо значення інтегрального показника Z (табл. 3.14).

Дані табл. 3.14 свідчать, що з досліджуваних підприємств у 2001 році тільки у ВАТ «Маньківська райагропроммеханізація», ВАТ «Телепинська СМТС», ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація», ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс» та ЗАТ «Телепинське РТП» існує загроза настання банкрутства.

У 2007 році ситуація докорінно змінилася і до них приєдналися АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація», ВАТ «Буцьке РТП», ВАТ «Катеринопільський РМЗ», ВАТ «Киселівський РМЗ», ВАТ «Ладжинське РТП», ВАТ «Лисянське РТП», ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс», ВАТ «Чорнобаївське РТП» та ВАТ «Шполаагропромтехсервіс». Причиною такого стану є або погіршення поточної ліквідності, або підвищення питомої ваги усіх зобов'язань підприємств у структурі пасиву балансу.

Таблиця 3.14

Прогнозування банкрутства підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області на основі адаптованої моделі двофакторного критерію Ю. Бріггема

Підприємство	Значення Z-рахунку за роками							У середньому за 7 років
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	-0,01	-0,68	-1,31	-1,92	0,29	3,45	6,73	1,67
2. ВАТ «Агротехсервіс»	-4,86	-11,50	-3,78	-2,01	-4,10	-3,29	-0,03	-3,33
3. ВАТ «Буцьке РТП»	-0,90	-0,14	0,70	3,06	4,67	4,91	6,88	4,31
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	-4,49	-4,48	-4,59	-11,83	-9,09	-2,86	-0,90	-3,42
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	-2,22	-4,05	-4,55	-1,78	-1,92	-2,29	-0,43	-2,62
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	-14,33	-18,79	-34,81	-59,63	-28,62	-50,31	-15,79	-25,06
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	-1,00	-1,23	-0,26	-1,09	-2,04	-6,14	-9,51	-1,44
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	-2,65	-2,05	-7,57	-13,98	-8,15	-12,26	-7,45	-4,56
9. ВАТ «Іркліївське РТП»	-5,48	-5,36	-7,76	-5,36	-2,07	-1,18	-0,90	-2,71
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	-21,65	-13,28	-27,81	-15,80	-1,08	1,61	1,50	-0,67
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	-4,07	-2,91	0,14	1,15	1,42	0,92	2,85	0,36
12. ВАТ «Ладижинське РТП»	-0,05	0,72	-0,23	-1,83	-0,99	-0,25	1,09	-0,07
13. ВАТ «Лисянське РТП»	-3,55	-2,92	-1,50	-0,01	-2,99	-0,64	0,43	-1,22
14. ВАТ «Маньківська агропроммеханізація»	0,51	1,84	4,88	2,73	2,48	2,60	2,95	2,65
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	-5,76	-10,41	-12,55	-13,83	-29,92	-10,21	-12,28	-11,25
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	2,04	4,50	5,21	7,86	19,60	19,61	19,19	7,24
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	-12,25	-13,57	-7,13	-13,80	-10,72	-6,17	-15,57	-10,05
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	-5,43	-8,09	-0,89	-10,06	-2,22	-1,24	-22,20	-3,26
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	-0,20	0,80	0,58	1,91	0,21	0,75	5,08	1,94
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	2,26	2,12	2,28	2,81	2,85	2,80	2,74	2,56
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	-15,68	-23,76	-0,77	0,12	-4,30	0,67	1,19	-1,71
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	-5,39	-1,37	1,41	-1,17	1,37	5,31	7,06	2,11
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	-3,07	0,07	0,74	1,33	1,38	1,10	0,25	0,70
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	2,59	1,96	1,45	2,36	2,07	2,85	3,84	2,57
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	3,36	4,32	4,88	4,95	6,44	4,58	11,79	5,67

Джерело: Проведено розрахунки на основі даних річних фінансових звітностей підприємств за 2001-2007 рр.

Згідно «Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства», критичне значення коефіцієнта поточної ліквідності становить 1,5 (додаток А) і збільшення його числового значення призводить до зменшення Z-критерію у моделі, а значення коефіцієнта концентрації позикового капіталу має становити не більше 0,5, і його збільшення призводить до зростання Z-критерію. Після підстановки вказаних критичних значень у рівняння моделі отримано нове значення інтегрального критерію $Z = 0,9$, яке є критичним і означає наступне. У тому разі, коли Z набуває значення, меншого за 0,9, платоспроможність і фінансова стійкість підприємства достатні для уникнення загрози банкрутства. У протилежному випадку загроза банкрутства значна.

Таким чином, адаптація комплексних моделей оцінки загрози банкрутства може проводитися на основі таких підходів: *перший підхід*. Коригування критичного значення Z на підставі «Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства»; *другий підхід*. Оновлення бази даних і розрахунок нових коефіцієнтів регресії для групи підприємств.

Крім двофакторної моделі, для більшої достовірності діагностики фінансового стану підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу, доцільно апробувати відомі багатфакторні моделі, серед яких модифікована п'ятифакторна дискримінантна модель Е. Альтмана (див. формулу 1.7) [199] (табл. Д.1 додатку Д). Результати застосування цієї моделі відображає табл. 3.15.

Таблиця 3.15

**Групування підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу
Черкаської області за значенням Z-критерію модифікованої моделі
Е. Альтмана**

Група підприємств	2001 р.		2002 р.		2003 р.		2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%
1. Підприємства з високим рівнем загрози настання банкрутства ($Z < 1,21$)	9	36	11	44	9	36	10	40	10	40	10	40	15	60
2. «Сіра зона» (gray area) ($1,23 < Z < 2,90$)	3	12	4	16	6	24	4	16	4	16	7	28	1	4
3. Підприємства з низьким рівнем загрози настання банкрутства ($Z > 2,90$)	13	52	10	40	10	40	11	44	11	44	8	32	9	36

Результати табл. 3.15 дозволяють зробити висновок, що у 2007 році (порівняно з 2001 роком) кількість підприємств з високим рівнем загрози настання банкрутства збільшилася на шість унаслідок погіршення фінансового стану. Зокрема, зменшення значення Z-критерію з 4,17 до 0,94 пункти наявне у

ВАТ «Агротехсервіс», з 3,63 до 0,58 – у ВАТ «Киселівський РМЗ», з 3,05 до 0,60 – у ВАТ «Лисянське РТП», з 26,62 до -1,04 – у ВАТ «Чорнобаївське РТП» та з 4,01 до 0,98 у ЗАТ «Агропроммеханізація». При цьому покращили свої рейтингове становище ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс» та ВАТ «Жашківське підприємство «Техсервіс» з 2,13 до 29,22 та з 2,65 до 3,26 відповідно.

На нашу думку, результати діагностики фінансового стану підприємства за модифікованою п'ятифакторною моделлю Е. Альтмана є достовірнішими, порівняно з дослідженнями за двофакторною моделлю. Насамперед це пов'язано з тим, що ця модель, крім показників оптимальності структури капіталу, містить показники його капіталізації та рентабельності, а також покриття позикових коштів власним капіталом і оборотності активів, що, у поєднанні, дає точніші прогнози загрози настання банкрутства підприємства.

Проведемо оцінку загрози настання банкрутства досліджуваних підприємств за моделями Ліса (див. формулу 1.11) [148] (див. табл. Д.2 додатку Д), Спрінгейта (див. формулу 1.9) [209] (табл. Д.3 додатку Д), Тафлера-Тішоу (див. формулу 1.8) [211] (табл. Д.4 додатку Д) та Бівера (див. табл. 1.3) [202] (табл. Д.5 додатку Д), провівши їх групування за відповідними нормативними значеннями інтегрального показника (табл. 3.16-3.19).

Таблиця 3.16

**Групування підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу
Черкаської області за Z-критерієм Ліса**

Група підприємств	2001 р.		2002 р.		2003 р.		2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	од.	од.	%	од.	%	од.	%
1. Підприємства з високою загрозою настання банкрутства ($Z < 0,037$)	19	76	21	84	20	80	17	68	21	84	20	80	19	76
2. Підприємства з низькою загрозою настання банкрутства ($Z > 0,037$)	6	24	4	16	5	20	8	32	4	16	5	20	6	24

Так, згідно даних табл. 3.16, тільки шість підприємств із 25 у 2007 році мають стійкий фінансовий стан і у майбутньому банкрутство їм не загрожує. Серед них ВАТ «Вільшанське РТП» ($Z = 0,051$), ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс» ($Z = 0,074$), ВАТ «Катеринопільський РМЗ» ($Z = 0,038$), ВАТ «Гельмязівське РТП» ($Z = 0,052$), ВАТ «Пальмирське РТП» ($Z = 0,067$) та ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка» ($Z = 0,072$). При чому, три останніх підприємства у динаміці протягом 2001-2007 рр. мали такі ж високі показники. Для решти 20 підприємств, згідно моделі Ліса, загроза настання банкрутства є високою, що у 2 рази перевищує результати оцінки за модифікованою моделлю Альтмана.

Різке падіння кількості фінансово стійких підприємств у результаті апробації моделі Ліса, порівняно з моделлю Е. Альтмана можна пояснити впливом

показника частки оборотного капіталу в активах підприємства, уведеного замість коефіцієнт покриття активів робочим капіталом та виключення з моделі коефіцієнта оборотності активів. Окрім цього, для вітчизняної практики господарювання критичне значення $Z = 0,037$ виявилось завищеним, порівняно з британськими підприємствами.

Таблиця 3.17

**Групування підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу
Черкаської області за значенням Z-критерію Спрінгейта**

Група підприємств	2001 р.		2002 р.		2003 р.		2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%
1. Підприємства з високою загрозою настання банкрутства ($Z < 0,862$)	22	88	23	92	24	96	19	76	21	84	17	68	20	80
2. Підприємства з низькою загрозою настання банкрутства ($Z > 0,862$)	3	12	2	8	1	4	6	24	4	16	8	32	5	20

Дані табл. 3.17 вказують на покращення фінансового стану досліджуваної групи підприємств у 1,7 рази протягом 2001-2007 років. Але тільки ВАТ «Пальмирське РТП» мало значення показника Z більше 0,862 протягом 2001-2002 рр. та 2005-2007 рр., ВАТ «Гельмязівське РТП» – протягом 2003-2006 рр. і ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка» – у 2001 р., 2004 р., 2006-2007 рр. Такі підприємства як ВАТ «Ватутінський РМЗ», ВАТ «Катеринопільський РМЗ» та ВАТ «Христинівський агротехсервіс», згідно критерію Спрінгейта, у період з 2001 до 2007 рр. подолали загрозу банкрутства. Інші підприємства у динаміці мали значні коливання за даним показником і однозначних висновків щодо їхнього фінансового стану дійти важко.

Таблиця 3.18

**Групування підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу
Черкаської області за критерієм Тафлера-Тішоу**

Група підприємств	2001 р.		2002 р.		2003 р.		2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	од.	од.	%	од.	%	од.	%
1. Підприємства, яким загрожує банкрутство ($Z < 0,2$)	10	40	16	64	13	52	11	34	11	44	8	32	9	36
2. Підприємства з низькою загрозою настання банкрутства ($0,2 < Z < 0,3$)	5	20	1	4	4	16	4	16	2	8	5	20	5	20
3. Підприємства, у яких відсутня загроза банкрутства ($Z > 0,3$)	10	40	8	32	8	32	10	40	10	40	12	48	11	44

Як видно з табл. 3.18, 36% досліджуваних підприємств у 2007 році мають загрозу збанкрутувати найближчим часом проти 40% у 2001 році. Така тенденція є позитивною, оскільки кількість підприємств, банкрутство яким не

загрожує за цей період збільшилася на одне. Відповідно, на 2 одиниці збільшилася кількість підприємств з відсутністю загрози банкрутства.

У розрізі підприємств: ВАТ «Гельмязівське РТП», ВАТ «Катеринопільський РМЗ», ВАТ «Пальмирське РТП» і ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка» протягом аналізованого періоду залишилися у третій групі, а ВАТ «Шполаагропромтехсервіс» – у першій.

ВАТ «Ірклівське РТП» та ВАТ «Чорнобаївське РТП» перемістилися з третьої у першу групу, що є негативним, оскільки їх фінансовий стан погіршився. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс», ВАТ «Маньківська агропром механізація», ВАТ «Христинівський агротехсервіс» і ЗАТ «Телепинське РТП» за підсумком 2007 року були у третій групі (загрози банкрутства немає), а 2001 року – у першій (висока загроза банкрутства).

Методика У. Бівера дозволяє виявити симптоми настання фінансової кризи на підприємстві вже за 5 років. При цьому використовується система показників, до якої входять: коефіцієнт Бівера (показник покриття сукупних зобов'язань підприємства обсягом чистого грошового потоку, який застосовується і у вітчизняній практиці), рентабельність активів, фінансовий ліверидж (питома вага зобов'язань у пасивах), коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом та коефіцієнт поточної ліквідності. Щодо кожного показника визначені нормативи, згідно яких приймається наступні рішення про фінансовий стан підприємства: перша група – загрози банкрутства немає; друга група – об'єкт дослідження перебуває за 5 років до банкрутства; третя група – підприємство може збанкрутувати протягом 1 року. У разі, якщо за показниками методики отримуються різні результати, рішення щодо віднесення підприємства до тієї чи іншої групи рекомендуємо приймати на основі тих критеріїв, які переважають (наприклад, якщо підприємство за двома показниками може належати до першої групи, а за трьома – до другої або третьої, відносимо його до другої групи) (табл. 3.19).

Дані табл. 3.19 свідчать, що у 2007 році, порівняно з 2001 роком, кількість підприємств, банкрутство яким не загрожує, зменшилася на 4, а тих, які перебувають за 1 рік до настання банкрутства, збільшилася на 10 одиниць. Серед таких підприємств тільки ВАТ «Пальмирське РТП» та ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка» всі 7 років знаходилися у першій групі. Найгірший фінансовий стан мають ЗАТ «Телепинське РТП» (за 1 рік до банкрутства протягом усього аналізованого періоду), ВАТ «Маньківська агропром механізація» і ВАТ «Телепинська СМТС» (за 1 рік до банкрутства протягом останніх 6 років), ВАТ «Буцьке РТП» і ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропром механізація» (за 1 рік до банкрутства протягом останніх 4 років), АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське виробниче об'єднання «Райагропром механізація» і ВАТ «Ладижинське РТП» (за 1 рік до банкрутства протягом 3 останніх років). ВАТ «Гельмязівське РТП» за підсумком 2007 року перемістилося до другої групи (за 5 років до настання банкрутства), перебуваючи протягом 2001-2006 рр. у першій групі. У подібній ситуації перебуває ВАТ «Катеринопільський РМЗ», тільки його становище погіршилося переходом з другої групи до третьої у 2007 році.

Таблиця 3.19

**Групування підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу
Черкаської області залежно від числового значення показників методики
У. Бівера**

Група підприємств	2001 р.		2002 р.		2003 р.		2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%
1. Підприємства, настання банкрутства у яких відсутнє	7	28	6	24	8	32	7	28	7	28	5	20	3	12
2. Підприємства за 5 років до банкрутства	15	60	14	56	12	48	10	40	11	44	12	48	9	36
3. Підприємства за 1 рік до банкрутства	3	12	5	20	5	20	8	32	7	28	8	32	13	52

Методика У. Бівера охоплює важливі показники діагностики фінансового стану підприємства і за градацією їх числових значень забезпечує високий рівень достовірності прогнозування фінансової кризи. Проте, вітчизняний досвід свідчить, що, навіть, коли підприємство не може розраховатися за своїми зобов'язаннями, початок процедури банкрутства не розглядається прийнятним варіантом. Це підтверджує і ситуація з підприємствами аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області. Такий досвід є негативним, але він спричинений насамперед недосконалістю правового забезпечення банкрутства в Україні. Тому, в переважній більшості випадків, антикризове управління на підприємстві зводиться до досудових заходів.

Модель прогнозування банкрутства підприємства Фулмера, взята для діагностики фінансового стану у зв'язку з тим, що з усіх використовуваних методик вона включає найбільшу кількість факторів – дев'ять (див. формулу 1.10) [204]. Проте у застосуванні цієї моделі виникли труднощі, пов'язані з дев'ятим показником, який обчислюється як логарифм відношення суми прибутку до сплати податку та сплачених процентів за користування кредитами до суми сплачених процентів. Перша проблема полягає в тому, що протягом аналізованого періоду більшість підприємств отримали збитки, друга – користувалися кредитами одиниці.

Оцінка ймовірності настання банкрутства на основі R-моделі Давидової-Белікова (див. формулу 1.13) [67] (табл. Д.6 додатку Д) показала, що усім підприємствам у 2001 та 2004 роках банкрутство не загрожує (значення $R > 0,42$, ймовірність настання банкрутства – менше 10%); у 2002 році можуть стати банкрутами тільки 2 підприємства, у 2005-2007 рр. – по одному. Зрозуміло, що такий результат є сумнівним.

Подібні результати отримані в результаті апробації логіт-регресивної моделі Савицької Г. В. (див. формулу 1.15) [148]. Так, з 25 підприємств тільки ВАТ «Шполаагропромтехсервіс», у період 2001-2007 рр. має значення $Z > 0$ і частково ВАТ «Телепинська СМТС» (2002-2007 роки), ВАТ Чигиринське

районне об'єднання «Агропроммеханізація» (2003-2006 роки), ЗАТ «Телепинське РТП» (2002-2003 і 2005-2007 роки), АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське виробниче об'єднання «Райагропроммеханізація» (2006-2007 роки) (табл. Д.7 додатку Д). Проте за попередньо апробованими моделями кількість кризових підприємств у кілька разів більша. Отже, введені в дану модель показники питомої ваги власного оборотного капіталу у формуванні оборотних активів, оборотності оборотного капіталу, фінансової незалежності підприємства та рентабельності власного капіталу, у поєднанні з відповідними коефіцієнтами регресії, мають такий сумарний вплив на Z-критерій, який не відображає реальної ситуації фінансового стану підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області. Модель Савицької розроблена на базі даних сільськогосподарських підприємств Білорусі, у зв'язку з чим отримані такі результати.

Заслуговує на увагу метод рейтингової оцінки фінансового стану підприємства російських учених Сайфуліна Р. С. та Кадикова Г. Г. (див. формулу 1.14) [180], який включає у себе коефіцієнт забезпеченості власними засобами, коефіцієнт поточної ліквідності, інтенсивність обороту авансованого капіталу, коефіцієнт менеджменту та рентабельність власного капіталу (табл. Д.8 додатку Д). Сумарним показником є рейтингове число R , за яким оцінюється фінансовий стан підприємства. Якщо $R > 1$, то фінансовий стан достатній для уникнення загрози банкрутства, при $R < 1$ така загроза значна (табл. 3.20).

Таблиця 3.20

Групування підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області за рейтинговим числом Сайфуліна-Кадикова

Група підприємств	2001 р.		2002 р.		2003 р.		2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	од.	од.	%	од.	%	од.	%
1. Підприємства з незадовільним фінансовим станом ($R < 1$)	11	44	12	48	14	56	16	64	13	52	15	60	17	68
2. Підприємства з достатньою стійкістю фінансового стану ($R > 1$)	14	56	13	52	11	44	9	36	12	46	10	40	8	32

З табл. 3.20 видно, що рейтинг фінансового стану всієї сукупності підприємств погіршився на 24% за досліджуваний період. Це сталося насамперед внаслідок падіння рейтингу ВАТ «Агротехсервіс», ВАТ «Ірклівське РТП», ВАТ «Катеринопільський РМЗ», ВАТ «Киселівський РМЗ», ВАТ «Лисянське РТП», ВАТ «Чорнобаївське РТП» та ЗАТ «Агропроммеханізація», у той час, як відбулося зростання рейтингу фінансового стану ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс». Такі зміни відбулися перш за все через погіршення показників фінансового стану, за якими проводилося рейтингування вище перелічених підприємств. Серед підприємств, які залишалися протягом аналізованого періоду в другій групі, виокремимо ВАТ «Ватутінський РМЗ», ВАТ «Гельмязівське РТП», ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс», ВАТ «Пальмирське РТП» і ВАТ Уманське районне підприємство

«Сільгосптехніка». Фінансовий стан шести підприємств був незадовільним протягом останніх семи років, а тому рівень загрози фінансової кризи у їх діяльності досить високий.

Терещенко О.О. розробив модель прогнозування банкрутства (див. формулу 1.16) [167], за якою фінансовий стан підприємства оцінюється шляхом порівняння фактичного значення універсального дискримінантного критерію з критичним і віднесення цього підприємства до однієї з чотирьох груп (табл. 3.21).

Таблиця 3.21

**Групування підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу
Черкаської області за універсальним дискримінантним критерієм
Терещенка**

Група підприємств	2001 р.		2002 р.		2003 р.		2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	од.	од.	%	од.	%	од.	%
1. Фінансово стійкі підприємства ($Z > 2$)	9	36	8	32	7	28	13	52	8	32	4	16	4	16
2. Підприємства з порушеною стійкістю фінансового стану ($1 \leq Z < 2$)	1	4	-	-	2	8	1	4	3	12	7	28	2	8
3. Підприємства, яким загрожує банкрутство ($0 < Z < 1$)	5	20	2	8	2	8	3	12	4	16	4	16	6	24
4. Підприємства, які є наполовину банкрутами ($Z < 0$)	10	40	15	60	14	56	8	32	10	40	10	40	13	52

Дані табл. 3.21 дозволяють зробити висновок, що рівень фінансової стійкості досліджуваної сукупності підприємств за аналізований період погіршився на 20% (табл. Д.9 додатку Д). Так, з 9 підприємств у 2001 році тільки ВАТ «Пальмирське РТП» та ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка» зберегли фінансову стійкість у 2007 році, у той час, як ВАТ «Ватутінський РМЗ», ВАТ «Гельмязівське РТП», ВАТ «Іркліївське РТП», ВАТ «Катеринопільський РМЗ» ВАТ «Телепинська СМТС» і ВАТ «Чорнобаївське РТП» у 2007 році погіршили свій фінансовий стан і перемістилися з першої групи у четверту, тобто стали напівбанкрутами. При ВАТ «Буцьке РТП» і ЗАТ «Телепинське РТП» перебували у четвертій групі протягом усього аналізованого періоду. ВАТ «Вільшанське РТП» та ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс» перейшли до першої групи в 2007 році з другої та третьої груп відповідно, до яких належали в 2001 році.

Існує методика оцінки стійкості фінансового стану підприємства з використанням тривимірного показника фінансового стану [44] (табл. Д.10 додатку Д). Для прийняття рішення щодо віднесення підприємства до однієї з чотирьох груп необхідно обчислити певні абсолютні показники, від'ємне значення яких формує в тривимірному показникові 0, а додатне – 1. Фінансовий стан набуває

абсолютної стійкості за (1,1,1) або є таким, за якого підприємство перебуває на межі банкрутства (0,0,0) (табл. 3.22).

Таблиця 3.22

**Групування підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу
Черкаської області за тривимірним показником стійкості фінансового
стану**

Група підприємств	2001 р.		2002 р.		2003 р.		2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%
1. Підприємства з абсолютно стійким фінансовим станом (1,1,1)	13	42	13	52	12	48	11	44	12	48	11	44	9	36
2. Підприємства з нормальною стійкістю фінансового стану (0,1,1)	7	28	5	20	5	20	3	12	2	8	1	4	4	16
3. Підприємства з нестійким фінансовим станом (0,0,1)	5	20	7	28	8	32	11	44	11	44	13	52	12	48

За результатами аналізу стійкості фінансового стану виявилось, що протягом аналізованого періоду мали абсолютно стійкий фінансовий стан 6 підприємств – ВАТ «Агротехсервіс», ВАТ «Ватутінський РМЗ», ВАТ «Вільшанське РТП», ВАТ «Гельмязівське РТП», ВАТ «Пальмирське РТП» і ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка».

Нестійкий фінансовий стан, пов'язаний з порушенням платоспроможності, притаманний протягом усього аналізованого періоду таким підприємствам, як ВАТ «Буцьке РТП», ВАТ «Ладжинське РТП», ВАТ «Маньківська агропромеханізація» та ЗАТ «Телепинське РТП». Будучи фінансово стійкими у 2001 році, ВАТ «Ірклівське РТП», ВАТ «Катеринопільський РМЗ», ВАТ «Киселівський РМЗ» і ВАТ «Лисянське РТП» станом на кінець 2007 року стали фінансово нестійкими. Слід також відмітити перехід ЗАТ «Агропромеханізація» з другої до першої групи, а ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс» – з третьої до другої.

За результатами проведеного дослідження щодо адаптації комплексних багатофакторних моделей оцінки кризового стану підприємств до вітчизняної практики антикризового управління, можна зробити наступні висновки:

1) у ході комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу за R-моделлю Давидової-Белікова та логіт-регресивною моделлю Савицької було зроблено досить оптимістичні прогнози (більшості підприємств банкрутство не загрожує). Модель Фулмера може бути використана, якщо підприємство працює прибутково та повертає проценти за отриманими кредитами;

2) проведені оцінки на основі критеріїв Тафлера-Тішоу та Спрінгейта вказують на покращення стану господарської діяльності у 4-8% підприємств, а за іншими моделями він погіршився у 12-40%;

3) на основі проведеного дослідження можна стверджувати, що три підприємства з 25, а саме ВАТ «Гельмязівське РТП», ВАТ «Пальмирське РТП» і ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка» протягом 2001-2007 рр. здійснювали господарську діяльність ефективно, у той час як АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація», ВАТ «Буцьке РТП», ВАТ «Маньківська агропроммеханізація», ВАТ «Телепинська СМТС», ВАТ Чигиринське районне підприємство «Агропроммеханізація», ВАТ «Шполаагропромтехсервіс» та ЗАТ «Телепинське РТП» – неефективно, тому вони, а також усі інші підприємства, фінансовий стан яких нестійкий, потребують невідкладних антикризових дій.

РОЗДІЛ 4

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

4.1. Удосконалення комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу

Визначення ефективності господарської діяльності як окремого підприємства, так і сукупності підприємств, є важливою функцією антикризового управління. У зв'язку з цим виникає проблема достовірності оцінок, зроблених за допомогою тієї чи іншої методики. Так, економічна оцінка ефективності господарської діяльності підприємств за допомогою системи показників, наведених у «Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» (додаток А), дозволяє дослідити динаміку фактичних значень коефіцієнтів, і, на основі порівняння їх з відповідними нормативами, установити, яким чином змінилася ситуація на підприємстві.

Якщо протягом аналізованого періоду відбувалися позитивні зміни відповідних коефіцієнтів, ефективність господарської діяльності підприємства (сукупності підприємств) зростає, у протилежному випадку – погіршується. Тому виникає необхідність дослідження основних факторів, що спричинили розвиток або спад господарської діяльності досліджуваних підприємств.

Попередньо нами було встановлено рівень впливу п'яти факторів на обсяг операційних витрат і чотирьох факторів – на величину показника поточної ліквідності та коефіцієнта Бівера з метою оптимізації вказаних показників при розробці стратегічного плану санації підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області.

Окрім факторного аналізу господарської діяльності, залишається відкритим питання комплексної оцінки рівня її ефективності у контексті вибору основних методів антикризового управління підприємством. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки комплексних багатофакторних моделей, на основі яких із значною достовірністю можна оцінювати рівень ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу, визначати, які методи антикризового управління слід застосовувати, залежно від класу підприємства, а найголовніше – достовірно прогнозувати подальші перспективи його розвитку.

Окреслене коло проблем може бути вирішене шляхом поєднання методу рейтингування з логіт-регресійним аналізом. На нашу думку, вдосконалення комплексної оцінки ефективності господарської діяльності досліджуваних підприємств доцільно проводити поетапно (рис 4.1).

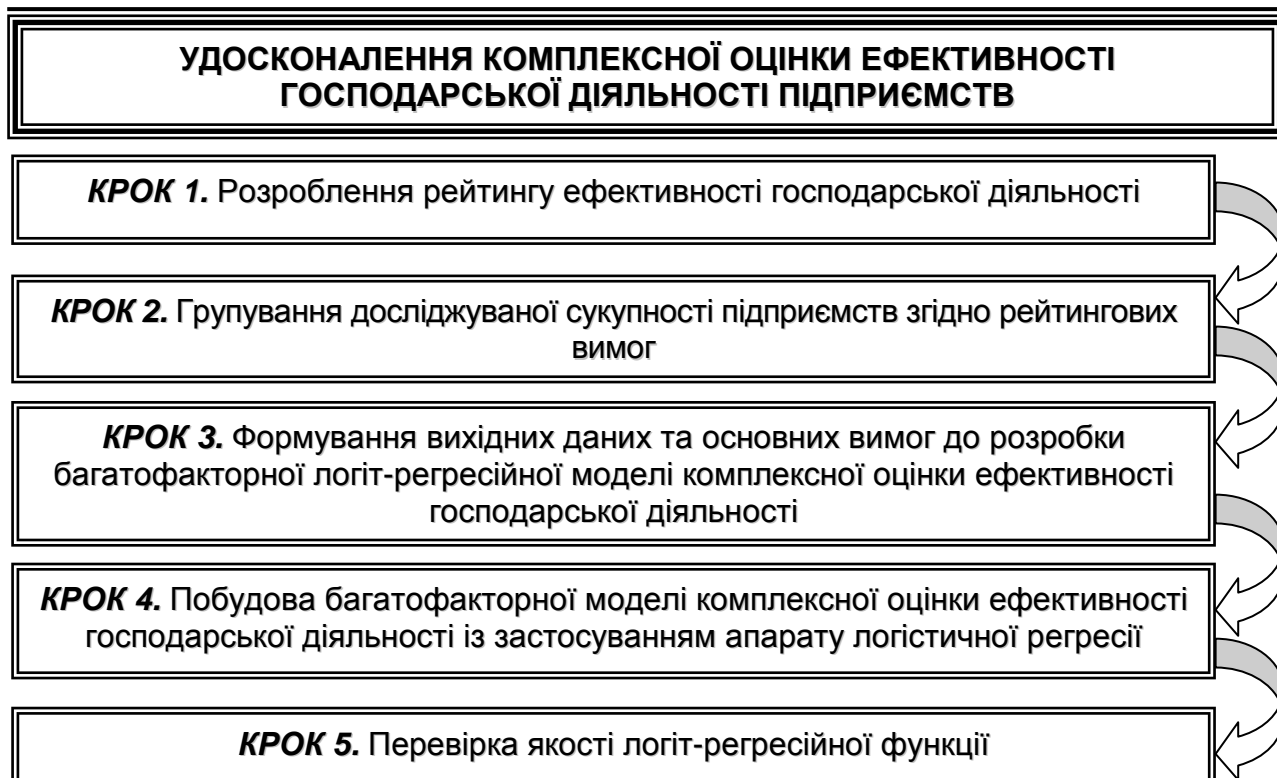

Рис. 4.1. Послідовність удосконалення комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу

Проводячи дослідження можливих шляхів удосконалення комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області, необхідно розробити систему показників, на основі яких розробляється рейтинг. Тому доцільно здійснити відбір окремих показників з переліку, наведеному в «Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» (додаток А).

На нашу думку, показники рейтингу ефективності господарської діяльності мають відображати основні аспекти стану підприємства – ліквідність, фінансову стійкість, ділову активність, прибутковість (рентабельність) тощо, на основі значень яких можна позиціонувати досліджувані підприємства як фінансово благополучні та кризові. Усі критерії щодо нормативних значень показників беремо з даних додатку А. Якщо показник не має нормативу, визначається його середнє значення для групи підприємств і порівняння здійснюється аналогічно, на основі коментарію «Методичних рекомендацій» щодо сприятливої тенденції. Для складання рейтингу відберемо наступні коефіцієнти:

1) коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів (k_1) – показує, скільки гривень оборотних засобів припадає на 1 грн. власних оборотних активів (частина власних фінансових ресурсів, яка залишається після повного фінансування необоротних активів). Господарська діяльність підприємства вважається ефективною, якщо $k_1 \in [0; 1]$ (додаток А);

2) коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності (k_2) – показує, у скільки разів обсяг оборотних активів і витрат майбутніх періодів покриває обсяг поточних

зобов'язань. Підприємство вважається платоспроможним при значенні даного показника, більшому 1,5 (додаток А);

3) коефіцієнт швидкої ліквідності (k_3) – показує покриття поточних зобов'язань обсягом дебіторської заборгованості та грошовими коштами і їх еквівалентами. На практиці грошові оборотні активи повинні повністю покривати поточну кредиторську заборгованість підприємства. Критичне значення показника встановлюється залежно від галузевої приналежності підприємства. Для аграрного сервісу прийнятно не менше 0,8;

4) коефіцієнт абсолютної ліквідності (k_4) – вказує на рівень покриття поточних зобов'язань підприємства найбільш активними оборотними активами – грошовими коштами та їх еквівалентами і поточними фінансовими інвестиціями. Його нижнє критичне значення приймається за 0,1 (додаток А);

5) частка оборотних коштів у активах (k_5) – визначає питому вагу оборотних активів у балансі підприємства. Оцінка ефективності господарської діяльності за цим показником проводиться на основі оцінки числового значення коефіцієнту покриття;

б) частка власних оборотних коштів у покритті запасів (k_6) – показує питому вагу власних оборотних активів у запасах підприємства. Рекомендоване нормативне значення показника – 50% і більше (додаток А);

7) коефіцієнт покриття запасів (k_7) – визначає, у скільки разів обсяг «нормальних» джерел покриття (частина власних фінансових ресурсів, забезпечення наступних виплат і платежів, довгострокових зобов'язань і кредиторської заборгованості, що залишається після фінансування необоротних активів) перевищує вартість запасів. При цьому критичне значення даного показника не повинне бути меншим за 1 (додаток А);

8) коефіцієнт покриття (k_8) – відображає ступінь задоволення усіх зобов'язань підприємства оборотними коштами. Недопустиме значення показника – менше 1 (додаток А);

9) коефіцієнт фінансової автономії (концентрації власного капіталу) (k_9) – визначає частку власного капіталу у пасивах. Показує рівень залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Нормативне значення – не менше 0,5 (додаток А);

10) коефіцієнт концентрації позикового капіталу (k_{10}) – відображає питому вагу зобов'язань підприємства у джерелах фінансування. Значення даного показника не має перевищувати 0,5 (додаток А);

11) коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів (k_{11}) – показує частку довгострокових зобов'язань у обсязі власних і довгострокових джерел формування фінансових ресурсів. При $k_{11} \in [0; 0,1]$ у підприємства відсутня залежність від зовнішнього фінансування (власні розрахунки);

12) коефіцієнт структури позикового капіталу (k_{12}) – визначає частку довгострокових зобов'язань у зовнішніх джерелах фінансування. Нами встановлено, що прийнятне значення даного показника має бути від 0 до 0,2;

13) коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів (k_{13}) – показує співвідношення між зовнішніми і внутрішніми джерелами фінансування

підприємства. Достатній рівень фінансової стійкості набувається при значенні даного показника не менше 0 і не більше 1 (додаток А);

14) коефіцієнт забезпечення власними засобами (k_{14}) – показує, яка частина власних фінансових ресурсів направляється для формування оборотного капіталу. Нормативне значення – не менше 0,1 (додаток А);

15) показник фінансового лівереджу (k_{15}) – показує співвідношення між власним капіталом та іншими джерелами формування фінансових ресурсів підприємства. На основі власних розрахунків приймаємо нормативне значення даного показника – не менше 1;

16) час обороту коштів у розрахунках (k_{16}), днів – показує термін одного обороту дебіторської заборгованості. Методика, наведена у додатку А, рекомендує використовувати для обрахунку показників оборотності показник «Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)». Для більшої достовірності оцінки ефективності господарської діяльності, на нашу думку, необхідно даний показник замінити на «Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)», на основі якого обраховується обсяг валового прибутку після відшкодування собівартості реалізації продукції. Тоді час одного обороту характеризуватиме період саме «чистого обороту», без урахування податку на додану вартість, акцизного збору та інших вирахувань з доходу. За нормативне приймаємо середнє значення показника по групі досліджуваних підприємств;

17) час обороту кредиторської заборгованості (k_{17}), днів – показує, скільки днів триває один оборот кредиторської заборгованості. Як і для попереднього показника, сприятливим для розвитку підприємства є значення k_{17} , що не перевищує середнього по групі. Слід також зазначити, що деякі з досліджуваних підприємств звітують про фінансові результати господарської діяльності через форму № 2-м, у якій відсутні дані щодо «Собівартості реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)». Тому цей показник, на нашу думку, доцільно також замінити показником «Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

18) оборотність власного капіталу (k_{18}) – показує, скільки оборотів здійснює власний капітал за один рік. Оскільки сприятливою тенденцією для розвитку підприємства є збільшення даного показника, за норматив приймаємо перевищення його середнього значення досліджуваної сукупності підприємств;

19) оборотність сукупного капіталу (k_{19}) – визначає, скільки оборотів за один розрахунковий рік здійснюють фінансові ресурси підприємства. Аналогічно, нормативним є середнє значення для групи підприємств;

20) коефіцієнт Бівера (k_{20}) – показує рівень покриття позикових джерел фінансових ресурсів обсягом чистого грошового потоку (сума обсягів чистого прибутку та амортизаційного фонду). Норматив не повинен бути меншим за 0,2. Необхідно також вказати на невідповідність методики обрахунку даного коефіцієнта у праці У.Бівера [14] та «Методичних рекомендаціях» (додаток А);

21) рентабельність сукупного капіталу (k_{21}), % – скільки гривень чистого прибутку отримає підприємство з кожної гривні сукупних активів (пасивів). Так як господарська діяльність досліджуваної групи підприємств

характеризується вкрай високим рівнем збитковості, приймаємо за критичне значення не менше 10%;

22) рентабельність власного капіталу (k_{22}), % – показує рівень ефективності використання власних фінансових ресурсів, обчислений за обсягом чистого прибутку. Аналогічно за норматив приймаємо 10%;

23) період окупності власного капіталу (k_{23}), років – показник, обернений до k_{22} . Показує термін окупності інвестицій, вкладених у діяльність підприємства власниками. У практиці господарювання окупність власного капіталу має складати не більше 5 років, а, відповідно, його рентабельність співпадати зі ставкою банківського проценту по депозитах, ставкою дисконту або темпом інфляції, що для економіки України складає, в середньому, 20%. Проте, з вказаних вище причин, за норматив приймаємо 10 років.

Наступний етап удосконалення комплексної оцінки ефективності господарської діяльності полягає у розробці рейтингових вимог та визначенні критичних меж, на підставі яких досліджувану сукупність підприємств можна розподілити на дві групи – з низьким рівнем ефективності господарської діяльності та з достатнім. Дану градацію проводитимемо шляхом порівняння отриманих значень з нормативними, визначеними для кожного показника рейтингу. Так, якщо числове значення показника відповідає нормативному, то підприємству присвоюється 2 бали, у протилежному разі – 1 бал.

Загальний рейтинг ефективності господарської діяльності підприємства (R) може набувати значення від 23 до 46 балів. Метою рейтингування є поділ досліджуваних підприємств на дві групи, залежно від сумарного рейтингу.

Для першої групи, якщо $R \in [23; 34]$, то фінансовий стан підприємства є незадовільним, а рівень ефективності його господарської діяльності – низьким. У такому випадку підприємство потребує невідкладних антикризових заходів щодо реструктуризації процесу залучення фінансових ресурсів, подолання збитковості, відшкодування зобов'язань перед замовниками, постачальниками та кредиторами з метою усунення загрози банкрутства й ліквідації. До основних методів антикризового управління при цьому можна віднести досудову внутрішню фінансову санацію, відстрочення боргових зобов'язань, зміну профілю основної діяльності, антикризовий контролінг, в окремих випадках – приєднання підприємства до іншого з утворенням нової юридичної особи або ініціювання об'єднання підприємств з пошуком шляхів подолання неплатоспроможності за допомогою членів такого об'єднання. Важливим антикризовим заходом для підприємств першої групи стане також боротьба за ринкову нішу.

Для другої групи, при $R \in [35; 46]$, підприємство має достатній рівень ефективності господарської діяльності для нормального функціонування. Таке підприємство платоспроможне, оптимально розміщує власні та залучені фінансові ресурси, фінансово стійке з точки зору співвідношення власного і позикового капіталу тощо. До основних методів антикризового управління підприємствами другої групи слід віднести пошук внутрішніх і зовнішніх резервів збільшення прибутку як у коротко-, так і довгостроковому періоді, антикризовий контролінг, вдосконалення методики маркетингових досліджень за допомогою

апарату стратегічного аналізу, диверсифікація виробництва, передбачення та запобігання кризовим явищам тощо.

У додатку Е обчислено і зведено середні значення показників, введених у рейтингову модель, для підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області за 2001-2007 рр. Використовуючи дані додатку Е, основні вимоги рейтингування, та, приписуючи кожному показнику відповідний бал, сформуємо табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Результати рейтингування ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області

Показник	Норматив	Порядковий номер підприємства																								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
k_1	0-1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
k_2	>1,5	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	1	2	1	2	2	1	1	2	2	1	1	1
k_3	>0,8	2	2	1	2	1	2	1	2	2	1	1	1	2	1	2	1	2	2	1	1	2	2	1	1	1
k_4	>0,1	1	2	1	2	1	2	2	1	1	1	1	1	2	1	2	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1
k_5	так само, як k_8	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	2	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1
k_6	>0,5	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	1	2	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1
k_7	>1	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	1
k_8	>1	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	2	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1
k_9	>0,5	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	1	1
k_{10}	<0,5	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	1
k_{11}	0-0,1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	1
k_{12}	0-0,2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	1	2	2	1	2	1	2	2
k_{13}	0-1	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	1
k_{14}	>0,1	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	1	2	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1
k_{15}	>1	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	1	2	1	2	1	1
k_{16}	<146 днів	1	1	1	2	2	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	2	1	2	1	2
k_{17}	<278 днів	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	2	1	2	2	2	1	2	2	2	1	1
k_{18}	>0,73	1	1	2	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1
k_{19}	>0,53	1	1	1	2	1	2	2	1	1	2	1	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	1
k_{20}	>0,2	1	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	1	1	1	1	1	2	1	1
k_{21}	>10%	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
k_{22}	>10%	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
k_{23}	<10 років	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
R , балів	>34	25	38	26	41	38	42	40	37	37	39	30	33	39	28	41	24	41	38	27	25	40	27	35	25	25
Приналежність до рейтингової групи*		I	II	I	II	II	II	II	II	II	II	I	I	II	I	II	I	II	II	I	I	II	I	II	I	I

*I – підприємство першої рейтингової групи з низьким рівнем ефективності господарської діяльності, рейтинг якого $R \in [23; 34]$; II – підприємство другої рейтингової групи з достатнім рівнем ефективності господарської діяльності, рейтинг якого $R \in [35; 46]$

Слід зазначити, що у таблиці зведено рейтинг кожного підприємства досліджуваної сукупності, розрахований на основі відповідних усереднених показників за останніх сім років діяльності. Окрім того, на основі сумарного

рейтингу ефективності господарської діяльності визначається приналежність досліджуваних підприємств до відповідної рейтингової групи.

Як можемо бачити з даних табл. 4.1, з досліджуваної сукупності підприємств до першої групи було віднесено 11 підприємств, рейтинг яких становить від 23 до 34 балів. Найнижчий середній рейтинг ефективності господарської діяльності за 2001-2007 рр., який склав усього 24 бали, наявний у ВАТ «Телепинська СМТС», на 1 бал більше – у АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Агропроммеханізація», ВАТ «Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація», ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс та ЗАТ «Телепинське РТП». Максимальне рейтингове число 33 бали у першій групі досягло ВАТ «Ладжинське РТП» при середньогруповому рейтингу 27 балів.

Зазначимо, що для першої групи підприємств притаманні спільні риси, які спричинили невисокий рівень ефективності господарської діяльності. Так, всі підприємства мають значний обсяг дефіциту власних оборотних засобів, оскільки частина їх необоротних активів була профінансована за рахунок позикового капіталу, коли не менше 10% власного капіталу має направлятися на фінансування оборотних активів після повного забезпечення потреби у основних засобах та інших необоротних активах. У зв'язку з цим, такі показники як маневреність власних оборотних засобів, частка власних оборотних коштів у покритті запасів та коефіцієнт забезпечення власними засобами мали від'ємні значення.

Дуже низьке значення коефіцієнтів поточної та абсолютної ліквідності, а також коефіцієнта покриття, свідчать про неспроможність підприємств першої групи вчасно розрахуватися за поточними зобов'язаннями та нестачу грошових коштів при здійсненні господарської діяльності одночасно з неоптимальним співвідношенням необоротних і оборотних активів. Оцінка показників рентабельності свідчить про значну збитковість даних підприємств, що унеможливорює процеси самофінансування та відтворення за рахунок обсягу чистого прибутку. Характерним є також нездатність даних підприємств покрити усі зобов'язання обсягом чистого грошового потоку, тому значення коефіцієнта Бівера значно менше нормативного 0,2.

Отже, до першої рейтингової групи були віднесені підприємства, у господарській діяльності яких наявні ознаки кризового стану платоспроможності, нестачі власних фінансових ресурсів, порушення фінансової стійкості та неприпустимо високого рівня збитковості. Загалом, дані підприємства потребують невідкладних антикризових дій, спрямованих на подолання кризового стану господарської діяльності та проведення внутрішньої фінансової санації.

До другої групи ввійшли підприємства, рейтинг яких склав від 35 до 46 балів. Найнижчий рейтинг 35 балів отримало ЗАТ «Агропроммеханізація» унаслідок нестачі власних оборотних коштів, низького рівня платоспроможності та нездатності покрити усі зобов'язання обсягом оборотних активів. Проте значення показників фінансової стійкості, оборотності та покриття зобов'язань обсягом чистого грошового потоку відповідали нормативам. Найвищий рейтинг 42 бали характеризує діяльність ВАТ «Гельмязівське РТП», на 1 бал менше отримали ВАТ «Ватутінський РМЗ», ВАТ «Пальмирське РТП» та ВАТ Уманське

районне підприємство «Сільгосптехніка». Середньогруповий рейтинг ефективності господарської діяльності склав 36 балів.

Таким чином, господарська діяльність підприємств, віднесених до другої рейтингової групи, характеризується платоспроможністю, достатньою для вчасного погашення зобов'язань, забезпеченістю власним оборотним капіталом, оптимальним співвідношенням власних і залучених фінансових ресурсів, середнім терміном показників оборотності. Для всіх підприємств другої групи, як і для підприємств першої, наявний високий рівень збитковості (в окремих випадках – низький рівень прибутковості), у зв'язку з чим рейтинг результатів господарської діяльності оцінено в 1 бал. Тому, для підвищення рівня ефективності господарської діяльності підприємств другої рейтингової групи необхідні першочергові антикризові заходи щодо максимізації прибутку за рахунок внутрішніх резервів, а також антикризовий контролінг результатів господарської діяльності одночасно з активізацією маркетингових досліджень і стимулюванням збуту ремонтних послуг шляхом розроблення енергійної рекламної політики.

Окремо необхідно вказати на середній рейтинг ефективності господарської діяльності одного підприємства, який склав 34 бали, що свідчить про загальний стан господарської діяльності аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області в цілому, що тяжіє до кризового. У зв'язку з цим виникає необхідність комплексної програми як оперативного, так і стратегічного антикризового управління досліджуваними підприємствами. Для цього може бути корисною логіт-регресійна модель (Logit Regression Model) комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств.

Слід зазначити, що методичний апарат логістичної регресії для комплексної оцінки господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу застосовується вперше і потребує додаткового аналізу щодо прийнятності застосування в антикризовому управлінні даними підприємствами.

Зазначимо, що комплексна оцінка ефективності господарської діяльності має на меті визначити, які підприємства працюють ефективно, а яким загрожує фінансова криза. Якщо всі фінансові коефіцієнти, обчислені на звітних даних підприємства, відповідають встановленим нормативам, таке підприємство є фінансово стійким, у протилежному випадку необхідний додатковий аналіз.

Метод бінарної багатофакторної логістичної регресії використовується для нормування будь-яких значень інтегрального показника ефективності господарської діяльності за формулою логістичної функції [201, с.8-9]:

$$f(Z) = \frac{1}{1 + e^{-Z}}, \quad (4.1)$$

де $f(Z)$ – логістична функція, $f \in (0; 1)$;

e – основа натурального логарифму;

Z – комплексний інтегральний показник ефективності господарської діяльності (Z -score):

$$Z = b_1 X_1 + b_2 X_2 + \dots + b_n X_n + a, \quad (4.2)$$

X_1, \dots, X_n – значення незалежних змінних;
 b_1, \dots, b_n – коефіцієнти регресії;
 a – константа.

З наведених формул (4.1-4.2) видно, що у разі, коли $Z = 0$, то $f(Z) = 0,5$, при $Z = 1 \rightarrow f(Z) = 0,73$. Достовірність оцінки за логіт-регресійними моделями в середньому складає понад 87% [201, с.38-39].

Для вдосконалення комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств необхідно сформулювати вихідні дані для відбору факторів, що чинять найбільш вагомий вплив на рівень ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу. У зв'язку з цим, виникає потреба у розробці основних вимог до процесу підбору фінансових індикаторів для розробки багатофакторного рівняння логіт-регресії. Виокремимо наступні принципи відбору:

по-перше, кожен коефіцієнт, введений у логіт-регресійну модель, повинен відображати одну з груп показників ефективності господарської діяльності, як то платоспроможність (ліквідність), забезпеченість власним оборотним капіталом, фінансова стійкість (структура джерел формування фінансових ресурсів), ділова активність (оборотність капіталу), прибутковість (збитковість). Тому більшість комплексних багатофакторних моделей прогнозування банкрутства містять не більше 5-7 факторних ознак;

по-друге, показники моделі повинні показувати реальний стан ефективності господарської діяльності підприємства. Цей принцип виконується тоді, коли дані про господарську діяльність підприємства, що містяться у річній фінансовій звітності, є достовірними і неспотвореними. Очевидно, що об'єктивність у даній ситуації залежить від правдивості оприлюдненої інформації. На це також вказує О.О.Терещенко у праці [166, с.106], зазначаючи, що необхідно відбирати ті показники фінансової звітності, ймовірність якими маніпулювати є мінімальною;

по-третє, між факторами моделі функціональний або щільний кореляційний зв'язок має бути зведений до мінімуму з метою усунення мультиколінеарності, унаслідок якої виникають спотворені результати оцінювання.

Зважаючи, що рейтинг ефективності господарської діяльності було розроблено на основі оцінки 23 коефіцієнтів, необхідно відібрати найбільш значущі з них, відкинувши ті, між якими присутня мультиколінеарність. Для виявлення й усунення мультиколінеарності застосуємо той же метод, який використовувався у розділі 3 монографії. Попередньо встановлено, що між коефіцієнтами, які входять до кожної з груп показників ефективності господарської діяльності, існує як щільний кореляційний зв'язок (наприклад у знаменнику кожного коефіцієнта ліквідності взято поточні зобов'язання, а у чисельнику складові оборотних активів), так і функціональний зв'язок (коефіцієнти фінансової автономії, концентрації позикового капіталу та співвідношення позикових і власних коштів).

Отже, з 23 показників для введення у логіт-регресійну модель було взято п'ять коефіцієнтів, які задовольняють основні принципи відбору: коефіцієнт

маневреності власних оборотних засобів (k_1), коефіцієнт поточної ліквідності (k_2), коефіцієнт концентрації позикового капіталу (k_{10}), час обороту коштів у розрахунках (k_{16}) та рентабельність власного капіталу (k_{22}).

Розробимо рівняння багатofакторної логістичної регресії на основі відібраних коефіцієнтів та відповідного групування підприємств за значенням інтегральної залежної змінної Z , яке отримується на основі рейтингів підприємств наступним чином [34, с.9]:

$$\begin{cases} R < 34 \Rightarrow Z = 0; \\ R > 34 \Rightarrow Z = 1. \end{cases} \quad (4.3)$$

Вихідні дані для моделювання зведено у табл. 4.2. Однією з вимог, які ставляться до логіт-регресійної моделі, є заміна найбільшого і найменшого значення кожного фактора в обох групах на його середньогрупове значення.

Застосовуючи інструменти аналізу даних в MS Excel-2003, було отримано наступне рівняння регресії [34, с.9]:

$$Z_{EGDP} = 0,122 k_1 + 0,006 k_2 - 0,749 k_3 - 0,001 k_4 + 0,097 k_5 + 0,956, \quad (4.4)$$

де Z_{EGDP} – комплексний інтегральний показник ефективності господарської діяльності підприємства;

k_1 – коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів;

k_2 – коефіцієнт поточної ліквідності;

k_3 – коефіцієнт концентрації позикового капіталу;

k_4 – час обороту коштів у розрахунках, днів;

k_5 – рентабельність власного капіталу в абсолютному вираженні.

Отримане рівняння регресії добре описується коефіцієнтом множинної кореляції $R = 0,972$, що свідчить про наявність між п'ятьма факторними і результативною ознакою кореляційного зв'язку високої щільності. Окрім того, значення коефіцієнта множинної детермінації $R^2 = 0,945$ вказує на те, що інтегральний показник ефективності господарської діяльності підприємства на 94,5% залежить від впливу вказаних факторів, вплив інших чинників незначний і складає всього 5,5%. Обчислене фактичне значення t -критерію Стюдента $t = 18,1$, не входить у критичну область $t \in [-2,093; 2,093]$, тому коефіцієнт множинної кореляції статистично значущий. При цьому фактичне значення F -критерію Фішера становить 65,8, що у 25 разів вище табличного значення, а отже істотність зв'язку між досліджуваними ознаками підтверджується.

Таблиця 4.2

Показники ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області [34, с.10]*

Назва підприємства	k_1	k_2	k_3	k_4	k_5	Z	$Z_{ЕГДП}$
Перша група (кризовий стан господарської діяльності)							
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	-3,956	1,048	0,550	496	-0,350	0	-0,379
2. ВАТ «Буцьке РТП»	-2,845	0,740	0,949	175	-3,745	0	-0,608
3. ВАТ «Киселівський РМЗ»	-42,212	0,978	0,311	92	-0,137	0	-4,517
4. ВАТ «Ладижинське РТП»	13,691	1,081	0,255	112	-0,154	0	2,336
5. ВАТ «Маньківська агропроммеханізація»	-1,610	0,678	0,648	133	-0,279	0	0,141
6. ВАТ «Телепинська СМТС»	-0,469	0,430	1,398	281	0,361	0	-0,344
7. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	-1,081	1,396	0,660	37	-0,367	0	0,272
8. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	-1,119	0,584	0,617	167	0	0	0,222
9. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	-0,177	3,692	1,116	294	0,516	0	-0,073
10. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	-0,792	0,886	0,674	285	-0,106	0	0,113
11. ЗАТ «Телепинське РТП»	-0,301	0,258	1,094	57	1,938	0	0,243
У середньому по групі	-3,716	1,070	0,752	194	-0,211	0	-0,236
Друга група (задовільний стан господарської діяльності)							
1. ВАТ «Агротехсервіс»	1,422	3,359	0,113	159	-0,061	1	0,927
2. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	1,502	3,371	0,101	23	0,004	1	1,065
3. ВАТ «Вільшанське РТП»	1,490	2,826	0,058	108	0,003	1	1,021
4. ВАТ «Гельмязівське РТП»	1,050	23,140	0,028	33	-0,007	1	1,172
5. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	3,223	1,558	0,107	80	0,051	1	1,217
6. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	1,386	4,399	0,094	296	-0,019	1	0,832
7. ВАТ «Іркліївське РТП»	1,596	2,627	0,080	231	-0,008	1	0,913
8. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	2,176	1,844	0,291	21	-0,034	1	0,994
9. ВАТ «Лисянське РТП»	2,386	1,894	0,204	124	-0,082	1	0,995
10. ВАТ «Пальмирське РТП»	1,106	10,440	0,057	31	0,026	1	1,087
11. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	1,102	9,459	0,054	91	0,019	1	1,032
12. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	1,609	3,331	0,121	142	-0,081	1	0,955
13. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	1,882	2,126	0,159	104	-0,011	1	0,992
14. ЗАТ «Агропроммеханізація»	-14,072	0,958	0,364	87	-0,002	1	-1,102
У середньому по групі	0,561	5,095	0,131	109	-0,014	1	0,864
У середньому по сукупності підприємств	-1,321	3,324	0,404	146	-0,101	0	0,380

Джерело: Розрахунки проведені на основі даних фінансових звітностей підприємств за 2001-2007 рр.

* у середньому за 2001-2007 рр.

Для перевірки логіт-регресійної функції на достовірність і відповідність результатам попередньо проведеного рейтингування, необхідно визначити критичне значення інтегрального показника $Z_{крит}$, яке виступає деякою лінією поділу досліджуваної сукупності підприємств на дві групи.

До першої групи, зі значенням $Z_{EGDP} \leq Z_{крит}$, віднесемо підприємства із незадовільним рівнем ефективності господарської діяльності, а до другої ($Z_{EGDP} > Z_{крит}$) – підприємства із нормальним рівнем. Для підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області значення $Z_{крит}$ становить 0,38 (див. табл. 4.2). Тобто, якщо значення інтегрального показника підприємства $Z_{EGDP} > 0,38$, то можна діагностувати нормальний рівень ефективності господарської діяльності і дії управлінського персоналу підприємства повинні бути направлені на його підвищення, у протилежному випадку – кризовий рівень, що потребує невідкладних антикризових заходів (рис. 4.2).

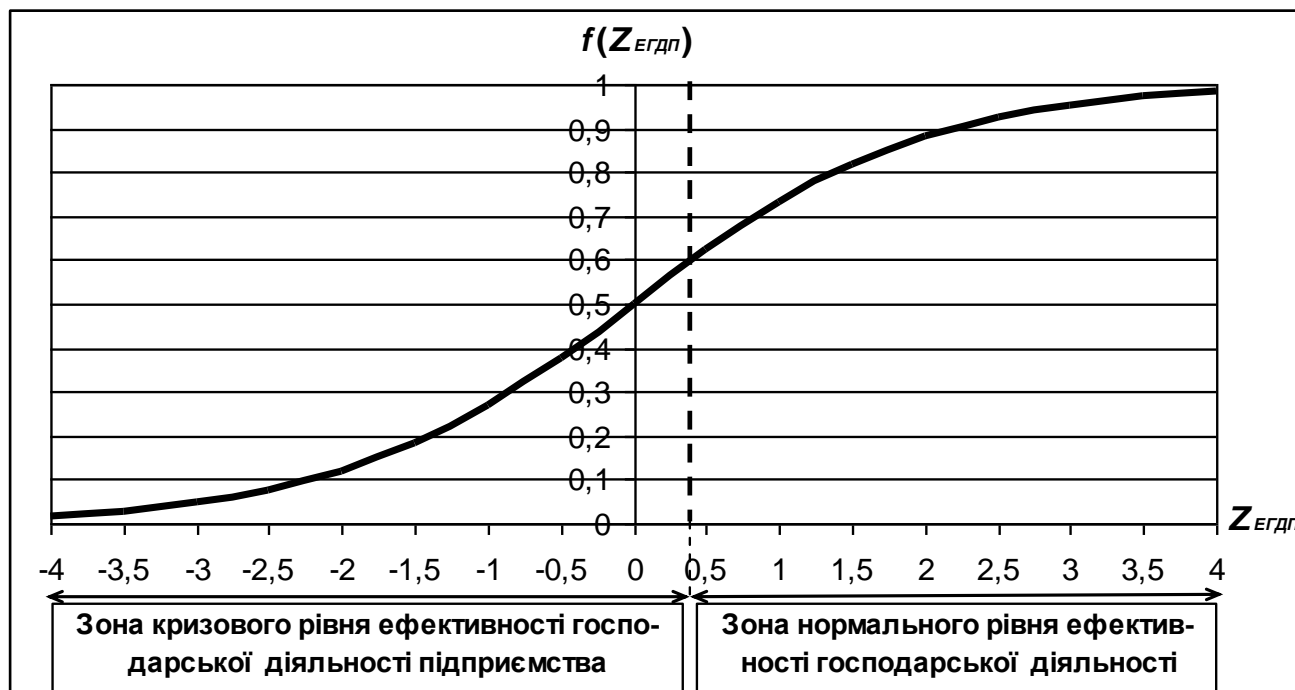

Рис. 4.2. Графічна інтерпретація критичного значення логіт-регресійної функції [34, с.11]

Щоб визначити загальну точність оцінки за моделлю, необхідно розрахувати сукупну помилку як відношення кількості невірних класифікацій до загальної кількості. Визначимо альфа-помилку (питома вага підприємств, господарська діяльність яких класифікована як задовільна, у загальній кількості підприємств першої групи) та бета-помилку (відношення кількості підприємств, господарська діяльність яких класифікована як кризова до суми підприємств у другій групі) [166, с.118].

Для підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу сукупна помилка складає 8%. Величина α -помилки 9,1%, β -помилки – 7,1%. Тобто, результати застосування логіт-регресійної функції комплексного оцінювання рівня ефективності господарської діяльності підприємств в антикризовому управлінні на 92% будуть вірними, при чому правильність оцінки, у разі класифікації задовільного рівня ефективності господарської діяльності справджується у 93 випадку зі 100, натомість, як кризовий стан – тільки у 91 випадку. Аналіз отриманих результатів вказує на високу точність та якість розробленої моделі, що забезпечує її ефективне застосування у практиці антикризового управління господарською діяльністю підприємств.

Таким чином, у системі антикризового управління ефективністю господарської діяльності підприємства, від достовірності результатів попереднього оцінювання залежить якість антикризового менеджменту підприємства. Одним із шляхів вирішення проблеми підвищення рівня оцінювання можливе шляхом впровадження розробленої нами методики рейтингування та отриманої логіт-регресійної функції комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств. При цьому найбільший вплив на ефективність господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу чинять коефіцієнти концентрації позикового капіталу та маневреності власних оборотних засобів.

4.2. Оперативне антикризове управління господарською діяльністю підприємств

Антикризове управління господарською діяльністю на всіх етапах життєвого циклу підприємства передбачає розроблення і впровадження як невідкладних першочергових заходів, так і прийняття стратегічних управлінських рішень. У першому випадку має місце оперативне антикризове управління, у другому – стратегічне. Методичний апарат обох напрямів включає в себе свої індивідуальні інструменти, тому ефективність системи антикризового управління господарською діяльністю підприємства у першу чергу залежить від їх оптимального поєднання.

Оперативне антикризове управління – це певним чином організована система взаємопов'язаних механізмів постійного відстеження, контролю і пом'якшення симптомів кризового стану господарської діяльності в умовах неповної визначеності з метою підвищення платоспроможності, оптимізації капіталу, збільшення прибутку та забезпечення беззбитковості операційної діяльності підприємств у короткостроковому періоді (до 1 року). Основними елементами системи оперативного антикризового управління є:

- 1) комплексна оцінка ефективності господарської діяльності, зокрема, з використанням логіт-регресійної функції та прийняття рішення щодо подальшого розвитку підприємства;
- 2) управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства;
- 3) поточне забезпечення платоспроможності господарської діяльності підприємства;
- 4) підвищення прибутковості операційної діяльності підприємства;
- 5) управління процесом формування операційного прибутку підприємства;
- 6) оптимізація структури капіталу підприємства у короткостроковому періоді;
- 7) оперативний антикризовий контролінг як підсистема забезпечення ефективності виконання основних заходів у межах усіх інших складових оперативного антикризового управління.

Для формування системи оперативного антикризового управління господарською діяльністю підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу

Черкаської області проведемо комплексну оцінку її ефективності шляхом застосування розробленої нами логіт-регресійної функції (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Розрахунок інтегрального показника ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу [34, с.12]

Найменування показника	Значення показника за роками							Зміни у 2007 р., порівняно з 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. Коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів (k_1)	-6,50	-4,73	-3,71	-2,98	-5,59	-6,13	-2,92	+3,58
2. Коефіцієнт поточної ліквідності (k_2)	2,19	2,22	1,78	1,45	1,47	1,22	1,08	-1,11
3. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу (k_3)	0,33	0,34	0,39	0,37	0,36	0,41	0,54	+0,21
4. Термін обороту коштів у розрахунках (k_4), днів	118	128	114	99	75	99	89	-29
5. Рентабельність власного капіталу (k_5), %	-1,83	-7,44	-8,95	-2,40	-0,92	-3,16	-17,99	-0,16
6. Інтегральний показник ($Z_{EГДП}$)	-0,19	0	0,10	0,22	-0,06	-0,19	0,10	+0,29

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі даних фінансових звітностей підприємств за 2001-2007 рр.

З даних табл. 4.3 видно, що протягом останніх семи років у господарській діяльності досліджуваної сукупності підприємств наявні кризові процеси, при чому у 2001 та 2006 році дані процеси прискорюються, оскільки інтегральний показник має найнижче значення -0,19. Слід також відзначити поступальну тенденцію до подолання кризових процесів протягом 2001-2004 рр. у першу чергу за рахунок скорочення нестачі власних оборотних коштів та терміну обороту коштів у розрахунках. Починаючи з 2005 року ситуація погіршилася – криза нестачі власних оборотних коштів поглиблюється, швидкими темпами скорочується поточна платоспроможність підприємств і у 2007 році вона складає 50% від значення 2001 року у зв'язку зі збільшенням обсягу кредиторської заборгованості підприємств у 2 рази. Збитковість власного капіталу у 2007 році збільшилася у 10 разів, порівняно з її рівнем 2001 року унаслідок збільшення обсягу чистого збитку у 4,7 рази та скорочення на 50% обсягу власного капіталу. Найбільший вплив на зменшення власного капіталу підприємств спричинило зростання обсягу непокритого збитку у 1,6 рази – з 7 до 11 млн. грн.

Отже, господарська діяльність досліджуваної групи підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області здійснюється неефективно і характеризується стабільними кризовими процесами, а тому потребує невідкладних антикризових заходів. Перший невідкладний антикризовий захід полягає у оперативному управлінні дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємств.

Дебіторська заборгованість – це сума грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів, яку заборгували підприємству, внаслідок минулих подій,

юридичні та фізичні особи (дебітори) станом на певну дату. За терміном погашення дебіторська заборгованість поділяється на поточну (до 12 місяців), довгострокову (понад 1 рік) та прострочену. Виокремлюють також безнадійну дебіторську заборгованість, тобто поточну дебіторську заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником, або за якою минув строк позовної давності [7, с.443].

У практиці здійснення взаєморозрахунків між суб'єктами господарювання часто використовується вексельна форма. Узагальнено векселем прийнято називати безумовне письмове боргове зобов'язання визначеної форми, що дає право його власнику виставити вимогу перед дебітором сплатити вказану суму в обумовлений строк [176, с.43]. У зв'язку з цим, дебіторська заборгованість буває забезпеченою або незабезпеченою векселем.

Необхідно зазначити, що однією з функцій оперативного антикризового управління є керування поточною дебіторською заборгованістю. Стосовно боржника, основними видами поточної дебіторської заборгованості є заборгованість за:

1) товари, роботи, послуги (заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари або послуги, окрім заборгованості, забезпеченої вексями);

2) розрахунками з бюджетом (заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету);

3) виданими авансами (сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів);

4) нарахованими доходами (сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті тощо, що підлягають надходженню);

5) внутрішніми розрахунками (заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішньовідомчих розрахунків);

б) інша поточна дебіторська заборгованість (заборгованість дебіторів, яка на може бути включена до інших видів заборгованості, але відображається у складі оборотних активів) [5, с.386-387].

Кредиторська заборгованість – це позичена сума грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів, яку підприємство зобов'язане повернути кредиторам у встановлені терміни та на визначених умовах. За терміном повернення кредиторська заборгованість буває поточна (до 1 року) та довгострокова (понад 1 рік). У системі оперативного антикризового управління керування поточною кредиторською заборгованістю займає важливе місце. Згідно П(С)БО 2 «Баланс», поточна кредиторська заборгованість класифікується як заборгованість за:

1) короткостроковими кредитами банків (сума поточних зобов'язань підприємства перед банками та отриманими від них позиками);

2) довгостроковими зобов'язаннями (сума довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом 12 місяців з дати балансу);

3) за виданими векселями (сума заборгованості, на яку підприємство видало векселі на забезпечення поставок, робіт або послуг постачальників, підрядчиків та інших кредиторів);

4) товари, роботи, послуги (сума заборгованості постачальникам і підрядчикам за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги, окрім заборгованості, забезпеченої векселями);

5) одержані аванси (сума авансів, одержаних від інших осіб у рахунок наступних поставок продукції, виконання робіт або послуг);

6) розрахунками з бюджетом (заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства);

7) розрахунками з позабюджетними фондами (заборгованість за внесками до позабюджетних фондів, передбачених чинним законодавством);

8) страховими зобов'язаннями (сума заборгованості за відрахуваннями до пенсійного фонду, на соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників);

9) зобов'язаннями з оплати праці (заборгованість підприємства за розрахунками з оплати праці, включаючи депоновану заробітну плату);

10) зобов'язаннями перед учасниками (заборгованість підприємства з його учасниками або засновниками, пов'язана з розподілом прибутку і формуванням статутного капіталу);

11) внутрішніми розрахунками (заборгованість підприємства пов'язаним сторонам та кредиторська заборгованість з внутрішньовідомчих розрахунків);

12) інша поточна кредиторська заборгованість (сума зобов'язань, які не можуть бути включеними до інших видів поточної кредиторської заборгованості [5, с.388-389].

Головна мета оперативного антикризового управління дебіторською та кредиторською заборгованістю полягає у встановленні підприємством таких договірних взаємовідносин з постачальниками та підрядчиками, які б дозволили забезпечити своєчасне і достатнє надходження коштів для здійснення платежів кредиторам [65, с.260].

У ході проведення оцінки основних передумов формування механізму оперативного антикризового управління поточною дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області, було встановлено наступні проблеми:

по-перше, протягом 2001-2007 рр. встановлено відсутність забезпеченості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги векселем й іншими видами забезпечення, що може спричинити збільшення обсягів простроченої та безнадійної заборгованості, унаслідок чого існує загроза погіршення платоспроможності, оскільки з обігу вилучаються ліквідні кошти;

по-друге, обсяг кредиторської заборгованості у 2007 р. перевищує суму дебіторської заборгованості у 2,3 рази, унаслідок чого коефіцієнт проміжної ліквідності набуває значення 0,6 при нормативному значенні 1, тобто поточна кредиторська заборгованість покривається грошовими оборотними активами тільки на 60%, що свідчить про неплатоспроможність, наявну в умовах фінансової кризи;

по-третє, середня питома вага дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги по досліджуваній сукупності підприємств (коефіцієнт можливої інкасації поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги) склала 80%, тоді як кредиторської – 54%, при чому частка поточної заборгованості за банківськими кредитами становить всього 6%;

по-четверте, відбувається зростання обсягу поточної заборгованості з оплати праці (з 643,7 тис. грн. у 2001 р. до 798,7 тис. грн. у 2007 р.), питома вага якої у структурі поточних зобов'язань сягає 6% і свідчить про те, що фінансування фонду оплати праці на кінець 2007 року здійснюється тільки на 89% (на 5% більше, ніж у 2001 році);

по-п'яте, середній період інкасації поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги у 2007 р. становить 53 дні за терміну оборотності дебіторської заборгованості 89 днів, що є недостатнім для проведення своєчасних розрахунків за поточними зобов'язаннями підприємств;

по-шосте, обсяг кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги у 2007 році складає 9,3 млн. грн. і перевищує суму аналогічного показника дебіторської заборгованості у 2,2 рази, що свідчить про катастрофічно низький рівень кредитоспроможності та відсутність коштів для забезпечення вимог кредиторів, унаслідок чого існують серйозні передумови виникнення загрози банкрутства;

по-сьоме, термін оборотності кредиторської заборгованості у 2007 р., порівняно з 2001 р., зріс на 66 днів або на 47%, тобто ймовірність невчасного погашення поточних зобов'язань підприємств збільшилася;

по-восьме, на підприємствах існує потреба у мобілізації щонайменше 2,6 млн. грн. грошових коштів для подолання кризи кредитоспроможності, яка виникла унаслідок проведення неефективної кредитної та збутової політики.

З огляду на окреслене коло проблем, для удосконалення та реалізації механізму оперативного антикризового управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу необхідно здійснити наступні заходи:

1. Вимагати від покупців продукції, товарів, робіт, послуг гарантій щодо повернення комерційного кредиту у разі надання їм відстрочки платежу шляхом забезпечення заборгованості векселем, поручительством, заставою тощо. Якщо замовник розраховується за проведені ремонтні роботи та надані послуги негайно, потрібно стимулювати кредитну політику через надання різних знижок, залежно від вартості замовлення.

2. Впроваджувати нові форми рефінансування дебіторської заборгованості, такі як факторинг, тобто продаж, як правило, безнадійної або простроченої (у окремих випадках – всієї) дебіторської заборгованості факторинговій компанії або банку за установлену в договорі плату, зазвичай, у відсотках до суми платежів.

3. Здійснювати страхування сум дебіторської заборгованості від збитків, пов'язаних із безнадійними боргами, що забезпечить фінансування ризику неповернення комерційних кредитів замовниками.

4. Надавати замовникам відстрочки платежу за договором тільки після ретельної оцінки рівня їхньої кредитоспроможності. Власне, така процедура дисциплінує управлінську роботу відділу збуту і знижує ризик неповернення коштів.

5. Проводити постійний контроль за структурою дебіторської та кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги у розрізі постачальників і кредиторів. Реалізація такого контролю може бути реалізована шляхом через впровадження в управлінську діяльність ABC-аналізу та XYZ-аналізу (нами встановлено, що використання XYZ-аналізу можливе тільки в управлінні кредиторською заборгованістю).

Метою проведення ABC-аналізу дебіторської заборгованості є градація дебіторів за її обсягом. Так, до групи А входить відносно мала кількість найважливіших для підприємства дебіторів (близько 15% від загальної кількості), обсяг заборгованості яких найбільший (близько 70-80% у структурі дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги); у групі С необхідно об'єднати тих дебіторів, заборгованість яких перед підприємством незначна (біля 5-10%), але їх кількість буде великою (близько 60% від загальної кількості); до групи В буде віднесено решту дебіторів (приблизно 25%) із середнім обсягом заборгованості (близько 20-25% від загальної суми). Аналогічне групування проводиться для кредиторської заборгованості. Результатом ABC-аналізу буде побудова кривих Лоренца, на осі абсцис якої будуються кумулятивні частки кількості дебіторів (кредиторів), залежно від групи, а на осі ординат – кумулятивні частки обсягу дебіторської (кредиторської) заборгованості за товари, роботи, послуги [166, с.180-182].

Вдосконалення механізму управління кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги можливе шляхом впровадження XYZ-аналізу, який полягає у градації кредиторської заборгованості за терміном погашення та обсягом. Так, до групи Х буде віднесено тих кредиторів (близько 50% від загальної кількості), величина заборгованості яких невелика (10-20%), але потребує негайного (до 1 місяця) погашення. Групу Y сформує 20-30% кредиторів, обсяг зобов'язань підприємства перед якими складає біля 35% і потребує розрахунків протягом 1-3 місяців. Решта 15% кредиторів, сумарна заборгованість підприємства перед якими складе 50-60% від її загальної суми і строком погашення понад 3 місяці, буде віднесено до групи Z [167, с.61-62].

6. Використання підприємствами можливостей пролонгації строків погашення кредиторської заборгованості та відстрочки платежів за поточними зобов'язаннями.

7. Постійно контролювати співвідношення обсягів сумарної дебіторської та кредиторської заборгованості, яке має встановлюватися не більше 1 : 1,25, тоді ризик порушення кредитоспроможності підприємства буде мінімальним.

На нашу думку, досліджувані підприємства мають передумови забезпечити реалізацію перших п'яти заходів у короткостроковому періоді, як того вимагає механізм оперативного управління дебіторською і кредиторською заборгованістю. Для здійснення ж останніх двох запропонованих заходів необхідно, в першу чергу, віднайти внутрішні резерви зростання масштабів виробництва і

збуту для збільшення обсягів грошових оборотних засобів у 2 рази, щоб подолати співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості 1 : 2,2, наявне станом на кінець 2007 року. Це стане можливим тільки у довгостроковому періоді, а отже потребує розробки антикризової стратегії аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області.

Для реалізації наступного невідкладного оперативного антикризового заходу, у першу чергу необхідно дослідити співвідношення між обсягами оборотних засобів та поточних зобов'язань, які використовуються для розрахунку коефіцієнтів ліквідності, і на основі виявлених резервів розробити відповідні пропозиції щодо підвищення поточної платоспроможності досліджуваної сукупності підприємств.

Аналізуючи стан поточної платоспроможності підприємств, необхідно зазначити, що у 2001 році, унаслідок нестачі грошових активів, коефіцієнт абсолютної ліквідності був нижчим нормативного значення у 3 рази, а коефіцієнт швидкої ліквідності – меншим на 0,1 пункту, в той час, як значення коефіцієнта поточної ліквідності перевищувало норматив. Протягом 7 років збільшення обсягу поточних зобов'язань у 2 рази спричинило на кінець 2007 року катастрофічне погіршення платоспроможності підприємств, і всі коефіцієнти ліквідності були нижчими нормативів у 1,5-2 рази (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Підвищення поточної платоспроможності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області

Найменування показника	2001 р.	2002-2004 рр.	2005-2006 рр.	2007 р.	Потреба у коштах (+ / -)	
					тис. грн.	%
1. Оборотні активи, тис. грн.	17892,1	14912,0	14155,9	17531,1	+7969,8	+45,5
у тому числі:						
1.1. Запаси, тис. грн.	8482,6	6803,1	7183,3	7932,4	-	-
1.2. Дебіторська заборгованість, тис. грн.	6841,6	5821,8	5778,1	7014,9	+6088,5	+86,8
1.3. Грошові кошти, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції, тис. грн.	541,5	959,4	1090,7	1394,6	+1881,3	+134,9
1.4. Інші оборотні активи, тис. грн.	2026,4	1327,7	103,8	1189,2	-	-
2. Витрати майбутніх періодів, тис. грн.	35,1	156,0	330,2	182,0	-	-
3. Поточні зобов'язання, тис. грн.	8197,7	8436,5	10974,6	16379,3	-	-
4. Коефіцієнт поточної ліквідності $[(p.1 + p.2) / p.3]$	2,19	1,79	1,32	1,08	+0,49	+45,4
5. Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності $[(p.1.2 + p.1.3) / p.3]$	0,90	0,80	0,63	0,51	+0,49	+96,1
6. Коефіцієнт абсолютної ліквідності $(p.1.3 / p.3)$	0,07	0,11	0,10	0,09	+0,11	+122,2

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі даних фінансових звітностей підприємств за 2001-2007 рр.

Є підстави вважати, що зростання обсягу грошових оборотних активів досліджуваної сукупності підприємств на 46% і більше, практично неможливо забезпечити оперативно, тому необхідно знайти шляхи розв'язання даної проблеми при розробці антикризової стратегії аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області.

Для реалізації третього оперативного антикризового заходу, який полягає у знаходженні шляхів досягнення (збереження) підприємством беззбитковості операційної діяльності, необхідно визначити обсяг умовно-постійних і умовно-змінних операційних витрат, що є методичною основою системи управлінського аналізу «взаємозв'язок витрат, об'єму реалізації та прибутку» (Cost-Volume-Profit Relationships або CVP-аналіз), проведення якого можливе тільки в короткостроковому періоді [183, с.28-31].

До умовно-постійних витрат можуть бути віднесені амортизаційні відрахування, оплата праці та відрахування на соціальні заходи управлінського персоналу. Оплата праці, відрахування на соціальні заходи працівників-відрядників, обсяг матеріальних та інших операційних витрат складуть умовно-змінні операційні витрати.

Управління беззбитковістю операційної діяльності досліджуваної сукупності підприємств доцільно провести шляхом реалізації вартісного підходу CVP-аналізу. Даний підхід полягає у дослідженні взаємозв'язку між обсягами чистого доходу та операційних витрат у грошовому вираженні (табл. Ж.1 додатку Ж).

З даних табл. Ж.1 додатку Ж видно, що у 2007 році, порівняно з 2001 роком, з десяти підприємств тільки ВАТ «Пальмирське РТП» і ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка» зберегли прибутковість операційної діяльності у той час, як її набули ВАТ «Ватутінський РМЗ», ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс», ВАТ «Катеринопільський РМЗ» і ВАТ «Христинівський агротехсервіс». При цьому відбулося зниження рентабельності операційної діяльності всієї сукупності підприємств з 5,6% у 2001 році до -12,8% у 2007 році.

Отже, досліджувані підприємства перебувають у кризовому стані. В першу чергу це спричинено великим обсягом дебіторської заборгованості (понад 7 млн. грн.). Іншим суттєвим фактором збільшення обсягу чистого доходу є врахування при обчисленні операційного прибутку інших операційних доходів, що зможе частково вирішити проблему підвищення прибутковості операційної діяльності підприємств. До складу інших операційних доходів, згідно П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати», входять: дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць, відшкодування раніше списаних активів; дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій) тощо [6, с.396]. Сумарний обсяг чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг та інших операційних доходів надалі називатимемо «чистий операційний дохід». Рекомендуємо даний показник використовувати в управлінні операційною діяльністю підприємств.

Врахування інших операційних доходів при обчисленні операційного прибутку в табл. Ж.2 додатку Ж дало змогу отримати наступні результати.

Кількість підприємств, операційна діяльність яких стала прибутковою, збільшилося на два (ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація» і ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»). Вдалося зменшити обсяг операційного збитку на 22,5%, що призвело до зниження збитковості операційної діяльності на 3,3%.

Основним завданням CVP-аналізу є оцінка беззбиткового обсягу виробництва з метою забезпечення цільової прибутковості операційної діяльності підприємства. Для визначення такого рівня проводиться розрахунок точки беззбитковості (Break-even Point, *BEP*), що виступає «порогом рентабельності» підприємства і показує обсяг чистого операційного доходу (Net Operating Revenues, *NOR*), при якому тільки покриваються операційні витрати (Operating Cost, *OC*), а прибуток дорівнює нулеві:

$$NOR_{BEP} = OC. \quad (4.5)$$

Методика обрахунку точки беззбиткового обсягу виробництва базується на лінійній залежності між обсягами чистого операційного доходу і витрат, що узагальнено формалізується наступним чином [183, с.28-31]:

$$Q_{BEP} = \frac{FC}{P - V}, \quad (4.6)$$

де Q_{BEP} – беззбитковий обсяг виробництва;
 FC – (Fixed Costs) – умовно-постійні витрати;
 P – ціна одиниці продукції;
 V – змінні витрати на одиницю продукції.

Відповідно, для обчислення точки беззбитковості у грошовому виразі необхідно обидві частини рівняння (4.6) помножити на P :

$$P \cdot Q_{BEP} = \frac{P \cdot FC}{P - V}, \quad (4.7)$$

Визначити точку беззбитковості на основі формул (4.6-4.7) можливо тільки у разі випуску одного виду продукції за однією ціною або однопрофільного виробництва з перерахунком в умовно-натуральних показниках. Оскільки підприємства аграрного ремонтно-технічного сервісу надають послуги різних видів за неоднаковими цінами, методику обчислення точки беззбитковості пропонуємо доповнити наступним чином. Помножимо чисельник і знаменник правої частини рівняння (4.7) на показник Q . Тоді для досліджуваних підприємств методика обрахунку точки беззбитковості у грошовому виразі набуває такого вигляду [34, с.12]:

$$NOR_{BEP} = \frac{P \cdot Q \cdot FC}{P \cdot Q - V \cdot Q} = \frac{NOR \cdot FC}{NOR - VC}, \quad (4.8)$$

де NOR_{BEP} – беззбитковий обсяг чистого операційного доходу;

$P \cdot Q$ – виручка від реалізації продукції (для досліджуваних підприємств цей показник можна замінити на *NOR* – чистий операційний дохід);

$V \cdot Q = VC$ – (Variable Costs) – загальний обсяг умовно-змінних витрат.

Зважаючи на обмеженість інформації, спрощений поділ операційних витрат підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу можна провести наступним чином. До умовно-змінних витрат операційної діяльності слід віднести матеріальні затрати, витрати на оплату праці разом із відрахуваннями на соціальні заходи робітників-відрядників та інші операційні витрати. Відповідно умовно-постійні витрати сформуємо за рахунок амортизації та оплати праці разом із відрахуваннями на соціальні заходи за посадовими окладами.

У табл. Ж.3 додатку Ж сформовано обсяг беззбиткового чистого операційного доходу підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу згідно удосконаленої нами методики вартісного CVP-аналізу, на основі чого можна сформулювати ряд важливих результатів дослідження:

по-перше, питома вага умовно-постійних витрат у структурі операційних витрат відносно не висока і складає близько 20%, при чому збільшення їх обсягу для підприємств є небажаним, оскільки може призвести до зростання «порогу рентабельності»;

по-друге, встановлено дуже тісний взаємозв'язок між операційним прибутком (збитком) та різницею між чистим операційним доходом і точкою беззбитковості, який полягає у тому, що перевищення чистого операційного доходу над точкою беззбитковості завжди відповідає формуванню операційного прибутку, і навпаки, недосягнення підприємством беззбиткового обсягу чистого операційного доходу неминуче призводить до збитковості операційної діяльності;

по-третє, досліджено явище від'ємного значення точки беззбитковості, яке наявне на кінець 2007 року в діяльності 11 підприємств, при чому за звітними даними 2001 року встановлене тільки у ВАТ «Агротехсервіс», ВАТ «Ладжинське РТП» і ЗАТ «Телепинське РТП». Згідно теорії фірми, що працює в умовах досконалої конкуренції, така ситуація називається «умовою цілковитого згорання виробництва», яка настає у разі перевищення мінімуму середніх змінних витрат над ціною продукції [197, с.233]. Тобто при цьому загальна величина змінних витрат буде більшою за обсяг чистого операційного доходу. На нашу думку, така ситуація є додатковим сигналом кризового стану діяльності підприємства і потребує невідкладних управлінських заходів щодо стимулювання збуту ремонтних послуг та вдосконалення цінової політики досліджуваних підприємств тощо;

по-четверте, підприємствам аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області для досягнення беззбитковості операційної діяльності необхідно збільшити обсяг продаж ремонтних послуг в 3,7 рази за умови, що взаємозв'язки між чистим операційним доходом і операційними витратами залишаться незмінними.

Управління процесом формування прибутку підприємства на основі механізму операційного важеля є четвертим невідкладним заходом оперативного

антикризового управління господарською діяльністю підприємств. Вважається, якщо у величині операційних витрат висока питома вага умовно-постійних витрат, які не знижуються при падінні обсягу попиту на продукцію (товари, роботи, послуги), то для підприємства характерний відносно високий рівень виробничого ризику, який вимірюється за допомогою ефекту операційного важеля (левериджу, з англ. Operating Leverage). Іншими словами, якщо питома вага умовно-постійних витрат значна, то навіть невеликий спад об'єму реалізації може призвести до суттєвого зниження рентабельності власного капіталу [46, с.362]. Ефект операційного важеля ($E_{O.L.}$), або рівень операційного левериджу показує, на скільки відсотків змінюється операційний прибуток (Operating Profit, OP) при зміні чистого операційного доходу (NOR) на 1% [65, с.230]:

$$E_{O.L.} = \frac{NOR - VC}{OP}, \quad (4.9)$$

де ($NOR - VC$) – валова маржа (Contribution Margin), іноді називається граничним валовим прибутком (Gross Profit Margin).

Методика розрахунку фінансового результату від операційної діяльності згідно П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» полягає у вирахуванні з суми чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та інших операційних доходів обсягів собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат [6]. Методичні засади П(С)БО 16 «Витрати» свідчать, що адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати враховуються при обчисленні елементів операційних витрат, до яких належать матеріальні затрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація та інші операційні витрати [8]. Отже, для спрощення методики обрахунку операційного прибутку наведемо формулу:

$$OP = NOR - OC, \quad (4.10)$$

Дані табл. Ж.3 додатку Ж свідчать про те, що при $NOR = VC$ ефект операційного важеля відсутній і починає діяти при перевищенні обсягу чистого операційного доходу над величиною змінних витрат. Коли $NOR \rightarrow BEP$, $E_{O.L.} \rightarrow -\infty$. Якщо підприємству вдалося перевищити обсяг безбитковості операційної діяльності, ефект операційного важеля сягне значення, більшого 0, причому, значення $E_{O.L.}$ спадатиме від дуже великої величини, якщо обсяг операційного прибутку більший за 0 на невелике число, до 1, у разі, якщо $(NOR - VC) \rightarrow OP$, тобто $FC \rightarrow 0$. У результаті проведеного дослідження було також встановлено, що в «умовах цілковитого згортання виробництва», коли обсяг чистого операційного доходу менший обсягу умовно-змінних витрат, ефект операційного важеля може набувати значень: $E_{O.L.} \in (0; 1)$.

Оптимізація структури капіталу підприємства шляхом дослідження впливу ефекту фінансового важеля розроблена на основі моделі Модільяні-Міллера, яка полягає у твердженні про рівність вартостей фінансово залежного і фінансово незалежного підприємств з однієї і тієї ж групи ризику та ефекту фінансового важеля, що являє собою економію від зменшення податкових платежів. Тобто вартість підприємства не залежить від структури капіталу, а визначається його прибутковістю [205; 206]. З огляду на викладене, ефект фінансового важеля ($E_{F.L.}$) показує, на скільки відсотків змінюється рентабельність власного капіталу (Return of Equity, ROE) унаслідок зміни рентабельності активів (Return of Assets, ROA) підприємства і визначається за формулою:

$$E_{F.L.} = \frac{D}{E}(ROA - k_D)(1 - T), \quad (4.11)$$

де D – (Debt Sources of Financing) – обсяг позикового капіталу;

E – (Equity) – обсяг власного капіталу;

k_D – ставка відсотка за користування позиковим капіталом;

T – ставка податку на прибуток.

Необхідно зазначити, що показник ROE обчислюється як відношення чистого прибутку до обсягу власного капіталу, а ROA – як відношення операційного прибутку до сукупних активів [65, с.226].

Для оцінки ефекту фінансового важеля та його впливу на структуру капіталу підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області протягом 2001-2007 рр., у першу чергу потрібно визначитися зі значенням середньої ставки відсотка за кредит. У зв'язку з браком інформації про умови отримання кредитних коштів досліджуваними підприємствами, для обрахунків візьмемо середньозважені річні процентні ставки за банківськими кредитами з урахуванням овердрафту [140].

Як можемо бачити з даних додатку 3, всі підприємства перебувають під впливом негативного ефекту фінансового важеля, тобто збільшення позикових джерел фінансування неминуче призведе до зниження рентабельності власного капіталу. Це також підтверджує рис. 4.4, що характеризує тенденцію до зростання збитковості власного капіталу внаслідок збільшення питомої ваги позикового капіталу у структурі пасивів підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області.

Проведене дослідження підтверджує висновки про високий рівень заборгованості підприємств за поточними зобов'язаннями. Виходом із ситуації, що склалася, може стати залучення власних джерел фінансових ресурсів для пом'якшення наслідків кризового стану господарської діяльності, а також збільшення обсягів замовлень на ремонтні роботи та стимулювання збутової політики.

Реалізація невідкладних антикризових заходів оперативного характеру на підприємствах аграрного ремонтно-технічного сервісу неможлива без становлення механізму оперативного антикризового контролінгу. Основною функцією оперативного контролінгу, в контексті алгоритму оперативного антикризового

управління, є розробка бюджетів антикризових заходів, контроль за їхнім виконанням та аналіз відхилень звітних показників від планових.

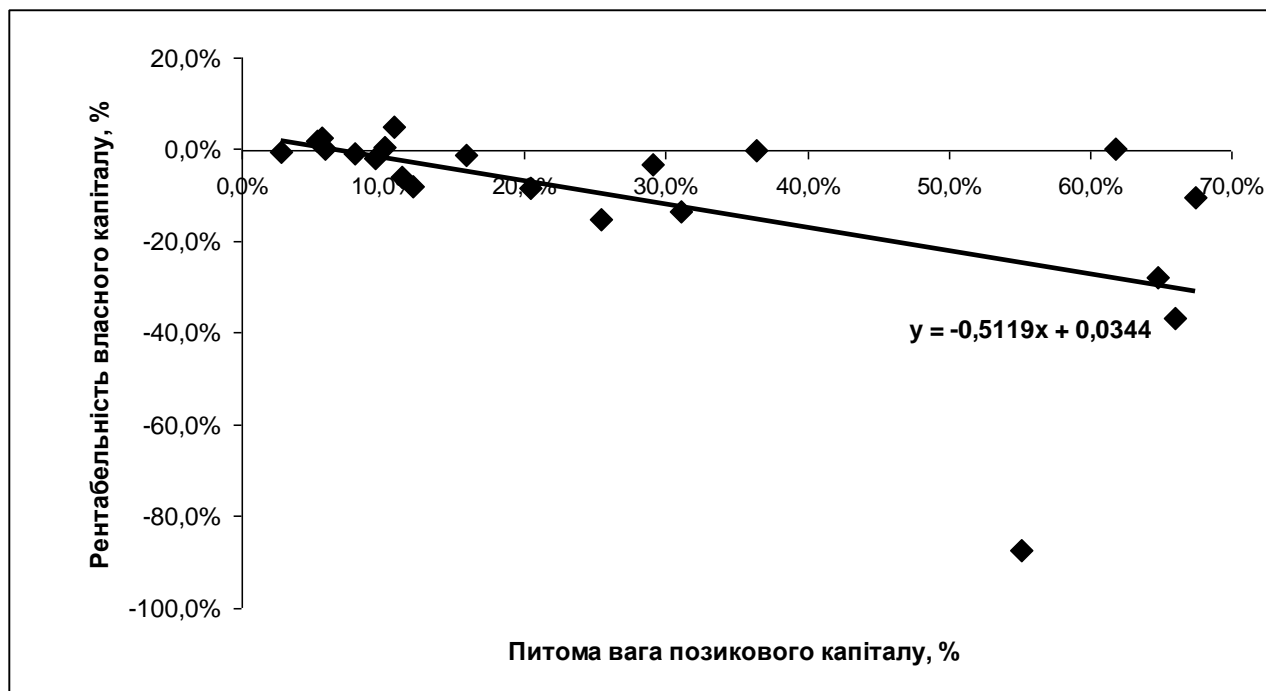

Рис. 4.4. Графік ефекту фінансового важеля підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу (у середньому за 2001-2007 рр.).

Проведення оперативного антикризового контролінгу в управлінні дебіторською та кредиторською заборгованістю забезпечує своєчасне повернення боржниками коштів та спрямування їх на погашення поточних зобов'язань підприємства.

Для підвищення поточної платоспроможності необхідно проводити постійний моніторинг та контролювати співвідношення між обсягами оборотних активів та поточних зобов'язань і в майбутньому не допускати його нижче 1,5 : 1,0. Аналогічно не допускати перевищення поточних зобов'язань над грошовими активами.

Організація інформаційного забезпечення керівництва підприємства про стан кон'юнктури ринку ремонтних послуг стане дієвим стимулятором зростання грошових надходжень. Внутрішньою складовою досягнення беззбитковості операційної діяльності є контроль за співвідношенням умовно-постійних і умовно-змінних витрат.

І, нарешті, проведення оперативного антикризового контролінгу конче необхідне при залученні кредитних ресурсів підприємствами, господарська діяльність яких перебуває в кризових умовах, для формування позитивного ефекту фінансового важеля унаслідок реструктуризації капіталу.

4.3. Розробка антикризової стратегії аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області

Система антикризового управління в першу чергу спрямована на підвищення показників фінансового стану підприємства. Тому необхідно виокремити систему показників підприємницької діяльності та співвідношення таких показників, що утворюють відповідні фінансові коефіцієнти. На основі критичних або нормативних значень коефіцієнтів можна отримати інформацію щодо рівня фінансового стану суб'єкта антикризового управління.

В ринкових умовах господарювання основна мета підприємства зводиться до максимізації прибутку. Якщо підприємство працює із стійкою збитковістю протягом кількох років, то проблема його подальшого функціонування залишається відкритою. На нашу думку, методичний апарат максимізації прибутку, що базується на поєднанні моделювання виробничої функції та витрат доцільно використати для підвищення ефективності господарської діяльності в системі антикризового управління на підприємствах України.

Залежність обсягу виробництва продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства від виробничих факторів найкраще формалізується за допомогою мультиплікативної ступеневої функції Кобба-Дугласа [203, с.139-165] виду:

$$Q = F(K, L) = AK^\alpha L^\beta \quad (4.12)$$

де Q – обсяг виробництва;

K – капітал;

L – праця;

$A, \alpha, \beta > 0$.

При $\alpha + \beta = 1$ на підприємстві наявна постійна віддача від масштабу виробництва, тобто за одночасного зростання K та L на 1% обсяг Q збільшується на 1%; при $\alpha + \beta > 1$ – зростаюча віддача – при одночасному збільшенні K та L на 1% обсяг Q збільшується більше, ніж на 1%; при $\alpha + \beta < 1$ – спадна віддача – при одночасному збільшенні K та L на 1% обсяг Q збільшується менше, ніж на 1% [197, с.212].

Для зручності моделювання, рівняння виробничої функції Кобба-Дугласа можна подати в логарифмічній формі:

$$\ln Q = \ln A + \alpha \ln K + \beta \ln L. \quad (4.13)$$

На першому етапі дослідження потрібно формалізувати значення результативного і факторних показників, які вводяться в модель виробничої функції. Оскільки обсяг виробництва підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу в натуральних одиницях вимірювання виразити складно у зв'язку з неоднорідністю наданих послуг, результативною ознакою візьмемо обсяг чистого операційного доходу (NOR), замість Q .

Факторна ознака «капітал» інтерпретується нами як залишкова вартість основних засобів на кінець року ($Capital Assets, CA$), а праця – або

середньооблікова чисельність працівників (Labour Force, LF), або річний фонд оплати праці (Payroll Bill, PB).

Другий етап методики максимізації операційного прибутку при розробці антикризової стратегії господарської діяльності підприємств передбачає обробку статистичної інформації засобами кореляційно-регресійного аналізу, на основі якої визначається ступінь впливу факторних ознак на результативну за допомогою рівняння регресії. Оцінимо вплив залишкової вартості основних засобів та середньооблікової чисельності працівників на обсяг чистого операційного доходу станом на початок 2007 року, попередньо логарифмуючи кожен член статистичної сукупності (дані додатку II).

У результаті статистичної обробки вихідних даних, отримано наступне рівняння регресії у логарифмічній формі:

$$\ln NOR = \ln 3,016 + 0,011 \ln CA + 1,082 \ln LF \quad (4.14)$$

або:

$$NOR = 20,416 CA^{0,011} LF^{1,082} \quad (4.15)$$

Дана залежність обсягу чистого операційного доходу від залишкової вартості основних засобів та середньооблікової чисельності працівників описується коефіцієнтами множинної кореляції та детермінації, числові значення яких становлять відповідно $R = 0,796$ та $R^2 = 0,634$. Коефіцієнт множинної детермінації вказує на те, що сумарний вплив регресорів моделі на результат становить всього 63,4%, а вплив інших факторів складає 36,6%. Сума параметрів $\alpha + \beta = 1,093 > 1$, що вказує на зростаючу віддачу від масштабів виробництва.

Оцінимо виробничу функцію підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу за іншим трудовим фактором «річний фонд оплати праці». Для аналізу візьмемо дані додатку II. Унаслідок проведеного кореляційно-регресійного аналізу отримано наступне рівняння регресії:

$$NOR = 5,4 CA^{0,038} PB^{0,909} \quad (4.16)$$

Змінні рівняння свідчать про те, що збільшення залишкової вартості основних засобів на кінець року на 1% призводить до зростання обсягу чистого операційного доходу на 0,038%, а збільшення фонду оплати праці на 1% – до зростання чистого операційного доходу на 0,909%. Рівняння описується коефіцієнтом множинної кореляції $R = 0,863$, значення якого вказує на досить щільний зв'язок між факторними та результативною ознаками. Коефіцієнт множинної детермінації $R^2 = 0,745$, отже варіації обсягу чистого операційного доходу зумовлюється на 74,5% варіацією залишкової вартості основних засобів і фондом оплати праці, а вплив решти факторів складає 25,5%. При цьому сума коефіцієнтів регресії $\alpha + \beta = 0,947 < 1$, що свідчить про спадну віддачу від масштабів виробництва.

Формула (4.16) описує достовірніше зв'язок між капіталом, працею та обсягом чистого операційного доходу, ніж формула (4.15), на що вказують відповідні числові значення статистичних коефіцієнтів.

Таблиця 4.5

Склад і структура витрат операційної діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області

Статті елементів витрат	2001 р.		2003 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.		Відхилення (+/-) 2007 р. від 2001 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1. Матеріальні затрати	10359,3	52,6	11548,2	15152,0	14035,2	19128,7	57,5	+8769,4	+4,9
2. Витрати на оплату праці	3304,1	16,8	3411,6	4759,3	5303,9	6339,5	19,1	+3035,4	+2,3
3. Відрахування на соціальні заходи	1260,2	6,4	917,2	1503,5	1588,7	2136,3	6,4	+876,1	-
4. Амортизація	2898,1	14,7	2169,3	1612,8	1364,4	1423,7	4,3	-1474,4	-10,4
5. Інші операційні витрати	1887,5	9,5	2235,9	5012,1	5171,2	4236,1	12,7	+2348,6	+3,2
Всього витрат	19709,2	×	20282,2	28039,7	27463,4	33264,3	×	+13555,1	×

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі «Звіту про фінансові результати» підприємств за 2001-2007 роки.

З табл. 4.5 видно високий рівень матеріаломісткості підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу, оскільки в структурі операційних витрат обсяг матеріальних затрат має найбільшу питому вагу (57,5% на кінець 2007 року). Тому доцільно включити у модель фактор «матеріальні затрати». Крім того, протягом останніх семи років відбулося зростання обсягу даного елемента витрат на 85%.

Частка витрат на оплату праці у 2007 році зросла на 2,3% поряд із збільшенням річного фонду оплати праці у 1,9 рази, порівняно з показником 2001 року. Це свідчить про зростання рівня оплати праці у структурі ремонтних послуг, який з кожним роком підвищується, проте ще не досягає рівня ринкової економіки, за якого питома вага витрат на оплату праці має бути не менше 30%. Зменшення обсягу амортизаційних відрахувань у 2 рази протягом аналізованого періоду свідчить про високий рівень фізичного зносу та є наслідком списання і продажу на сторону наявних основних засобів на підприємствах. У зв'язку з цим частка амортизаційних відрахувань у структурі операційних витрат знизилася у 3 рази, а частка інших операційних витрат збільшилася на 3,2% за зростання їх обсягу у 2,2 рази.

Оцінимо виробничу функцію з урахуванням додаткового фактору «матеріали» (Materials, M), тоді вона набуває вигляду [197, с.215]:

$$Q = F(K, L, M) = AK^{\alpha}L^{\beta}M^{\gamma}, \quad (4.17)$$

де $A, \alpha, \beta, \gamma > 0$.

За результативний показник візьмемо обсяг чистого операційного доходу (NOR), тис. грн., факторними показниками – залишкову вартість основних засобів на кінець року (CA), тис. грн., річну середньооблікову чисельність працівників (LF), осіб та вартість матеріальних затрат (Material Costs, M), тис. грн. Вихідні дані наведено у додатку И.

Статистична обробка даних дає наступне рівняння регресії:

$$NOR = 9,516 CA^{0,032} LF^{0,716} M^{0,329}. \quad (4.18)$$

З формули (4.18) видно, що збільшення залишкової вартості основних засобів, середньооблікової чисельності працівників та вартості матеріальних затрат на 1%, призводить до відповідного зростання обсягу чистого операційного доходу на 0,032, 0,716 та 0,329%. Сумарне зростання всіх факторів на 1% призводить до зростання доходу на 1,077%. Між результатом і факторами моделі присутній кореляційний зв'язок високої щільності, на що вказує значення коефіцієнта множинної кореляції $R = 0,905$. Відповідно, коефіцієнт множинної детермінації становить $R^2 = 0,819$, тобто три фактори, введені в модель, на 81,9% впливають на значення результативного показника, а вплив інших факторів складає 18,1%.

Аналогічно формулі (4.16) оцінимо виробничу функцію за фактором «річний фонд оплати праці» (PB), взявши для кореляційно-регресійного аналізу дані додатку И. Отримаємо наступне рівняння виробничої функції Кобба-Дугласа:

$$NOR = 5,242 CA^{0,052} PB^{0,640} M^{0,238}. \quad (4.19)$$

Встановлено, що значення коефіцієнта множинної кореляції становить $R = 0,9032$, тобто між факторними і результативною ознакою присутній дуже щільний зв'язок. При цьому значення коефіцієнта детермінації $R^2 = 0,8157$ означає, що варіація обсягу сумарного чистого операційного доходу досліджуваної сукупності підприємств на 81,6% обумовлюється трьома факторами, введеними в модель, рівень впливу інших факторів незначний і складає 18,4%.

З формули (4.19) видно, що із збільшенням річного фонду оплати праці на 1% обсяг чистого операційного доходу зростає на 0,64%, зі збільшенням матеріальних затрат на 1% чистий операційний дохід зростає на 0,24%, а зі збільшенням вартості основних засобів на 1% відбувається зростання чистого операційного доходу на 0,05%. При цьому одночасне збільшення усіх трьох факторів на 1% призводить до зростання обсягу чистого операційного доходу на 0,93%.

Перевіримо значущість коефіцієнта множинної кореляції, обчисливши спостережуване значення статистичного t -критерію за формулою:

$$t = \sqrt{\frac{R^2}{1-R^2}} \cdot (n-m-1) = \sqrt{\frac{0,8157}{1-0,8157}} \cdot (25-3-1) = 44,18. \quad (4.20)$$

Табличне значення t -статистики з рівнем значущості $\alpha = 0,05$ і ступенями вільності $k = n - m - 1$ становить 2,08 (n – кількість статистичних даних, m – кількість факторів). Спостережуване значення t -критерію $44,18 \notin [-2,08; 2,08]$, що доводить суттєвість зв'язку між результатом і факторами.

Істотність зв'язку коефіцієнта детермінації перевіримо за допомогою таблиці F -критерію для 5% рівня значущості. Фактичне значення F -критерію визначимо за формулою:

$$F_{\phi} = \frac{R^2}{1-R^2} \cdot \frac{n-m-1}{m} = \frac{0,8157}{1-0,8157} \cdot \frac{21}{3} = 30,99. \quad (4.21)$$

Критичне значення $F_T(0,95) = 3,07$, у 10 разів менше від фактичного, що підтверджує істотність кореляційного зв'язку між досліджуваними ознаками.

На четвертому етапі дослідження побудуємо цільову функцію операційного прибутку як різницю між функцією чистого операційного доходу і витратами операційної діяльності на початок 2007 року. При цьому сума витрат на оплату праці і відрахувань на соціальні заходи узагальнено співвідносяться з річним фондом оплати праці коригуванням на коефіцієнт 1,3704 (нарахування на заробітну плату до Пенсійного фонду складає 33,2%, до Фонду соціального страхування – 1,5%, до Фонду соціального страхування на випадок безробіття – 1,3%, до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві – 1,04%). Матеріали дорівнюють величині матеріальних затрат. Для визначення обсягу амортизаційних відрахувань приймаємо норму амортизації 10% від вартості основних засобів.

У короткостроковому періоді змінними є фактори праці та матеріалів, вартість основних засобів залишається незмінною. Побудуємо цільову функцію максимізації операційного прибутку підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області для короткострокового періоду [34, с.13]:

$$OP = 5,242CA^{0,052} PB^{0,640} M^{0,238} - (0,1CA + 1,3704PB + M + OOC) \xrightarrow{PB, M} \max, \quad (4.22)$$

де OP – Operating Profit – операційний прибуток, грн.;

OOC – Other Operating Cost – інші операційні витрати, $OOC = \text{const}$;

$\xrightarrow{PB, M}$ – позначення означає, що оптимізація здійснюється за змінними

PB та M .

Відповідно, для довгострокового періоду дана функція набуде вигляду [34, с.13]:

$$OP = 5,242CA^{0,052} PB^{0,640} M^{0,238} - (0,1CA + 1,3704PB + M + OOC) \xrightarrow{CA, PB, M} \max. \quad (4.23)$$

На п'ятому етапі проведемо розв'язання задачі максимізації операційного прибутку досліджуваної сукупності підприємств як для розробки оперативного (короткострокового), так і для стратегічного (довгострокового) антикризового плану їхньої господарської діяльності на основі отриманих цільових функцій (4.22-4.23). Слід зауважити, що при стратегічному плануванні змінними є всі виробничі фактори і відповідні статті витрат. Отже, моделювання максимізації операційного прибутку підприємств дає наступні результати (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Порівняння оптимальних показників господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу зі звітними показниками [34, с.13]

Найменування показника	2007 рік	Оптимальний оперативний план	Оптимальний стратегічний план	Оперативний план, у % до 2007 року	Стратегічний план, у % до оперативного
1. Залишкова вартість основних засобів, тис. грн.	22479,5	29094,7	43719,8	129,4	150,3
2. Середньорічна чисельність працівників, осіб	675	1837	1870	271,7	102,0
3. Чистий операційний дохід, тис. грн.	29719,5	70679,1	84076,5	237,8	119,0
4. Операційні витрати, тис. грн.	33264,3	70136,9	83362,3	210,8	118,9
у тому числі:					
- матеріальні затрати, тис. грн.	19128,7	16821,6	20010,2	87,9	119,0
- витрати на оплату праці, тис. грн.	6339,5	33008,3	39265,1	520,7	119,0
- відрахування на соціальні заходи, тис. грн.	2136,3	12226,3	14543,8	572,3	119,0
- амортизація, тис. грн.	1423,7	2909,5	4372,0	204,4	150,3
- інші операційні витрати, тис. грн.	4236,1	5171,2	5171,2	122,1	100,0
5. Середньомісячна заробітна плата, грн.	782,7	1500,0	1750,0	191,7	116,7
6. Операційний прибуток (збиток), тис. грн.	-3544,8	542,2	714,2	753,8	131,7
у середньому на 1 підприємство, тис. грн.	-141,8	21,7	28,6	753,8	131,7
7. Фондовіддача, грн./грн.	1,32	2,43	1,92	183,7	79,2
8. Продуктивність праці, грн. / особа	44028,9	38538,2	44960,7	87,5	116,7
9. Матеріаловіддача, грн./ грн.	1,55	4,20	4,20	270,4	-
10. Рентабельність операційної діяльності, %	-10,66	0,77	0,86	×	×

Джерело: Сформовано та проведено розрахунки на основі даних річних фінансових звітів підприємств за 2007 рік та результатів економіко-математичного моделювання.

З даних табл. 4.6 видно, що у короткостроковому періоді максимальний обсяг операційного прибутку для досліджуваної сукупності підприємств може скласти 542,2 тис. грн., тобто, в середньому на одне підприємства припаде 22 тис. грн. Максимальний рівень рентабельності операційної діяльності підприємств у 0,77% забезпечується за рахунок збільшення річного фонду оплати праці у 5,2 рази та зменшення обсягу матеріальних затрат на 12% за незмінної залишкової вартості основних засобів. При цьому операційні витрати зростуть у 2,1, а чистий операційний дохід – у 2,4 рази.

Очевидно, що зростання витрат на оплату праці передбачає додаткове залучення трудових ресурсів. Середньомісячна заробітна плата одного працівника наприкінці 2007 р. складає 783 грн. Для матеріального заохочення персоналу в короткостроковому періоді збільшимо її величину до 1,5 тис. грн. Тоді середньорічна заробітна плата одного працівника складе 18 тис. грн. Відношення оптимального обсягу річного фонду оплати праці до середньорічної заробітної плати дає змогу обчислити необхідну кількість персоналу, яка становитиме 1837 осіб, тобто трудові ресурси необхідно збільшити у 2,7 рази.

Для досягнення 714,2 тис. грн. операційного прибутку за оптимальним стратегічним планом необхідно на 5% збільшити величину матеріальних затрат і у 6,2 рази – річний фонд оплати праці. При цьому обсяг чистого операційного доходу збільшиться у 2,8 рази, а операційних витрат – у 2,5 рази. Це дасть змогу додатково працевлаштувати 1195 працівників, тобто збільшити у 2,8 рази середньооблікову чисельність персоналу і досягнути значного соціального ефекту. Даний показник отримано за умови, що середньомісячна заробітна плата у довгостроковій перспективі збільшиться до 1750 грн. У структурі операційних витрат матеріальні затрати складуть 24%, як згідно оперативного плану, так і стратегічного. Питома вага витрат на оплату праці зросте на 28%, відрахувань на соціальні заходи – на 11%. Питома вага амортизаційних відрахувань зросте на 0,1% у короткостроковому періоді та на 1% у довгостроковому; відповідно питома вага інших операційних витрат скоротиться на 5,4 та 6,5%.

Розв'язання задачі максимізації операційного прибутку дає також змогу оптимізувати показники ефективності використання виробничих ресурсів підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу. Так, на досліджуваних підприємствах оптимальний рівень фондівіддачі основних засобів згідно оперативного плану зросте у 1,8 рази, матеріалівіддачі – у 2,7 рази, а продуктивності праці скоротиться на 12,5%. Рентабельність операційної діяльності зросте на 11,43% і буде свідчити, що на 1 грн. операційних витрат припаде 0,77 коп. операційного прибутку, порівняно з 10,7 коп. збитків у 2007 році. Планова динаміка зазначених показників у довгостроковій перспективі свідчить про те, що підвищення ефективності господарської діяльності досліджуваної сукупності підприємств може бути досягнуто шляхом інтенсифікації виробничого процесу, а тому потребує додаткових капіталовкладень і впровадження інновацій. Тоді операційний прибуток зросте у 2,7 рази, середньомісячна заробітна плата – у 2,2 рази, фондівіддача основних засобів – у 1,5 рази, продуктивність праці – на 2%, матеріалівіддача – у 2,7 рази, рентабельність операційної діяльності – на 11,51%.

На нашу думку, питома вага сумарного обсягу інших операційних витрат у структурі операційних витрат досліджуваних підприємств, яка складає близько 19% на початок 2007 року (див. табл. 4.5), є високою і може свідчити про низький рівень ефективності господарської діяльності підприємств.

Інші операційні витрати не включаються до собівартості продукції (товарів, робіт послуг) і відшкодовуються за рахунок валового прибутку підприємства. Отже, зниження обсягу даного елемента витрат у плановому періоді забезпечить підприємству додаткові резерви збільшення операційного прибутку. Інші операційні витрати в обсязі 5,2 млн. на підприємствах було сформовано в основному за рахунок відшкодування безнадійної дебіторської заборгованості та відрахувань до резерву сумнівних боргів; визнаних штрафів, пені, неустойок; втрат від знецінення запасів; нестач і втрат від псування цінностей; собівартості реалізованих виробничих запасів тощо. Тому важливим антикризовим заходом, який має забезпечити скорочення обсягу інших операційних витрат, стане посилення контролю за виконанням дебіторами договірних умов, веденням бухгалтерського обліку згідно нормативів і стандартів, дотриманням вимог законодавства для недопущення адміністративних стягнень тощо.

Суттєвим фактором зниження витрат операційної діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу може стати координація їх діяльності в галузі спеціалізації праці. Для цього підприємствам сусідніх районів Черкаської області доцільно спеціалізуватися на окремих видах ремонтних послуг на взаємовигідних умовах співпраці.

Для реалізації антикризової стратегії підприємствам аграрного ремонтно-технічного сервісу потрібно додатково залучити капітальні вкладення у основні засоби обсягом 21240,3 тис. грн. (43719,8 – 22479,5), тобто 849,6 тис. грн. в середньому на одне підприємство, що призведе також до збільшення амортизаційного фонду у 3 рази. Скорочення інших операційних витрат на 68% (або 3494,3 тис. грн.) забезпечить окупність інвестицій протягом п'яти років (21240,3 / 4248,1), а рентабельність відповідно 20%.

Іншим напрямом стимулювання виробництва та збуту ремонтних підприємств є входження до Асоціації підприємств-виробників та ремонтників сільськогосподарської техніки. Дане об'єднання має на меті забезпечити потребу сільськогосподарських виробників України в техніці, її ремонті та сервісному обслуговуванні. Для цього в Асоціації створено інформаційно-рекламне агентство, що дає можливість просувати продукцію вітчизняного виробництва на український та європейські ринки. Серед досліджуваних підприємств членами Асоціації є ВАТ «Пальмирське РТП» та ВАТ «Вільшанське РТП», ефективність господарської діяльності яких вища, порівняно з іншими підприємствами сукупності (див. табл. 4.2).

Отже, підприємства аграрного ремонтно-технічного сервісу мають необхідні резерви збільшення обсягу прибутку на 9,3 млн. грн. впродовж найближчих 5 років. Проте було встановлено, що протягом 2007 року наявні резерви не були використані, у зв'язку з чим операційний збиток збільшився на 2,1 млн. грн.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Система показників оцінки фінансового стану підприємства¹

Аспекти діяльності, що відстежуються	Основні показники, які характеризують аспекти діяльності, що відстежуються, одиниця виміру	Порядок розрахунку аналітичних показників	Висновки
1	2	3	4
Показники оцінки стану основних засобів	частка основних засобів в активах підприємства, %	$\frac{ВОЗ \times 100}{Б}$	показує, оскільки в балансі підприємства становлять основні засоби
	частка активної частини основних засобів, %	$\frac{ВАЧОЗ \times 100}{ВОЗ}$	зростання цього показника в динаміці розцінюється як сприятлива тенденція
	коефіцієнт зносу основних засобів, %	$\frac{ЗОЗ \times 100}{ПВОЗ}$	характеризує стан основних засобів
	коефіцієнт зносу активної частини основних засобів, %	$\frac{ЗАЧОЗ \times 100}{ПВАЧОЗ}$	збільшення значення цього показника свідчить про зношення активної частини основних засобів
	коефіцієнт відновлення, %	$\frac{ПВОЗНПП \times 100}{ПВОЗКП}$	показує, яку частину основних засобів на кінець року становлять нові основні засоби
	коефіцієнт вибуття, %	$\frac{ПВОЗВПП \times 100}{ПВОЗПП}$	показує, яка частина основних засобів та які з них були на балансі підприємства на початок року, вибули у зв'язку зі зносом або іншими причинами
	співвідношення суми основних засобів основної діяльності до суми основних засобів загалом по підприємству станом на кінець року, %	$\frac{ОЗОД \times 100}{ОЗ}$	показує, яку частину усіх основних засобів займають основні засоби основної діяльності; зростання показника свідчить про збільшення інвестицій в основну діяльність
	ступінь придатності основних засобів у межах нормативного строку служби, %	$\frac{(ЗОЗ - ОЗПА) \times 100}{ОЗ - ОЗПА}$	збільшення значення цього показника свідчить про зношення основних фондів підприємства
	питома вага повністю зношених основних засобів, %	$\frac{ОЗПА \times 100}{ОЗ}$	відображає питому вагу повністю амортизованих основних засобів у загальному обсязі основних засобів підприємства
Показники оцінки фінансового стану підприємства	ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ		
	маневреність власних оборотних засобів	$\frac{ОА}{ВОА}$	для нормального функціонування підприємства цей показник змінюється в межах від 0 до 1
	коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності	$\frac{ОА + ВМП}{ПЗ}$	значення показника залежить від галузей та видів діяльності, його зростання розцінюється як сприятлива тенденція, граничне значення - 1,5
	коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{(ОА - З - ВМП)}{ПЗ}$	при аналізі тенденції зміни цього показника необхідно приділяти увагу факторам, які обумовили його зміну
	коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) (Кал)	$\frac{ГК + ПФІ}{ПЗ}$	показує, яка частина короткострокових зобов'язань може бути погашена негайно, найбільш жорсткий критерій ліквідності, граничне значення – 0,1-0,2
частка оборотних коштів в активах, %	$\frac{ОА \times 100}{Б}$	показує, яку частину в активах підприємства становлять оборотні кошти	

¹ Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства / Наказ Міністерства економіки України № 14 від 19 січня 2006 року.

Продовження додатку А

Продовження табл. А.1

1	2	3	4
	частка власних оборотних коштів в їх загальній сумі, %	$\frac{ВОА \times 100}{ОА}$	показує, яку частину становлять власні оборотні кошти в загальному обсязі оборотних коштів підприємства
	частка власних оборотних коштів у покритті запасів, %	$\frac{ВОА \times 100}{З}$	рекомендована нижня межа цього показника становить 50 відсотків
	частка запасів в оборотних активах, %	$\frac{З \times 100}{ОА}$	показує, яку частину в оборотних активах підприємства становлять запаси
	коефіцієнт покриття запасів	$\frac{НДП}{З}$	якщо значення цього показника менше, ніж 1, то поточний фінансовий стан підприємства розглядається як нестійкий
	коефіцієнт покриття	$\frac{ОА}{ПК}$	нормативне значення повинно перевищувати 1
	коефіцієнт фінансової автономії	$\frac{ВК}{Б}$	критичне значення – 0,5; збільшення значення цього показника або зростання показника свідчить про припинення фінансової залежності підприємства від позикових коштів
	ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ		
	коефіцієнт концентрації власного капіталу	$\frac{ВК}{Б}$	зростання цього показника свідчить про збільшення фінансової стійкості, стабільності та незалежності підприємства
	коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{Б}{ВК+ЗНВП+ДМП}$	збільшення значення цього показника в динаміці свідчить про зростання частки позикових коштів при фінансуванні підприємства
	коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{ВК - НА}{ВК}$	значення цього показника залежить від структури капіталу та галузевої приналежності підприємства. Для того щоб зробити висновок, необхідно порівняти значення цього показника із загальногалузевим розміром
	коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$\frac{ПК}{Б}$	показує, яку частину в балансі підприємства становить позиковий капітал
	коефіцієнт структури довгострокових вкладень	$\frac{ДП}{НА}$	показує, яка частина основних засобів та інших необоротних активів фінансується зовнішніми інвесторами. Збільшення значення цього показника в динаміці свідчить про зростання залежності підприємства від зовнішніх інвесторів
	коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	$\frac{ДП}{ДП + ВК}$	зростання цього показника в динаміці – негативна тенденція, яка свідчить про залежність від фінансування ззовні
	коефіцієнт структури позикового капіталу	$\frac{ДП}{ПК}$	показує, яку частину в позиковому капіталі підприємства становлять довгострокові пасиви
	коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	$\frac{ПК}{ВК}$	збільшення значення цього показника свідчить про зниження фінансової стійкості, та навпаки
	коефіцієнт забезпечення власними засобами	$\frac{ВК + ЗНВП + ДМП - НА}{ОА}$	зростання цього показника забезпечує для неплатоспроможного підприємства можливість використання позасудових заходів відновлення платоспроможності; граничне значення – 0,1
	показник фінансового лівериджу	$\frac{ВК}{Б - ВК}$	зменшення значення цього показника свідчить про позитивні зрушення на підприємстві

Продовження додатку А

Продовження табл. А.1

1	2	3	4
	продуктивність праці, тис. грн. / особу	$\frac{ВР}{СОК}$	зростання цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
	фондовіддача, грн./грн.	$\frac{ВР}{СРВК}$	значення показника залежить від галузевих особливостей підприємства
	оборотність коштів у розрахунках, оборотів, ОКРО	$\frac{ВР}{СДЗ}$	зростання цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
	час обороту коштів у розрахунках, днів, ЧОКР	$\frac{360 \text{ днів}}{ОКРО}$	зменшення значення показника свідчить про збільшення ОКРО та є сприятливою тенденцією для підприємства
	оборотність запасів, оборотів, ОЗО	$\frac{СР}{Зср}$	зростання цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
	час обороту запасів, днів, ЧОЗ	$\frac{360 \text{ днів}}{ОЗО}$	сприятливою вважається тенденція зниження цього показника
	час обороту кредиторської заборгованості, днів, ЧОКЗ	$\frac{СКЗ \times 360 \text{ днів}}{СР}$	сприятливою вважається тенденція зниження показника
	тривалість операційного циклу, днів, ТОЦ	ЧОКР + ЧОЗ	зменшення значення показника вважається сприятливою тенденцією для підприємства
	тривалість фінансового циклу, днів	ТОЦ – ОКЗД	зменшення значення показника вважається сприятливою тенденцією для підприємства
	коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості	$\frac{СДЗ}{ВР}$	зменшення значення показника вважається сприятливою тенденцією для підприємства
	оборотність власного капіталу, оборотів	$\frac{ВР}{СРВК}$	збільшення значення цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
	оборотність сукупного капіталу, оборотів	$\frac{ВР}{Б}$	збільшення значення цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
	коефіцієнт стійкості економічного росту	$\frac{ЧП - ДВА}{ВК}$	показує, якими в середньому темпами може розвиватися підприємство в майбутньому
	поточна платоспроможність	ДФІук + ДФІн + ГК - КП	від'ємний результат свідчить про поточну неплатоспроможність підприємства
	коефіцієнт Бівера	$\frac{(ЧП-А)}{ПК}$	у разі якщо цей показник не перевищує 0,2, то це відображає небажане скорочення частки прибутку, яка направляється на розвиток виробництва
	ОЦІНКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ		
	рентабельність продукції, %	$\frac{ВПЗ \times 100}{СР + АВ + ВЗ}$	збільшення значення показників рентабельності вважається сприятливою тенденцією для підприємства
	рентабельність активів, %	$\frac{ПЗЗД \text{ зп} \times 100}{(Б \text{ нач} + Б \text{ кін})/2}$	
	рентабельність сукупного капіталу, %	$\frac{ЧП \times 100}{Б}$	
	рентабельність власного капіталу, %	$\frac{ЧП \times 100}{СРВК}$	
	період окупності власного капіталу	$\frac{СРВК}{ЧП}$	

Продовження додатку А

Таблиця А.2

Перелік показників, що використовується при здійсненні поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств¹

Скорочення	Найменування показника	Джерело інформації	
1	2	3	
Б	баланс	форма № 1	рядок 280 (або рядок 640)
Б початок	баланс на початок періоду	форма № 1	рядок 280 (640), графа 3
Б кінець	баланс на кінець періоду	форма № 1	рядок 280 (640), графа 4
ВК	власний капітал	форма № 1	рядок 380
ВОА	власні оборотні активи	форма № 1	рядок 380 – рядок 080 або (рядок 260 + + рядок 270) - (рядок 430 + рядок 480 + + рядок 620 + рядок 630)
ВОЗ	вартість основних засобів (залишкова)	форма № 1	рядок 030
ГК	грошові кошти та їх еквіваленти в національній та іноземній валюті, поточні фінансові інвестиції	форма № 1	рядок 230 + рядок 240
ДП	довгострокові пасиви	форма № 1	рядок 480
З	запаси	форма № 1	рядок 100 + рядок 110 + рядок 120 + + рядок 130 + рядок 140
ЗОЗ	знос основних засобів (на початок, кінець періоду)	форма № 1	рядок 032, графа 3 або графа 4
ЗНВП	забезпечення наступних виплат і платежів	форма № 1	рядок 430
ДМП	доходи майбутніх періодів	форма № 1	рядок 630
ПФІ	поточні фінансові інвестиції	форма № 1	рядок 220
ПЗ	поточні зобов'язання	форма № 1	рядок 620
ДФІук	довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	форма № 1	рядок 040
ДФІн	довгострокові фінансові інвестиції - інші	форма № 1	рядок 045
ВМП	витрати майбутніх періодів	форма № 1	рядок 270
НА	необоротні активи	форма № 1	рядок 080
НДП	“нормальні” джерела покриття	форма № 1	рядок 380 + рядок 430 - рядок 360 - - рядок 370 + рядок 480 - рядок 080 + + рядок 500 + рядок 510 + рядок 520 + + рядок 530 + рядок 540
ОА	оборотні активи	форма № 1	рядок 260
ПВОЗ	первісна вартість основних засобів (на початок, кінець періоду)	форма № 1	рядок 031, графа 3 або графа 4

¹ Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства / Наказ Міністерства економіки України № 14 від 19 січня 2006 року.

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	
ПВОЗКП	первісна вартість основних засобів на кінець періоду	форма № 1	рядок 031, графа 4
ПВОЗПП	первісна вартість основних засобів на початок періоду	форма № 1	рядок 031, графа 3
ПК	позиковий капітал (довгострокові та поточні зобов'язання)	форма № 1	рядок 480 + рядок 620
СРВК	середня вартість власного капіталу	форма № 1	рядок 380 (графа 3 + графа 4) / 2
СДЗ	середня дебіторська заборгованість	форма № 1	рядки 160, 170, 180, 190, 200, 210 (графа 3 + графа 4) / 2
СЗ	середні запаси	форма № 1	рядки 100, 110, 120, 130, 140 (графа 3 + графа 4) / 2
СКЗ	середня кредиторська заборгованість	форма № 1	рядки 500, 510, 520, 530, 540 (графа 3 + графа 4) / 2
ФК	функціонуючий капітал	форма № 1	рядок 260 – рядок 620
ВР	дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	форма № 2	рядок 010
ЗВЗП	затрати на виробництво та збут продукції	форма № 2	рядок 040 + рядок 070 + рядок 080 + рядок 090
ВПЗ	валовий прибуток (збиток)	форма № 2	рядок 050
СР	собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	форма № 2	рядок 040
АВ	адміністративні витрати	форма № 2	рядок 070
ВЗ	витрати на збут	форма № 2	рядок 080
ПЗЗД зп	прибуток (збиток) від звичайної діяльності за звітний період	форма № 2	рядок 190 або рядок 195, графа 3
ЧП	чистий прибуток (збиток)	форма № 2	рядок 220 або рядок 225
А	амортизація як елемент операційних витрат	форма № 2	рядок 260
ВАЧОЗ	вартість активної частини основних засобів на кінець року	форма № 5	рядок 130, графа 14 + рядок 140, графа 14
ЗАЧОЗ	знос активної частини основних засобів на кінець року	форма № 5	рядок 130, графа 15 + рядок 140, графа 15
ПВАЧОЗ	первісна вартість активної частини основних засобів на початок року	форма № 5	рядок 130, графа 3 + рядок 140, графа 3
ПВОЗВПП	первісна вартість основних засобів, які вибули протягом періоду	форма № 5	рядок 260, графа 8
ПВОЗНПП	первісна вартість основних засобів, які надійшли протягом періоду	форма № 5	рядок 260, графа 5

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	
ОЗ	основні засоби (усього по підприємству) станом на кінець року	форма № 11-ОЗ	рядок 100, графа 7
ОЗОД	основні засоби основного виду економічної діяльності	форма № 11-ОЗ	рядок 140, графа 7
ОЗПА	вартість основних засобів, на які повністю нараховано амортизацію (знос)	форма № 11-ОЗ	рядок 100, графа 11
СОЧШП	середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу, осіб	форма № 3-ПВ	рядок 3170, графа 2
ПП	прийнято працівників, осіб	форма № 3-ПВ	рядок 5010, графа 1
ВП	вибуло працівників, усього, осіб	форма № 3-ПВ	рядок 5020, графа 1
ВПСШ	вибуло у зв'язку із скороченням штату, осіб	форма № 3-ПВ	рядок 5030, графа 1
НП	не відпрацьовано, всього, людино-годин	форма № 3-ПВ	рядок 3040, графа 1
НПіа	не відпрацьовано у зв'язку з відпустками за ініціативою адміністрації, людино-годин	форма № 3-ПВ	рядок 3100, графа 1
НПіа3	відпустки з ініціативи адміністрації тривалістю понад 3 місяці підряд, людино-годин	форма № 3-ПВ	рядок 3110, графа 1
НПСТ	неявки у зв'язку з переведенням на скорочений робочий день, тиждень, людино-годин	форма № 3-ПВ	рядок 3120, графа 1
ПРС	простої, людино-годин	форма № 3-ПВ	рядок 3130, графа 1
ПРГ	прогули, людино-годин	форма № 3-ПВ	рядок 3150, графа 1
В	кількість вакансій на кінець звітного періоду, осіб	форма № 3-ПВ	рядок 5061, графа 1
КПнчс	кількість працівників у найбільш чисельній зміні в останній робочий день звітного року, осіб	форма № 1-ПВ (умови праці)	рядок 10170, графа 1
СОЧепз	середньооблікова чисельність усіх працівників в еквіваленті повної зайнятості, осіб	форма № 1-ПВ	рядок 1010, графа 1
ФОП	фонд оплати праці усіх працівників, тис. грн.	форма № 1-ПВ	рядок 1020, графа 1

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	
ЗЗП	сума заборгованості із виплати заробітної плати, всього, тис. грн.	форма № 1-ПВ	рядок 2010, графа 1
ОЧПкр	облікова кількість штатних працівників на 31 грудня звітного року, всього	форма № 1-ПВ	рядок 10010, графа 1
Іок	загальний обсяг інвестицій в основний капітал	форма № 1-інвестиції	рядок 061
Ібр	інвестиції у будівельні і монтажні роботи	форма № 1-інвестиції	рядок 062
Імо	інвестиції у машини, обладнання, інструмент, інвентар	форма № 1-інвестиції	рядок 063
Іі	інвестиції в інші капітальні роботи і витрати	форма № 1-інвестиції	рядок 064
ВТІ	загальна сума витрат на технологічні інновації	форма № 1 - інновації	рядок 101
ТІвк	фінансування технологічних інновацій за рахунок власних коштів	форма № 1 - інновації	рядок 202

Додаток Б
Рейтинг найбільших падінь фондових індексів країн світу у 2008 році¹

Назва індексу	Скорочена назва	Країна	Значення індексу на початок 2008 року	Значення індексу на кінець 2008 року	Зміна за період, %	Тип ринку
Ukraine PFTS Index	PFTS	Україна	1 160.34	301.42	-74.02	Розвивається
Russian RTS index	RTSI	Росія	2 290.51	631.89	-72.41	Розвивається
Russian MICEX Index	MICEX	Росія	1 888.86	619.53	-67.20	Розвивається
Greece General Share	ASE	Греція	5 178.83	1 786.51	-65.50	Розвивається
Austria ATX	ATX	Австрія	4 512.98	1 750.83	-61.20	Розвинений
Peru Lima General	IGRA	Перу	17 524.79	7 048.67	-59.78	Розвивається
Pakistan Karachi 100	KSE	Пакистан	9 961.06	4 400.76	-55.82	Розвивається
Belgium BEL-20	BEL20	Бельгія	4 127.47	1 908.64	-53.76	Розвинений
Finland Helsinki General	HEX	Фінляндія	11 598.42	5 403.52	-53.41	Розвинений
Hungary BUX	BUX	Угорщина	26 235.63	12 241.69	-53.34	Розвивається
Czech Republic	PX50	Чехія	1 815.10	858.20	-52.72	Розвивається
India BSE 30	BSE	Індія	20 286.99	9 647.31	-52.45	Розвивається
Netherlands AEX General	AEX	Нідерланди	515.77	245.94	-52.32	Розвинений
Turkey ISE National-100	XU100	Туреччина	55 538.13	26 864.07	-51.63	Розвивається
Israel TA-100	TA100	Ізраїль	1 154.59	564.09	-51.14	Розвивається
Argentina MerVal	MERVAL	Аргентина	2 151.73	1 079.66	-49.82	Розвивається
Singapore Straits Times	STI	Сінгапур	3 482.30	1 761.56	-49.41	Розвинений
Philippines PSE Comp	PSE	Філіппіни	3 621.60	1 872.85	-48.29	Розвивається
Hong Kong Hang Seng	HSI	Гонконг	27 812.65	14 387.48	-48.27	Розвинений
Warsaw Stock Exchange	WIG20	Польща	3 456.05	1 789.73	-48.21	Розвивається
Thailand SET	SET	Таїланд	858.10	449.96	-47.56	Розвивається
Denmark KFX	KFX	Данія	464.14	247.72	-46.63	Розвинений
Australia All Ordinaries	ASX	Австралія	6 421.00	3 659.30	-43.01	Розвинений
France CAC 40	CAC	Франція	5 614.08	3 217.97	-42.68	Розвинений
Japan Nikkei 225	NIKKEI	Японія	15 307.78	8 859.60	-42.12	Розвинений
AMEX Composite	XAX	США	2 409.62	1 397.53	-42.00	Розвинений
Brazil Bovespa	BUSP	Бразилія	63 886.10	37 550.00	-41.22	Розвивається
NYSE Comp	NYA	США	9 740.32	5 757.05	-40.89	Розвинений
Sri Lanka All Share	CSE	Шрі-ланка	2 540.99	1 503.02	-40.85	Розвивається
S. Korea Seoul Comp	KS11	Південна Корея	1 897.13	1 124.47	-40.73	Розвивається
Spain Madrid General	IGBM	Іспанія	1 642.01	975.97	-40.56	Розвинений
Nasdaq Comp	NASD	США	2 652.28	1 577.03	-40.54	Розвинений
Germany DAX	DAX	Німеччина	8 067.32	4 810.20	-40.37	Розвинений
Malaysia KLSE Comp	KLSE	Малайзія	1 445.03	876.75	-39.33	Розвивається
SnP 500 Index	SPX	США	1 468.36	903.25	-38.49	Розвинений
SnP 100 Index	OEX	США	685.65	431.54	-37.06	Розвинений
Canada TSE 300 Comp	TSE	Канада	13 833.06	8 987.70	-35.03	Розвинений
Switzerland Swiss Mkt	SSMI	Швейцарія	8 484.46	5 534.53	-34.77	Розвинений
Dow Jones 30 Industrials	DJI	США	13 264.82	8 776.39	-33.84	Розвинений
UK FTSE 100	FTSE	Великобританія	6 456.90	4 434.17	-31.33	Розвинений
Dow Jones 65 Composite	DJA	США	4 394.05	3 086.07	-29.77	Розвинений
Johannesburg All Share	JSE	Південна Африка	28 957.97	21 509.20	-25.72	Розвивається
Mexico IPC	IPC	Мексика	29 536.83	22 380.32	-24.23	Розвивається
Chile IPSA	IPSA	Чилі	3 051.83	2 376.42	-22.13	Розвивається
Slovakia SAX	SAX	Словаччина	445.65	359.18	-19.40	Розвивається
Venezuela IBC	IBC	Венесуела	37 903.65	35 090.08	-7.42	Розвивається

¹ за матеріалами сайтів: <http://rating.rbc.ru/article.shtml?2009/01/13/32268095> та <http://charts.finance.ua/u/stock/indices/~/1/pfts/36>.

Додаток В

Зведені усереднені показники діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області, взяті для проведення кореляційно-регресійного аналізу за 2001-2007 роки

Підприємство	Y ₁	Y ₂	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	1,0463	-0,1904	0,4799	158	255,5	-125,2
2. ВАТ «Агротехсервіс»	3,3540	-0,0413	0,6426	163	565,3	-156,3
3. ВАТ «Буцьке РТП»	0,7398	-0,1510	1,4209	421	19,7	-87,7
4. ВАТ «Вагунінський РМЗ»	3,3704	0,3692	1,3572	105	2061,6	-47,5
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	2,3908	0,5408	0,1308	243	6278,8	-222,0
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	23,1363	1,3126	5,7428	49	1189,0	21,8
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	1,5576	0,7177	0,2900	133	1324,0	12,5
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	4,3987	0,0124	0,3883	173	1118,0	-65,2
9. ВАТ «Іркліївське РТП»	2,5975	0,1059	0,2706	113	2255,9	49,1
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	1,8365	0,0006	3,2207	111	909,5	-48,6
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	0,9776	-0,2591	0,5878	188	386,7	-68,6
12. ВАТ «Ладижинське РТП»	1,0808	-0,2504	0,5409	139	381,3	-92,2
13. ВАТ «Лисянське РТП»	1,8795	-0,1659	0,6738	187	1290,7	-169,4
14. ВАТ «Маньківська агропроммеханізація»	0,6679	-0,0960	1,3494	77	400,1	-372,2
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	10,4263	1,1179	1,5922	260	1895,1	106,7
16. ВАТ «Телепінська СМТС»	0,4302	0,0401	0,8887	43	-197,3	-38,0
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	9,2853	1,2013	1,3099	126	2090,3	31,6
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	3,3306	-0,2731	0,4685	127	2260,7	-167,4
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	1,3941	-0,0800	1,3880	151	1463,9	-960,4
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	0,5843	0,0400	0,3028	86	1423,0	-66,6
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	2,0897	0,0442	0,8550	80	1324,5	-471,5
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	3,6915	-0,0187	0,2593	165	-565,7	-140,5
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	0,9564	0,2277	1,2167	56	1485,9	-416,1
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	0,8856	0,0178	0,5838	108	1232,5	-195,0
25. ЗАТ «Телепінське РТП»	0,2580	-0,1247	0,6386	68	-19,7	-38,2
У середньому на одне підприємство	3,2946	0,1639	1,0640	141	1233,2	-149,1

Y₁ – середньорічне значення коефіцієнта поточної ліквідності, обчислене як відношення середньорічного обсягу оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства;

Y₂ – середньорічне значення коефіцієнта Бівера, обчислене як відношення суми середньорічних обсягів чистого прибутку та амортизації до обсягу зобов'язань підприємства;

X₁ – показник середньорічної фондівдачі основних засобів, обчислений як відношення середньорічного обсягу чистого доходу до середньорічної вартості основних засобів підприємства;

X₂ – середньорічний термін оборотності запасів у товарно-матеріальних цінностях, обчислений як відношення добутку середньорічного обсягу запасів і розрахункової кількості днів у році до чистого доходу підприємства, днів;

X₃ – середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.;

X₄ – середньорічний обсяг прибутку від операційної діяльності, обчислений як різниця між середньорічним обсягом чистого доходу та витрат операційної діяльності.

Додаток Д

Таблиця Д.1

Оцінка загрози банкрутства підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області на основі модифікованої моделі Е. Альтмана

Підприємство	Значення Z-рахунку за роками							У середньому за 7 років
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	0,28	0,47	1,22	1,91	-0,30	-0,99	-3,57	-0,47
2. ВАТ «Агротехсервіс»	4,17	11,15	3,35	2,16	5,37	3,78	0,94	3,44
3. ВАТ «Буцьке РТП»	0,17	-0,62	-0,92	-0,94	-0,55	0,12	-1,38	-0,79
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	4,83	5,18	5,92	12,90	10,94	3,77	3,04	4,48
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	3,53	5,44	8,27	7,29	8,26	10,80	21,19	6,91
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	9,54	10,99	26,25	42,59	21,48	33,48	12,02	17,31
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	2,13	2,26	2,48	4,69	7,85	19,14	29,22	3,71
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	2,65	2,47	8,06	22,49	4,22	6,73	3,26	4,00
9. ВАТ «Іркліївське РТП»	9,34	9,21	14,05	10,27	4,26	2,89	2,25	5,12
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	20,96	12,72	27,44	14,67	1,74	1,90	3,77	2,42
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	3,63	2,83	0,92	-0,09	0,22	1,32	0,58	0,86
12. ВАТ «Ладижинське РТП»	0,46	-0,23	1,82	3,90	2,56	1,79	0,19	1,09
13. ВАТ «Лисянське РТП»	3,05	2,79	1,60	0,83	3,59	1,01	0,60	1,67
14. ВАТ «Маньківська агропроммеханізація»	0,77	0,05	-1,58	1,08	1,14	0,94	0,89	0,34
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	5,04	7,99	9,42	10,04	19,67	6,91	7,88	8,07
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	1,66	-0,49	-0,47	-2,25	-4,93	-6,98	-5,33	-0,93
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	12,82	16,18	6,46	9,73	8,10	5,48	11,33	8,60
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	3,96	4,93	1,13	15,18	2,82	1,70	8,24	3,00
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	0,53	-0,08	-0,06	-0,88	0	1,97	-0,94	0,02
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	0,39	0,37	0,26	0,12	0,16	0,16	0,23	0,25
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	26,62	44,10	1,82	1,47	8,70	-0,31	-1,04	2,82
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	0,34	-0,03	-0,70	-0,20	-0,56	-0,74	-0,92	-0,34
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	4,01	0,95	1,23	1,24	1,31	1,65	0,98	1,41
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	0,63	0,73	0,81	0,22	0,65	-0,01	-0,55	0,33
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	-0,75	-1,29	-1,11	-0,82	-2,22	-1,34	-4,14	-1,65

**Оцінка загрози банкрутства підприємств аграрного ремонтно-технічного
сервісу Черкаської області на основі моделі Ліса**

Підприємство	Значення Z-рахунку за роками							У середньому за 7 років
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	0,006	0,009	-0,018	-0,018	-0,051	-0,028	-0,117	-0,025
2. ВАТ «Агротехсервіс»	0,024	0,056	0,036	-0,047	-0,004	-0,019	-0,015	0,008
3. ВАТ «Буцьке РТП»	-0,043	-0,063	-0,067	-0,007	0,012	0,034	-0,006	-0,005
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	0,022	0,015	0,023	0,049	0,043	0,028	0,030	0,026
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	0,012	0,016	0,028	0,024	0,025	0,031	0,051	0,021
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	0,056	0,061	0,099	0,150	0,090	0,125	0,052	0,079
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	0	0,007	-0,001	0,016	0,013	0,053	0,074	0,009
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	0,012	0,003	0,008	0,044	-0,019	-0,014	-0,022	0,001
9. ВАТ «Іркліївське РТП»	0,035	0,034	0,046	0,037	0,023	0,019	0,008	0,023
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	0,062	0,032	0,069	0,040	0,011	0,040	0,038	0,024
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	0,021	0,007	0,016	-0,019	-0,010	0,012	-0,013	0,002
12. ВАТ «Ладизинське РТП»	-0,020	-0,040	0,010	0,043	0,017	0,010	-0,011	-0,003
13. ВАТ «Лисянське РТП»	0,018	0,012	-0,004	-0,009	0,030	-0,014	-0,008	0,004
14. ВАТ «Маньківська агропроммеханізація»	0,017	0,006	-0,028	0,024	0,015	0,024	0,016	0,009
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	0,050	0,053	0,056	0,059	0,094	0,060	0,067	0,059
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	0,053	-0,011	0,002	-0,053	-0,162	-0,235	-0,172	-0,022
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	0,077	0,066	0,053	0,068	0,058	0,056	0,072	0,061
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	0,018	0,011	-0,004	0,034	-0,026	-0,004	-0,007	0,001
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	-0,007	-0,024	-0,030	-0,079	-0,117	0,047	-0,012	-0,023
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	0,031	0,031	0,031	0,007	0,009	0,010	0,012	0,020
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	0,075	0,113	0,004	0,004	0,166	-0,005	-0,006	0,020
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	0,004	-0,009	-0,029	-0,013	-0,024	-0,030	-0,036	-0,017
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	0,025	0,012	0,003	0,022	0,011	0,024	0,029	0,016
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	0,018	0,014	0,019	0,015	0,022	0,010	-0,005	0,013
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	-0,046	-0,059	-0,052	-0,046	-0,083	-0,059	-0,147	-0,069

Продовження додатку Д

Таблиця Д.3

Оцінка загрози банкрутства підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області на основі критерію Спрінгейта

Підприємство	Значення Z-критерію за роками							У середньому за 7 років
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропромеханізація»	-0,043	0,332	-0,117	0,284	-0,554	-0,022	-1,462	-0,166
2. ВАТ «Агротехсервіс»	-0,069	2,947	0,778	-3,104	0,301	-0,409	0,303	0,063
3. ВАТ «Буцьке РТП»	-0,863	-0,643	-0,120	-0,383	0,329	0,840	-0,041	0,152
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	0,554	-0,572	0,390	1,096	0,717	0,673	1,157	0,618
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	0,238	0,285	0,133	0,078	0,037	0,078	-0,309	0,124
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	0,611	0,151	2,024	11,363	2,812	4,726	-0,263	1,934
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	0,023	0,177	0,068	0,307	-1,094	-0,126	0,032	0,058
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	0,326	0,034	-0,324	0,312	0,717	0,872	0,779	0,249
9. ВАТ «Іркліївське РТП»	0,325	0,397	0,347	0,481	0,354	0,266	-0,223	0,221
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	-1,337	-1,335	-0,166	0,388	0,535	1,518	2,276	1,125
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	-0,282	-0,510	0,025	-0,828	-0,060	0,813	0,198	-0,021
12. ВАТ «Ладжинське РТП»	-0,351	-0,416	-0,080	1,174	-0,462	-0,237	-0,640	-0,209
13. ВАТ «Лисянське РТП»	0,071	-0,148	-0,503	-0,045	1,855	-0,473	0,179	0,097
14. ВАТ «Маньківська агропромеханізація»	0,245	-0,497	-0,918	1,132	0,847	0,873	0,752	0,267
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	1,715	1,166	0,857	0,828	2,735	1,149	1,340	1,337
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	2,639	-0,429	0,406	-0,498	0,631	-1,530	0,269	0,350
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	3,749	-0,121	0,673	1,302	0,505	1,046	0,965	1,070
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	-0,493	-1,394	-0,286	1,115	-1,494	0,389	1,160	-0,214
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	-0,437	-0,863	0,013	-0,715	0,568	1,336	-0,378	-0,107
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропромеханізація»	0,655	0,606	0,510	0,208	0,251	0,257	0,307	0,415
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	0,530	-0,557	-0,271	0,225	8,152	-1,300	-0,576	0,496
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	-0,234	-2,411	-1,095	-6,552	-0,643	-0,492	-0,383	-1,057
23. ЗАТ «Агропромеханізація»	0,580	0,093	0,292	0,777	0,442	1,020	0,439	0,567
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	0,524	0,153	0,635	0,285	0,513	0,219	0,017	0,339
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	-0,372	-0,437	-0,022	0,475	-0,451	-0,278	-0,646	-0,228

Оцінка загрози банкрутства підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області на основі критерію Р. Тафлера – Г. Тішоу

Підприємство	Значення Z-рахунку за роками							У середньому за 7 років
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	-0,06	0,09	0,04	0,28	-0,08	0,17	0,09	0,03
2. ВАТ «Агротехсервіс»	0,31	3,01	0,63	-1,46	0,50	0,02	0,20	0,26
3. ВАТ «Буцьке РТП»	-0,22	-0,12	0,06	0,09	0,26	0,31	0,29	0,21
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	0,50	-0,19	0,50	1,77	1,28	0,53	0,56	0,54
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	0,26	0,40	0,31	0,19	0,17	0,25	-0,26	0,25
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	1,35	1,32	5,03	14,90	4,61	8,67	0,96	3,38
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	0,06	0,04	-0,10	-0,05	-0,81	0,23	0,90	-0,03
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	0,30	0,13	0,17	1,69	1,04	1,57	0,95	0,40
9. ВАТ «Ірклівське РТП»	0,68	0,73	0,99	0,81	0,35	0,24	-0,01	0,34
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	1,24	0,33	2,84	1,81	0,32	0,54	0,89	0,54
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	0,14	-0,05	0,09	-0,17	0,06	0,35	0,27	0,08
12. ВАТ «Ладижинське РТП»	-0,02	-0,02	0,05	0,72	-0,12	-0,02	-0,11	0,01
13. ВАТ «Лисянське РТП»	0,28	0,05	-0,15	0,06	1,13	-0,09	0,16	0,15
14. ВАТ «Маньківська агропроммеханізація»	0,13	-0,06	0,06	0,41	0,37	0,36	0,34	0,21
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	1,37	1,58	1,65	1,76	5,00	1,50	1,83	1,77
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	1,19	-0,08	0,27	0,25	0,76	0,71	0,72	0,26
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	3,68	1,23	0,94	1,84	1,07	0,96	2,01	1,46
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	-0,11	-0,76	-0,03	1,73	-0,68	0,29	2,83	0,05
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	-0,33	-0,56	-0,16	-0,38	0,29	0,50	0,22	-0,05
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	0,24	0,23	0,20	0,17	0,18	0,18	0,20	0,20
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	2,04	2,20	-0,03	0,16	3,57	-0,15	-0,01	0,35
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	-0,30	-1,85	-0,54	-5,53	-0,58	-0,38	-0,24	-0,83
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	0,28	0,09	0,20	0,27	0,15	0,41	0,18	0,23
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	0,23	-0,04	0,28	0,17	0,17	0,22	0,18	0,18
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	0,02	0,06	0,18	0,29	0,19	0,16	0,36	0,18

Продовження додатку Д

Таблиця Д.5

Віднесення підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області до зон прогнозування банкрутства за показниками методики У. Бівера

Підприємство	Роки							Становище підприємства за 7 років
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	II	II	II	II	III	III	III	погіршилося
2. ВАТ «Агротехсервіс»	II	I	I	II	I	II	II	незмінне
3. ВАТ «Буцьке РТП»	II	II	II	III	III	III	III	погіршилося
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	I	II	I	I	I	II	II	погіршилося
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	II	I	I	II	II	II	II	незмінне
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	I	I	I	I	I	I	II	погіршилося
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	II	II	I	II	II	I	I	покращилося
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	I	II	II	II	I	I	II	погіршилося
9. ВАТ «Іркліївське РТП»	I	I	I	I	II	II	III	погіршилося
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	II	II	II	II	II	II	III	погіршилося
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	II	II	II	III	II	II	III	погіршилося
12. ВАТ «Ладизинське РТП»	II	II	II	I	III	III	III	погіршилося
13. ВАТ «Лисянське РТП»	II	II	II	II	II	II	II	незмінне
14. ВАТ «Маньківська агропром-механізація»	II	III	III	III	III	III	III	погіршилося
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	I	I	I	I	I	I	I	незмінне
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	II	III	III	III	III	III	III	погіршилося
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	I	I	I	I	I	I	I	незмінне
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	II	II	II	I	II	II	II	незмінне
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	II	III	III	III	II	II	III	погіршилося
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	III	II	II	III	III	III	III	незмінне
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	I	II	II	II	I	II	II	погіршилося
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	II	II	III	III	II	II	III	погіршилося
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	II	II	II	II	II	II	II	незмінне
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	III	III	II	II	II	III	III	незмінне
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	III	III	III	III	III	III	III	незмінне

Оцінка ймовірності настання банкрутства підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області за R-моделлю Давидової-Белікова

Підприємство	Значення рейтингового числа R за роками							У середньому за 7 років
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	3,37	3,64	2,70	2,97	2,69	3,50	5,36	3,14
2. ВАТ «Агротехсервіс»	3,60	3,80	4,42	1,57	2,28	2,17	2,20	3,08
3. ВАТ «Буцьке РТП»	2,51	2,86	3,30	3,11	-547,42	8,03	7,62	1,98
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	1,78	1,50	1,97	2,86	2,82	3,12	3,44	2,58
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	1,62	1,59	1,13	0,76	0,71	0,63	0,03	0,98
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	4,34	4,68	4,69	5,27	5,27	5,65	5,48	5,06
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	1,84	2,09	1,07	1,49	0,91	1,47	1,17	1,49
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	2,16	1,86	1,97	5,28	5,50	6,07	2,80	2,16
9. ВАТ «Іркліївське РТП»	1,90	1,87	1,77	1,71	1,74	1,67	1,38	1,71
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	3,26	3,17	3,27	3,48	4,35	5,73	5,74	4,51
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	3,15	2,52	2,25	0,71	1,00	2,27	2,52	2,31
12. ВАТ «Ладжинське РТП»	2,81	2,53	1,63	2,39	1,38	1,43	0,92	2,03
13. ВАТ «Лисянське РТП»	2,73	2,80	2,37	2,46	3,50	2,42	3,07	2,77
14. ВАТ «Маньківська агропроммеханізація»	3,56	2,59	124,21	3,29	2,84	3,79	2,53	3,01
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	4,79	4,69	4,60	4,78	5,33	5,42	5,78	5,07
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	5,19	-55,14	4,41	4,19	7,49	7,97	7,89	3,97
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	3,74	2,73	4,00	4,31	4,34	4,72	4,89	4,11
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	2,43	2,02	2,55	2,22	1,36	2,69	7,82	2,50
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	1,26	1,56	2,10	2,18	3,71	5,19	11,48	2,45
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	4,41	4,43	4,32	0,96	1,20	1,33	1,59	2,75
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	1,93	1,71	1,69	1,80	9,54	6,02	6,89	2,75
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	1,12	0,28	10,13	1,60	1,37	1,10	1,15	1,69
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	2,37	2,72	2,38	3,27	2,90	3,35	4,32	2,89
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	2,34	1,77	2,07	2,58	2,69	2,14	0,70	2,35
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	0,86	-0,02	-2,40	1,97	3,28	-0,43	2,09	3,91

Продовження додатку Д

Таблиця Д.7

**Оцінка фінансового стану підприємств аграрного ремонтно-технічного
сервісу Черкаської області на основі логіт-регресивної моделі
Г.В.Савицької**

Підприємство	Значення рейтингового числа R за роками							У середньому за 7 років
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропромтехнізація»	-0,49	-0,44	-2,14	-2,42	-1,84	0,25	1,58	-0,46
2. ВАТ «Агротехсервіс»	-2,48	-4,12	-2,67	-6,86	-3,02	-2,75	-2,06	-3,17
3. ВАТ «Буцьке РТП»	-1,08	-0,97	-0,52	0,77	155,28	-0,39	0,92	1,21
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	-4,37	-3,26	-3,98	-3,99	-4,93	-4,42	-7,38	-5,01
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	-1,93	-2,13	-2,80	-2,54	-4,07	-4,13	-134,26	-3,00
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	-4,36	-4,20	-6,65	-11,82	-10,92	-10,31	-9,90	-8,55
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	-2,78	-2,41	-3,18	-6,25	-5,38	-5,71	-6,23	-3,78
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	-2,40	-2,65	-4,24	-2,93	-2,01	-2,93	-2,13	-2,72
9. ВАТ «Ірклівське РТП»	-4,08	-3,70	-3,27	-3,15	-3,70	-2,21	-1,94	-3,16
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	-4,03	-4,17	-4,99	-4,15	-3,68	-3,88	-9,07	-5,52
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	-2,18	-1,87	-0,65	-0,31	0,02	-4,12	-5,85	-2,48
12. ВАТ «Ладижинське РТП»	-2,32	-1,87	-4,81	-4,81	-3,32	-4,03	-1,35	-2,97
13. ВАТ «Лисянське РТП»	-2,66	-3,39	-2,54	-2,68	-2,99	-2,66	-2,29	-2,75
14. ВАТ «Маньківська агропромтехнізація»	-1,78	-1,25	-32,96	-3,32	-5,15	-2,87	-4,42	-2,03
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	-3,77	-3,70	-3,44	-3,59	-3,49	-3,14	-3,33	-3,47
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	-0,96	17,09	0,55	2,42	6,49	6,07	6,63	1,73
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	-4,46	-4,11	-3,60	-3,58	-4,37	-4,51	-3,95	-4,08
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	-3,04	-3,84	-2,44	-5,80	-2,89	-1,64	-1,79	-2,97
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	-2,04	-1,10	-0,30	-1,69	-6,46	-3,66	-2,06	-1,91
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропромтехнізація»	-0,06	0,00	0,28	1,53	0,66	0,81	-0,03	0,19
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	-4,18	-4,16	-2,48	-4,27	-8,21	-2,06	-0,04	-4,21
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	2,14	3,38	0,61	6,91	8,32	8,96	9,12	5,24
23. ЗАТ «Агропромтехнізація»	-5,82	-1,62	-5,38	-3,43	-5,43	-4,88	-1,41	-4,34
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	-1,30	-1,65	-1,06	0,41	-0,59	0,09	2,00	-0,18
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	-1,24	0,87	1,28	-0,33	1,66	0,32	7,95	0,49

**Оцінка фінансового стану підприємств аграрного ремонтно-технічного
сервісу Черкаської області за методом рейтингової оцінки Сайфуліна-
Кадикова**

Підприємство	Значення рейтингового числа R за роками							У серед- ньому за 7 років
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропромеханізація»	-0,2	-0,2	0,7	1,0	-0,2	-1,9	-2,1	-1,0
2. ВАТ «Агротехсервіс»	1,8	2,4	1,8	0,6	1,9	1,6	0	1,5
3. ВАТ «Буцьке РТП»	-0,1	0,1	0,1	-1,7	-553,8	0,7	-0,4	-4,3
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	1,8	1,7	1,9	3,0	2,7	1,8	1,2	1,8
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	1,1	1,5	2,2	0,8	1,7	2,8	2,3	1,6
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	3,3	3,7	5,4	7,9	4,9	7,0	3,5	4,5
7. ВАТ Городищенське районне під- приємство «Агротехсервіс»	0,7	-1,1	0,5	1,0	2,3	2,7	0,8	0,7
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	1,3	1,1	2,2	3,1	2,5	3,0	2,5	1,9
9. ВАТ «Іркліївське РТП»	2,3	2,3	2,7	2,4	1,6	1,1	0,6	1,7
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	3,9	3,0	4,6	3,4	1,3	0,7	0,8	1,3
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	1,9	1,5	-0,4	-3,0	-3,2	-0,6	-2,0	-0,1
12. ВАТ «Ладижинське РТП»	0,3	-0,4	0,1	1,5	0,5	-0,1	-2,4	0,1
13. ВАТ «Лисянське РТП»	1,6	1,4	0,9	0,3	1,8	0,5	0,3	1,0
14. ВАТ «Маньківська агропромме- ханізація»	0,2	-1,4	118,0	-1,2	-1,8	-0,7	-2,1	-1,5
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	2,4	2,9	3,1	3,2	4,9	2,9	3,1	3,0
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	-1,2	-61,8	-2,0	-4,1	-4,8	-5,2	-5,1	-3,8
17. ВАТ Уманське районне підприєм- ство «Сільгосптехніка»	3,3	3,5	2,5	3,3	2,9	2,4	3,5	2,9
18. ВАТ «Христинівський агротехсе- рвіс»	1,8	2,1	0,6	2,8	1,0	1,2	4,3	1,5
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	-3,1	-3,5	-4,0	-2,8	0,4	0,8	4,4	-2,1
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропромеханізація»	-0,3	-0,2	-0,4	-8,7	-6,5	-5,6	-4,3	-1,7
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	3,5	4,2	0,5	-0,2	3,6	-0,1	-1,7	1,3
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	-8,1	-11,6	2,2	-11,7	-13,4	-15,3	-15,1	-10,5
23. ЗАТ «Агропромеханізація»	1,6	0,3	-0,3	-0,2	-0,5	0	0,7	0
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	-2,6	-3,7	-2,6	-1,9	-1,7	-2,5	-4,4	-2,4
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	-6,0	-8,2	-9,6	-5,7	-5,6	-6,7	-14,9	-4,7

Продовження додатку Д

Таблиця Д.9

Зведені дані універсального дискримінантного критерію О. Терещенка для оцінки загрози банкрутства підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області

Підприємство	Значення Z за роками							У середньому за 7 років
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропромеханізація»	-3,3	-0,8	-2,2	0,2	-5,7	-4,8	-15,8	-4,8
2. ВАТ «Агротехсервіс»	-1,0	10,4	1,6	-10,7	2,1	-1,7	0,1	-0,4
3. ВАТ «Буцьке РТП»	-16,0	-10,7	-7,4	-13,7	-3,0	-0,7	-5,9	-3,9
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	2,1	-0,7	1,9	5,3	3,4	1,2	1,2	1,5
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	1,2	2,1	3,3	2,6	2,6	3,3	6,7	2,4
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	3,4	3,4	9,4	21,2	6,3	14,3	-2,7	5,0
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	0	2,4	4,6	6,6	3,5	14,6	12,4	3,3
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	0,7	-0,6	0,4	4,5	1,3	1,6	0,6	0,5
9. ВАТ «Іркліївське РТП»	2,9	2,6	4,1	3,2	1,2	0,8	-3,1	1,0
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	2,1	-2,1	3,5	2,4	-1,1	1,1	0,6	0,1
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	-3,1	-5,5	-5,8	-11,4	-2,7	1,8	-2,6	-2,2
12. ВАТ «Ладижинське РТП»	-3,9	-4,7	-1,2	3,9	-3,0	-2,1	-6,3	-2,5
13. ВАТ «Лисянське РТП»	-1,7	-1,4	-3,7	-2,2	6,6	-4,3	-1,6	-1,3
14. ВАТ «Маньківська агропромеханізація»	-1,5	-5,2	-10,5	2,3	0,6	0,6	0,7	-1,6
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	3,4	3,3	3,2	3,1	10,8	2,8	3,9	3,7
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	6,1	-4,4	-0,7	-7,3	-21,6	-13,2	-5,1	-2,7
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	13,4	4,5	2,3	4,9	1,8	1,2	3,5	3,7
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	-1,4	-1,5	-3,3	7,3	-6,9	0,5	1,8	-1,5
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	-1,3	-2,8	-0,4	-3,8	-1,0	1,4	-6,7	-2,2
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропромеханізація»	0,7	0,3	-0,9	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	7,1	8,1	-3,0	-0,4	17,7	-10,5	-29,6	0,5
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	0,1	-2,5	-7,9	4,6	-6,5	-29,4	-20,7	-2,8
23. ЗАТ «Агропромеханізація»	3,5	-1,6	-0,8	1,4	0,1	1,5	0	0,6
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	0,4	0,5	0,9	-1,9	0,9	-1,8	-7,2	-0,7
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	-3,7	-4,6	-2,6	0,1	-5,6	-4,2	-7,7	-3,7

Комплексна оцінка фінансової стійкості підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області на основі тривимірного показника фінансового стану

Підприємство	Значення тривимірного показника за роками							Динаміка фінансового стану за 7 років
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	0,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	погіршується
2. ВАТ «Агротехсервіс»	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	незмінний
3. ВАТ «Буцьке РТП»	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	незмінний
4. ВАТ «Ватутінський РМЗ»	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	незмінний
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	незмінний
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	незмінний
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	1,1,1	1,1,1	0,0,1	незмінний
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	1,1,1	0,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	незмінний
9. ВАТ «Іркліївське РТП»	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	0,0,1	погіршується
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	погіршується
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	1,1,1	1,1,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	погіршується
12. ВАТ «Ладижинське РТП»	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	незмінний
13. ВАТ «Лисянське РТП»	1,1,1	1,1,1	1,1,1	0,0,1	1,1,1	0,0,1	0,0,1	погіршується
14. ВАТ «Маньківська агропром-механізація»	0,1,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	погіршується
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	незмінний
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	0,1,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	погіршується
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	незмінний
18. ВАТ «Христинівський агротех-сервіс»	1,1,1	1,1,1	0,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	1,1,1	незмінний
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	0,1,1	0,1,1	0,1,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,1,1	незмінний
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	0,1,1	0,1,1	0,1,1	0,1,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	погіршується
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	1,1,1	1,1,1	1,1,1	0,0,1	1,1,1	1,1,1	0,1,1	погіршується
22. ВАТ «Шполаагропромтех-сервіс»	0,1,1	0,1,1	0,1,1	0,1,1	0,1,1	0,1,1	0,1,1	незмінний
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	0,1,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	1,1,1	покрщується
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	0,0,1	0,1,1	0,1,1	0,1,1	0,1,1	0,0,1	0,1,1	покрщується
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1	незмінний

Додаток Е

Показники рейтингової моделі ефективності господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області (у середньому за 2001-2007 рр.)

Підприємство	k ₁	k ₂	k ₃	k ₄	k ₅	k ₆	k ₇	k ₈	k ₉	k ₁₀	k ₁₁
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	-3,96	1,05	0,79	0,01	0,44	-1,05	2,74	0,8	0,45	0,55	0,22
2. ВАТ «Агротехсервіс»	1,42	3,36	1,77	0,21	0,38	1,49	1,99	3,35	0,89	0,11	0
3. ВАТ «Буцьке РТП»	-2,84	0,74	0,22	0	0,7	-0,5	0,49	0,74	0,05	0,95	0
4. ВАТ «Вагунський РМЗ»	1,5	3,37	1,34	0,86	0,3	1,1	1,44	2,99	0,9	0,1	0,01
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	1,49	2,83	0,5	0	0,11	1,1	1,48	1,96	0,94	0,06	0,01
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	1,05	23,14	11,07	2,85	0,59	1,83	1,88	21,02	0,97	0,03	0
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	3,22	1,56	0,65	0,11	0,16	0,53	1,18	1,45	0,89	0,11	0,01
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	1,39	4,4	2,8	0,06	0,34	1,99	2,3	3,59	0,91	0,09	0,02
9. ВАТ «Ірклівське РТП»	1,6	2,63	1,73	0,03	0,21	1,93	2,94	2,6	0,92	0,08	0
10. ВАТ «Кагеринопільський РМЗ»	2,18	1,84	0,33	0,01	0,53	0,56	1,12	1,84	0,71	0,29	0
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	-42,21	0,98	0,33	0,01	0,3	-0,04	0,8	0,98	0,69	0,31	0
12. ВАТ «Ладжинське РТП»	13,69	1,08	0,48	0	0,27	0,13	0,98	1,08	0,75	0,25	0
13. ВАТ «Лисянське РТП»	2,39	1,89	0,83	0,15	0,35	0,76	1,41	1,71	0,8	0,2	0,02
14. ВАТ «Манківська агропроммеханізація»	-1,61	0,68	0,42	0	0,4	-1,71	1,16	0,61	0,35	0,65	0,13
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	1,11	10,44	2,64	1,64	0,59	1,21	1,21	10,43	0,94	0,06	0
16. ВАТ «Телепінська СМТС»	-0,47	0,43	0,37	0	0,45	-16,19	3,81	0,32	-0,4	1,4	-9,9
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосттехніка»	1,1	9,46	4,68	1,59	0,48	1,9	2,03	8,96	0,95	0,05	0
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	1,61	3,33	2,18	0,42	0,32	1,79	2,75	2,64	0,88	0,12	0,03
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	-1,08	1,4	0,32	0,02	0,34	-1,2	0,92	0,52	0,34	0,66	0,55
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	-1,12	0,58	0,51	0	0,33	-6,82	7,09	0,53	0,38	0,62	0,13
21. ВАТ «Чорнобавське РТП»	1,88	2,13	1,24	0,22	0,33	1,37	1,83	2,06	0,84	0,16	0
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	-0,18	3,69	2,4	0,04	0,17	-16,14	2,74	0,15	-0,12	1,12	1,12
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	-14,07	0,96	0,61	0,06	0,34	-0,19	1,3	0,93	0,64	0,36	0,01
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	-0,79	0,89	0,61	0	0,3	-4,08	2,49	0,44	0,33	0,67	0,51
25. ЗАТ «Телепінське РТП»	-0,3	0,26	0,17	0,01	0,25	-9,37	-6,09	0,23	-0,09	1,09	5,93

Джерело: Розрахунки проведені на основі даних фінансових звітностей підприємств за 2001-2007 рр.

Продовження додатку Е

Показники рейтингової моделі ефективності діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області (у середньому за 2001-2007 рр.)

Підприємство	k12	k13	k14	k15	k16	k17	k18	k19	k20	k21	k22	k23
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	0,23	1,23	-0,25	0,81	496	404	0,54	0,24	-0,19	-15,60%	-35,00%	-3
2. ВАТ «Агротехсервіс»	0	0,13	0,7	7,85	159	81	0,45	0,4	-0,48	-5,50%	-6,10%	-16
3. ВАТ «Буцьке РТП»	0	18,56	-0,35	0,05	175	416	8,28	0,42	-0,15	-19,10%	-374,50%	0
4. ВАТ «Ватутинський РМЗ»	0,11	0,11	0,67	8,87	23	29	0,69	0,62	0,37	0,40%	0,40%	242
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	0,18	0,06	0,67	16,15	108	54	0,11	0,1	0,54	0,30%	0,30%	366
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	0,09	0,03	0,95	34,59	33	2	2,31	2,24	1,31	-0,70%	-0,70%	-148
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	0,07	0,12	0,31	8,3	80	76	0,27	0,24	0,72	4,60%	5,10%	20
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	0,18	0,1	0,72	9,59	296	29	0,28	0,26	0,01	-1,70%	-1,90%	-52
9. ВАТ «Ірклівське РТП»	0	0,09	0,63	11,54	231	114	0,23	0,21	0,11	-0,80%	-0,80%	-121
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	0	0,41	0,46	2,44	21	63	2	1,42	0	-2,40%	-3,40%	-29
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	0	0,45	-0,02	2,21	92	157	0,56	0,39	-0,3	-9,40%	-13,70%	-7
12. ВАТ «Ладжинське РТП»	0	0,34	0,07	2,93	112	117	0,53	0,39	-0,45	-11,50%	-15,40%	-7
13. ВАТ «Лисянське РТП»	0,09	0,26	0,42	3,88	124	103	0,47	0,37	-0,17	-6,50%	-8,20%	-12
14. ВАТ «Маньківська агропроммеханізація»	0,08	1,84	-0,62	0,54	133	190	1,92	0,68	-0,15	-9,80%	-27,90%	-4
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	0	0,06	0,9	16,45	31	12	0,65	0,61	1,12	2,40%	2,60%	39
16. ВАТ «Теплинська СМТС»	0,26	-3,52	-2,13	-0,28	281	596	-1,24	0,49	0,04	-8,30%	36,10%	3
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	0,04	0,06	0,91	17,61	91	15	0,7	0,66	1,2	1,80%	1,90%	52
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	0,21	0,14	0,62	7,26	142	92	0,36	0,31	-0,27	0,00%	-8,10%	-12
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	0,63	1,94	-0,93	0,51	37	84	1,85	0,63	-0,08	-12,50%	-36,70%	-3
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	0,09	1,62	-0,89	0,61	167	1078	0,47	0,18	0,04	0,00%	0,00%	6641
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	0,02	0,19	0,53	5,3	104	35	0,68	0,57	-0,06	-0,90%	-1,10%	-89
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	0,96	-9,57	-5,66	-0,1	294	110	-1,1	0,13	-0,02	-6,00%	51,60%	2
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	0,03	0,57	-0,07	1,74	87	79	1,26	0,8	0,23	-0,10%	-0,20%	-660
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	0,5	2,07	-1,26	0,48	285	315	0,94	0,31	0,02	-3,40%	-10,60%	-9
25. ЗАТ «Теплинське РТП»	0,1	-11,67	-3,32	-0,09	57	137	-5,09	0,48	-0,17	-18,20%	193,80%	1

Джерело: Розрахунки проведені на основі даних фінансових звітностей підприємств за 2001-2007 рр.

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Формування прибутку операційної діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу, тис. грн.

Підприємство	Найменування показника	Значення показника за роками										Середнє за 7 років	
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське виробниче об'єднання «Райагро-промеханізація»	Чистий дохід	156,6	112,4	117,1	105,8	127,0	205,7	141,2	138,0				
	Операційні витрати	173,4	204,6	189,0	199,0	249,0	508,1	318,9	263,1				
	Операційний прибуток	-16,8	-92,2	-71,9	-93,2	-122,0	-302,4	-177,7	-125,2				
	Чистий дохід	269,4	400,4	303,9	439,1	116,2	103,2	133,4	252,2				
	Операційні витрати	431,2	634,8	388,3	731,0	119,6	130,9	178,9	373,5				
	Операційний прибуток	-161,8	-234,4	-84,4	-291,9	-3,4	-27,7	-45,5	-121,3				
	Чистий дохід	17,0	23,8	16,7	22,0	150,8	493,7	420,0	163,4				
	Операційні витрати	66,0	44,8	44,7	67,5	237,1	719,2	578,8	251,2				
	Операційний прибуток	-49,0	-21,0	-28,0	-45,5	-86,3	-225,5	-158,8	-87,7				
4. ВАТ «Ватутінський ремонтно-механічний завод»	Чистий дохід	779,0	442,0	675,0	953,0	1369,8	1606,9	4193,0	1431,2				
	Операційні витрати	783,0	535,0	649,0	937,0	1431,7	1834,2	4181,6	1478,8				
	Операційний прибуток	-4,0	-93,0	26,0	16,0	-61,9	-227,3	11,4	-47,5				
	Чистий дохід	697,0	635,5	600,5	451,8	753,0	551,4	1110,5	685,7				
	Операційні витрати	789,6	1112,5	918,3	751,0	973,0	613,1	1196,3	907,7				
	Операційний прибуток	-92,6	-477,0	-317,8	-299,2	-220,0	-61,7	-85,8	-222,0				
6. ВАТ «Гельмязівське ремонтно-транспортне підприємство»	Чистий дохід	949,5	941,8	1777,6	4188,2	3913,5	3955,9	3488,5	2745,0				
	Операційні витрати	913,1	960,7	1737,2	3962,4	3930,3	3964,8	3594,2	2723,2				
	Операційний прибуток	36,4	-18,9	40,4	225,8	-16,8	-8,9	-105,7	21,8				
	Чистий дохід	526,3	411,5	242,9	432,3	253,5	320,0	355,8	363,2				
	Операційні витрати	563,6	599,5	297,0	253,8	219,6	206,6	314,9	350,7				
	Операційний прибуток	-37,3	-188,0	-54,1	178,5	33,9	113,4	40,9	12,5				
	Чистий дохід	500,2	478,0	550,3	233,9	84,8	245,9	124,9	316,9				
	Операційні витрати	577,5	529,5	632,8	292,0	149,8	300,9	191,6	382,0				
	Операційний прибуток	-77,3	-51,5	-82,5	-58,1	-65,0	-55,0	-66,7	-65,2				
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»													

Продовження додатку Ж

Продовження табл. Ж.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9. ВАТ «Ірклівське ремонтно-транспортне підприємство»	Чистий дохід	735,6	624,7	447,7	421,3	732,0	385,3	324,4	524,4
	Операційні витрати	740,6	614,5	333,6	294,7	555,5	302,8	485,9	475,4
	Операційний прибуток	-5,0	10,2	114,1	126,6	176,5	82,5	-161,5	49,1
10. ВАТ «Катеринопільський ремонтно-механічний завод»	Чистий дохід	553,7	548,3	658,3	521,4	913,1	2911,3	6645,2	1821,6
	Операційні витрати	596,5	680,7	661,9	593,8	988,1	2966,6	6603,9	1870,2
	Операційний прибуток	-42,8	-132,4	-3,6	-72,4	-75,0	-55,3	41,3	-48,6
11. ВАТ «Киселівський ремонтно-механічний завод»	Чистий дохід	141,1	82,1	29,8	57,4	53,4	286,1	864,5	216,3
	Операційні витрати	132,0	114,0	83,3	160,2	81,2	265,2	1026,0	266,0
	Операційний прибуток	9,1	-31,9	-53,5	-102,8	-27,8	20,9	-161,5	-49,6
12. ВАТ «Ладжинське ремонтно-транспортне підприємство»	Чистий дохід	306,5	238,7	245,6	247,5	119,2	162,7	84,5	200,7
	Операційні витрати	420,7	385,6	275,2	208,0	163,1	201,5	156,3	258,6
	Операційний прибуток	-114,2	-146,9	-29,6	39,5	-43,9	-38,8	-71,8	-58,0
13. ВАТ «Лисянське ремонтно-транспортне підприємство»	Чистий дохід	529,4	763,7	471,6	658,1	556,6	540,1	683,9	600,5
	Операційні витрати	545,6	921,9	691,1	813,4	711,1	895,9	810,4	769,9
	Операційний прибуток	-16,2	-158,2	-219,5	-155,3	-154,5	-355,8	-126,5	-169,4
14. ВАТ «Маньківська агропромислова ханзіація»	Чистий дохід	621,0	536,5	453,3	788,7	983,6	918,9	1072,0	767,7
	Операційні витрати	631,4	844,5	1038,0	786,8	2239,7	1037,5	1224,4	1114,6
	Операційний прибуток	-10,4	-308,0	-584,7	1,9	-1256,1	-118,6	-152,4	-346,9
15. ВАТ «Пальмирське ремонтно-транспортне підприємство»	Чистий дохід	1422,6	1255,9	1054,2	1177,1	1195,5	1154,5	1370,5	1232,9
	Операційні витрати	998,8	1288,0	888,1	1077,1	1154,6	1243,1	1233,8	1126,2
	Операційний прибуток	423,8	-32,1	166,1	100,0	40,9	-88,6	136,7	106,7
16. ВАТ «Телепінська сільськогосподарська машинно-технологічна станція»	Чистий дохід	521,1	295,8	260,8	173,6	157,3	178,0	123,9	244,4
	Операційні витрати	223,5	437,3	277,9	356,2	164,1	342,0	175,5	282,4
	Операційний прибуток	297,6	-141,5	-17,1	-182,6	-6,8	-164,0	-51,6	-38,0
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	Чистий дохід	1339,7	874,4	1212,4	1214,1	1779,7	2165,2	1584,7	1452,9
	Операційні витрати	1125,4	972,4	1327,6	1483,3	1829,8	1852,5	1358,3	1421,3
	Операційний прибуток	214,3	-98,0	-115,2	-269,2	-50,1	312,7	226,4	31,6

Продовження доданку Ж

Продовження табл. Ж.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	Чистий дохід	1046,3	1131,4	1108,8	1505,5	509,1	320,5	46,5	809,7
	Операційні витрати	1330,7	1418,6	1429,1	1593,6	929,4	119,0	19,7	977,2
	Операційний прибуток	-284,4	-287,2	-320,3	-88,1	-420,3	201,5	26,8	-167,4
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	Чистий дохід	3381,5	2729,4	2159,8	2181,5	2727,0	2559,7	3212,9	2707,4
	Операційні витрати	2920,6	4185,4	2959,4	2899,9	3036,4	3297,1	6376,0	3667,8
	Операційний прибуток	460,9	-1456,0	-799,6	-718,4	-309,4	-737,4	-3163,1	-960,4
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	Чистий дохід	775,4	600,6	370,7	654,8	764,1	669,4	875,6	672,9
	Операційні витрати	742,1	623,5	454,3	726,5	928,3	700,8	1001,5	739,6
	Операційний прибуток	33,3	-22,9	-83,6	-71,7	-164,2	-31,4	-125,9	-66,6
21. ВАТ «Чорнобаївське ремонтно-транспортне підприємство»	Чистий дохід	700,6	616,8	557,0	1268,1	2620,5	504,1	25,6	899,0
	Операційні витрати	510,8	622,5	757,2	1403,0	2674,3	918,6	152,5	1005,6
	Операційний прибуток	189,8	-5,7	-200,2	-134,9	-53,8	-414,5	-126,9	-106,6
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	Чистий дохід	1572,0	1387,0	958,1	257,1	78,1	33,3	66,7	621,8
	Операційні витрати	1161,0	1239,0	841,9	1095,4	386,2	267,5	344,9	762,3
	Операційний прибуток	411,0	148,0	116,2	-838,3	-308,1	-234,2	-278,2	-140,5
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	Чистий дохід	1251,2	536,9	1881,9	2002,1	2801,1	2759,8	736,8	1872,2
	Операційні витрати	1289,0	779,1	2083,6	2556,4	3517,9	3503,4	951,0	2097,2
	Операційний прибуток	-37,8	-242,2	-201,7	-554,3	-716,8	-743,6	-214,2	-387,2
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	Чистий дохід	1902,0	1617,3	1244,7	760,3	1142,6	841,9	613,7	1160,4
	Операційні витрати	1893,0	2134,6	1373,7	1063,9	1230,3	1121,9	669,8	1355,3
	Операційний прибуток	9,0	-517,3	-129,0	-303,6	-87,7	-280,0	-56,1	-195,0
25. ЗАТ «Теліпінське ремонтно-транспортне підприємство»	Чистий дохід	110,4	86,0	118,1	120,1	86,0	119,6	61,7	100,3
	Операційні витрати	150,1	128,8	148,0	121,1	137,0	165,2	119,2	138,5
	Операційний прибуток	-39,7	-42,8	-29,9	-1,0	-51,0	-45,6	-57,5	-38,2
У середньому на 1 підприємство	Чистий дохід	832,2	694,8	700,7	833,4	959,5	959,7	1134,4	873,5
	Операційні витрати	788,4	880,5	819,2	977,1	1121,5	1099,1	1330,6	1002,3
	Операційний прибуток	43,8	-185,6	-118,5	-143,7	-162,0	-139,4	-196,2	-128,8
Сумарно для всієї сукупності підприємств	Чистий дохід	20805,1	17370,9	17516,8	20834,8	23987,5	23993,1	28360,4	21838,4
	Операційні витрати	19709,2	22011,8	20480,2	24427,0	28037,1	27478,4	33264,3	25058,3
	Операційний прибуток	1095,9	-4640,9	-2963,4	-3592,2	-4049,6	-3485,3	-4903,9	-3219,9

Формування прибутку операційної діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу з урахуванням обсягу інших операційних доходів, тис. грн.

Підприємство	Найменування показника	Значення показника за роками										Середнє за 7 років			
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10						
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропромmechanізація»	Чистий операційний дохід	229,6	213,1	196,6	218,0	168,0	205,7	142,3	196,2						
	Операційні витрати	173,4	204,6	189,0	199,0	249,0	508,1	318,9	263,1						
	Операційний прибуток	56,2	8,5	7,6	19,0	-81,0	-302,4	-176,6	-67,0						
2. ВАТ «Агротехсервіс»	Чистий операційний дохід	269,4	400,4	303,9	439,1	116,2	103,2	133,4	252,2						
	Операційні витрати	431,2	634,8	388,3	731,0	119,6	130,9	178,9	373,5						
	Операційний прибуток	-161,8	-234,4	-84,4	-291,9	-3,4	-27,7	-45,5	-121,3						
3. ВАТ «Буцьке РТП»	Чистий операційний дохід	17,0	23,8	20,2	22,0	183,0	493,7	426,1	169,4						
	Операційні витрати	66,0	44,8	44,7	67,5	237,1	719,2	578,8	251,2						
	Операційний прибуток	-49,0	-21,0	-24,5	-45,5	-54,1	-225,5	-152,7	-81,8						
4. ВАТ «Вагулінський РМЗ»	Чистий операційний дохід	779,0	442,0	675,0	989,0	1379,0	1680,7	4341,2	1469,4						
	Операційні витрати	783,0	535,0	649,0	937,0	1431,7	1834,2	4181,6	1478,8						
	Операційний прибуток	-4,0	-93,0	26,0	52,0	-52,7	-153,5	159,6	-9,4						
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	Чистий операційний дохід	905,0	883,4	829,0	724,1	927,4	601,0	1132,9	857,5						
	Операційні витрати	789,6	1112,5	918,3	751,0	973,0	613,1	1196,3	907,7						
	Операційний прибуток	115,4	-229,1	-89,3	-26,9	-45,6	-12,1	-63,4	-50,1						
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	Чистий операційний дохід	955,5	948,1	1840,6	4210,1	3929,3	3968,5	3499,5	2764,5						
	Операційні витрати	913,1	960,7	1737,2	3962,4	3930,3	3964,8	3594,2	2723,2						
	Операційний прибуток	42,4	-12,6	103,4	247,7	-1,0	3,7	-94,7	41,3						
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	Чистий операційний дохід	526,3	411,5	242,9	432,3	253,5	320,0	355,8	363,2						
	Операційні витрати	563,6	599,5	297,0	253,8	219,6	206,6	314,9	350,7						
	Операційний прибуток	-37,3	-188,0	-54,1	178,5	33,9	113,4	40,9	12,5						
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	Чистий операційний дохід	754,5	577,3	588,1	295,8	151,5	317,2	183,5	409,7						
	Операційні витрати	577,5	529,5	632,8	292,0	149,8	300,9	191,6	382,0						
	Операційний прибуток	177,0	47,8	-44,7	3,8	1,7	16,3	-8,1	27,7						

Продовження додажку Ж

Продовження табл. Ж.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Чистий операційний дохід	735,6	624,7	447,7	421,3	732,0	385,3	324,4	524,4
9. ВАТ «Ірклівське РТП»	Операційні витрати	740,6	614,5	333,6	294,7	555,5	302,8	485,9	475,4
	Операційний прибуток	-5,0	10,2	114,1	126,6	176,5	82,5	-161,5	49,1
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	Чистий операційний дохід	593,1	571,6	682,2	546,2	922,4	3101,2	6806,8	1889,1
	Операційні витрати	596,5	680,7	661,9	593,8	988,1	2966,6	6603,9	1870,2
	Операційний прибуток	-3,4	-109,1	20,3	-47,6	-65,7	134,6	202,9	18,9
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	Чистий операційний дохід	141,1	82,1	29,8	57,4	53,4	286,1	864,5	216,3
	Операційні витрати	132,0	114,0	83,3	160,2	81,2	265,2	1026,0	266,0
	Операційний прибуток	9,1	-31,9	-53,5	-102,8	-27,8	20,9	-161,5	-49,6
12. ВАТ «Ладжинське РТП»	Чистий операційний дохід	306,5	238,7	245,6	247,5	119,2	162,7	84,5	200,7
	Операційні витрати	420,7	385,6	275,2	208,0	163,1	201,5	156,3	258,6
	Операційний прибуток	-114,2	-146,9	-29,6	39,5	-43,9	-38,8	-71,8	-58,0
13. ВАТ «Лисянське РТП»	Чистий операційний дохід	529,4	763,7	471,6	658,1	952,3	848,0	685,8	701,3
	Операційні витрати	545,6	921,9	691,1	813,4	711,1	895,9	810,4	769,9
	Операційний прибуток	-16,2	-158,2	-219,5	-155,3	241,2	-47,9	-124,6	-68,6
14. ВАТ «Маньківська агропромеханізація»	Чистий операційний дохід	621,0	536,5	453,3	788,7	983,6	918,9	1072,0	767,7
	Операційні витрати	631,4	844,5	1038,0	786,8	2239,7	1037,5	1224,4	1114,6
	Операційний прибуток	-10,4	-308,0	-584,7	1,9	-1256,1	-118,6	-152,4	-346,9
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	Чистий операційний дохід	1578,9	1356,9	1106,7	1208,6	1244,4	1191,1	1482,3	1309,8
	Операційні витрати	998,8	1288,0	888,1	1077,1	1154,6	1243,1	1233,8	1126,2
	Операційний прибуток	580,1	68,9	218,6	131,5	89,8	-52,0	248,5	183,6
16. ВАТ «Гелепинська СМТС»	Чистий операційний дохід	521,1	295,8	260,8	173,6	157,3	178,0	123,9	244,4
	Операційні витрати	223,5	437,3	277,9	356,2	164,1	342,0	175,5	282,4
	Операційний прибуток	297,6	-141,5	-17,1	-182,6	-6,8	-164,0	-51,6	-38,0
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	Чистий операційний дохід	1436,4	924,0	1252,9	1247,1	1792,3	2213,4	1605,7	1496,0
	Операційні витрати	1125,4	972,4	1327,6	1483,3	1829,8	1852,5	1358,3	1421,3
	Операційний прибуток	311,0	-48,4	-74,7	-236,2	-37,5	360,9	247,4	74,6

Продовження додатку Ж

Продовження табл. Ж.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	Чистий операційний дохід	1179,6	1131,4	1110,6	1652,7	509,1	320,5	46,5	850,1
	Операційні витрати	1330,7	1418,6	1429,1	1593,6	929,4	119,0	19,7	977,2
	Операційний прибуток	-151,1	-287,2	-318,5	59,1	-420,3	201,5	26,8	-127,1
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	Чистий операційний дохід	3383,8	2906,2	2425,2	2374,6	3131,5	2898,4	3491,4	2944,4
	Операційні витрати	2920,6	4185,4	2959,4	2899,9	3036,4	3297,1	6376,0	3667,8
	Операційний прибуток	463,2	-1279,2	-534,2	-525,3	95,1	-398,7	-2884,6	-723,4
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	Чистий операційний дохід	808,5	611,5	385,8	762,7	955,3	726,7	1034,5	755,0
	Операційні витрати	742,1	623,5	454,3	726,5	928,3	700,8	1001,5	739,6
	Операційний прибуток	66,4	-12,0	-68,5	36,2	27,0	25,9	33,0	15,4
21. ВАТ «Чорнобаївське РТП»	Чистий операційний дохід	700,6	616,8	557,0	1268,1	2620,5	504,1	25,6	899,0
	Операційні витрати	510,8	622,5	757,2	1403,0	2674,3	918,6	152,5	1005,6
	Операційний прибуток	189,8	-5,7	-200,2	-134,9	-53,8	-414,5	-126,9	-106,6
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	Чистий операційний дохід	1597,0	1419,0	1023,9	344,4	222,3	71,3	72,4	678,6
	Операційні витрати	1161,0	1239,0	841,9	1095,4	386,2	267,5	344,9	762,3
	Операційний прибуток	436,0	180,0	182,0	-751,0	-163,9	-196,2	-272,5	-83,7
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	Чистий операційний дохід	1251,2	611,5	1915,6	2476,3	2855,8	3257,9	783,1	1878,8
	Операційні витрати	1289,0	779,1	2083,6	2556,4	3517,9	3503,4	951,0	2097,2
	Операційний прибуток	-37,8	-167,6	-168,0	-80,1	-662,1	-245,5	-167,9	-218,4
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	Чистий операційний дохід	1902,0	1854,4	1409,0	810,6	1155,2	924,0	690,8	1249,4
	Операційні витрати	1893,0	2134,6	1373,7	1063,9	1230,3	1121,9	669,8	1355,3
	Операційний прибуток	9,0	-280,2	35,3	-253,3	-75,1	-197,9	21,0	-105,9
25. ЗАТ «Телепінське РТП»	Чистий операційний дохід	110,4	86,0	118,1	120,1	86,0	119,6	61,7	100,3
	Операційні витрати	150,1	128,8	148,0	121,1	137,0	165,2	119,2	138,5
	Операційний прибуток	-39,7	-42,8	-29,9	-1,0	-51,0	-45,6	-57,5	-38,2
У середньому на 1 підприємство	Чистий операційний дохід	873,3	741,2	743,5	899,5	1022,7	1031,9	1178,6	927,3
	Операційні витрати	788,4	880,5	819,2	977,1	1121,5	1099,1	1330,6	1002,3
	Операційний прибуток	84,9	-139,3	-75,7	-77,5	-98,8	-67,2	-152,0	-75,1
Сумарно для всієї сукупності підприємств	Чистий операційний дохід	21832,5	18530,4	18588,6	22488,4	25568,3	25797,2	29464,5	23181,4
	Операційні витрати	19709,2	22011,8	20480,2	24427,0	28037,1	27478,4	33264,3	25058,3
	Операційний прибуток	2123,3	-3481,4	-1891,6	-1938,6	-2468,8	-1681,2	-3799,8	-1876,9

Продовження додатку Ж

Продовження табл. Ж.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Чистий операційний дохід	526,3	411,5	242,9	432,3	253,5	320,0	355,8	363,2
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	Умовно-постійні витрати	149,9	188,8	187,3	45,3	28,4	40,8	37,9	94,8
	Умовно-змінні витрати	413,7	410,7	109,7	208,5	191,2	165,8	277,0	255,9
	Точка безбитковості	700,6	101869,9	341,5	87,5	115,7	84,7	171,0	320,9
	Ефект операційного важеля	-3,02	0,00	-2,46	1,25	1,84	1,36	1,93	8,59
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	Чистий операційний дохід	754,5	577,3	588,1	295,8	151,5	317,2	183,5	409,7
	Умовно-постійні витрати	151,3	155,8	81,6	44,9	44,7	37,3	41,5	79,0
	Умовно-змінні витрати	426,2	373,7	551,2	247,1	105,1	263,6	150,1	303,1
	Точка безбитковості	347,7	441,7	1300,1	272,7	145,9	220,8	228,0	303,3
	Ефект операційного важеля	1,85	4,26	-0,83	12,80	27,29	3,29	-4,13	3,85
9. ВАТ «Ірклівське РТП»	Чистий операційний дохід	735,6	624,7	447,7	421,3	732,0	385,3	324,4	524,4
	Умовно-постійні витрати	153,4	155,2	133,8	90,4	111,9	65,8	47,3	107,5
	Умовно-змінні витрати	587,2	459,3	199,8	204,3	443,6	237,0	438,6	367,9
	Точка безбитковості	760,4	586,2	241,7	175,5	284,0	170,9	-134,4	360,1
	Ефект операційного важеля	-29,68	16,21	2,17	1,71	1,63	1,80	0,71	3,19
10. ВАТ «Катеринопільський РМЗ»	Чистий операційний дохід	593,1	571,6	682,2	546,2	922,4	3101,2	6806,8	1889,1
	Умовно-постійні витрати	125,4	142,7	136,5	110,3	150,5	278,6	550,9	226,0
	Умовно-змінні витрати	471,1	538,0	525,4	483,5	837,6	2688,0	6053,0	1644,2
	Точка безбитковості	609,6	2425,1	593,9	960,8	1637,3	2090,9	4974,5	1743,4
	Ефект операційного важеля	-35,88	-0,31	7,72	-1,32	-1,29	3,07	3,71	12,97
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	Чистий операційний дохід	141,1	82,1	29,8	57,4	53,4	286,1	864,5	216,3
	Умовно-постійні витрати	29,2	33,2	18,9	11,4	16,2	34,8	17,7	23,7
	Умовно-змінні витрати	102,8	80,8	64,4	148,8	65,0	230,4	1008,3	242,3
	Точка безбитковості	107,6	2152,4	-16,3	-7,2	-74,6	178,8	-106,4	-196,7
	Ефект операційного важеля	4,20	-0,04	0,65	0,89	0,42	2,67	0,89	0,52
12. ВАТ «Ладжинське РТП»	Чистий операційний дохід	306,5	238,7	245,6	247,5	119,2	162,7	84,5	200,7
	Умовно-постійні витрати	98,0	104,1	74,7	63,5	39,4	46,4	45,4	67,2
	Умовно-змінні витрати	322,7	281,5	200,5	144,5	123,7	155,1	110,9	191,4
	Точка безбитковості	-1847,6	-581,2	406,9	152,5	-1041,2	989,0	-145,3	1452,0
	Ефект операційного важеля	0,14	0,29	-1,52	2,61	0,10	-0,20	0,37	-0,16
13. ВАТ «Лисянське РТП»	Чистий операційний дохід	529,4	763,7	471,6	658,1	952,3	848,0	685,8	701,3
	Умовно-постійні витрати	155,6	158,8	164,0	186,8	166,2	161,3	143,9	163,7
	Умовно-змінні витрати	390,0	763,1	527,1	626,6	544,9	734,6	666,5	606,2
	Точка безбитковості	590,9	209971,2	-1394,1	3907,2	388,5	1206,3	5123,0	1207,1
	Ефект операційного важеля	-8,60	0,00	0,25	-0,20	1,69	-2,37	-0,15	-1,39

Продовження доданку Ж

Продовження табл. Ж.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
14. ВАТ «Маньківська агропромеханізація»	Чистий операційний дохід	621,0	536,5	453,3	788,7	983,6	918,9	1072,0	767,7
	Умовно-постійні витрати	143,8	150,6	122,3	106,5	107,6	102,6	112,5	121,4
	Умовно-змінні витрати	487,6	693,9	915,7	680,3	2132,1	934,9	1111,9	993,2
	Точка беззбитковості	669,4	-513,1	-119,9	774,9	-92,2	-5876,7	-3026,2	-413,1
	Ефект операційного важеля	-12,83	0,51	0,79	57,05	0,91	0,91	0,14	0,26
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	Чистий операційний дохід	1578,9	1356,9	1106,7	1208,6	1244,4	1191,1	1482,3	1309,8
	Умовно-постійні витрати	168,7	267,7	209,6	183,3	199,3	194,6	288,3	216,6
	Умовно-змінні витрати	830,1	1020,3	678,5	893,8	955,3	1048,5	945,5	909,6
	Точка беззбитковості	355,7	1079,2	541,7	703,7	857,9	1625,4	796,1	709,0
	Ефект операційного важеля	1,29	4,89	1,96	2,39	3,22	-2,74	2,16	2,18
16. ВАТ «Телепінська СМТС»	Чистий операційний дохід	521,1	295,8	260,8	173,6	157,3	178,0	123,9	244,4
	Умовно-постійні витрати	94,8	209,2	152,7	156,4	59,0	72,6	50,7	113,9
	Умовно-змінні витрати	128,7	228,1	125,2	199,8	105,1	269,4	124,8	168,5
	Точка беззбитковості	125,9	914,5	293,7	-1038,4	177,8	-141,5	-7095,2	366,6
	Ефект операційного важеля	1,32	-0,48	-7,93	0,14	-7,68	0,56	0,02	-2,00
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	Чистий операційний дохід	1436,4	924,0	1252,9	1247,1	1792,3	2213,4	1605,7	1496,0
	Умовно-постійні витрати	248,2	268,0	273,0	320,3	381,7	331,1	277,7	304,0
	Умовно-змінні витрати	877,2	704,4	1054,6	1163,0	1448,1	1521,4	1080,6	1117,3
	Точка беззбитковості	637,5	1127,7	1724,9	4750,4	1987,6	1059,1	849,2	1201,0
	Ефект операційного важеля	1,80	-4,54	-2,65	-0,36	-9,18	1,92	2,12	5,07
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	Чистий операційний дохід	1179,6	1131,4	1110,6	1652,7	509,1	320,5	46,5	850,1
	Умовно-постійні витрати	271,1	257,6	290,1	299,9	269,4	36,7	0,0	200,0
	Умовно-змінні витрати	1059,6	1161,0	1139,0	1293,7	660,0	82,3	19,7	777,2
	Точка беззбитковості	2665,0	-9845,3	-11336,5	1380,7	-908,7	49,3	0,0	2331,0
	Ефект операційного важеля	-0,79	0,10	0,09	6,08	0,36	1,18	1,00	-0,57
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	Чистий операційний дохід	3383,8	2906,2	2425,2	2374,6	3131,5	2898,4	3491,4	2944,4
	Умовно-постійні витрати	922,3	914,8	593,1	531,4	450,1	364,5	484,0	613,9
	Умовно-змінні витрати	1998,3	3270,6	2366,3	2368,5	2586,3	2932,6	5892,0	3054,0
	Точка беззбитковості	2252,6	-7296,5	24409,5	208154,7	2585,2	-30918,3	-704,0	-16496,1
	Ефект операційного важеля	2,99	0,28	-0,11	-0,01	5,73	0,09	0,83	0,15
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропромеханізація»	Чистий операційний дохід	808,5	611,5	385,8	762,7	955,3	726,7	1034,5	755,0
	Умовно-постійні витрати	227,2	196,6	124,1	231,2	229,4	189,9	305,3	219,4
	Умовно-змінні витрати	514,9	426,9	330,2	495,3	698,9	510,9	696,2	520,2
	Точка беззбитковості	625,7	651,2	861,1	659,4	854,7	639,5	933,6	705,4
	Ефект операційного важеля	4,42	-15,39	-0,81	7,39	9,50	8,33	10,25	15,22

Продовження додатку Ж

Продовження табл. Ж.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
21. ВАТ «Чорнобайське РТП»	Чистий операційний дохід	700,6	616,8	557,0	1268,1	2620,5	504,1	25,6	899,0
	Умовно-постійні витрати	90,3	103,9	122,8	212,3	309,6	138,7	23,7	143,4
	Умовно-змінні витрати	420,5	518,6	634,4	1190,7	2364,7	779,9	128,8	862,2
	Точка беззбитковості	225,9	652,6	-883,4	3479,3	3171,7	-253,4	-5,9	3500,6
	Ефект операційного важеля	1,48	-17,23	0,39	-0,57	-4,75	0,67	0,81	-0,35
22. ВАТ «Шполаагропромтехсервіс»	Чистий операційний дохід	1597,0	1419,0	1023,9	344,4	222,3	71,3	72,4	678,6
	Умовно-постійні витрати	527,3	564,9	417,5	195,4	55,5	56,8	52,2	262,6
	Умовно-змінні витрати	633,7	674,1	424,4	900,0	330,7	210,7	292,7	499,7
	Точка беззбитковості	874,2	1076,1	713,1	-121,1	-113,7	-29,0	-17,2	996,0
	Ефект операційного важеля	2,21	4,14	3,29	0,74	0,66	0,71	0,81	-2,14
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	Чистий операційний дохід	1251,2	611,5	1915,6	2476,3	2855,8	3257,9	783,1	1878,8
	Умовно-постійні витрати	153,8	150,0	201,0	325,2	372,1	360,4	312,0	260,4
	Умовно-змінні витрати	1135,2	629,1	1882,6	2231,2	3145,8	3143,0	639,0	2027,8
	Точка беззбитковості	1658,9	-5209,2	11671,5	3285,6	-3664,7	10216,1	1695,6	-3284,4
	Ефект операційного важеля	-3,07	0,11	-0,20	-3,06	0,44	-0,47	-0,86	0,36
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	Чистий операційний дохід	1902,0	1854,4	1409,0	810,6	1155,2	924,0	690,8	1249,4
	Умовно-постійні витрати	320,0	570,5	190,9	224,7	227,4	213,3	128,7	267,7
	Умовно-змінні витрати	1573,0	1564,1	1182,8	839,2	1002,9	908,6	541,1	1087,6
	Точка беззбитковості	1850,0	3644,0	1189,2	-6362,6	1724,8	12815,6	593,9	2067,3
	Ефект операційного важеля	36,55	-1,04	6,41	0,11	-2,03	-0,08	7,13	-1,53
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	Чистий операційний дохід	110,4	86,0	118,1	120,1	86,0	119,6	61,7	100,3
	Умовно-постійні витрати	29,8	31,6	40,2	30,6	31,0	38,0	36,3	34,3
	Умовно-змінні витрати	120,3	97,2	107,8	90,5	106,0	127,2	82,9	104,2
	Точка беззбитковості	-334,5	-242,9	459,4	124,2	-132,8	-602,6	-105,8	-887,2
	Ефект операційного важеля	0,25	0,26	-0,35	-29,63	0,39	0,17	0,37	0,10
У середньому на 1 підприємство	Чистий операційний дохід	879,9	760,0	759,9	905,4	1047,9	1029,8	1188,8	938,8
	Умовно-постійні витрати	192,2	220,5	176,0	179,8	176,2	161,3	193,9	187,3
	Умовно-змінні витрати	596,1	659,9	643,3	797,3	945,2	937,9	1136,7	822,6
	Точка беззбитковості	596,1	1674,9	1146,3	1505,8	1799,0	1806,4	4420,9	1514,1
	Ефект операційного важеля	3,10	-0,83	-1,97	-1,51	-1,40	-1,33	-0,37	-1,63
Сумарно для всієї сукупності підприємств	Чистий операційний дохід	21998,5	19000,3	18998,0	22635,8	26196,5	25745,5	29719,5	23470,6
	Умовно-постійні витрати	4806,0	5513,7	4398,8	4494,4	4406,0	4031,9	4847,9	4683,1
	Умовно-змінні витрати	14903,2	16498,1	16081,4	19932,6	23631,1	23446,5	28416,4	20566,2
	Точка беззбитковості	14900,7	41868,4	28652,8	37634,8	44991,7	45151,8	110563,5	37844,7
	Ефект операційного важеля	3,10	-0,83	-1,97	-1,51	-1,39	-1,33	-0,37	-1,63

Додаток 3

**Формування ефекту фінансового важеля підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області,
тис. грн.**

Підприємство	Найменування показника	Значення показника за роками										Серед- не за 7 років	
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2007	9	10		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Середньозважена ставка за банківськими кредитами, %	26,1	20,8	17,5	15,2	14,6	14,1	13,5	16,9				
	Ставка податку на прибуток, %	30,0	30,0	30,0	25,0	25,0	25,0	25,0	27,0				
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	Позиковий капітал	425,1	371,9	94,5	62,4	125,7	503,1	617,0	314,2				
	Власний капітал	428,5	412,4	369,4	331,5	254,0	133,5	-141,1	255,5				
	Рентабельність активів	6,5%	1,1%	1,6%	4,8%	-21,3%	-47,5%	-37,1%	-11,7%				
	Ефект фінансового важеля	-13,6%	-15,8%	-4,4%	-2,8%	-16,4%	-194,2%	193,5%	-32,6%				
2. ВАТ «Агротехсервіс»	Позиковий капітал	96,4	27,9	104,4	62,3	34,0	40,7	138,5	72,0				
	Власний капітал	910,9	665,1	673,3	448,4	445,1	410,5	403,9	565,3				
	Рентабельність активів	-18,8%	-29,7%	-18,2%	-74,1%	-0,9%	-4,4%	-9,6%	-21,2%				
	Ефект фінансового важеля	-3,3%	-1,6%	-4,8%	-9,7%	-1,4%	-2,1%	-8,6%	-4,2%				
3. ВАТ «Буцьке РТП»	Позиковий капітал	52,0	60,0	72,8	152,2	390,7	756,3	1080,4	366,3				
	Власний капітал	176,0	133,0	108,7	55,4	0,1	-43,6	-291,4	19,7				
	Рентабельність активів	-21,5%	-10,9%	-13,5%	-21,9%	-13,8%	-31,6%	-19,4%	-21,2%				
	Ефект фінансового важеля	-9,8%	-11,7%	-18,6%	-92,3%	-109241,2%	701,1%	118,0%	-614,2%				
4. ВАТ «Ватугінський РМЗ»	Позиковий капітал	190,0	154,0	142,0	74,0	89,7	307,1	670,0	232,4				
	Власний капітал	1969,0	1867,0	1870,0	2154,0	2167,1	2172,2	2231,8	2061,6				
	Рентабельність активів	-0,2%	-4,6%	1,3%	2,3%	-2,3%	-6,2%	5,5%	-0,4%				
	Ефект фінансового важеля	-1,8%	-1,8%	-1,3%	-0,6%	-0,8%	-3,2%	-4,3%	-2,1%				
5. ВАТ «Вільшанське РТП»	Позиковий капітал	819,8	533,0	356,6	353,1	314,0	238,4	106,3	388,7				
	Власний капітал	6794,2	6820,0	6871,4	6037,1	6059,0	6059,0	5310,6	6278,8				
	Рентабельність активів	1,5%	-3,1%	-1,2%	-0,4%	-0,7%	-0,2%	-1,2%	-0,8%				
	Ефект фінансового важеля	-2,1%	-1,6%	-1,0%	-1,1%	-1,0%	-0,7%	-0,4%	-1,2%				
6. ВАТ «Гельмязівське РТП»	Позиковий капітал	58,3	49,5	20,3	13,6	29,0	17,9	52,0	34,4				
	Власний капітал	1162,2	1156,2	1170,2	1238,9	1226,0	1263,5	1106,2	1189,0				
	Рентабельність активів	3,5%	-1,0%	8,7%	19,8%	-0,1%	0,3%	-8,2%	3,4%				
	Ефект фінансового важеля	-0,8%	-0,8%	-0,2%	0%	-0,4%	-0,3%	-1,1%	-0,5%				

Продовження додатку 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7. ВАТ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	Позиковий капітал	343,1	328,8	217,3	125,2	59,7	25,7	16,4	159,5
	Власний капітал	1760,3	1658,9	1254,2	1233,8	1097,8	1138,2	1124,8	1324,0
	Рентабельність активів	-1,8%	-9,5%	-3,7%	13,1%	2,9%	9,7%	3,6%	0,8%
	Ефект фінансового важеля	-3,8%	-4,9%	-3,6%	-0,9%	-0,9%	-0,9%	-0,3%	-0,2%
8. ВАТ Жашківське підприємство «Техсервіс»	Позиковий капітал	310,9	279,5	78,6	26,9	41,4	29,6	48,9	116,5
	Власний капітал	1846,4	1657,3	1497,5	1443,6	463,7	485,4	432	1118,0
	Рентабельність активів	8,2%	2,5%	-2,8%	0,3%	0,3%	3,2%	-1,7%	2,2%
	Ефект фінансового важеля	-2,1%	-2,8%	-1,1%	-0,3%	-1,6%	-1,0%	-1,0%	-2,2%
9. ВАТ «Іркліівське ремонтно-транспортне підприємство»	Позиковий капітал	106,5	107,5	69,3	96,7	248,4	358,7	380,7	195,4
	Власний капітал	2259,0	2259,8	2264,9	2290,4	2297,7	2298,8	2120,4	2255,9
	Рентабельність активів	-0,2%	0,4%	4,9%	5,3%	6,9%	3,1%	-6,5%	2,0%
	Ефект фінансового важеля	-0,9%	-0,9%	-0,5%	-0,6%	-1,5%	-2,5%	-4,1%	-1,5%
10. ВАТ «Катеринопільський ремонтно-механічний завод»	Позиковий капітал	21,5	32,0	14,2	26,2	281,3	1144,2	1093,6	373,3
	Власний капітал	1046,7	944,5	906,5	882,7	801,0	890,8	894,4	909,5
	Рентабельність активів	-0,3%	-11,2%	2,2%	-5,2%	-6,1%	6,6%	10,2%	1,5%
	Ефект фінансового важеля	-0,4%	-0,9%	-0,3%	-0,7%	-7,9%	-17,5%	-13,6%	-7,1%
11. ВАТ «Киселівський РМЗ»	Позиковий капітал	76,3	76,7	164,4	166,9	175,1	170,9	391,7	174,6
	Власний капітал	648,0	560,1	404,7	304,2	279,2	310,8	199,6	386,7
	Рентабельність активів	1,3%	-5,0%	-9,4%	-21,8%	-6,1%	4,3%	-27,3%	-8,8%
	Ефект фінансового важеля	-2,0%	-3,0%	-10,1%	-18,4%	-14,1%	-8,4%	-73,4%	-11,0%
12. ВАТ «Ладжинське РТП»	Позиковий капітал	226,7	241,0	100,0	60,7	62,7	83,2	136,9	130,2
	Власний капітал	533,9	408,7	369,9	409,4	365,5	326,7	254,9	381,3
	Рентабельність активів	-15,0%	-22,6%	-6,3%	8,4%	-10,3%	-9,5%	-18,3%	-11,3%
	Ефект фінансового важеля	-12,2%	-20,1%	-6,1%	-1,8%	-4,4%	-6,3%	-16,7%	-8,9%
13. ВАТ «Лисянське РТП»	Позиковий капітал	235,8	244,4	293,8	465,6	207,5	334,6	541,8	331,9
	Власний капітал	1617,3	1483,7	1282,4	1127,1	1374,3	1137,4	1012,8	1290,7
	Рентабельність активів	-0,9%	-9,2%	-13,9%	-9,7%	15,2%	-3,3%	-8,0%	-4,2%
	Ефект фінансового важеля	-2,8%	-4,1%	-6,4%	-10,4%	-1,1%	-6,0%	-12,8%	-5,5%

Продовження додатку 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
14. ВАТ «Маньківська агропромеханізація»	Позиковий капітал	619,1	683,8	1320,8	599,9	519,8	661,1	747,0	735,9
	Власний капітал	820,4	537,7	-4,5	339,4	351,4	367,7	388,7	400,1
	Рентабельність активів	-0,7%	-25,2%	-44,4%	0,2%	-144,2%	-11,5%	-13,4%	-30,5%
	Ефект фінансового важеля	-14,2%	-45,7%	14488,9%	-32,0%	-176,3%	-47,4%	-53,2%	-72,9%
15. ВАТ «Пальмирське РТП»	Позиковий капітал	201,0	112,2	91,3	85,8	44,8	140,7	126,9	114,7
	Власний капітал	1818,8	1848,7	1844,4	1843,7	1957,8	1951,5	2001,1	1895,1
	Рентабельність активів	28,7%	3,5%	11,3%	6,8%	4,5%	-2,5%	11,7%	9,1%
	Ефект фінансового важеля	0,2%	-1,0%	-0,5%	-0,6%	-0,3%	-1,4%	-0,6%	-0,7%
16. ВАТ «Телепинська СМТС»	Позиковий капітал	888,7	789,2	683,0	676,2	655,8	571,7	590,5	693,6
	Власний капітал	158,6	2,7	-27,4	-219,5	-468,5	-408,5	-418,5	-197,3
	Рентабельність активів	28,4%	-17,9%	-2,6%	-40,0%	-3,6%	-100,5%	-30,0%	-7,7%
	Ефект фінансового важеля	9,1%	-8996,3%	500,9%	142,5%	29,1%	124,0%	55,4%	83,1%
17. ВАТ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	Позиковий капітал	77,9	56,3	158,7	105,5	128,5	217,2	86,9	118,7
	Власний капітал	2100,1	2071,9	2071,9	2146,3	2101,8	2070,1	2070,2	2090,3
	Рентабельність активів	14,3%	-2,3%	-3,3%	-10,5%	-1,7%	15,8%	-0,8%	-0,9%
	Ефект фінансового важеля	-0,3%	-0,5%	-1,6%	-1,3%	-1,2%	-0,8%	-0,4%	-0,9%
18. ВАТ «Христинівський агротехсервіс»	Позиковий капітал	346,4	250,1	769,9	71,4	245,4	456,7	38,4	311,2
	Власний капітал	3104,7	2851,8	2431,1	2490,2	2069,9	2069,9	807,6	2260,7
	Рентабельність активів	-4,4%	-9,3%	-10,0%	2,3%	-18,2%	8,0%	3,2%	-4,9%
	Ефект фінансового важеля	-2,4%	-2,2%	-8,0%	-0,5%	-3,7%	-2,8%	-0,8%	-3,0%
19. ВАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	Позиковий капітал	4322,6	4064,4	3766,1	2166,9	657,7	1050,4	3898,9	2846,7
	Власний капітал	5042,3	2091,2	558,4	565,7	1070,8	1196,5	-277,5	1463,9
	Рентабельність активів	4,9%	-20,8%	-12,4%	-19,2%	5,5%	-17,7%	-79,7%	-16,8%
	Ефект фінансового важеля	-12,7%	-63,8%	-181,5%	-121,5%	-8,9%	-26,9%	1040,1%	-58,4%
20. ВАТ Чигиринське районне об'єднання «Агропромеханізація»	Позиковий капітал	2722,5	2557,1	2621,9	2023,3	2081,3	2064,6	2063,8	2304,9
	Власний капітал	1521,2	1522,8	1419,5	1353,7	1371,5	1384,7	1387,6	1423,0
	Рентабельність активів	1,6%	-0,3%	-1,7%	1,1%	0,8%	0,8%	1,0%	0,4%
	Ефект фінансового важеля	-30,7%	-31,0%	-35,9%	-26,2%	-26,9%	-26,5%	-26,2%	-29,1%

Продовження додатку 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
21. ВАТ «Чорнобайвське РТП»	Позиковий капітал	35,7	21,1	430,0	642,9	159,2	267,7	191,6	249,7
	Власний капітал	2225,1	2198,6	1983,1	1893,2	575,1	261,9	134,7	1324,5
	Рентабельність активів	8,4%	-0,3%	-8,3%	-5,3%	-7,3%	-78,3%	-38,9%	-6,8%
	Ефект фінансового важеля	-0,2%	-0,2%	-5,2%	-7,5%	-6,5%	-74,7%	-64,7%	-4,3%
22. ВАТ «Шполаагро-промтехсервіс»	Позиковий капітал	5406,0	5369,0	5534,6	5330,0	5244,3	5385,0	5641,2	5415,7
	Власний капітал	1606,0	1037,0	-121,6	-1378,7	-1480,2	-1676,4	-1945,9	-565,7
	Рентабельність активів	6,2%	2,8%	3,4%	-19,0%	-4,4%	-5,3%	-7,4%	-1,7%
	Ефект фінансового важеля	-46,9%	-84,4%	724,4%	122,1%	75,5%	70,6%	67,9%	186,5%
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	Позиковий капітал	222,3	676,2	740,6	1208,2	1138,2	1125,3	956,6	851,8
	Власний капітал	1622,6	1520,3	1368,1	1475,2	1394,7	1534,6	1620,0	1485,9
	Рентабельність активів	-2,0%	-7,6%	-8,0%	-3,0%	-26,1%	-9,2%	-6,5%	-9,3%
	Ефект фінансового важеля	-2,7%	-10,5%	-12,9%	-16,7%	-29,8%	-18,1%	-13,5%	-14,2%
24. ЗАТ «Сміла-Агро-промсервіс»	Позиковий капітал	2699,3	2234,1	2044,8	2713,6	2226,3	2238,6	3708,0	2552,1
	Власний капітал	1423,0	1437,1	1529,4	1309,7	1393,5	1230,1	304,9	1232,5
	Рентабельність активів	0,2%	-7,6%	1,0%	-6,3%	-2,1%	-5,7%	0,5%	-2,8%
	Ефект фінансового важеля	-34,4%	-36,7%	-23,5%	-47,0%	-31,5%	-40,5%	-217,7%	-41,9%
25. ЗАТ «Телепинське РТП»	Позиковий капітал	161,7	187,3	218,4	201,6	248,8	193,1	399,8	230,1
	Власний капітал	63,6	28,2	6,5	5,5	-45,5	15,4	-211,7	-19,7
	Рентабельність активів	-17,6%	-19,9%	-13,3%	-0,5%	-25,1%	-21,9%	-30,6%	-18,2%
	Ефект фінансового важеля	-77,8%	-213,7%	-926,6%	-682,1%	195,9%	-421,1%	74,9%	361,6%
У середньому на 1 підприємство	Позиковий капітал	826,6	780,3	804,3	700,4	616,372	735,3	948,952	772,6
	Власний капітал	1706,4	1487,0	1284,1	1191,2	1084,9	1063,3	820,8	1233,2
	Рентабельність активів	3,5%	-6,3%	-3,7%	-4,2%	-5,9%	-3,8%	-8,8%	-3,8%
	Ефект фінансового важеля	-7,7%	-11,9%	-13,1%	-12,5%	-12,7%	-14,5%	-28,2%	-13,1%
Сумарно для всієї сукупності підприємств	Позиковий капітал	20665,6	19507	20108,3	17511,1	15409,3	18382,5	23723,8	19314,7
	Власний капітал	42658,8	37174,7	32102	29780,9	27122,8	26580,7	20520,1	30829,4
	Рентабельність активів	3,5%	-6,3%	-3,7%	-4,2%	-5,9%	-3,8%	-8,8%	-3,8%
	Ефект фінансового важеля	-7,7%	-11,9%	-13,1%	-12,5%	-12,7%	-14,5%	-28,2%	-13,1%

Додаток И

**Показники господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу
Черкаської області, введені в модель виробничої функції Кобба-Дугласа***

Назва підприємства	NOR	CA	LF	PB	M	lnNOR	lnCA	lnLF	lnPB	lnM
1. АТ ВТ «Корсунь-Шевченківське ВО «Райагропроммеханізація»	205,7	291,9	11	79,1	25,3	5,3264	5,6764	2,3979	4,3707	3,2308
2. ВАГ «Агротехсервіс»	103,2	321,5	3	10,7	22,7	4,6367	5,7730	1,0986	2,3702	3,1224
3. ВАГ «Будьке РТП»	499,8	114,5	15	89,6	50,2	6,2142	4,7406	2,7081	4,4954	3,9160
4. ВАГ «Вагутінський РМЗ»	1680,7	1566,5	70	719,8	613,7	7,4270	7,3566	4,2485	6,5790	6,4195
5. ВАГ «Вільшанське РТП»	601,0	5455,2	21	204,5	187,2	6,3986	8,6043	3,0445	5,3206	5,2322
6. ВАГ «Гельмязівське РТП»	3968,5	447,7	40	448,4	3225,0	8,2861	6,1041	3,6889	6,1057	8,0787
7. ВАГ Городищенське районне підприємство «Агротехсервіс»	320,0	1023,1	17	29,7	137,4	5,7683	6,9306	2,8332	3,3911	4,9229
8. ВАГ Жашківське підприємство «Гехсервіс»	317,2	178,5	13	70,6	181,9	5,7595	5,1846	2,5649	4,2570	5,2035
9. ВАГ «Ірклівське РТП»	385,3	2130,4	16	99,4	154,6	5,9540	7,6641	2,7726	4,5992	5,0408
10. ВАГ «Катеринопільський РМЗ»	3101,2	680,8	49	489,6	2078,2	8,0395	6,5233	3,8918	6,1936	7,6393
11. ВАГ «Киселівський РМЗ»	296,7	363,2	18	58,2	131,9	5,6927	5,8950	2,8904	4,0639	4,8820
12. ВАГ «Ладжинське РТП»	162,7	329,3	5	62,6	65,5	5,0919	5,7970	1,6094	4,1368	4,1821
13. ВАГ «Лисянське РТП»	848,0	984,0	39	242,0	179,4	6,7429	6,8916	3,6636	5,4889	5,1896
14. ВАГ «Маньківська агропроммеханізація»	1053,7	575,7	26	177,2	700,4	6,9601	6,3556	3,2581	5,1773	6,5517
15. ВАГ «Пальмирське РТП»	1191,1	755,3	46	240,8	788,3	7,0826	6,6271	3,8286	5,4840	6,6699
16. ВАГ «Телепінська СМТС»	178,0	10,8	5	32,4	191,5	5,1818	2,3795	1,6094	3,4782	5,2549
17. ВАГ Уманське районне підприємство «Сільгосптехніка»	2213,4	1005,0	51	454,5	908,9	7,7023	6,9127	3,9318	6,1192	6,8122
18. ВАГ «Христинівський агротехсервіс»	320,5	1718,7	30	68,0	1,0	5,7699	7,4493	3,4012	4,2195	0
19. ВАГ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс»	2898,4	907,7	79	643,3	2071,4	7,9719	6,8109	4,3694	6,4666	7,6360
20. ВАГ Чигиринське районне об'єднання «Агропроммеханізація»	726,7	2914,4	47	300,5	245,2	6,5885	7,9774	3,8501	5,7054	5,5021
21. ВАГ «Чорнобаївське РТП»	611,1	1,0	32	268,1	256,8	6,4153	0	3,4657	5,5914	5,5483
22. ВАГ «Шполаагропромтехсервіс»	71,3	3068,4	8	34,0	67,7	4,2669	8,0289	2,0794	3,5264	4,2151
23. ЗАТ «Агропроммеханізація»	3257,9	1646,7	16	150,3	1248,5	8,0888	7,4065	2,7726	5,0126	7,1297
24. ЗАТ «Сміла-Агропромсервіс»	924,0	2462,5	21	255,0	468,0	6,8287	7,8089	3,0445	5,5413	6,1485
25. ЗАТ «Телепінське РТП»	119,6	141,9	14	75,6	35,5	4,7842	4,9551	2,6391	4,3255	3,5695
У середньому на одне підприємство	1042,2	1163,8	28	212,2	561,4	6,2341	4,8808	3,3207	5,2839	6,3592

*Сформовано та проведено розрахунки на основі даних річних підприємств звітності підприємств на початок 2007 року.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України / прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року зі змінами, які вступили в силу з 1 січня 2006 року відповідно Закону України «Про внесення змін до Конституції України» № 2222-IV від 8 грудня 2004 року. – Харків : Парус, 2006. – 48 с.
2. Господарський кодекс України : [офіц. текст]. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 256 с. – ISBN 966-301-008-8.
3. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом / Закон України № 784-XIV від 30 червня 1999 року в редакції від 04 червня 2008 року (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України). – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2343-12&p=1230891258252211>. – Назва з екрану.
4. Про затвердження Державної цільової програми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2011 року / Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2002 р. № 785. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gdo.kiev.ua/files/db.php?st=1621&god=2007>. – Назва з екрану.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» / Наказ Міністерства фінансів України № 87 від 31 березня 1999 року // Практичний посібник для аудиторів. Збірник законодавчих та нормативних актів / упорядник Камлик М. І. – К. : Атіка, 2002. – С. 383-393. – ISBN 966-8074-27-0.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» / Наказ Міністерства фінансів України № 87 від 31 березня 1999 року // Практичний посібник для аудиторів. Збірник законодавчих та нормативних актів / упорядник Камлик М. І. – К. : Атіка, 2002. – С. 393-401. – ISBN 966-8074-27-0.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» / Наказ Міністерства фінансів України № 237 від 8 жовтня 1999 року // Практичний посібник для аудиторів. Збірник законодавчих та нормативних актів / упорядник Камлик М. І. – К. : Атіка, 2002. – С. 443-446. – ISBN 966-8074-27-0.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» / Наказ Міністерства фінансів України № 318 від 28 грудня 1999 року // Практичний посібник для аудиторів. Збірник законодавчих та нормативних актів / упорядник Камлик М. І. – К. : Атіка, 2002. – С. 485-493. – ISBN 966-8074-27-0.
9. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації / Наказ Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України № 49/121 від 26 січня 2001 року. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=156&ArtID=425>. – Назва з екрану.

10. Про затвердження Порядку проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій / Наказ Міністерства фінансів України № 247 від 01 квітня 2003 року. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uapravo.net/data2008/base52/ukr52073.htm>. – Назва з екрану.
11. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства / Наказ Міністерства економіки України № 14 від 19 січня 2006 року. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75462&cat_id=38738. – Назва з екрану.
12. Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків / Постанова Національного банку України № 279 від 06 липня 2000 року. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uapravo.net/data2008/base56/ukr56634/index.htm>. – Назва з екрану.
13. Про затвердження Методики формування небанківськими фінансовими установами резерву для покриття ризиків неповернення основного боргу за кредитами, гарантіями, поруками, придбаними цінними паперами, іншими видами заборгованості, визнаними нестандартними / Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 912 від 04.06.2004 р. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uapravo.net/data2008/base49/ukr49843.htm>. – Назва з екрану.
14. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій станом на 15.09.2008 р. / Державна податкова служба України. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=156&ArtID=422>. – Назва з екрану.
15. Методичні рекомендації щодо проведення аналізу фінансового стану підприємства-боржника при отриманні відстрочок (розстрочок) станом на 15.09.2008 р. / Державна податкова служба України. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=156&ArtID=424>. – Назва з екрану.
16. Агеєва І. В. Реструктуризація інженерно-технічної служби аграрних підприємств / І. В. Агеєва // Економіка АПК. – 2001. – № 8. – С. 50-55.
17. Акофф Рассел. Л., Магидсон Джейсон, Эдисон Герберт Дж. Идеализированное проектирование. Как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущего организации / Ф. П. Тарасенко (пер.). – Д. : Баланс Бизнес Букс, 2007. – 320 с. – ISBN 978-966-415-020-7.
18. Амбросов В. Механізм ефективного функціонування агроформувань / В. Амбросов, Т. Мареніч. – Економіка України. – 2006. – № 6(535). – С. 60-66.

19. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : [монографія] / Василь Григорович Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2005. – 292 с. – ISBN 966-574-749-5.
20. Андрущак Є. Діагностика банкрутства українських підприємств / Є. М. Андрущак // Фінанси України. – 2004. – № 3. – С.119-124.
21. Арефьева Е. В. Бенчмаркинг / Елена Владимировна Арефьева, Олег Викторович Арефьев. – К. : Изд-во Европ. ун-та, 2003. – 58 с. – ISBN 966-7942-88-0.
22. Балашов В. Г. Антикризисное управление предприятиями и банками / Балашов В. Г., Григорьев В. В., Гусев В. И., Данилкин В. Н., Иванов В. В. ; Академия народного хозяйства при Правительстве Российской Федерации. – М. : Дело, 2001. – 839 с. – ISBN 5-7749-0213-7.
23. Баліцька В. В. Капітал підприємств України: тенденції, пріоритети / Валентина Володимирівна Баліцька ; НАН України ; ДУ «Інститут економіки та прогнозування». – К., 2007. – 480 с. – ISBN 978-966-02-4565-5.
24. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління / [Т. С. Клебанова, О. М. Бондар, О. В. Мозенков та ін.] ; за ред. О. В. Мозенкова. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 272 с. – ISBN 966-8327-25-X.
25. Басюк Т. Реструктуризація дебіторської заборгованості підприємства / Т. П. Басюк // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 115-123.
26. Бережна О. Економічна ефективність розвитку рекреаційно-оздоровчого комплексу Бердянська / Оксана Бережна. – Економіст. – 2007. – № 5(247). – С. 68-70.
27. Білик М. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / Білик М. Д. // Фінанси України. – 2003. – № 12. – С. 25-36.
28. Білошкурський М. В. Аналіз основних методик діагностики кризового стану підприємства / М. В. Білошкурський // Економіка України: інвестиційно-інноваційні проблеми розвитку : [колективна монографія] ; за ред. В. Ф. Бесєдіна, А. С. Музиченка. – К. : НДЕІ. – 2006. – С. 63-71. – ISBN 966-96621-1-7.
29. Білошкурський М. В. Алгоритм оперативного антикризового управління фінансовою діяльністю підприємств / М. В. Білошкурський // Materiály IV mezinárodní vědecko-praktická conference «Zprávy vědecké ideje - 2008». – Díl 4. Ekonomické vědy. – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2008. – S. 16-18. – ISBN 978-966-8736-05-6.
30. Білошкурський М. В. Деякі особливості діагностики кризового стану підприємства / М. В. Білошкурський // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3(45). – С. 85-89.
31. Білошкурський М. В. Діагностика фінансового стану підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу Черкаської області / М. В. Білошкурський // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Випуск 19 : У двох частинах. – Черкаси : ЧДТУ, 2008. – Частина II. – С. 228-236.

32. Білошкурський М.В. До питання впливу кон'юнктурних коливань економіки на розвиток українських підприємств / М. В. Білошкурський // *Materiały II Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Perspektywiczne opracowania nauki i techniki - 2007»*. – Том 5. *Ekonomiczne nauki. Państwowy zarząd. – Przemysł : Nauka i studia, 2007.* – S. 63-65. – ISBN 978-966-8736-06-3.
33. Білошкурський М. В. Економічна оцінка фінансово-господарської діяльності підприємств аграрного ремонтно-технічного сервісу / М. В. Білошкурський // *Економіка: проблеми теорії та практики : [збірник наукових праць]*. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – Випуск 236 : В 5 т. – Т. III. – С. 667-675. – ISBN 978-966-8736-11-7.
34. Білошкурський М. В. Комплексна оцінка ефективності господарської діяльності в системі антикризового управління підприємствами : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Микола Васильович Білошкурський ; ПВНЗ «Європейський ун-т». – К., 2009. – 20 с.
35. Білошкурський М. В. Комплексна оцінка ефективності фінансової діяльності підприємств у системі антикризового управління / М. В. Білошкурський // *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету ; за ред. доктора с.-г. наук, професора, академіка АН ВШ України, заслуженого діяча науки і техніки України, ректора університету (голова) М. І. Бахмата.* – Кам'янець-Подільський, 2008. – Том 3. Випуск 16. – С. 398-401.
36. Білошкурський М. В. Методичні аспекти максимізації прибутку шляхом моделювання виробничої функції в системі антикризового управління підприємствами / М. В. Білошкурський // *Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ.* – Чернівці : Книги-XXI, 2008. – Вип. II. Економічні науки. – С.143-151.
37. Білошкурський М. В. Організаційно-економічна оцінка фінансового стану підприємств України / М. В. Білошкурський // *Сучасні проблеми розвитку національної економіки і шляхи їх розв'язання : [колективна наукова монографія] ; за наук. ред. д. е. н., проф. М. М. Єрмошенка.* – К. : Національна академія управління, 2008. – С. 359-369. – ISBN 978-966-8406-38-6.
38. Білошкурський М. В. Перспективи використання економетричних моделей в антикризовому управлінні підприємствами аграрного ремонтно-технічного сервісу регіону / М. В. Білошкурський // *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки.* – Хмельницький, 2008. – Том 3. – С.185-189.
39. Благун І. Проблеми неплатоспроможності та банкрутства підприємств в економіці України / Іван Благун, Юрій Копчак // *Економіст.* – К., 2004. – № 9. – С. 46-48.
40. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 672 с. – (Серия «Библиотека финансового менеджера» ; вып. 10). – ISBN 5-901620-65-8.

41. Бланк И. А. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-центр, Эльга, 2003. – 496 с. – («Энциклопедия финансового менеджера» ; вып. 4). – ISBN 966-521-190-0.
42. Бляхман Л. С. Основы функционального и антикризисного менеджмента / Бляхман Леонид Соломонович. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 1999. – 380 с. – ISBN 5-8016-0039-6.
43. Бодров О. Г. Экономическая свобода и устойчивость предприятия / Бодров О. Г., Мальгин В. А., Тимирясов В. Г. – Казань : Таглимат ИЭУиП, 2000. – 206 с. – ISBN 5-8399-0015-X.
44. Болюх М. А. Економічний аналіз : [навч. посіб.] / Болюх М. А., Бурчевський В. З., Горбаток М. І., Заросило А. П., Івахненко В. М. ; за ред. акад. НАНУ проф. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с. – ISBN 966-574-238-8.
45. Борян Л. О. Стан і проблеми розвитку ремонтної бази сільськогосподарського виробництва / Л. О. Борян // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв, 2006. – Випуск 1(33). – С. 107-114.
46. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент. Полный курс : в 2-х т. / Ю. Бригхем, Л. Гапенски ; пер. с англ. под ред. В. В. Ковалева. – СПб. : Экономическая школа, 1997. – Т. 1. – 1997. – XXX+497 с. – ISBN 5-900428-30-3.
47. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент. Полный курс : в 2-х т. / Ю. Бригхем, Л. Гапенски ; Пер. с англ. под ред. В. В. Ковалева. – СПб. : Экономическая школа, 1997. – Т. 2. – 1997. – 669 с. – ISBN 5-900428-31-1.
48. Бурбело О. Некоторые аспекты международного опыта правового регулирования банкротства предприятий / Олег Бурбело // Економіст. – К., 2007. – № 8. – С. 54-55.
49. Бурий С. А. Антикризове управління та управлінські рішення – проблеми підприємств малого бізнесу : [монографія] / Бурий С. А., Мацеха Д. С. – Хмельницький : ТОВ «Тріада-М», 2006. – 93 с. – ISBN 966-95805-2-8.
50. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : [навч. посібник] / В. О. Василенко. – [вид. 2-ге, виправл. і доп.]. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с. – ISBN 966-364-029-4.
51. Вашків П. Г. Статистика підприємництва : [навч. посібник] / П. Г. Вашків, П. І. Пастер, В. П. Сторожук, Є. І. Ткач ; за ред. П. Г. Вашківа, В. П. Сторожука. – К. : «Слобожанщина», 1999. – 660 с. – ISBN 966-535-097-8.
52. Великий Ю. Особливості кризового стану вітчизняних підприємств і методів його оцінки / Великий Ю. М., Проскура О. Ю. // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 29-34.
53. Воронін О. Методика визначення узагальнюючого показника економічної ефективності виробництва / Олександр Воронін. – Економіст. – 2007. – № 4(246). – С. 57-62.
54. Воротіна Л. І. Авансовані кошти в системі фінансів підприємницьких структур / Воротіна Людмила Іванівна // Зб. наук. праць. «Фінансова сис-

- тема України». – Острог : Вид-во «Національний університет Острозька академія», 2007. – Вип. 9. Ч. 1. – С.30-36.
55. Воротіна Л. Мале підприємництво в Україні : останні десять років поспіль / Л. І. Воротіна, В. Є. Воротін // Економіка і управління. – 2008. – № 4. – С. 48-53.
56. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств : [навчальний посібник] / О. І. Гадзевич. – К. : Кондор, 2004. – 180 с. – ISBN 966-8251-47-4.
57. Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України під час фінансової кризи / В. М. Геєць. – Економіка України. – 2009. – № 2(567). – С. 5-23.
58. Гончаров В. М. Ефективність праці в контексті становлення ринкової економіки в Україні: проблеми та концепція вдосконалення / Валентин Миколайович Гончаров. – Економіст. – 2007. – № 8(250). – С. 10-13.
59. Гончарук А. Новий підхід до управління ефективністю у промисловості України / А. Гончарук. – Економіка України. – 2006. – № 11(540) – С. 36-46.
60. Грабовецький Б. Є. Виробнича функція як засіб вдосконалення економічних досліджень / Б. Є. Грабовецький, О. В. Мороз, Л. М. Савчук // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – Вінниця, 2006. – № 2. – С. 12-25.
61. Градов А. П., Кузин Б. И., Федотов А. В., Слабиков Г. В., Соколицын А. С. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой / А. П. Градов (ред.), Б. И. Кузин (ред.). – СПб. : Специальная литература, 1996. – 510 с. – ISBN 5-7571-0069-9.
62. Грачев А. Методические предпосылки количественной оценки гибкости предприятия / А. В. Грачев // Економіка розвитку. – 2005. – № 1(33). – С.78-82.
63. Грещак М. Г. Внутрішній економічний механізм підприємства : [навч. посібник] / М. Г. Грещак, О. М. Гребешкова, О. С. Коцюба ; за ред. М. Г. Грещака. – К. : КНЕУ, 2001. – 228 с. – ISBN 966-574-258-2.
64. Гриценко О. Аналіз взаємозалежності «ціна - обсяг продажу» як засіб визначення рівня монопольної влади / Олена Гриценко, Олександр Ястремський // Банківська справа. – 2005. – № 5. – С. 3-16.
65. Грідчина М. В. Управління фінансами акціонерних товариств : [навч. посіб.] / М. В. Грідчина. – К. : А.С.К., 2005. – 384 с. : іл. – (Серія «Університетська бібліотека»). – ISBN 966-539-472-X.
66. Гуткевич С. А. Инвестиционная привлекательность аграрного сектора экономики : [монография] / Светлана Александровна Гуткевич. – К. : Изд-во Европ. ун-та, 2003. – 215 с. – ISBN 966-301-029-0.
67. Давыдова Г. В. Методика количественной оценки риска банкротства предприятия / Давыдова Г. В., Беликов А. Ю. // Управление риском. – 1999. – № 3. – С. 13-20.
68. Денисюк О. Банкрутство як спосіб приватизації підприємств. Правові аспекти та економічні наслідки / Олександр Денисюк // Економіст. – К., 2005. – № 8. – С. 58-59.

-
69. Діяльність великих, середніх та малих підприємств Черкаської області, 2007 : [статистичний збірник] / відповідальна за випуск Лілія Андріївна Коваль. – Черкаси, 2008. – 102 с.
 70. Діяльність підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності, 2004. / Ч. I : [статистичний збірник]. – К. : Держкомстат України. – 2005. – 137 с.
 71. Діяльність підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності, 2005. / Ч. I : [статистичний збірник]. – К. : Держкомстат України. – 2006. – 165 с.
 72. Діяльність підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності, 2006. / Ч. I : [статистичний збірник]. – К. : Держкомстат України. – 2007. – 260 с.
 73. Діяльність підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності, 2007. / Ч. I : [статистичний збірник]. – К. : Держкомстат України. – 2008. – 246 с.
 74. Додонов О. Коригування розміру ФОП підприємства з урахуванням показника «ефективність праці» / Олег Додонов. – Економіст. – 2007. – № 8. – С. 18-19.
 75. Долінський Л. Оцінка надійності підприємств : теоретико-методологічний підхід / Л. Б. Долінський, Д. П. Сашук // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 108-117.
 76. Дусановський С. Л. Економічні основи розвитку АПК в ринкових умовах / Дусановський С. Л., Білан Є. М. ; Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль : «Економічна думка», 2003. – 199 с. – ISBN 966-308-021-3.
 77. Егоров П. В. Диагностика управления финансовой деятельностью предприятия : [монографія] / Егоров Петр Владимирович, Андреева Виктория Геннадьевна. – Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 202 с. – ISBN 966-374-051-5.
 78. Економетрія : [навч. посіб.] / [В. І. Жлуктенко, Н. К. Водзянова, С. С. Савіна, О. В. Колодінська] ; за загальною редакцією С. І. Наконечного. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 552 с. – ISBN 966-301-046-0.
 79. Економіка і організація аграрного сервісу / П. О. Мосіюк, О. В. Крисальний, В. А. Сердюк, С. І. Мельник та ін. ; за ред. П. О. Мосіюка. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – 345 с. – ISBN 966-730-95-X.
 80. Економіка підприємства : [підручник] / М. Г. Грещак, В. М. Колот, А. П. Наливайко та ін. ; за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – [вид. 2-ге, перероб. та доп.]. – К. : КНЕУ, 2004. – 528 с. – ISBN 966-574-148-9.
 81. Економічна теорія : Політекономія : [підручник] / За ред. В. Д. Базилевича. – [7-ме вид., стер.]. – К. : Знання-Прес, 2008. – 719 с. – ISBN 966-311-058-9.
 82. Економічний аналіз : [навчальний посібник] / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП «Рута», 2003. – 680 с. – ISBN 966-8059-16-6.
 83. Ермолович Л. Л. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : [учеб. пособие] / Л. Л. Ермолович, Л. Г. Сивчик, Г. В. Толкач, И. В. Щитникова ; под. общ. ред. Л. Л. Ермолович. – Мн. : Интерпрессервис ; Экопрессервис, 2001. – 576 с. – ISBN 985-6656-03-6. – ISBN 985-6598-73-7.

84. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування : [навч. посібник] / Київський національний економічний ун-т. – К. : КНЕУ, 2001. – 170 с. – ISBN 966-574-209-4.
85. Загородній А. Г. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики / Анатолій Григорович Загородній, Галина Остапівна Партин. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2003. – 327 с. – ISBN 966-620-094-5.
86. Захарченко В. Систематизація методів оцінки фінансового стану підприємства / В. О. Захарченко, С. І. Счасна // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 137-144.
87. Зіновчук В. В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США / В. В. Зіновчук. – К. : Логос, 1996. – 224 с. – ISBN 5-87534-140-8.
88. Зуб А. Т. Теория и практика антикризисного управления / Зуб А. Т., Локтионов М. В. – М. : Генезис, 2005. – 574 с. – ISBN 5-98563-038-2.
89. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств : [монографія] / Зятковський І. В. ; Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль : «Економічна думка», 2000. – 228 с. – ISBN 966-7411-82-6.
90. Иванов Г. П., Беляев С. Г., Кошкин В. И., Семенихин А. И., Борисова Г. Г. Антикризисное управление: от банкротства – к финансовому оздоровлению / Г. П. Иванов (ред.). – М. : Закон и право, 1995. – 317 с. – ISBN 5-85173-036-6.
91. Іванюта С. М. Антикризове управління : [навчальний посібник] / Світлана Миколаївна Іванюта. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 288 с. – ISBN 978-966-364-423-3.
92. Іванюта С. М. Антикризові заходи в підприємствах АПК / Іванюта С. М. ; Полтавська держ. аграрна академія. – Полтава : ПДАА, 2003. – 300 с. – ISBN 966-8211-08-1.
93. Іващенко В. І. Економічний аналіз господарської діяльності / В. І. Іващенко, М. А. Болюх. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2001. – 204 с. – ISBN 966-7317-37.
94. Карбовник А. Деякі аспекти управління дебіторською заборгованістю / Карбовник А. М. // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 92-97.
95. Ковалев А.И. Анализ финансового состояния предприятия / Ковалев Анатолий Иванович, Привалов Валерий Петрович. – [4-е изд., испр. и доп.]. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2000. – 204 с. – (Библиотека хозяйственного руководителя ; Кн. 5(37)). – ISBN 5-85873-046-9.
96. Ковалев В. В. Финансовый анализ. Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / Ковалев Валерий Викторович. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 430 с. – ISBN 5-279-01502-4.
97. Коваленко М. Оцінка ефективності санації підприємств / М. А. Коваленко, Н. В. Лобанова // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 147-151.
98. Кожевников Н. Н., Борисов Е. И., Зубкова А. Г., Лебедев И. П., Мусаева Д. Э. Основы антикризисного управления предприятиями / Николай Николаевич Кожевников (ред.). – М. : Академия, 2005. – 495 с. – (Высшее профессиональное образование). – ISBN 5-7695-2023-X.

-
99. Колісник М. К. Фінансова санація і антикризове управління підприємством / [М. К. Колісник, П. Г. Ільчук, П. І.Віблій] ; Національний університет «Львівська політехніка». – К. : Кондор, 2007. – 272 с. – ISBN 966-351-047-1.
 100. Колосов А. Кризис и достижения менеджмента адаптивного развития (на примере предприятий Луганской области) / Андрей Колосов // Економіст. – К., 2007. – № 8. – С. 38-41.
 101. Коротков Э. М., Беляев А. А., Валовой Д. В., Глазунова Н. И., Ефимова М. Р. Антикризисное управление : [учеб. для студ. вузов, обуч. по экон. спец.] / Государственный ун-т управления (Москва) / Э.М. Коротков (ред.). – М. : ИНФРА-М, 2003. – 431 с. – (Высшее образование). – ISBN 5-16-000156-5.
 102. Костырко Л. А. Диагностика потенциала финансово-экономической устойчивости предприятия / Костырко Лидия Андреевна ; Восточноукраинский национальный ун-т им. Владимира Даля. – Луганск : Издательство ВНУ им. В. Даля, 2004. – 240 с. – ISBN 966-590-477-9.
 103. Костырко Л. А. Стратегия финансово-экономической деятельности хозяйствующего субъекта: методология и организация : [монография] / Костырко Л. А. ; Восточноукраинский национальный ун-т им. Владимира Даля. – Луганск : Издательство ВНУ им.В.Даля, 2002. –560 с. – ISBN 966-590-356-Х.
 104. Котляр М. Л. Аналіз фінансового стану підприємства / М. Л. Котляр // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 99-104.
 105. Кочетков В. Н. Экономический риск и методы его измерения : [учебное пособие] / В. Н. Кочетков, Н. А. Шипова. – К. : Европ. ун-т, 2003. – 68 с. – ISBN 966-7508-61-7.
 106. Кривов'язюк І. В. Антикризове управління підприємством / Кривов'язюк І. В. ; Луцький державний технічний університет ; Волинський інститут економіки та менеджменту. – К. : Кондор, 2008. – 366 с. ISBN 978-966-351-116-8.
 107. Кручок С. І. Оцінка фінансового стану підприємств / С. І. Кручок // Фінанси України. – 2002. – № 8. – С. 40-47.
 108. Кушнір І. В. Еколого-економічні аспекти функціонування та оптимізації мереж МТС / І. В. Кушнір // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв. – 2001. – № 3. – Т. 1. – С. 256-259.
 109. Лисенко Н. О. Стратегічні прогнози як елемент стратегічного управління підприємством / Лисенко Наталія Олександрівна // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 7. – С. 166-173.
 110. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К., 2000. – 390 с. – ISBN 966-7589-07-2.
 111. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством : [підручник] / Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 824 с. – ISBN 966-629-191-6.

112. Лук'янова В. Оцінка агрегованого ризику діяльності підприємства / В. В. Лук'янова // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 74-81.
113. Манойленко О. В. Механізми антикризового управління в корпоративному секторі економіки : [монографія] / Манойленко О. В. ; Національна академія держ. управління при Президентові України. – К. : Видавництво НАДУ, 2006. – 352 с. – ISBN 966-619-212-8.
114. Мартиненко В. П. Стратегія життєздатності підприємств промисловості / Мартиненко В. П. ; Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с. – ISBN 966-364-220-3.
115. Матвійчук А. Діагностика банкрутства підприємства / А. Матвійчук // Економіка України. – К., 2007. – № 4. – С.20-28.
116. Марченко О. Фінансові аспекти ділової активності підприємств / О. І. Марченко // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 136-143.
117. Мар'яненко Л. Особливості та передумови провадження санаційних процесів на підприємствах України / Л. В. Мар'яненко // Економіка, фінанси, право. – 2007. – № 10. – С. 14-21.
118. Масенко Б. П. Антикризове управління : [навч. посіб.] / Масенко Б. П., Афонченкова Т. М. ; Європейський ун-т. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 263 с. – ISBN 966-301-086-X.
119. Михайлов Л. М. Антикризисное управление в промышленности : [науч.-практ. издание] / Михайлов Леонид Михайлович ; Московская академия экономики и права. – М. : Экзамен, 2004. – 222 с. – ISBN 5-94692-670-5.
120. Мних Є. В. Економічний аналіз / Євген Володимирович Мних ; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с. – ISBN 966-8253-36-1.
121. Мних Є. Експрес-аналіз формування фінансових ресурсів холдингових компаній / Мних Є. В., Романенко О. А. // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С. 108-114.
122. Мороз О. В. Фінансова діагностика у системі антикризового управління на підприємствах : [монографія] / Мороз Олег Васильович, Сметанюк Олена Анатоліївна ; Вінницький національний технічний ун-т. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 167 с. – ISBN 966-641-189-X.
123. Мороз О. В. Інституціональні особливості превентивного антикризового управління підприємством : [монографія] / Мороз Олег Васильович, Шварц Ірина Володимирівна ; Вінницький національний технічний ун-т. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 137 с. – ISBN 966-641-197-0.
124. Мороз О. В. Категорія «антикризовий потенціал підприємства» в процесі аналізу ефективності функціонування машинобудівних підприємств / О. В. Мороз, І. В. Шварц, О. В. Лазарчук // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – Вінниця, 2008. – № 2. – С. 9-12.
125. Мосіюк П. О. Фінансово-економічна оцінка функціонування агросервісних структур / Мосіюк П. О., Микицей Т. Д. // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія : фінанси і кредит. – Суми : Сум. держ. аграрн. у-т, 1999. – Вип. 2. – С. 15-17.

-
126. Мур, Джефри. Экономическое моделирование в Microsoft Excel / Мур Джефри, Уэдерфорд Лари Р., Эппен Г., Гулд Ф., Шмидт Ч. ; Пер. с англ. – 6-е изд. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2004. – 1024 с. – ISBN 5-8459-0578-8.
 127. Опачанський Д. Методи експрес-оцінки ймовірності банкрутства підприємства / Дмитро Опачанський // Економіст. – К., 2007. – № 4. – С. 67-69.
 128. Орлов О. Теорія і практика використання операційного важеля / Орлов О., Рясних Є. // Фінанси України. – № 4. – 2002. – С. 3-12.
 129. Павлюк К. Прогнозування показників балансу фінансових ресурсів / К. В. Павлюк // Фінанси України. – № 4. – 2003. – С. 60-70.
 130. Панченко А. Узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства / А. І. Панченко // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 133-137.
 131. Підлісецький Г. Економічні проблеми технічного забезпечення сільського господарства / Г. Підлісецький, В. Товстопят // Економіка України. – К, 2008. – № 11. – С. 81-87.
 132. Піндайк Роберт С., Рубінфелд Деніел Л Мікроекономіка / Анатолій Олійник (пер.), Роман Скільський (пер.). – К. : Основи, 1996. – 646 с. – ISBN 966-500-115-9.
 133. Постолюк Н. Модель управління витратами ремонтно-обслуговуючого виробництва автотранспортного підприємства в умовах ринкової економіки / Н. Постолюк // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 9. – С. 108-110.
 134. Потійко Ю. Формування оптимального розміщення оборотних активів суб'єктів господарювання / Ю. Потійко // Фінанси України. – № 7. – 2001. – С. 80-88.
 135. Прижбило В. О. Проблеми становлення агросервісних підприємств / В. О. Прижбило // Аграрний вісник Причорномор'я : [зб. наук. праць ОДАУ]. – Одеса, 2002. – Економічні науки. Вип. 16. – С. 65-68.
 136. Природа фірми: Походження, еволюція і розвиток / За ред. О. Е. Вільямсона, С. Дж. Вінтера ; пер. з англ. А. В. Куликова ; наук. ред. пер. В. П. Кузьменко. – К. : А.С.К., 2002. – 336 с. – ISBN 966-539-378-2.
 137. Проскура Олена Юріївна. Антикризове управління підприємством : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.06.02 «Підприємництво, менеджмент та маркетинг» / Харківський держ. економічний ун-т. – Х., 2002. – 18 с.
 138. Прохорова В. В. Антикризисное управление финансами как инновационный ресурс новой экономики / Прохорова Вікторія Володимирівна // Научный информационный Журнал «Бизнес Информ». – № 12(1). – 2007. – С. 60-62.
 139. Прохорова В. В. Моделі прогнозування банкрутства підприємства як один з інструментів антикризового управління / В. В. Прохорова // Вісник економіки транспорту і промисловості. «Українська державна академія залізничного транспорту». – Харків, 2005. – № 11. – С. 84-88.
 140. Процентні ставки банків за кредитами і депозитами. – [електронний ресурс] : Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу :

- <http://www.bank.gov.ua/Statist/Procent/Interest%20rates%20on%20loans%20and%20deposits.xls>. – Назва з екрану.
141. Пушкарь А. И. Антикризисное управление: модели, стратегии, механизмы : [научное издание] / Пушкарь А. И., Тридед А. Н., Колос А. Л. – Харьков : ООО «Модель Вселенной», 2001. – 452 с. – ISBN 966-7875-06-7.
 142. Рамазанов С. К. Технології антикризового управління : [монографія] / Рамазанов С. К., Степаненко О. П., Тимашова Л. А. – Луганськ : Видавництво СНУ ім. В. Даля, 2004. – 192 с. – ISBN 966-590-489-2.
 143. Реформування відносин власності в Україні / Науково-дослідний економічний ін-т Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України ; Фонд держ. майна України / О. Ю. Рудченко (ред.), С. Ю. Ледомська (ред.). – К. : КФ ДП НДЕІ, 2004. – 502 с. – ISBN 96696456-0-3.
 144. Рибалка О. Формування системи показників фінансового стану підприємства для оцінки ймовірності банкрутства / Оксана Рибалка // Економіст. – К., 2005. – № 9. – С. 63-65.
 145. Руденко Л. Прогнозування ймовірності банкрутства потенційних реципієнтів / Лариса Руденко // Банківська справа. – 2005. – № 5. – С. 16-32.
 146. Рудченко О. Формування власного капіталу як складова розвитку малого підприємництва / О. Ю. Рудченко, С. О. Клименко // Фінанси України. – 2008. – № 6. С. 54-62.
 147. Рупняк М. Фінанси акціонерних товариств / М. Я. Рупняк // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 105-110.
 148. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Г. В. Савицька ; [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2005. – 662 с. – ISBN 966-346-043-1.
 149. Салига С. Я. Антикризисное фінансове управління підприємством : [навчальний посібник] / [Салига С. Я., Ляшенко Є. І., Дацій Н. В. та ін.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 208 с. – ISBN 966-364-138-X.
 150. Самуэльсон П. А. Основания экономического анализа / П. А. Самуэльсон ; пер. с англ. под ред. П. А. Ватника. – Спб. : Экономическая школа, 2002. – XXX+604 с. – ISBN 5-900428-75-3.
 151. Семенченко А. Комплексний механізм антикризового стратегічного управління забезпеченням національної безпеки / А. Семенченко // Економіка України. – К., 2007. – № 9. – С. 46-55.
 152. Семенченко Л. В. Перспективи перебудови технічного сервісу сільськогосподарського виробництва / Л. В. Семенченко // Формування ринкових відносин в Україні : [збірник наукових праць]. – К., 2005. – Вип. 4(47). – С. 76-79.
 153. Ситник Л. С. Організаційно-економічний механізм антикризового управління підприємством / Ситник Людмила Степанівна ; НАН України; Інститут економіки промисловості. – Донецьк : ІЕП НАН України, 2000. – 504 с. – ISBN 966-02-1777-3.

-
154. Сільське господарство Черкащини 2007 : [статистичний збірник] / Головне управління статистики Черкаської обласної адміністрації. – Черкаси, 2008. – 241 с.
 155. Сіренко Н. М. Діагностика видів кризових процесів на підприємстві / Н. М. Сіренко // Економіка: проблеми теорії та практики : [збірник наукових праць]. Том IV. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – Вип. 186. – С. 1015-1021.
 156. Скібіцький О. М. Антикризовий менеджмент : [навч. посібник] / Скібіцький О. М. ; Національний авіаційний університет. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 568 с. – ISBN 978-966-364-763-0.
 157. Сметанюк О. А. Алгоритм визначення антикризових заходів на основі результатів діагностики фінансового стану підприємства / О. А. Сметанюк // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». – Суми, 2007. – № 1. – С. 163-168.
 158. Смирнов С. Горизонт і точність прогнозування в методиці ранньої діагностики банкрутства банківських установ із використанням карт Кохонена / Сергій Смирнов, Роман Павлов // Економіст. – К., 2007. – № 2. – С. 50-52.
 159. Сокиринська І. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства / Сокиринська І. Г. // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 88-95.
 160. Соколенко В. А. Санационный менеджмент : реалии, проблемы, решения / Соколенко Владимир Анатольевич. – Х. : Основа, 2001. – 249 с. – ISBN 5-7768-0758-1.
 161. Солом'янова-Кирильчук К. Санацийний потенціал як ключова категорія кризового менеджменту / К. .О. Солом'янова-Кирильчук // Економіка, фінанси, право. – 2008. – № 6. – С. 28-31.
 162. Статистичний щорічник України за 2000 рік / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : «Техніка», 2001. – 600 с.
 163. Статистичний щорічник України за 2001 рік / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : «Техніка», 2002. – 646 с.
 164. Тельнова Г. В. Антикризове управління машинобудівним підприємством : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами» / Тельнова Ганна Володимирівна ; Приазовський держ. технічний ун-т. – Маріуполь, 2006. – 20 с.
 165. Теория и практика антикризисного управления / [Г. З. Базаров, С. Г. Беляев, Л. П. Белых и др.] ; под ред. С. Г. Беляева и В. И. Кошкина. – М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1996. – 469 с. – ISBN 5-85171-012-8.
 166. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : [монографія] / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2008. – 272 с. – ISBN 966-574-645-6.
 167. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : [навч. посібник] / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с. – ISBN 966-574-144-6.
 168. Тридід О. М. Концептуальні засади формування організаційно-економічного механізму антикризового управління банком /

- О. М. Тридід, В. Я. Вовк. – *Фінанси України*. – 2009. – № 1(158). – С. 98-106.
169. Турило А. Методологічні підходи до оцінки фінансової діяльності підприємства / А. М. Турило // *Фінанси України*. – 2007. – № 3. – С. 100-104.
170. *Україна у цифрах 2006* : [статистичний довідник] / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Видавництво «Консультант», 2007. – 240 с.
171. *Україна у цифрах 2007* : [статистичний довідник] / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Видавництво «Консультант», 2008. – 270 с.
172. Уманців Ю. М. Глобальні фінансові виклики: світовий досвід та українські реалії / Ю. М. Уманців. – *Фінанси України*. – 2009. – № 1. – С. 73-85.
173. *Управління фінансовою діяльністю в операційному менеджменті* : [навчальний посібник] / укл. Белінський П. І. – Чернівці : Рута, 2004. – 72 с.
174. Уткин Э. А. *Антикризисное управление* / Уткин Э. А. ; Ассоциация авторов и издателей «Тандем». – М. : Эксмо, 1997. – 400 с. – ISBN 5-88124-079-0.
175. Філіна Г. І. *Фінансова діяльність суб'єктів господарювання* / Філіна Г. І. . – [2-ге вид., перероб. та допов.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 320 с. – ISBN 978-966-364-771-5.
176. *Фінанси підприємств* : [підручник] / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін. ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – [5-те вид., перероб. та доп.] – К. : КНЕУ, 2004. – 546 с. – ISBN 966-574-583-2.
177. *Фінанси України за 2001 рік* : [статистичний збірник]. – К. : Державний комітет статистики України. – 2002. – 123 с.
178. *Фінанси України за 2002 рік* : [статистичний збірник]. – К. : Державний комітет статистики України. – 2003. – 131 с.
179. *Фінанси України за 2003 рік* : [статистичний збірник]. – К. : Державний комітет статистики України. – 2004. – 131 с.
180. Фомин Я. А. *Диагностика кризисного состояния предприятия* / Я. А. Фомин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 349 с. – ISBN 5-238-00458-3.
181. Хотомлянський О. Л. *Комплексна оцінка фінансового стану підприємства* / Хотомлянський О. Л., Знахуренко П. А. // *Фінанси України*. – 2007. – № 1. – С. 111-117.
182. Худолій Л. М. *Теорія фінансів* : [навч. посіб.] / Європейський ун-т. – К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2003. – 167 с. – ISBN 966-7942-97-X.
183. Ченг Ф. Ли, Джозеф И. Финнерти. *Финансы корпораций: теория, методы и практика* / Пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 2000. – XVIII, 686 с. – ISBN 5-16-000102-6 (русск.). – ISBN 0-15-514085-X (англ.).
184. Чернелєвський Л. М. *Економічний аналіз на підприємствах промисловості і торгівлі* / Леонід Миколайович Чернелєвський. – К. : Пектораль, 2003. – 312 с. – ISBN 966-96307-0-3.
185. Чернявский А. Д. *Антикризисное управление* : [учеб. пособие] / Чернявский А. Д. ; Межрегиональная академия управления персоналом. – К. : МАУП, 2000. – 208 с. – ISBN 966-608-027-3.

-
186. Чирва Ю. Є. Дискримінантна модель інтегральної діагностики фінансової кризи підприємств торгівлі / Ю. Є. Чирва // Прометей : [зб. наук. пр.]. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. – Вип. 192. – С. 197-200.
 187. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку : [навч. посіб.] / Віктор Григорович Швець. – К. : Знання-Прес, 2003. – 444 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – ISBN 966-7767-70-1.
 188. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства : [монографія] / Швиданенко Генефа Олександрівна, Олексюк Олексій Іванович ; Київський національний економічний ун-т. – К. : КНЕУ, 2002. – 192 с. – ISBN 966-574-396-1.
 189. Швиданенко Г. О. Санація балансу в системі антикризового управління підприємством / Швиданенко Г. О., Дмитренко А. І. // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 4(22). – С. 33-36.
 190. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу / Шеремет Анатолій Данилович, Сайфулін Рафік Саїтович. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 176 с. – ISBN 5-86225-131-6.
 191. Шиян Д. В. Комплексна оцінка фінансового стану галузей економіки / Д. В. Шиян // Фінанси України. – 2002. – № 1. – С. 54-62.
 192. Шиян Д. В. Фінансовий аналіз : [навч. посібник] / Шиян Д. В., Строченко Н. І. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с. – (Університетська бібліотека). – ISBN 966-8291-38-7.
 193. Штангрет А. М. Антикризове управління підприємством : [навч. посіб.] / Штангрет А. М., Копилук О. І. – К. : Знання, 2007. – 335 с. – ISBN 966-346-253-1.
 194. Штангрет А. М. Антикризове управління як засіб попередження банкрутства / Андрій Михайлович Штангрет // Регіональна економіка. – 2001. – № 2. – С. 151-153.
 195. Яковенко В. П. Пріоритети розвитку сільгоспмашинобудування та ринку техніки і технічного сервісу / В. П. Яковенко // Економіка АПК. – 2004. – № 4. – С. 9-13.
 196. Ястремський О. І. Аналіз комплексного впливу податків на діяльність підприємства та галузі / Ястремський О. І. ; Український державний університет економіки і фінансів // Фінансовий вісник. – К., 2006. – № 1. – С. 23-33.
 197. Ястремський О. І. Основи мікроекономіки / Ястремський О. І., Гриценко О. Г. – [2-ге вид., перероб. і доп., з Модельно-комп'ютерним додатком на лазерному диску]. – К. : Знання-Прес, 2007. – 579 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – ISBN 966-311-051-1.
 198. Ястремський О. І. Моделювання економічного ризику / Олександр Іванович Ястремський. – К. : Либідь, 1992. – 176 с. – ISBN 5-325-00088-8.
 199. Altman E. Predicting Financial Distress of Companies : Revisiting the Z-score and ZETA Models / Altman E. – 2000. – July. – 54 p. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pages.stern.nyu.edu/~ealtman/Zscores.pdf>. – Назва з екрану.

200. Argenti, John. *Corporate Collapse – the Causes and Symptoms*. – London ; New York : McGraw-Hill, 1976. – 193 p. – ISBN 0-07-084469-0.
201. Aziz M. Adnan, *Predicting Corporate Financial Distress: Whither do We Stand?* / Aziz M. Adnan, Dar Humayon A. ; Department of Economics, Loughborough University, UK. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : www.lut.ac.uk/departments/ec/Researchpapers/2004/JOBf.pdf. – Назва з екрану.
202. Beaver W. *Financial Ratios as Predictors of Failure. Empirical Research in Accounting* / Beaver W. // *Selected Studies, Journal of Accounting Research*. – 1966. – Supplement to Vol. 5. – P. 71-111.
203. Cobb C. W. *Theory of Production* / Cobb C. W., Douglas P. H. / *American Economic Review. Supplement*. – 1928, March. – P.139-165.
204. Fulmer, John G. *A Bankruptcy Classification Model For Small Firms* / Fulmer, John G. et al. // *Journal of Commercial Bank Lending*. – 1984. – July. – P. 25-37.
205. Modigliani F. *Taxes and the Cost of Capital: A Correction* / Modigliani F., Miller M. H. // *American Economic Review*. – 1963. – June. – P. 433-443.
206. Modigliani F. *The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment* / Modigliani F., Miller M. H. // *American Economic Review*. – 1958. – June. – P. 261-297.
207. Shrivastava Paul. *Industrial Crisis Management: Learning from Organizational Failures* / Paul Shrivastava, Ian I. Mitroff, Danny Miller, Ani Miclani // *Journal of Management Studies*. – 1988. – Vol. 25. – P. 285-303.
208. Smith Denis. *Beyond Contingency Planning: Towards a Model of Crisis Management* / Smith Denis ; Leicester Business School, UK // *Organization & Environment*. – 1990. – Vol. 4, № 4. – P. 263-275.
209. Springate, Gordon L. V. *Predicting the Possibility of Failure in a Canadian Firm* / Springate, Gordon L. V. ; Unpublished M.B.A. Research Project, Simon Fraser University // *Insolvency Prediction, E. Sands & Associates Inc.* – 1978. – January. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sands-trustee.com/insolart.htm>. – Назва з екрану.
210. Tamari Meir. *Financial Ratios as a Means of Forecasting Bankruptcy* / Tamari Meir.. – *Bank of Israel Bulletin*. – 1964. – P. 15-45.
211. Taffler R. J. *Going, Going, Gone – Four Factors Which Predict* / Taffler R. J., Tisshaw H. // *Accountancy*. – 1977. – March. – P. 50-54.
212. Quarantelli E. L. *Disaster Crisis Management: a Summary of Research Findings* / Quarantelli E. L. ; University of Delaware, USA // *Journal of Management Studies*. – 1988. – Vol. 25. – P. 373-385.
213. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua>. – Назва з екрану.
214. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрану.
215. Загальнодоступна інформаційна база Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів. – Режим доступу : <http://www.stockmarket.gov.ua>. – Назва з екрану.

DEPARTMENT OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

Private higher educational establishment

«EUROPEAN UNIVERSITY»

M. V. BILOSHKURSKYI

**METHODOLOGY OF ASSESSMENT
OF THE EFFICIENCY IN ECONOMIC
ACTIVITY IN CRISIS MANAGEMENT
OF ENTERPRISES**

MONOGRAPH

Uman
2010

Наукове видання

Білошкурський Микола Васильович

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Монографія

Комп'ютерне верстання
Дизайн обкладинки

Греков Д.В.
Шепета К.В.

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 25.05.2010 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетн.
Ум. друк. арк. 10,46
Тираж 300 прим. Зам. № 74

Видавець і виготівник «Сочінський»
20300, м. Умань, вул.Тищика, 18/19
Свідоцтво: серія ДК №2521 від 08.06.2006 р.
тел.: (04744) 4-64-88, 4-67-77
e-mail: vizavi08@mail.ru